

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Doktori (PhD) értekezés

VIROK-UJLAKI ANIKÓ

PÉCS, 2025

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

VIROK-UJLAKI ANIKÓ

**A házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi
megközelítésből – különös tekintettel az azonos nemű párok
családjogi jogosítványaira az Európai Unióban**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

DR. HABIL. ZELLER JUDIT

.....

Pécs, 2025

Kézirat lezárva: 2025. április 22.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Aetv.	Az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény
Alapjogi Charta	Az Európai Unió Alapjogi Chartája
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye
Béktv.	A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény
Csvt.	A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
EJENY	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
EU	Európai Unió
EUB	Európai Unió Bírósága
EUMSZ	Európai Unió működéséről szóló szerződés
EUSZ	Európai Unióról szóló szerződés
ÉNYNY	Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása
ICCPR	A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya
Nmjtv.	A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény
Ptk.	Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

Tartalomjegyzék

A SZERZŐ ELŐSZAVA.....	8
I. BEVEZETÉS	9
I.1. Az értekezés témája és a kitűzött kutatási célok	9
I.2. A tudományos probléma ismertetése	13
I.3. Kutatási kérdések és hipotézisek.....	14
I.4. Fogalomhasználat.....	16
I.5. A kutatás módszertana	18
I.6. Az értekezés szerkezete.....	19
II. A HÁZASSÁGKÖTÉSHEZ VALÓ JOG TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE	21
II.1. A házasság, a család és a családi élet fogalmának meghatározása	21
II.2. A házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és alkotmányjogi megközelítése	27
II.3. Az EU alapjogi keretrendszere és a házasság intézménye.....	33
II.4. A család és a házasság, a vallási és nem vallási alapú jogrendszerek keretei között	36
II.4.1. Nem vallási alapú modern jogrendszerek kontextusa.....	37
II.4.2. Vallási alapú jogrendszerek szabályozási keretei	42
II.5. Részkövetkeztetések	45
III. A HÁZASSÁGKÖTÉSHEZ VALÓ JOG HAZÁNKBAN	46
III.1. A házasság és egyben a család történeti dimenziói	46
III.2. A jogilag szabályozott párkapcsolati formák Magyarországon	54
III.3. Alaptörvény, bejegyzett élettársak és a joggyakorlat korlátai	60
III.4. Határon átnyúló házasságkötési ügyek.....	72
III.4.1. Nem magyar állampolgár házasságkötése Magyarországon	72
III.4.2. Magyar állampolgár külföldön kötött házasságának elismerése	76
III.5. Részkövetkeztetések.....	79
IV. AZ AZONOS NEMŰ PÁROK EGYES CSALÁDJOGI JOGOSÍTVÁNYAI AZ EU TAGÁLLAMAIBAN.....	81
IV.1. A bejegyzett élettársi kapcsolat.....	81
IV.2. A gendersemleges házasság	83

IV.3. Az örökbefogadás.....	85
IV.3.1. A közös örökbefogadás	87
IV.3.2. Örökbefogadás a második szülő által.....	88
IV.4. Az asszisztált reprodukciós eljárás, valamint a póttanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) lehetősége	89
IV.5. Jogalkotási különleges megoldások az azonos nemű párok jogi elismerése vonatkozásában.....	93
IV.5.1. Románia: a Coman-ügy és az elismerés elutasítása	94
IV.5.2. Franciaország: progresszív nyitás és teljes elismerés	95
IV.5.3. Hollandia: elsőként legalizált házasság az EU-ban.....	96
IV.5.4. Németország: bejegyzett élettársi kapcsolattól a házasságig	97
IV.5.5. Litvánia: „jogi vákuum” és alkotmányos korlát.....	98
IV.5.6. Spanyolország: teljes egyenjogúság és alkotmányos nyitottság	99
IV.6. Részkövetkeztetések.....	100
V. ESETJOGI ELEMZÉSEK	100
V.1. Szemelvények az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatából	100
V.1.1. Az azonos nemű párok párkapcsolatának jogi elismerése – állami „pozitív kötelezettség” (EJEB).....	102
V.1.2. Szabad mozgás, család egyesítés és „funkcionális elismerés”(EJEB, EUB) .	110
V.1.3. ART/póttanyaság – elismerés és „rendezési mechanizmus” (EJEB, EUB) ...	130
V.1.4. Örökbefogadás / másodszülői örökbefogadás (EJEB)	131
V.1.5. Egyenlő bánásmóddal kapcsolatos ügyek (EJEB, EUB).....	136
V.2. Részkövetkeztetések	141
VI. AZ EURÓPAI CSALÁDJOGI HARMONIZÁCIÓ EGYES KÉRDÉSEI.....	143
VI.1. A horizontális antidiszkriminációs irányelv szükségessége.....	143
VI.2. A szülői státusz egységes elismerésének javaslata.....	144
VI.3. Részkövetkeztetések.....	152
VII. VÉGKÖVETKEZTETÉSEK	154
VII.1. A kutatás eredményeinek összefoglalása.....	154
VII.2. A kutatási kérdésekre adott válaszok	161

VII.3. A kutatási eredmények gyakorlati felhasználhatósága, <i>de lege ferenda</i>	
javaslatok	164
Összefoglaló	169
English summary	171
Mellékletek, ábrák	173
Felhasznált irodalom	175
A szerző publikációi az értekezés témakörében	193

A SZERZŐ ELŐSZAVA

E dolgozat a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola keretei között, Dr. Habil. Zeller Judit témavezető irányításával készült. Hálámat fejezem ki témavezetőmnek a következetes szakmai javaslatokért, a pontos, ugyanakkor bátorító visszajelzésekért, valamint azért a bizalomért, amely lehetővé tette, hogy a kutatás érzékenyebb elméleti és gyakorlati kérdéseit is nyugodt alapossággal járjam körül. Témavezetőm végig kísérte a tudományos pályámat, iránymutatást adott a disszertációm elkészítése során, példát mutatott a munkamoráljával, és erőt adott a végső hajrában is. Köszönöm továbbá Dr. Simonné Prof. Dr. Gombos Katalin korábbi témavezetőm a kezdetekben nyújtott konstruktív kritikáit és javaslatait, továbbá a módszertani kérdésekben nyújtott támaszát.

Köszönettel tartozom Prof. Dr. Szeibert Orsolya és Dr. Somody Bernadette bírálóknak, akik érdemi észrevételeikkel hozzájárultak a végső szöveg tartalmának mélyítéséhez és tisztázásához, szerkezetének jobb arányaihoz. Hálás vagyok a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola teljes közösségének, valamint Dudás Attiláné Dr. Korinek Beáta Zsófia a műhelyvita levezető elnökének és minden résztvevőjének az elhangzott javaslatokért és a kollegiális légkörért.

Köszönettel tartozom barátaimnak és kollégáimnak, akik együtt örültek a sikereimnek és akik támaszt nyújtottak, ha úgy éreztem, akadályokba ütköztem. Külön köszönöm Dr. Teleki Bálintnak a kézirat korai változatairól adott őszinte visszajelzéséért, és azért, hogy a szorító határidőket humorral és bátorító szavakkal tette elviselhetőbbé.

A legmélyebb köszönet családomat illeti. Férjem türelme és bátorítása, gyermekeim derűje és támogatása, valamint szüleim feltétlen bizalma tartotta egyensúlyban a mérleget akkor is, amikor a munka és a magánélet határai elmosódtak. E dolgozatot nagyszüleim emlékének is ajánlom, akiknek hiánya csendes, de állandó ösztönzés a lényeges kérdésekre való összpontosítás során.

Hálás vagyok, hogy elkészíthettem ezt a disszertációt és ajánlom mindenkinek, aki szeretne elmélyedni a témában.

I. BEVEZETÉS

I.1. Az értekezés témája és a kitűzött kutatási célok

A család és a házasság intézménye, ahogy a történelem folyamán mindvégig, úgy napjainkban is alapvető fontosságú. Rengeteg kulturális, vallási, identitási, szociológiai, jogi és természetesen egyéni emberi történet kapcsolódott hozzá, ami jól mutatja, hogy igazán komplex társadalmi jelenségről beszélünk, ami még napjainkban is formálódik.

A polgári házasság jogintézménye valamennyi uniós országban létezik, azonban ez nem jelenti azt, hogy mindenki számára egyenlő mértékben el is érhető. Főként az azonos nemű párok tekintetében mutatkozik színesnek az európai szabályozás és gyakorlat a házasság, a bejegyzett élettársi kapcsolat, az asszisztált humánreprodukciós eljárás lehetősége, a póttanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) és az örökbefogadás jogi elismerése tekintetében.

A téma aktualitását adja, hogy az elmúlt évtizedekben a jogilag szabályozott társkapcsolatok terén olyan jelentős változások következtek be, amelyekre korábban nem volt példa. Köszönhető ez többek között a transznacionális és európai civil szervezetek érdekérvényesítési tevékenységének is, amely hatására egyre több országban engedélyezik az azonos nemű párok házasságkötését vagy az általuk történő örökbefogadást, ami egyben heves nemzetközi viták táptalaját is képezi. A házasságkötéshez való jog és annak értelmezése nemzeti, uniós és nemzetközi szinten is jelentős jogi és politikai kérdés. Különösen az azonos nemű párok családjogi helyzete vált az utóbbi évtizedben az európai jogi diskurzus és bírói gyakorlat egyik kulcsterületévé.

Az értekezés témája a házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi megközelítésből történő vizsgálata, különös tekintettel az azonos nemű párok családjogi kérdéseivel kapcsolatos európai uniós bírósági esetjogra.

A dolgozat elsődlegesen a házasságkötéshez való jogot, különösen az azonos nemű partnerek házasságát tárgyalja, de felismeri más partnerkapcsolati formák jelentőségét is, ideértve a bejegyzett élettársi kapcsolatot és a de facto élettársi kapcsolatot. Ez óhatatlanul szükségessé teszi a polgári jogi (családjogi) vizsgálatát is. A családjog és a nemzetközi magánjog kérdéseit ezért annyiban tárgyalom, amennyiben szükséges az EJEB- és EUB-döntések elemzéseinek (arányosság, „rendezési mechanizmus”, szabad mozgást korlátozó

akadály) megértéséhez. Nem célja azonban dolgozatomnak a tagállami családjog átfogó dogmatikai elemzése.

Hazai szempontból a kutatás fő célja, hogy a témában feltérképezésre kerüljenek a jelenlegi jogi szabályozásbeli problémák, összevetve az uniós jogi normákkal és az új irányokkal is. További cél, hogy a határon átnyúló házassági ügyekben a dolgozat iránytűül szolgáljon a vonatkozó uniós és a hazai nemzetközi magánjogi szabályok között. E témán belül ezért ismertetem a magyar állampolgár külföldön kötött házasságának elismerése és a nem magyar állampolgár magyarországi házasságkötésének szabályait.

Részletesen tárgyalom a házasságkötéshez való jog és az azonos nemű párok magán- és családi életét rendező szabályok történeti fejlődését, kitérve a homoszexualitás dekriminalizálására, a szexuális orientáción és nemi identitáson alapuló diszkrimináció tilalmára, valamint az azonos nemű párok párkapcsolatának elismerésére, mind de facto élettársakként, mind bejegyzett élettársakként. Az értekezés továbbá átfogó képet kíván mutatni a szivárványcsaládokat ma megillető családjogi jogosítványokról is EU-tagállami összehasonlításában.

A házassággal összefüggő európai és Európára ható jogi jelenségek kapcsán leszögezhető, hogy egy multi- és interdiszciplináris témakörrel beszélhetünk, hiszen személyközi viszonyokról, emberi együttélési viszonyokról, tradíciókról, vallási és erkölcsi szabályokról van szó. A jogon belül is ez egy meglehetősen vegyes terület, nagyon sok közjogi jellegű szabály van, annak ellenére, hogy a legtöbb uniós országban a házasságkötés szabályozása a polgári törvénykönyvben található.

Pont a téma multidiszciplináris jellege és kiterjedtsége miatt, nem tűzhettem ki célul, hogy átfogó, minden tagállamra kiterjedő elemzést és összehasonlítást készítssek a házassággal kapcsolatos társadalmi, polgári jogi, családjogi, alkotmányjogi és vagyoni jogi szabályokról, a szociológiai és politikai nézetekről vagy vallási kérdésekről. Ez még egy doktori értekezés terjedelmét meghaladó feladat lenne. Úgy gondolom azonban, hogy léteznek olyan elemek a házassággal összefüggő európai szabályozási modellekben, amelyek önmagukban is érdekesek a tudományos vizsgálatra. Kutatásaim tárgyát ezért arra a területre szűkítettem, amelyben a keretet az EJEE alapjogvédelmi és az EU uniós jog védelmi rendszere adja és amelyben az uniós jog és a nemzeti autonómia közötti feszültség jól érzékelhető az azonos nemű párok házasságának elismerése területén.

A kutatás fő célja az uniós és tagállami jogi normarendszerek közötti koherencia (vagy annak hiányának) feltérképezése. Konkrétabban pedig annak a vizsgálata, hogy miként érvényesül a családalapításhoz és a házasságkötéshez való jog az uniós jogrendben, különösen az azonos

nemű párok esetében, és milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a családjog harmonizációjára a tagállami autonómia figyelembevételével. További cél, hogy meghatározzam, miként értelmezhetőek egységesen a szóban forgó alapjogok az EU-n belül. Az uniós jog és a tagállami autonómia közötti egyensúlyi pontok feltárását különösen a szabad mozgás és családegyesítés szemszögéből a területhez tartozó alapjogi, nemzetközi és uniós normák, valamint a bírói ítélezési gyakorlat átfogó vizsgálatán keresztül vizsgálom. Mindezek kapcsán két európai szintű bírói fórum joggyakorlatának elemzését végzem el. Ismertetem az EJEE 8. és 14. cikk köré szerveződő EJEB-gyakorlatot (magán- és családi élet tiszteletben tartása, diszkrimináció tilalma), különös tekintettel az állam pozitív kötelezettségeire valamilyen jogi elismerési forma biztosítása kapcsán. Emellett bemutatom az EUB uniós polgárság és szabad mozgás alapú megközelítéseit (amelyek az 2004/38/EK irányelv, EUMSZ 21. cikk nyomán születtek), ahol a családtag- és szülői státusz vonatkozásában a funkcionális elismerés kerül előtérbe a jogok hatékony gyakorlása érdekében.

Az esetjogi elemzés magját a 2010–2025 közötti időszakban született olyan döntések képezik, amelyek földrajzilag az EU-27 tagállamára vonatkoznak. Az EJEB-ítéletek esetében azonban némi földrajzi kitekintés is előfordul. Az elemzés két, egymást kiegészítő, de eltérő logikájú bírósági megközelítést tartalmaz. Egyrészt a pozitív állami kötelezettségek (EJEB), másrészt a funkcionális, célhoz kötött elismerés (EUB) köré rendeződik, előbbi a védelem létezését, utóbbi annak határokon átnyúló használhatóságát teszi kötelezővé. Az elemzés struktúrája a következő.

Elsőként az *azonos nemű párok párkapcsolatának jogi elismerésére mint pozitív állami kötelezettségre* vonatkozó az EJEB ügyeket ismertetem.

Ezt követően térek ki a *szabad mozgás, családegyesítés és „funkcionális elismerés”* kapcsán született EJEB és EUB ügyekre.

Ezek után tárgyalom az *ART/pótanyaság* kérdéskörét. (Az e fejezetben használt ART rövidítés az asszisztált humánreprodukciós eljárásra vonatkozik, a pótanyaság kifejezés pedig béranyaságot vagy dajkaanyaságot jelent.) Ezzel kapcsolatban is EJEB és EUB ügyek alkotják az elemzésem gerincét. Ezt követi az az *örökbefogadás / másodszülői örökbefogadás* témájában hozott EJEB ítéletek ismertetése.

Végül az *egyenlő bánásmóddal kapcsolatos ügyek* elemzését végzem el, amelynek során többek között a juttatásokkal (foglalkoztatás/nyugdíj) kapcsolatos egyes EUB, valamint lakásbérlettel és öröklési helyzettel kapcsolatos egyes EJEB ügyeket mutatom be. Mindezek mellett röviden kitérek az EUB 2025 márciusában hozott egyik legfrissebb döntésére is,

amely a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogra hivatkozással hazánkat érintette.

Már itt az elején fontosnak tartom kiemelni, hogy az azonos nemű párok családjogi jogállásának elismerésében jelentős fordulatot hoztak a diszkrimináció felszámolását célzó európai uniós irányelvek, így az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló irányelve, valamint az ennek megszületését követő bírósági ítéletek. Az Európai Unió Bíróságának egyenlő bánásmód vizsgálatára irányuló korábbi gyakorlata ugyanis csak a nemi alapú, valamint a jogi vagy családi státusz alapú hátrányos megkülönböztetést tudta jogilag értékelni. Az új irányelveknek is köszönhetően azonban immár helyesen, a szexuális irányultságot is vizsgálta mint a megkülönböztetés alapját így több olyan esetben is meg tudta állapítani az egyenlő bánásmód elvének a sérelmét, ahol erre a korábbi jogi keretek nem adtak lehetőséget.

Az EUB a Coman ügyben¹ megállapította, hogy a „házastárs” fogalom nem-semleges a szabad mozgás körében, ezért az azonos nemű házastárs a 2004/38/EK irányelv alapján családtagként jogosult származékos tartózkodásra – ez azonban nem kötelezi a tagállamokat a házasság belső átértelmezésére. A tagállam ezért nem tagadhatja meg az azonos nemű házastárs származékos tartózkodási jogának elismerését a fogadó államban pusztán azon az alapon, hogy belső joga nem ismeri el az azonos neműek házasságát.

A VMA (Pancharevo) ítéletben² pedig kimondta: a tagállam köteles a gyermek szabad mozgásához szükséges mértékben elismerni a külföldi születési anyakönyv szerinti szülői státuszt és okmányokat kiállítani (útlevél/személyi igazolvány), függetlenül attól, hogy a nemzeti anyakönyvi jog mit enged. Ezt nevezzük a mozgásszabadság biztosítása érdekében történő „funkcionális elismerésnek”.

A döntésekből levonhatjuk azt az általános következtetést, hogy a nemzeti identitás védelme fontos,³ azonban nem írhatja felül az Alapjogi Charta 21. cikk szerinti diszkriminációtilalmat vagy a szabad mozgás alapszabadságát. A jogos és jogellenes közötti határvonal tehát ott húzódik, ahol a tagállami döntés már közvetlenül akadályozza az uniós jog gyakorlását, különösen a családi jogviszonyok esetében.

¹ EUB, 2018. június 5-i C-673/16 sz. ügyben hozott ítélet, Relu Adrian Coman és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne ügy [ECLI:EU:C:2018:385]. A továbbiakban: „Coman” ügy.

² EUB, 2021. december 14-i C-490/20. sz. ügyben hozott ítélet, V. M. A. kontra Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” ügy. [ECLI:EU:C:2021:1008]. A továbbiakban: „Pancharevo” vagy „VMA” ügy.

³ EUMSZ 4. cikk.

Az EUB Coman és VMA (Pancharevo) ítéletei együtt létrehozták az úgynevezett „*funkcionális elismerés*” standardját,⁴. Az ennek nyomán kialakuló bírói gyakorlat pedig *de facto* jogi egységesítést hoz létre a családjogi viszonyok, közöttük az azonos nemű párok házasságának tagállamok közötti elismerésében, még belső jogi harmonizáció hiányában is. Ez a gyakorlat az uniós jog primátusára, hatékonyságára és az állami intézkedések arányossági kontrolljára épül.

I.2. A tudományos probléma ismertetése

Az azonos nemű párok házasságkötéshez való jogának jogi megítélése az Európai Unióban hosszú ideje tagállami megosztottság tárgya. Míg egyes tagállamok teljes körű elismerést biztosítanak, mások kifejezetten elutasítják e kapcsolatok jogi szintre emelését. Egyes tagállamok biztosítják az azonos nemű párok számára a házasságkötési jogot, mások pedig a regisztráció alternatív formáit vagy mindkettőt, ám vannak olyan tagállamok, ahol semmilyen jogi státuszt nem biztosítanak az azonos nemű párok számára. Ehhez szorosan kapcsolódik az, hogy az azonos nemű pároknak egyes államokban joguk van gyermeket örökbe fogadni és az asszisztált reprodukciós eljáráshoz hozzáférni, máshol azonban ez nem lehetséges. Ez a szabályozási széttöredezetttség nem csupán jogbizonytalanságot eredményez, hanem veszélyeztetheti az EU egyik alapvető értékét, az egyenlőséget és a diszkriminációmentességet.

Az alapértékek – és alapjogok – sérelme mellett azonban az eltérő jogi keretek kihatással vannak az uniós polgárok mindennapjaira is, például a két különböző tagállamból származó, eltérő normák alá tartozó partnerekre, akik legalizálni kívánják kapcsolatukat, vagy azokra az azonos nemű párokra és családjaikra, akik másik tagállamba kívánnak költözni. Az azonos nemű szülők és gyermekeik ugyanis így nem tudhatják előre, hogy egy tagállam elismeri-e majd a családi jogviszonyukat. Mindez jelentős jogbizonytalanságot okoz, ami az egyre növekvő földrajzi mobilitással egyre égetőbb problémává válik.

A diszkrimináció elleni küzdelem⁵ az EU belső és külső szakpolitikáinak részévé vált, és az Európai Parlament számos állásfoglalásának tárgya. Az e területen végzett fellépés azonban továbbra is problematikus, ha olyan kérdéseket érint, amelyek a hagyományosan a

⁴ Lásd bővebben: Court of Justice of the European Union PRESS RELEASE No 80/18 Luxembourg, 5 June 2018

⁵ Lásd bővebben SILVAN AGIUS AND CHRISTA TOBLER, 'Trans and Intersex People: Discrimination on the Grounds of Sex, Gender Identity and Gender Expression' (2012) European Parliament Study. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union 2012, ISBN 978-92-79-22964-0, doi:10.2838/56269

tagállamok hatáskörébe tartozó területekhez tartoznak, mint például a családi állapot és a családjog.⁶

A jogi probléma fő oka tehát az, hogy a személyi állapot meghatározása, különösen az azonos nemű párok házasságáról és szülői jogállásáról való rendelkezés lényegében a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik, ugyanakkor e hatáskör gyakorlása akadályozhatja vagy korlátozhatja az uniós polgárok szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának az érvényesülését. A konfliktus tehát a családjog kialakítására vonatkozó nemzeti szuverenitás és az EU-s mozgásszabadság között húzódik, amelyre az EUB a közelmúltbéli döntésein keresztül próbál megoldást találni. Nem tekinthetünk el ezért attól, hogy az EUB joggyakorlata a tagállami és uniós hatáskörök elmosódásához vezet, ugyanis bár a családjog tagállami kérdés, az EUB döntései valójában „felülírják” a családjogi szabályok gyakorlati következményeit, és az ún. funkcionális megközelítést alkalmazva az uniós jognak adnak elsőbbséget.

Hazánk tekintetében a fő problémát abban látom, hogy a jogilag elismert párkapcsolati formák nem egységesen szabályozottak, még csak nem is egy jogszabályban található. Számos jogi elemzés, sőt alkotmánybírói döntésnek is tárgya volt már az azonos neműek párkapcsolata jogi elismerésének és kereteinek kérdésköre. Ezek a hatályos szabályozást alkotmányosnak fogadták el. Ennek ellenére úgy vélem, hogy a hatályos szabályozásról alappal állíthatjuk, hogy diszkriminatív az azonos nemű partnerek tekintetében, mivel a bejegyzett élettársak nem minden esetben rendelkeznek a házastársakhoz hasonló jogokkal. Szakmai állásponantom ezért az, hogy jogszabálmódosítással indokolt lenne a névviselés jogát, valamint a második szülő általi örökbefogadás lehetőségét is biztosítani az azonos nemű párok számára.

I.3. Kutatási kérdések és hipotézisek

Kutatásom során igyekeztem szigorú logikai rendbe állítani azokat a kérdéseket, amelyeknek a megválaszolására törekszem. Ezek nyomán látom ugyanis felrajzolhatónak az előzőekben exponált tudományos problémát. Dolgozatomban tehát a következő dilemmákra keresem a választ:

1. Milyen következményekkel jár a tagállami jogalkotási eltérések jelenléte az alapjogok érvényesülésére?

⁶ Lásd bővebben: European Union Agency for Fundamental Rights, 'A Long Way to Go for LGBTI Equality' (2020) FRA Report. ISBN 978-92-9474-997-0, doi:10.2811/7746

2. Értelmezhető-e egységesen a „házastárs” és a „családtag” fogalma az uniós jogban?
3. Léteznek-e működőképes modellek a horizontális jogharmonizációra és ezek milyen mértékben befolyásolhatják a tagállami szuverenitást és a nemzeti identitás védelmét?
4. Milyen családjogi jogosítványok illetik ma az azonos nemű párokat hazánkban és az európai térségben?
5. Kiterjed-e az uniós jog az azonos nemű párok házasságkötésére?
6. Milyen mértékben védi a házassághoz való jogot a nemzetközi és az európai jog?
7. Az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó – az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő – jogok, valamint a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések ütközésekor melyik normának kell elsőbbséget élveznie?
8. Milyen hatással van a *Coman-* és *VMA-ügy* a tagállami jogalkotásra és a bírósági gyakorlatra?
9. Milyen mozgástere marad a tagállamoknak az azonos nemű párok jogainak elismerésében?
10. Hol húzódik az egyéni alapjogok és a nemzeti identitás közötti határvonal az uniós jogrendben?
11. Milyen jogi keretek és ítélkezési gyakorlat határozza meg az azonos nemű párok házasságkötési jogát az EU-ban?

A kérdések nyomán fogalmaztam meg kutatási hipotéziseimet, amelyek a következők voltak.

Főhipotézisem (H0), hogy az Európai Unió joga – a személyek szabad mozgásán, az uniós polgárság intézményén és az alapvető jogokon keresztül – képes kiterjeszteni a házasságkötéshez és családjogi elismeréshez való jogot az azonos nemű párokra olyan módon, hogy az nem sérti a tagállamok nemzeti identitását, mégis egységes alapjogi védelmet biztosít.

Részhipotéziseim segítenek azoknak a következtetéseknek a levonásában, amelyek főhipotézisemet alátámasztják. Kutatásaimat ezért elsődlegesen a részhipotézisek igazolására fókuszáltam, amelyek alapján végül a főhipotézis is igazolást nyerhetett. Részhipotéziseimet az alábbiakban fogalmaztam meg. Ezek a részhipotézisek akár a téma egyfajta problématerképeként is felfoghatók.

H1: Az EU-tagállamok közötti eltérések jogi és társadalmi szempontból egyaránt diszfunkcionálisak, az azonos nemű párok kapcsolatának jogi elismerése kérdésében sértik

az uniós jog koherenciáját, és hátráltatják a szabad mozgás tényleges gyakorlását. A szabad mozgás joga (EUMSZ 21. cikk) nem érvényesülhet teljes körűen, ha a tagállamok nem ismerik el a más államban kötött házasságot.

H2: A jogegység és jogbiztonság érvényesülése érdekében szükséges a családi kapcsolatok kölcsönös elismerése, családjogi harmonizáció, különösen a házastársi és szülői jogállások kapcsán. Ennek megvalósítására szükséges van kötelező erővel bíró horizontális uniós rendelet elfogadására, amely rendezi a szülői jogállás és a házasság határokon átnyúló kölcsönös elismerésének kérdését.

H3: Az uniós polgárok házastársának és családtagjának fogalma nem korlátozható a házasság nemi meghatározásával – így az azonos nemű házastárs is uniós jogon alapuló tartózkodási joggal rendelkezik.

H4: Szükséges az uniós polgársághoz kapcsolódó jogok kiterjesztése, különös tekintettel a *Coman-ügyre* és az „egységes családdefiníció” kialakítása.

H5: A nemzetközi emberi jogi normák (pl. EJEE, ICCPR) értelmezése elmozdult a szexuális orientáción alapuló egyenlőség irányába, és az uniós bíróságok egyre inkább ezeket az elveket alkalmazzák.

H6: Ha egy tagállami döntés alapjogi (pl. a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) sérelmet okoz és közvetlenül akadályozza az uniós alapszabadságok (pl. az uniós polgárok szabad mozgása) gyakorlását, az EUB korlátozhatja a tagállami autonómiát.

H7: Az EUB *Coman* és *VMA* döntései által létrejött bírói gyakorlat de facto jogi egységesítést hoz létre a családjogi viszonyok, közöttük az azonos nemű párok házasságának tagállamok közötti elismerésében, még belső jogi harmonizáció hiányában is.

H8: Hazánk tekintetében jogbizonytalanságot jelenthet, hogy a jogilag szabályozott párkapcsolati formák nem egységesen lettek szabályozás alá véve, még csak nem is egy jogszabályban találhatóak. Ez jogbizonytalanságot okozhat az érintett állampolgárok számára.

H9: A jelenlegi hazai jogi szabályozás módosításával csökkenhetne a diszkriminatívnak mondható helyzet, ha például a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonló jogokkal rendelkeznének a névviselés vagy a szülői jogállás terén is.

I.4. Fogalomhasználat

Az értekezésben használt házasságfogalom az állam által biztosított polgári házasság jogintézményét jelenti, amelynek feltételeit, a házasságból következő jogokat, kötelezettségeket és kedvezményeket is az állam határozza meg.

A „házasság” fogalmának a legtöbb uniós tagállamban érvényes eleme és feltétele, hogy két felnőtt fél között szabad elhatározásból, önkéntes alapon kialakított és fenntartott kapcsolat az alapja. Hazánk tekintetében polgári jogi szempontból a házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot köt. A nyilatkozat feltételhez vagy határidőhöz nem köthető. A kijelentés kölcsönös megtörténte után az anyakönyvvezető a házasság létrejöttét megállapítja és a házasságkötés tényét a házassági anyakönyvbe bejegyzi.⁷

A téma multidiszciplináris jellege miatt azonban néhány egyéb fogalom tartalmát is tisztázni kell, mivel ezek alkalmazásakor különböző tudományterületek megfogalmazásait is használom.

Az „*azonos nemű párok*” fogalmának használata során, a jog által elismert, hivatalos dokumentumokban szereplő nemet veszem alapul és az egyenlőségen alapuló megközelítés miatt nem használom a „*melegházasság*” kifejezést az „*azonos nemű párok házassága*” szinonimájaként.

Az általam használt „*gendersemleges házasság*” a szexuális orientáción alapuló különbségtétel nélküli házasságra vonatkozik, vagyis a szabályozási megoldást jelenti, amikor a házasság intézménye egyaránt hozzáférhető a különnemű és azonos nemű párok számára is.

Ahol az értekezés a „*szivárványcsalád*” kifejezést említi, ott ez a kifejezés azonos nemű szülők vagy az LGBTQ közösséghez tartozó személy(ek) és legalább egy gyermek által alkotott családot kell érteni. Az LGBTQ rövidítés pedig a leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű és queer/kérdéses identitású/ közösséghez tartozó személyek megnevezésére szolgáló gyűjtőfogalom.

Ma Európában a szülő fogalmi meghatározása mögött lehetőségek sokasága húzódik meg. Egy lehetséges nézőpont szerint háromféle szülői létet különböztethetünk meg, ezek a biológiai szülőiség – közvetlen bio-genetikai rokonság; a szociális szülői szerep – gyermekről való tényleges gondoskodás; valamint a törvényes (jogi értelemben vett) szülő – a szülő-gyermek kapcsolat jogi elismerése, melynek alapja lehet biológiai vagy szociális szülői lét, vagy mindkettő.⁸ E dolgozat alkalmazásában a szülői jogállás a törvényes szülői létet jelenti. A törvényes szülő-gyermek kapcsolatok lehetséges változatait az 1. számú ábra mutatja be.

⁷ Ptk. 4:5. §, (1)-(2) bekezdés.

⁸ DE GROOT, DAVID: *EU Law and the Mutual Recognition of Parenthood between Member States: The Case of V.M.A. v Stolichna Obsthina*. European University Institute (San Domenico di Fiesole (FI): 2021.), Global Citizenship Observatory (GLOBALCIT), Robert Schuman Centre for Advanced Studies in collaboration with Edinburgh University Law School 6.o.

1. ábra: A szülő-gyermek kapcsolatok egyik lehetséges variációja.⁹

I.5. A kutatás módszertana

A disszertáció interdiszciplináris megközelítést alkalmaz és összetett módszertannal dolgozik, de alapvetően egy jogi dolgozatnak készült. A dolgozatban használt módszerek egyrészt jogi szempontból normatív elemző, másrészt jogdogmatikai, jogösszehasonlító és esetelemző módszer vagyis az ítéletek szisztematikus vizsgálata történik, főként deskriptív, leíró jelleggel. Kvalitatív módszerekkel történik a jogszabály- és esetelemzés, valamint szakirodalmi és joggyakorlati áttekintés. Különös hangsúlyt kapnak az EUB releváns döntései, az Alapjogi Charta¹⁰ és az EJE¹¹ értelmezése, valamint a tagállami szabályozások összevetése.

A kutatás elsősorban normatív elemekkel dolgozik. Megfogalmazza, hogy a házasságkötéshez való jogból milyen normatív követelmények következnek, és megvizsgálja, hogy az azonos nemű párok elismerését érintő nemzetközi emberi jogi dokumentumok és a bírói esetjog megfelelnek-e e követelményeknek. A jogi fókusz az alapjogvédelemre, a szuverenitásra és az integrációs kötelezettségre vetül.

⁹ A szerző saját szerkesztésű ábrája. Az adatok forrása: DE GROOT, DAVID: *im.* 2021

¹⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02), Nizza (Franciaország), 2000.

¹¹ Emberi Jogok Európai Egyezménye.

I.6. Az értekezés szerkezete

A disszertáció hét fejezetből áll, melyek közül az első fejezet a bevezető rész, amelyben helyet kapott az értekezés témájának, a kitűzött kutatási céloknak és a tudományos problémáknak az ismertetése. Ezen túl az első fejezetben szerepelnek a kutatási kérdések, a hipotézisek, a fogalomhasználat és a kutatómódszertan, valamint az értekezés szerkezetének részletezése is.

A második fejezetben átfogóan bemutatásra kerülnek a házasság intézményének lehetséges értelmezései, továbbá a család és a családi élet fogalmi körülhatárolása történik. Ugyanis az azonos nemű párok házasságával kapcsolatos szakirodalomban is gyakran kapcsolódik össze a házasság a család intézményével. Ezt követően ismertetésre kerül az emberi jogok fejlődésének története annak céljából, hogy bemutatásra kerüljön miként vált a házasság alapjoggá és jelenleg milyen alkotmányos védelemben részesülhet. Ezt követően, a téma kontextusba helyezése szempontjából elsődlegesen a releváns legfontosabb nemzetközi és uniós jogi dokumentumok kerülnek áttekintésre a házasság és a család fogalma, továbbá nemzetközi és uniós jogi védelmi rendszerének kiépítését illetően, középpontban a magánélethez kapcsolódó emberi jogok, a házasságkötés és a családalapítás szabadsága, illetve azok védelme. Végül röviden kitérek arra is, hogy a vallási és nem vallási alapú jogrendszerekben miként jelenik meg a család és a házasság intézménye.

A harmadik fejezetben a házasságkötéshez való jog hazai szabályozása kerül bemutatásra, amelynek keretén belül ismertetésre kerülnek a magyar jog szerint elismert párkapcsolati formák is. Ennek keretében részletesen tárgyalásra kerül az a történeti jogfejlődés, ami az azonos nemű párok magán- és családi életét érinti, beleértve a homoszexualitás dekriminalizálását, a szexuális orientáción és nemi identitáson alapuló diszkrimináció tilalmát, valamint az azonos nemű párok párkapcsolatának elismerését, mind de facto élettársakként, mind bejegyzett élettársakként. Továbbá az Alaptörvény legutóbbi módosításainak hatása is részletesen bemutatásra kerül. Ezt követően, tekintettel arra, hogy e dolgozat főként nem a belföldi jogviszonyokra fókuszál, ismertetem a határon átnyúló házasságkötési ügyeket hazánk vonatkozásában (vagyis a nem magyar állampolgár házasságkötése Magyarországon, illetve a magyar állampolgár külföldi házasságkötése elismerésének kérdéseit).

A negyedik fejezetben már kifejezetten az alap kutatás fő céljait valósítom meg azzal, hogy összehasonlító jelleggel vizsgálom az azonos nemű párok családjogi jogosítványait az EU tagállamaiban. E fejezet kitér többek között az azonos nemű partnerek tagállami szinten

jogilag elismert párkapcsolati formáira, azaz a bejegyzett vagy regisztrált élettársi kapcsolatra és a gendersemleges házasságra. Érintésre kerül az azonos nemű pároknál az örökbefogadás, az asszisztált humánreprodukciós eljárás lehetősége és a póttanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) tagállami szabályozása is. E fejezet táblázatos formában összegző képet is ad a tagállami helyzetről napjainkban. Végül az azonos nemű személyek családjogi megítélésével kapcsolatos jogalkotási különleges megoldásokat ismertetem a kiválasztott tagországok példáján keresztül.

Az ötödik fejezetben elemzem az EUB és az EJEB az értekezés témájával kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát, valamint az uniós és nemzetközi emberi jogi szabályozás kapcsolódási pontjait.

A hatodik fejezet tárgyalja az uniós szintű jogalkotási és jogharmonizációs lehetőségeket, amelynek keretén belül a családjogi horizontális jogharmonizáció egyes kérdései, a szülői jogállás egységes elismerését célzó törekvések kerülnek előtérbe. Továbbá, ismertetésre kerül a meglátásom szerint jelentős hatást kiváltó új uniós rendeletalkotási javaslat, valamint az Európai Szülői Tanúsítvány bevezetésének lehetősége is.

A záró, hetedik fejezetben összegzem az elvégzett kutatást, röviden összefoglalom a házasságkötéshez való jog alapjogi szempontú fejlődésének folyamatát és vizsgálom a hipotéziseim helyességét, vagyis összegzem a téziseket. Ezen kívül ebben a fejezetben rávilágítok arra is, hogy milyen további fejlődési irányokra lehet számítani e tématerületen és javaslatot teszek az alapkutatás eredményeinek hasznosítására is.

II. A HÁZASSÁGKÖTÉSHEZ VALÓ JOG TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

II.1. A házasság, a család és a családi élet fogalmának meghatározása

A házasság intézménye és fogalma tehát természetjogi intézményként megelőzi a modern állami jog kialakulását, mindemellett a család és a házasság a tételes alkotmányjog alanya és egyben alkotmányos védelem tárgya is.¹²

A szakirodalomban és sokszor a különböző jogi normákban is gyakran kapcsolódik össze a házasság a család intézményével. Ahogy már említettem, az értekezésben használt házasságfogalom az állam által biztosított polgári házasságra terjed ki, amelynek feltételeit, a házasságból következő jogokat, kötelezettségeket és kedvezményeket is az állam határozza meg és szabályozza is. A „házasság” fogalmának további eleme és feltétele, hogy két felnőtt fél között szabad elhatározásból, önkéntes alapon kialakított és fenntartott kapcsolat az alapja. A „család” fogalmára az értekezésben azért is szükséges kitérni, mivel kérdés lehet, hogy az azonos nemű párok vagy az LMBTQ közösséghez tartozó személy(ek) párkapcsolata családi kapcsolatnak minősül-e.

A „házasság”, a „család” és a „családi élet” kifejezéseket számos nemzetközi egyezmény, uniós rendelkezés és nemzeti jogszabály használta és használja máig is anélkül, hogy meghatározná e fogalmak konkrét és egyetemes tartalmát. A meghatározás hiányának az is az oka, hogy a családi együttélési formákat és magát a család fogalmát az eltérő jogi felfogások, a hagyományok, a vallási nézetek, a társadalmi berendezkedés és a történelmi idő is átszínezi, mindez pedig jelentős hatással van a családkról alkotott közfelfogásra, így a családfogalom értelmezési köre folyamatosan fejlődik és változik.¹³

A családformák és ezáltal a szülő-gyermek kapcsolatok az idők során jelentősen megváltoztak. Az elmúlt évtizedekben a házasságon kívüli élveszületések aránya is növekvő tendenciát mutatott, ugyanis több mint megkétszereződött 1993 óta (17,7%), amikor ezek az adatok először érhetőek el az EU-ban. Ezt az arányt 2022-ben 42,2%-ra becsülték. Házasságon kívüli születések nem házassági kapcsolatokban, élettársi kapcsolatban élő párok között, egyedülálló szülőknél és bejegyzett élettársi kapcsolatokban¹⁴ fordulnak elő.

¹² SCHANDA BALÁZS: *Házasság és család az alkotmányjogban*. In: CSINK LÓRÁNT; SCHANDA BALÁZS; VARGA ZS. ANDRÁS (szerk.) *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest 2020, Pázmány Press, 681.o.

¹³ BÁTKE ANNA ÉS M. RIBICZEY NÓRA: *Családkhatározó, A sokszínűség pszichológiája*, Open Books, 2021, ISBN 978-963-572-168-9, 14. o.

¹⁴ Azonos nemű párok bejegyzett élettársi kapcsolata.

Az adatokkal rendelkező EU-tagállamok közül hétben a házasságon kívüli születések száma meghaladta a házasságon belüli születések számát.¹⁵ A 2022-es adatokat a 2019-es évhez viszonyítva, a házasságon kívüli élveszületések aránya mindegyik tagállamban emelkedett, kivéve Litvániában, Magyarországon, Hollandiában és Szlovéniában, ahol csökkent az arány. A legnagyobb csökkenés Magyarországon (2019-ben 38,7%, 2022-ben 25,0%) és Hollandiában (2019-ben 52,4%, 2022-ben 42,1%) volt tapasztalható.¹⁶ Hazánk tekintetében ennek magyarázata lehet a házasságkötést támogató társadalom- és családpolitika.

Jogi értelemben a házasság egy jogi státusz megléte vagy éppen annak hiánya, amely attól függően hozzáférhető az egyén számára, hogy milyen feltételeket (pl. különeműség, életkor, cselekvőképesség) szab egy adott állam a házasságkötéshez való joghoz. Ami egyértelmű a jogi értelemben vett házasságfogalomnál, hogy habár a magánszférába tartozó kapcsolati formáról beszélünk, az állam elismerése szükséges bizonyos jogok, kedvezmények és védelem házasság formájában történő eléréséhez és biztosításához. A jog ezen a területen alapvetően normatív dichotómiákon alapul, amik jogi státuszt jelenítenek meg: nő vagy férfi, házas vagy nem házas. A házasság jogi szempontú vizsgálatánál említésre érdemes Nicola Barker házassági modell fogalmát.¹⁷ Barker három elemet különböztet meg a modelljében, ezek a struktúra, a jogi következmények és az ideológia. Barker elismeri, hogy a házasság jogi és társadalmi fogalma keveredik a modellben, de ettől függetlenül a struktúra és a jogi következmények aspektusa kifejezetten normatív jelentőségű. A joggal ellentétben a házasság szociológiai fogalma inkább képes megragadni az intézmény változékonyságát. Emiatt nem csak státuszként, valamint jogok és kötelezettségek összességeként tekint a házasságra, hanem leírja annak komplexitását is.¹⁸

A különböző európai országokban a családjogi rendelkezések differenciái mögött tehát az eltérő jogi felfogás, a kulturális megközelítés és a hagyományok, mélyen gyökerező szokások állnak.¹⁹ A nyugati világban sokáig a heteroszexuális, monogám,

¹⁵ Nevezetesen Franciaországban (ahol a születések 65,2%-a házasságon kívül történt), Portugáliában (60,2%), Bulgáriában (59,9%), Svédországban (57,8%), Szlovéniában (57,3%), Észtországban (55,0%) és Spanyolországban (50,1%). Görögország a spektrum másik végén volt, ahol a születések több mint 80%-a házasságon belül történt. Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage (Megttekintve: 2025.02.28.)

¹⁶ A házasságon kívüli születések száma, Eurostat lásd 14. lbj alatt hivatkozott forráshely.

¹⁷ Lásd bővebben: NICOLA BARKER: *Not the marrying kind: A Feminist Critique of Same-Sex Marriage*. Palgrave Macmillan Socio-Legal Studies, Palgrave Macmillan, 2013. https://doi.org/10.1057/9780230379725_978-1-137-34803-6, Published: 04 March 2013

¹⁸ SIPOS ALEXANDRA: *Házasságot mindenkinek? Az azonos nemű párkapcsolat elismerése Magyarországon*. Doktori értekezés, Budapest, 2021, 21-22.o.

¹⁹ SZEIBERT ORSOLYA: *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában*, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2014. 20.o.

gyermeknemzésre irányuló házasságmodell volt az egyeduralkodó norma, amely a jogalkotásban is tükröződött. A római jog, a keresztény egyházi szabályozások és a középkori európai jogrendszerek is a férfi és nő közötti kapcsolatot emelték jogilag szabályozott státuszba. A modern polgári házasság az állami elismerés feltétele lett, különösen a francia forradalom utáni időszakban. A házasság így a közrend eleme lett, és hosszú időn át zárva maradt az azonos nemű párok előtt.

Európában a XX. század közepére megszilárdult nukleáris²⁰ családon kívül mára számos új családmodell, vagy más néven családforma alakult ki, mint például az élettársi kapcsolatokon alapuló család, az egyszülős család, a válás utáni család,²¹ a gyermeket adoptáló család, vagy a szivárványcsalád. Ez a tendencia a családformák további horizontális differenciálódását eredményezi.²² A családformák pluralizálódása²³ alapvetően a családszerkezetet, a családi életformákat alakító magatartásminták megváltozásával hozható összefüggésbe.²⁴ A magánélet tehát sokféle társadalmilag elismert, vagy legalábbis elfogadott életformában valósulhat meg. Mindezen opciók egy-egy rendszerben való megjelenése sok különbséget hordoz és nagyon eltérő képet rajzol ki az elérhető partnerkapcsolatok terén, továbbá alapvetően befolyásolja a házasság helyét az adott rendszerben. A házasságon kívüli partnerkapcsolatok intézményesítése, ezáltal közelebbvitele a házassághoz feszültséget szülhet a rendszerben.²⁵

A XX. század végére a kétkeresős családmodell elterjedésével, valamint a női egyenjogúsági mozgalmak kibontakozásával a családon kívüli és a családon belüli munkamegosztás is egyre inkább egyenlőségelvű lett, inspirálva a kétkeresős-kétgondozós családmodell kialakulását.²⁶ A változás először a nyugat-európai országokat érintette, később a kelet- és dél-európai országok is felzárkóztak az ilyen jellegű tendenciákhoz. Európában ma a családalapítók többségben azonban továbbra is azt a tradicionális utat választják, amelyet a házasságkötésen alapuló, családként ismerünk, főként a dél-európai országokban, de Írországból és Németországból is.²⁷

²⁰ kétgenerációs (szülők és gyermekek)

²¹ mozaikcsalád vagy patchwork család

²² VASKOVICS LÁSZLÓ: *Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben*. Szociológiai Szemle. 2014/1. sz. 12. o.

²³ Ebben az értelemben a múltban nem létező családformák kialakulása és azok elterjedése.

²⁴ Lásd bővebben: SOBOTKA TAMÁS – TOULEMON LAURENT: *Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe*. 2008. DOI: 10.4054/DemRes. 2008.19.6.o.

²⁵ SZEIBERT ORSOLYA: *A házasság és jogi ellenpontja, az élettársi kapcsolat: szövetség vagy szerződés?* Társadalomkutatás: a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata, 2012/4., 354.o.

²⁶ BÁTKE ANNA ÉS M. RIBICZEY: *i.m.* 21-22.o.

²⁷ VASKOVICS LÁSZLÓ: *i.m.* 12.o.

Az utóbbi két évtized jogfejlődése során a házasságkötéshez való jog fogalma jelentősen kitágult. Az azonos nemű párok kapcsolatának jogi elismerése az uniós tagállamok többségében már tényként működik, egyre több országban az örökbefogadás, a mesterséges megtermékenyítés, valamint a szülői státusz kiterjesztése is egyre inkább érvényesül. A házasság ma már nem a nemi különbözőség, hanem a kapcsolat jogi elismerése mentén szerveződik.

Láthattuk, hogy a házasságkötéshez való jog nem statikus fogalom, hanem történetileg és jogilag is folyamatosan változó konstrukció. Az emberi jogi szemlélet elterjedésével, valamint az EU-n belüli nagy földrajzi mobilitásnak köszönhetően a házasságkötés egyre kevésbé kapcsolódik kizárólag a nemi szerepekhez, és egyre inkább a jogegyenlőség, emberi méltóság és szabad mozgás elvéhez. Az elmúlt évtizedek társadalmi változásai következtében a házasság és a család intézménye egyre kevésbé feltételezi egymást, így mára a család fogalma nem szükségszerűen alapul a házasság fogalmán.²⁸

Mindezekre tekintettel egyetérték a család fogalmának egyik alkotmányjogi definíciójával, amely szerint „családnak tekinthető az olyan szabad akaratlan alapuló életközösség, amelynek legalább két tagja van, akiket tényleges kapcsolat, kötődés és függőségi helyzet tart össze, és amely viszonyrendszerben mindegyik félnek meghatározott jogai és – a gyermeket kivéve – egyben kötelezettségei is vannak”.²⁹

A család és a házasság fogalma egyre inkább a jogértelmezés-jogalkalmazás tárgyává vált, ezért a fogalom meghatározásánál figyelembe veszem az egyes bírói fórumok álláspontját is.

Érdekes jogalkotási ellenmozgás figyelhető meg a nemzetközi szerződések és a nemzeti jogszabályok házassággal kapcsolatos megfogalmazásaiban. Míg a legrégebbi alapjogi dokumentumok kifejezetten hivatkoznak a férfi és a nő megjelölésére a házasságkötés jogának biztosításakor, jó néhány állami jogszabály ezt nem tartotta fontosnak, hiszen a házasság fogalma annyira magától értetődő módon jelentette az ellenkező neműek kapcsolatát. Az új kihívásra több állam törvényhozása akként válaszol, hogy jogszabályba iktatja a különeműséget mint feltételt, azonban az Alapjogi Charta megfogalmazásakor pont ez a kitétel – ami korábban a nemzetközi dokumentumokat jellemezte – maradt ki és csak általánosságban ismeri el a házasságkötéshez való jogot, a nemzeti szabályoknak megfelelően.

²⁸ LÁPOSSY ATTILA – SZABÓ TASI KATALIN – SZAJBÉLY KATALIN: *A család(fogalom) és más alapjogok - alkotmányjogi megközelítésből*. Családi Jog 2023/1., 3.o.

²⁹ DRINÓCZI TÍMEA - ZELLER JUDIT: *A házasság és a család - alkotmányjogi értelemben*. Acta Humana 2005/4., 76.o.

A polgári igazságügyi együttműködés körében az EUB nem fogalmazott meg minden uniós területre kiterjedő, autonóm definíciót a házasság vagy a család fogalmára.³⁰ Az EUB a diszkrimináció tilalmának értelmezésével eljutott a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmától, a családi állapot alapján alkalmazott diszkrimináció tilalmáig, ezzel az azonos nemű párokat családként ismerte el.³¹ A szivárványcsaládok elismerése kapcsán pozitívum, hogy az EUB a család és a családtag fogalmát ma már tágabban értelmezi.

Az értekezés későbbi részében részletesen elemzésre kerülő *Coman ügyben* az EUB már az azonos nemű házastársat is az uniós állampolgár családtagja fogalmába sorolja. Az EUB szerint a 2004/38-as irányelv³² fogalom meghatározásában a „családtag” fogalmát a „házastársra” is érteni kell. Az EUB szerint a „házastárs” egy nemileg semleges fogalom, és csak annyit követel meg, hogy az uniós polgár a tartózkodási helye szerinti ország törvényeivel összhangban házastársi kötelekbe léphessen egy másik személlyel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az elismerési kötelezettséget róna a tagállamokra az azonos nemű párok házasságkötése szabályozására vonatkozóan.

Az EJEE habár a kezdetektől jelentős befolyással bírt a nemzeti családjog alakulására, mégsem ad egyértelmű meghatározást a család fogalmára. A családi élet létének megállapítását az EJEB esetenként vizsgálja, amelynek fő szempontja a törvény alapján keletkező viszony (pl. házasság), a vér szerinti kapcsolat foka, a tényleges együttélés, a materiális kapcsolat és a függőség ténye.³³

Az egyik legfontosabb tétel, hogy az EJEB kimondta: a családi élet fogalma „autonóm fogalom”³⁴ így a „családi élet” létének megállapítása nem a család formáján nyugszik, hanem alapvetően a valóságon nyugvó ténybeli kérdés, amely a szoros személyes kötelek valódi, gyakorlati fennállásán múlik.³⁵ Az EJEB ítélezési gyakorlatában így a család jogi elismerésének hiányában is a tényleges családi köteleket vizsgálja, például azt, hogy a

³⁰ WOPERA ZSUZSA: *Alapjogi hatások az Európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra*. 8.o.

³¹ WOPERA ZSUZSA: *i.m.*, 9.o.

³² Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

³³ CSINK LÓRÁNT: *Házasság és család*. In: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (szerk. Jakab András - Fekete Balázs, Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter - Jakab András). <http://ijoten.hu/szocikk/hazassag-es-csalad> (2018). 21-28.o. (Megtekintve: 2025.01.22.)

³⁴ EJEB, Marckx kontra Belgium ügy, Judgment of 13 June 1979 (Application no. 6833/74)

³⁵ EJEB, K. v. The United Kingdom ügy (Application no. 11468/85), 15 October 1986.

kérelmezők együtt élnek-e.³⁶ További szempont a kapcsolat időtartama vagy a gyermekvállalás szándéka is.³⁷ Az EJEK családi élet fogalma területén vizsgált esetjoga csoportosítható a felnőttek egymáshoz való viszonya, valamint a felnőttek és a gyermekek egymáshoz való viszonya alapján is.³⁸

Az EJEK 8. cikke (magán- és családi élet tiszteletben tartása) alatt a strasbourgi gyakorlat két, egymást átfedő, de külön mérlegelési fókuszú jogosultságot kezel: magánélet és családi élet. Többek között a bérnyaságot és a határon átnyúló szülői státuszt érintő ügyekben ez a kettősség kulcsfontosságú, hiszen másként vizsgálja az állami beavatkozást és más orvoslási kötelezettséget generál. A családi élet esetében az együttélés ténye a döntő, míg a magánélet esetében a jogi identitás és státusz (pl. anyakönyvezés, szülői státusz) gyors és hatékony rendezése válik elsődlegessé.³⁹

Bár a bérnyaságot érintő ügyekben a sérelem többnyire a magánélet sérelmének körébe tartozik, mégis, a családi élet jogának megsértés is lehet, ha az állami gyakorlat de facto akadályozza a családi együttélést vagy a kapcsolat fenntartását (pl. kiutasítás, szétválasztás, a gyermek elhelyezése).

A *Paradiso and Campanelli v Italy* ügy⁴⁰ tényállása szerint egy olasz házaspár oroszországi bérnyasági megállapodással 2011-ben gyermeket vállalt; a fiú orosz születési anyakönyvi kivonatán ők szerepeltek szülőként. A gyermeket hazavitték Olaszországba és kérték az anyakönyvezését. Az olasz hatóságok vizsgálatot indítottak, amelynek során a DNS-tesztek kimutatták, hogy a gyermeknek egyik féllel sincs genetikai kapcsolata (donorsejtek), és felmerült a nemzeti jog megkerülésének gyanúja. Az olasz bíróság 2011 őszén kiemelte a kb. nyolc hónapos gyermeket a házaspártól, nevelésbe vette, majd örökbe adhatónak nyilvánította. A pár az EJEK-hez fordult, a magán- és családi élethez fűződő jogaik (8. cikk) sérelmét állítva. Az EJEK nem talált jogsértést a rendkívüli körülmények között, de jelezte, hogy az együttélés ellehetetlenítése családi élet sérelmet okoz. A Nagykamara végül úgy ítélte meg, hogy a kérelmezők és a gyermek között nem jött létre de facto családi kapcsolat. Annak ellenére, hogy a kérelmezők valóban szülői szerepre készültek, és érzelmileg szorosan kötődtek a gyermekhez, de a biológiai kapcsolat hiányzott, az együtt töltött idő

³⁶ EJEK, *Johnston and Others v. Ireland*. ügy (Application no. 9697/82), 18 December 1986.

³⁷ EJEK, *X, Y and Z v. The United Kingdom* ügy (Application no. 21830/93), 22 April 1997. Az *Ahrens v. Germany* (Application no. 45071/09), 24 September 2012-i ügyben pedig az EJEK a tényleges családi élet hiányát állapította meg egy olyan esetben, amikor az anya és a kérelmező közötti kapcsolat körülbelül egy évvel azelőtt megszakadt, hogy a gyermekük megfogant volna, és azt követően a kapcsolatuk csak szexuális természetű volt.

³⁸ LUX ÁGNES: *A család fogalmának nemzetközi és európai szabályrendszere*. KJSZ, 2021/4., 33.o.

³⁹ Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22itemid%22:%5B%22001-145389%22%7D> (Megtekintve: 2025.04.12.)

⁴⁰ EJEK, *Paradiso and Campanelli v. Italy* ügy (Application no. 25358/12) 24 January 2017.

viszonylag rövid volt és a felek között a kötelék jogi szempontból mindvégig bizonytalan maradt. Ettől függetlenül a kérelmezők magánéletének tiszteletben tartásához való jogba a Nagykamara szerint is beavatkozást jelentett az olasz hatóságok eljárása, de a beavatkozást a Nagykamara nem találta aránytalannak.

Az Európai Uniót tekintve a „családi élet” mércéje az Alapjogi Charta 7. cikkéből indul ki („a magán- és a családi élet tiszteletben tartása”), amelyet a Charta 52. cikk (3) alapján az EJEE 8. cikkével azonos jelentéssel és terjedelemben kell értelmezni – az EU adhat ennél magasabb védelmet, de kevesebbet nem.

Láthattuk, hogy az EU-ban nincs egyetlen, tételes „család-definíció”, hiszen a családjog anyagi része tagállami hatáskörbe tartozik. Ennek ellenére meghatározható a család uniós szinten is elfogadható fogalma, amely az Alapjogi Chartára, a 2004/38/EK irányelvre, valamint az EJEB és az EUB esetjogára épül.

Család: olyan személyi közösség vagy több közösség kapcsolata, ahol a tagok között jogilag elismert párkapcsolati, leszármazotti vagy örökbefogadási kapcsolat van, a felek nemétől függetlenül. A család magában foglalja a felek közös vagy egyéni (biológiai, örökbefogadott vagy asszisztált humánreprodukciós eljárásra útján született) leszármazottait, továbbá a felmenő hozzátartozókat; és bármely tagállamban jogszerűen megállapított házastársi vagy szülői státuszt.

Ezzel a megközelítéssel a „család” fogalma egyszerre marad tiszteletben a tagállami szinten, és biztosít egységes uniós alapjogvédelmet (pl. szabad mozgás, tartózkodás, okmányok, egyenlő bánásmód tekintetében).

II.2. A házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és alkotmányjogi megközelítése

Az emberi jogok fejlődése állandó folyamatnak tekinthető, amelynek a tartalmát az adott társadalmi viszonyok határozzák meg, és amelyre komoly hatást gyakorol a nemzetközi jog fejlődése, az emberi jogok nemzetközivé válása is.

Jean-Marie Lustiger erről úgy vélekedett, hogy amikor a technikai tudományok egyetemessége kiépült, nagyjából ugyanabban a földrajzi zónában megjelent egy másik egyetemesség is, az emberi jogok univerzalizmusa. Az emberi jogok fogalma az emberi sors,

valamint az értelem elismerésén alapul. Egyetemes forrás, a demokratikus eszme és a jogállam megalapozásáról, a nyugati társadalmak fundamentumáról.⁴¹

Az alapjogok egyetemessége a második világháború után nemzetközi dokumentumokban⁴² manifesztálódott. Az emberi jogok nemzetközivé válásának második világháború utáni történetét voltaképpen két világrend szembenállása határozta meg. A szocialista országok, elsősorban a Szovjetunió a gazdasági, szociális, kulturális jogokra helyezték a hangsúlyt, ellenben a nyugati államok a klasszikus polgári és politikai jogokra; a szocialista országok a klasszikus jogok nemzetközivé válását jelző dokumentumokat a szociális jogokkal való ellentételezés árán fogadták el. A szocialista országok ezzel egyidőben ellenálltak annak, amikor a jogok érvényesülése nemzetközi biztosítékai megteremtésére kerüljön sor.

Mondhatni, hogy napjainkban az emberi jogok egyre inkább nemzetközivé válnak nemcsak szabályozásukat, hanem kikényszeríthetőségüket tekintve is. Ha egy állam ma nem akarja kirekeszteni magát a nemzetközi közösségből, nem engedheti meg magának, hogy függetlenítse magát az alapjogokat illetően. Ez az alapjogok érvényesülésének egyik fontos biztosítéka is. A nemzetközivé válás ugyanakkor azt is jelenti, hogy az alapjogok elveszítik objektív, természetjogi kiindulópontjaikat: a jogok keretei, tartalma – nemzetközi – megállapodások tárgyává válik. Hagyományosan az alapjogok a többségi akarat korlátainak számítanak. A nemzetközivé válásban a (köz)megegyezés lép elő fontos tényezővé. Vélhetően ezzel is magyarázható, hogy a nemzetközivé válás folyamatában olyan új jogok jelennek meg, amelyek a természetjogi gondolkodás kereteibe nem illeszthetők be.⁴³

A házasság kezdetben nem jogként, hanem társadalmi rendként és vallási kötelekként működött. A római jogban is elsősorban öröklési és családfenntartási funkcióval bírt, a keresztény vallási hagyományokban pedig szentségként kezelték. A középkorban az egyház ellenőrizte a házasságot, és nem volt állami szabályozás tárgya.

A házasságkötéshez való jog nem pusztán magánjogi intézmény, hanem egyben az emberi méltóság és az önrendelkezés kifejeződése, a személyiség kiteljesedésének jogi kerete, és a társadalmi reprodukció és gondoskodás intézménye.

A magánélethez kapcsolódó emberi jogok alkotmányos szabályozásának története az úgynevezett klasszikus alapjogokhoz képest meglehetősen fiatal. A polgári házasság először

⁴¹ LUSTIGER J.M.: *Emberhez méltón*, Virgilia Kiadó, Budapest, 1997, 18.o.

⁴² Ilyen az ENSZ keretein belül az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, vagy az Európa Tanács keretein belül az Emberi Jogok Európai Egyezménye és kiegészítő jegyzőkönyve, illetve az Európai Szociális Charta, amelyekre a későbbiekben bővebben is kitérek.

⁴³ SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok*. Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 1-8.o.

a 16. században vált lehetővé többnyire olyan országokban, ahol több felekezet volt jelen, így már vallástól semleges módon lehetett házasságot kötni. A szekularizáció, vagyis az állam és az egyház elválasztása a francia forradalom után nyert teret és a civil házasságkötés is ekkor kezdett elterjedni. A házasság szekularizálását az 1791. évi francia alkotmány mondta ki először és e hagyományt folytatták a különböző alaptörvények is.⁴⁴ Ellenben az EU több államában az egyházi házasságkötésnek jelenleg is polgári jogi joghatása⁴⁵ van. A házasság tehát vallási és társadalmi intézményként indult, majd a polgári forradalmak során vált az állam által elismert jogi aktussá. A házasság ettől kezdve jogviszonnyá vált, és a vallási szabályok fölé került az állami jogrendben. Ez a szekularizáció tette lehetővé, hogy a házasság később alapjogi védelem tárgyává váljon. A II. világháború embertelenségei után ugyanis a házasságkötés jogát a nemzetközi emberi jogi dokumentumok az emberi méltóság részeként, alapjoggá emelték.

Az ENSZ bizottságai közül talán a legfontosabb – az Emberi Jogi Tanács elődjének tekinthető – az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa által létrehozott Emberi Jogok Bizottsága (Human Rights Commission), amely Eleanor Rooseveltnél elnök vezetésével elkészítette az EJENY-t. Az EJENY a legalapvetőbb emberi jogokat, a legátfogóbban foglalja össze, s minden alkotmányos berendezkedés és demokratikus társadalom alapjának tekinthető 30 alapvető jogot vázolja fel. Rooseveltnél ezért a dokumentumot „az egész emberiség nemzetközi Magna Chartájának” nevezte. Az EJENY-t a világ szinte minden államának képviselői fogalmazták, és kiterjedt az összes jogi hagyományra.⁴⁶ Az aláírást követően a Közgyűlés felkért minden tagországot, hogy széles körben tegyék közzé a Nyilatkozat szövegét. Az EJENY egy élő dokumentum, amelyet mára egy a kormány és népe közötti „szerződésnek” fogadnak el a világszerte.⁴⁷

A nemzetközi védelmet illetően tehát, az ENSZ Alapokmánya és az EJENY⁴⁸ elfogadásával az emberi jogok védelme már nem kizárólagosan az államok belső joghatósága alá tartozik, hanem egyetemes szintre emelkedett. A házasságkötéshez való jogról az EJENY 16. cikkelye a következőképp rendelkezik: mind a férfinak, mind a nőnek a házasságra érett kor elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül

⁴⁴ DRINÓCZI TÍMEA - ZELLER JUDIT: *A házasság és a család alkotmányjogi helyzete*. JURA, 2006/1., 16-17.o.

⁴⁵ Például Ciprus, Dánia, Észtország, Finnország, Görögország, Írország, Olaszország, Litvánia, Lettország, Svédország, Lengyelország, Horvátország, Szlovákia, Portugália és Spanyolország.

⁴⁶ GANCZER MÓNKA: *ENSZ emberi jogi intézmények*. In *Emberi Jogi Enciklopédia* (szerk: LAMM VANDA). ISBN: 978-963-258-345-7, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2018,217.o.

⁴⁷ A Guinness Világrekordok Könyve szerint ez a világ legtöbb nyelvére lefordított dokumentum.

⁴⁸ Az EJENY-t a második világháború borzalmait ihlették, amelyet az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én fogadott el és hirdetett ki.

házasságot kötni és családot alapítani. A házasság tekintetében a férfinak és a nőnek mind a házasság tartama alatt, mind a házasság felbontása tekintetében egyenlő jogai vannak. Házasságot csak a jövőbeni házastársak szabad és teljes beleegyezésével lehet kötni. A család a társadalom természetes és alapvető alkotó eleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére. Az EJTNY 16. cikkében és a későbbi ICCPR 23. cikkében megjelenő házassági egyenjogúsággal is összefüggésbe hozható Egyezmények többek között a Nőkkel Szembeni Megkülönböztetés Minden Formájának Felszámolásáról szóló Egyezmény, valamint a házasságkötéshez szükséges kölcsönös beleegyezésről, legalsóbb korhatárról, valamint a házasságkötések anyakönyvezéséről szóló Egyezmény.⁴⁹

A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 10. cikke szerint, az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, amely a társadalom természetes és alapvető egysége, különösen a családalapítás tekintetében és addig, amíg a család felelős az eltartott gyermekek gondozásáért és neveléséért. Házasság csak a házasulandók szabad beleegyezése alapján köthető.

Az ICCPR 23. cikke szerint a család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom és az állam védelmére. A házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni. Házasságot csak a házasulandók szabad és teljes beleegyezése alapján lehet kötni. Az Egyezségokmányban részes államok megfelelő lépéseket tesznek annak biztosítására, hogy a házaspár jogai és kötelességei a házasság fennállása alatt és felbontása esetén egyenlők legyenek. A házasság felbontása esetén rendelkezni kell a gyermekek szükséges védelméről.

Az ICCPR nem csak kapcsolódik az ENSZ alapokmányához, hanem annak kiegészítője is. Maga az ICCPR több szakaszában is utal az ENSZ céljaira és elveire. Nem véletlen, hogy számos ENSZ közgyűlési határozatban, nemzetközi bírósági döntésben az ENSZ Alapokmányával együtt említik.⁵⁰

Az Emberi Jogok Nemzetközi Törvényének egyezségokmányai mellett az ENSZ több mint 20 főbb szerződést fogadott el, amelyek tovább részletezik az emberi jogokat. Ezek közé olyan egyezmények tartoznak, amelyeknek célja, hogy megelőzzenek és megtiltsanak bizonyos visszaéléseket, például a kínzást és a népiirtást, illetve megvédjenek bizonyos veszélyeztetett célcsoportokat, mint a menekültek, a nők és a gyermekek.

⁴⁹ SZEIBERT ORSOLYA: *Házassághoz és családhoz való jog*. Emberi Jogi Enciklopédia (szerk: LAMM VANDA). ISBN: 978-963-258-345-7, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2018, 376-377.o.

⁵⁰ LAMM VANDA: *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*. In *Emberi Jogi Enciklopédia* (szerk: LAMM VANDA). ISBN: 978-963-258-345-7, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2018, 159.o.

A nők helyzetét illetően, s az egyenlőség elvét alkalmazva számos más egyezmény is született, ezek közül például a férjzett nő állampolgárságáról (1957) vagy a nők politikai jogairól (1953), a házasságkötéshez szükséges beleegyezésről (1962) szóló egyezmény. A nők, illetve a gyermekek jogairól készített egyezmények kidolgozását az alapvető célokat meghirdető ENSZ-közgyűlési határozatok előzték meg: a nőkkel szemben fennálló hátrányos megkülönböztetés eltörléséről szóló nyilatkozat (1967) és a gyermek jogaira vonatkozó nyilatkozat (1959). E témában néhány dokumentumot kiemelve, a legjelentősebbek a következők. Nőkkel Szemben Alkalmazott Hátrányos Megkülönböztetések Minden Formájának Kiküszöböléséről szóló CEDAW Egyezmény (1979), amely elsősorban a házasság vonatkozásában tartalmaz fontos elemeket. A 16. cikk 1. pontja szerint a részes államok kötelesek megtenni minden szükséges intézkedést a nőkkel szemben a házassággal és a családi kapcsolatokkal összefüggésben alkalmazott megkülönböztetések kiküszöbölése végett.

A Winston Churchill ötlete alapján 1949-ben életre hívott Európa Tanács⁵¹ kontinensünkön az emberi jogok legfontosabb védelmezője, itt működik az az emberijog-védelmi mechanizmus, amely mintául szolgált a többi regionális megoldás kidolgozásához.⁵² A rendszer fő eleme az EJEE,⁵³ amelynek megalkotását az EJENY inspirálta és az egyik legjelentősebb megállapodás Európában.

Az EJEE 12. cikke a házasságkötéshez való jogot megállapítva kimondja, hogy a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint. A Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 5. cikke pedig a házastársak egyenjogúságáról szól.

A házasságkötéshez való jog az EJEB és az EUB jogvédelme alá került és az ítélkezési gyakorlat alapján is alapjogként értelmezendő.

Az emberi jogi fejlődés során a házasságkötéshez való jog immár nem kizárólag a heteroszexuális párok privilégiuma. Mára az EJEB és az EUB is elismeri az azonos nemű kapcsolatok emberi jogi vetületét – különösen a „családi élethez való jog” alapján. Mindkét bíróság ítélkezési gyakorlata fokozatosan kiterjesztette a jog hatályát és immár nemcsak a házasságkötés szabadságát, hanem a jogegyenlőséget, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmát is értelmezési szempontként kezeli.

⁵¹ Magyarország „legelső rendszerváltó államként” 1990. november 6.-án csatlakozott az Európa Tanácshoz.

⁵² KOVÁCS PÉTER: *Nemzetközi közjog*, Osiris Kiadó, 2011, 186-187.o.

⁵³ Az Európa Tanács 1950. november 4-én fogadta el (1953-ban lépett hatályba). Magyarország 1990. november 6-án megerősítette, ratifikáció + hatályba lépés időpontja: 1992. november 5.

Az államhatárokat átlépő családjogi kapcsolatok a nemzetközi magánjogi viszonyok egyik leggyakrabban előforduló esetsorozatát képezik. Az EU-ban például kb. minden ötödik házasság „nemzetközinek” tekinthető, mivel a házastársak állampolgársága különböző, vagy közös szokásos tartózkodási helyük eltér állampolgárságuktól. Ehhez hasonló arányt tesznek ki a „nemzetközi” házasságok az EU bontási statisztikájában.⁵⁴

A házasság alkotmányos szinten védett jog a legtöbb tagállamban⁵⁵, ma már nem csupán magánjogi szerződés, hanem alkotmányos jog és identitásjogi védelem tárgya is, amelyhez a személyes autonómia és méltóság szorosan kapcsolódik. A kortárs alkotmányok többsége nem tartalmaz kifejezett nemi korlátozást a házasságra vonatkozóan. Ugyanakkor több tagállam alkotmányos értelmezésben kizárólag férfi-nő közötti kapcsolatként határozza meg azt – ilyen például Magyarország, Lengyelország vagy Lettország alkotmánya. Az olyan államokban, ahol az alkotmányos értelmezés nyitottabb vagy semleges, a házasságkötéshez való jog egyenlőbb hozzáférést tesz lehetővé az azonos nemű párok számára (pl. Spanyolország, Franciaország, Hollandia). Az európai alkotmányokat tekintve általában a közép- és kelet-európai fiatal alkotmányos demokráciákra – valamint az olasz és a svájci alkotmány – jellemző, hogy a házasságra és/vagy a családra (illetve a gyermekek jogaira) vonatkozó alaptételeket közvetlenül az alkotmányban, alapjogként elismerve szabályozzák. A nyugat-európai demokráciák esetében csak a házassághoz, családhoz való jog (illetve a gyermekek jogai) egyes aspektusait fogalmazzák meg, vagy kizárólag a magánélet védelméről rendelkeznek.⁵⁶

A házasságkötéshez való jog történeti fejlődésének csúcspontja tehát az volt, amikor a modern emberi jogi rendszerek alapjogként ismerték el – nemcsak a kapcsolat létesítésének, hanem annak egyenlő és diszkriminációmentes elismerésének jogát is.

Az alapjogok érvényesülésének legfontosabb garanciája azok alkotmányban – Alaptörvényben, illetve törvényekbe foglalása.⁵⁷ Szükség van mindezek mellett az emberi jogok védelme intézményrendszerének a megteremtésére és hatékony működtetésére is.

A házasságkötéshez való jog nem abszolút jellegű. Korlátozása történhet, de lényeges tartalma szerint nem, illetve szükséges esetben az elérni kívánt céllal arányban. Ennek megfelelően bizonyos hivatásoknál csak a hivatásokhoz kapcsolódó összeférhetetlenségi

⁵⁴ MÁDL FERENC, VÉKÁS LAJOS: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó 2014, 267.o.

⁵⁵ Alkotmányos védelem van pl. Németországban, Olaszországban és Magyarországon is.

⁵⁶ DRINÓCZI TÍMEA - ZELLER JUDIT (2006): *i.m.* 17-18.o.

⁵⁷ KISS BARNABÁS: *Emberi jogok- alapjogok általános kérdései*. <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (2020), 15. o. (Megtekintve: 2025.04.04.)

okként korlátozható.⁵⁸ Nemzetközi jog-összehasonlításban bizonyos államokban tradicionálisan ismert, hogy a hivatásos szolgálati viszonyban állók házasságkötésének külön feltételekhez kötését az állami és szolgálati titok megóvásához fűződő rendkívüli érdek, a velük szemben támasztott fokozott erkölcsi követelmények is indokolhatják.⁵⁹

A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény célja a nemzetközi magánjog uniós, illetve nemzetközi megállapodások által le nem fedett aspektusainak egységes, korszerű, egyértelmű és ugyanakkor rugalmas szabályokba foglalása. A törvény általános jelleggel kimondja, hogy a törvény szabályait csak az olyan jogviszonyokra kell alkalmazni, amelyekre az EU általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa vagy nemzetközi megállapodás hatálya nem terjed ki.

Fontos kiemelni, hogy az uniós jog szupremáciájából adódóan az uniós kollíziós szabályok megelőzik a nemzeti szabályokat.

Az Nmjt. a külföldi elemet tartalmazó magánjogi jogviszonyokra alkalmazandó. A törvény nem sorolja fel, hogy pontosan mit kell érteni a „külföldi elem” alatt, hiszen oly sokféle variáció merülhet fel. Külföldi elem tipikusan a külföldi állampolgárság, a külföldi szokásos tartózkodási hely, jogi személyek esetén a külföldi nyilvántartásba vétel, a külföldön bekövetkezett kár, szerződések esetén a külföldi teljesítési hely, továbbá külföldi elem lehet például a külföldi szerződéskötés, a külföldi házasságkötés vagy a külföldi örökbecfogatás is. A kapcsolódó szabályok döntenek el, hogy melyik külföldi elemnek van olyan súlya az adott ügyben, hogy arra tekintettel a magyar bíróságnak külföldi jogot kell alkalmaznia, vagy magyar bíróságnak nincs joghatósága eljárni. A külföldi házasságkötés releváns külföldi elem lehet, amennyiben a jogalkalmazónak a házasság érvényességét kell elbírálnia. Hasonlóképpen a fél külföldi állampolgársága releváns külföldi elem egy személyállapoti ügyben, de általában nem az egy egyébként mindenben Magyarországhoz kötődő vagyoni jogi szerződés tárgyában.

Az Nmjt. átfogóan szabályozza a nemzetközi magánjog három alapkérdését, vagyis a joghatóságot, az alkalmazandó jogot (kollíziós jog), illetve a külföldi határozatok magyarországi elismerésének és végrehajtásának feltételeit.

II.3. Az EU alapjogi keretrendszere és a házasság intézménye

⁵⁸ SÁRI JÁNOS - SOMODY BERNADETTE (2008): *im.* – p. 172.

⁵⁹ 22/1992. (IV. 10.) AB hat. A fegyveres erők tagja házasságkötéséhez szükséges parancsnoki engedély korlátozza a házassuló önrendelkezési jogát, ezért alkotmányellenes.

Az Alapjogi Chartát, amely része az Európai Unió működéséről szóló szerződésnek, így 2009 óta kötelező erejű, a Parlament, a Tanács és a Bizottság 2000-ben, Nizzában fogadta el és hirdette ki ünnepélyes keretek között.⁶⁰

Maga az Alapjogi Charta – ennek 52. cikk (3) bekezdése – mondja ki, hogy amennyiben a benne rögzített jogok megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Vagyis a Charta megalkotói tekintettel voltak arra az emberi jogi környezetre, amelybe a Charta „beleszületett”. A párhuzamosságok az EJEE és a Charta között jól tükröződnek a Charta 7. és 9. cikkében is, amely az EJEE 8. és 12. cikkén alapul, hasonló az EJEE által biztosított joghoz. A 9. cikk értelmében a házasságkötéshez való jogot tiszteletben kell tartani, ez azonban annyit jelent, hogy az ezt szabályozó tagállami törvények szerint biztosítani kell.⁶¹ Láthatjuk tehát, hogy az Alapjogi Charta 7. és 9. cikke szándékoltan tartalmazza az EJEE 8., illetve 12. cikkében foglaltakat, a két rendelkezéspár mégsem fedi teljesen egymást. A házasságkötéshez való jog alkalmazási köre tágabb lehet, mint az EJEE-ben megfogalmazott jogosultság, amennyiben a nemzeti jogszabályok így rendelkeznek.

Az EU viszonyát a család intézményéhez az Alapjogi Charta 33. cikk (1) bekezdése határozza meg, miszerint a család jogi, gazdasági és szociális védelmet élvez. Az Alapjogi Charta tehát a család védelmét, és nem a család fogalmát fogalmazza meg. Ez lehetőséget ad a tagállamok számára, hogy a család fogalmát úgy értelmezhessék a nemzeti törvényeikben, hogy abba a társadalomban megjelenő sokféle családtípus – így például a szivárványcsaládok is – beletartozzanak. Ugyanez lehetséges a házasságkötéshez való jog esetében, ahol a tagállami jog akár azt is lehetővé teheti, hogy azonos nemű párok házasságot köthessenek. Az is lehetséges azonban, hogy az adott tagállamban mégis a házasságon alapuló, gyermekvállalást célzó, hagyományos családfogalom marad fenn.⁶² Ami az uniós jog érvényesülését illeti, az ezzel kapcsolatos kérdéses esetekben viszont végső soron a EUB mondja ki az utolsó szót. .

⁶⁰ Lásd bővebben GOMBOS KATALIN: *Az Európai Unió alapjogvédelmi rendszere, különös tekintettel az Alapjogi Chartára*. In: ANTAL TAMÁS; PAPP TEKLA (szerk.) *Az alapjogvédelem nemzeti, nemzetközi és jogösszehasonlító aspektusai*. A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottsága Jogi Szakbizottságának Gazdasági Jogi Munkacsoportja és a Europe-Direct Szeged tudományos előadóülése. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, (2013) 23-39.o.

⁶¹ SZEIBERT ORSOLYA (2014): *im.*53.o.

⁶² CLARE MCGLYNN: *Families and the European Union. Law, Politics and Pluralism*. Cambridge University Press, 2006., Online ISBN: 9780511495014, DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511495014> 18-19. o.

Az EUMSZ 21. cikke kimondja, hogy minden uniós polgárnak joga van az Unió területén belül szabadon mozogni és adott helyen tartózkodni. Könnyen belátható, hogy ez az alapelv, alapszabadság közvetlenül kapcsolódhat a családi élethez és a házassághoz, különösen akkor, ha az uniós polgár házastársa harmadik országbeli állampolgár vagy azonos nemű személy. Az EUB több ítéletében – különösen a Coman-ügyben⁶³ – kimondta, hogy az „uniós polgár házastársát” akkor is el kell ismerni, ha azonos nemű. Az ítélkezési gyakorlat kiterjeszti a szabad mozgáshoz való jog védelmét a családi kapcsolatokra is, és kizárja azt, hogy a tagállamok saját házasság-definíciójuk alapján tagadják meg az elismerést.

Az EU jogrendje az egyenlő bánásmód elvén alapul. Az EUMSZ 10. és 19. cikkei, valamint az Alapjogi Charta 21. cikke tiltja a diszkriminációt többek között szexuális irányultság alapján. Az EU antidiszkriminációs politikájának jogi lehetőségei ugyan kiterjedtek, de politikai eszközei korlátozottak, különösen a családjogot és házasságkötést érintő területeken. Ugyanis a házasságkötés, a családjog és személyes státusz hagyományosan a tagállamok hatáskörébe tartozik, amit az EUMSZ 4. cikke és az EUSZ 5. cikke is megerősít. A nemzeti identitás védelme különösen érzékeny kérdés olyan országokban, ahol a házasságot alkotmányosan férfi-nő kapcsolatként rögzítették. Ugyanakkor az EUB gyakorlata szerint, ha az uniós jog alkalmazási körébe esik egy jogviszony, akkor a tagállami autonómia korlátozható.⁶⁴

Az Európai Unió Tanácsa 2000. május 29-én fogadta el a házassági ügyekben és a szülői felügyeletre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1347/2000/EK rendeletet. A 1347/2000/EK rendelet a Brüsszel (II.) Egyezményen alapul, amit Brüsszel II. rendeletként is szoktak említeni. A rendelet rövid időn belül módosításra is került a szülői felügyelettel kapcsolatos szabályok kibővítése érdekében, így a 2003. november 27-én elfogadott 2201/2003/EK rendelet a 1347/2000/EK rendeletet hatályon kívül helyezte. A 2005. március 1. napján hatályba lépett új rendelet (Brüsszel IIa rendelet) annak érdekében, hogy minden gyermek számára egyenlőséget biztosítsanak, hatályát kiterjesztette a szülői felügyeletre vonatkozó valamennyi határozatra, beleértve a gyermekek védelmére vonatkozó intézkedéseket is, függetlenül attól, hogy azok házassági jogi eljárásokhoz kapcsolódnak-e vagy sem.⁶⁵

⁶³ Az ügy később részletesen elemzésre kerül.

⁶⁴ A későbbi fejezetben bővebben ismertetésre kerülő Coman és VMA ügyek például megerősítették, hogy a szabad mozgás és gyermek jogai elsőbbséget élveznek a nemzeti korlátozással szemben.

⁶⁵ GOMBOS KATALIN: *A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban.* https://mersz.hu/dokumentum/dj36__42/ (Megtekintve: 2025.03.12.)

Az Európai Unió Tanácsa 2019/1111 rendelete (Brüsszel IIb rendelet) pedig 2022. augusztus 1-jétől a 2201/2003/EK rendelet (Brüsszel IIa rendelet) helyébe lépett. Ez az új rendelet kizárólag a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó ügyekben 2022. augusztus 1-jén vagy azt követően indított eljárásokra, az alaki követelményeknek megfelelően kiállított, illetve nyilvántartásba vett közokiratokra és jóváhagyott vagy megkötött perbeli egyezségekre alkalmazandó.

Viszont továbbra is a Brüsszel IIa rendelet alkalmazandó azokra a 2022. augusztus 1. előtt indított jogi eljárásokban hozott határozatokra, az alaki követelményeknek megfelelően az említett napot megelőzően kiállított vagy nyilvántartásba vett közokiratokra és az említett napot megelőzően jóváhagyott vagy megkötött perbeli egyezségekre, amelyek a rendelet hatálya alá tartoznak.

II.4. A család és a házasság, a vallási és nem vallási alapú jogrendszerek keretei között

A házasságot említve európai kontextusban a polgári házasságra gondolunk, hiszen nincs egyetlen olyan európai ország sem, amely ne tenné lehetővé a polgári házasságkötést. Mindazonáltal korántsem lehet lebecsülni az egyházak szerepét a házasság terén. A vallás, a vallási meggyőződések ugyanis – még ha nem is képezik már részét az állami jognak – továbbélik a családjog, a házassági jog által érintett területeken, és a különböző országokban eltérően jelentkeznek a társadalmi és vallási hagyományok különbözősége miatt.⁶⁶

A dolgozat tárgyának vizsgálata kapcsán pedig nem mehetünk el amellett, hogy az ún. vallási alapú jogrendszereket legalább történi megállapítások szintjén említsük, hiszen Európát érinti a tartózkodás vagy munkavállalás miatti migráció. Ezzel olyan kultúrkörből érkeznek személyek az európai államokba, ezáltal jogrendszerekbe, amelyekben teljesen más az elfogadottsága pl. a nőknek, vagy általában a házasságnak, a családnak. Elsősorban iszlám országokból érkező személyek és családtagjaik házasságfelfogása lehet merőben más, hiszen míg a muzulmán vallás lehetővé teszi például a többnejűséget, addig a nyugati típusú jogrendszerek a kölcsönös exkluzivitást írják elő. Az ilyen jellegű, multikulturalizmussal

⁶⁶ ANTOKOLSKAIA, MASHA: *Harmonisation of Family Law in Europe: A Historical Perspective*. Antwerpen – Oxford, 2006, 185.o.

kapcsolatos jogi problémákra a jövőben egyre nagyobb számban lehet számítani. Egyre növekszik azoknak az eseteknek a száma is, amelyekben az európai országok joga pont ezeknek a jogrendszerbeli ütközésnek a feloldására kénytelenek valamilyen megoldást adni.

II.4.1. Nem vallási alapú modern jogrendszerek kontextusa

A házasság szabályozása a Code Civilben került először világi joghatóság alá, majd sorra szekularizálódott a nyugati jogrendszerekben. A kánonjog sok évszázados érvényesülése azonban sehol sem múlt el nyom nélkül. Ha az állami házasságot külön is választották az egyháztól, annak legfontosabb gyökere mégis a kánonjog maradt. Kialakultak azonban kritikus pontok, amelyek közül a legjelentősebb a házasság felbonthatóságának kérdése volt. A Code Civil 1804-es változata például lehetővé tette a felbontást, a restaurációt követő 1816-os módosítása azonban megszüntette ezt a lehetőséget. Az 1870-ben kikiáltott köztársaság idején is húzódott a kérdés megoldása, végül 1884-ben az állami házasságot ismét felbonthatóvá tették.⁶⁷

Az Osztrák Polgári Törvénykönyv⁶⁸ a kánonjogi házasságot követte, de tekintettel volt arra is, hogy az Osztrák Császárság akkori területe felekezetiileg nem volt homogén. A katolikusok házassága felbonthatatlan volt, a nem katolikusoké azonban meghatározott feltételek mellett felbontható. Ez a rendszer az 1938-as Anschlussig megmaradt. Az 1865-ös olasz Codice Civile nem engedte a házasság felbontását, ahogy a Spanyolországban és Portugáliában sem volt erre lehetőség. Németországban azonban egy 1875-ös törvény, később az 1900-ban hatályba lépett BGB lehetővé tette azt. 1874 után hasonló volt a helyzet Svájcban is. Ezt a kérdést természetesen befolyásolta az, hogy az adott államban mely felekezet volt a domináns, hiszen például a protestánsoknál a felekezeti jog is megengedte a bontást. Az állami házasság felbonthatatlansága azokban az országokban került előtérbe, ahol a lakosság nagytöbbségben, vagy szinte kizárólagosan katolikus volt.⁶⁹ A magyar házassági bontójog fejlődése szintén a nyugati trendnek megfelelően zajlott le.

Mára kivételessé vált, hogy az állam a házasság intézményének szabályozását teljes egészében vallási közösségekre hagyja, de jól ismert kivételt jelent e tekintetben pl. Izrael állam. Ugyanakkor a modern európai állami házassági szabályok mellett természetesen a

⁶⁷ SZABÓ EDIT ÉDUA: *A házasság intézménye és a gyermekvédelem fejlődése Magyarországon*. 2012. https://www.parlament.hu/biz39/isb/tan/hazassag_intezmenye.pdf (Megtekintve: 2025.02.27.)

⁶⁸ Az Osztrák Polgári Törvénykönyv 1812. január 1-jén lépett hatályba.

⁶⁹ Lásd bővebben SZABÓ ISTVÁN: *Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóság kérdése*; In: *Iustum Aequum Salutare* IV. 2008/3.

vallási-egyházi normák is fennmaradtak, és e két jogrendszer egymás mellett élése is sajátos kérdéseket vet fel.⁷⁰ A történelem során a házasságkötés érvényességének feltételei között az egyház és az állam egyaránt meghatározta a fiatalok életkorát is, amely országoként és időnként is változott.⁷¹

A polgárosodással új tendenciák, új együttélési formák nyertek teret a modern világban. Napjainkban elfogadottá vált, hogy családnak lehet tekinteni azokat az együttélési formákat is, amelyek nem házasságon alapulnak, hiszen az utóbbi évtizedekben a tartósan monogám házasság már csak az egyik lehetséges együttélési forma. Továbbá a felbonthatatlanság követelménye még a katolikus házasságokat sem képes egyben tartani, és mára a házasság egy férfi és egy nő életközösségként történő meghatározása sem kizárólagos.⁷²

A házasság és a család védelmének elvét illetően ma már köztudott, hogy ez nem áll ellentétben egy viszonylag liberális házassági bontójogi szabályozással. Ez az alapelv és a liberalizálódó bontójog Európa más államainak családjogára is jellemző. Megjegyzendő azonban, hogy többek szemében még ma sem egyértelmű, hogy az élettársi kapcsolatok elismerése, jogi védelme nem gyengíti-e a házasság intézményét, nem áll-e ellentétben a házasság védelmének elvével.⁷³

Egy lehetséges megközelítése szerint, a jogrendszerek egymásra hatása megjelenhet az egyes országok joga, tehát az állami jogok között, valamint érthetjük alatta az állami és egyházi jog egymásra hatását is.⁷⁴ Az alábbiakban néhány kiválasztott nem vallási alapú jogrendszer részét képező ország példáján keresztül láthatjuk a jogrendszerek családdal és házassággal kapcsolatos sajátos jegyeit és e rendszerek esetleges egymásra hatását. Feltehető a kérdés, hogy a házassági jog területén, a modern jogrendszerek között megjelenhet-e a verseny?

A történeti előzményekből is kiderült, hogy a hagyományos nukleáris család mellett kialakult családformák egyre inkább elterjedtek. Az ilyen jellegű változások először a nyugat-európai országokban jelentkeztek és – bizonyos késleltetéssel – a többi európai

⁷⁰ BOJNÁR KATINKA – SCHANDA BALÁZS: *Házassági jogrendszerek versenye, vagy párkapcsolati szupermarket?* Iustum Aequum Salutare XII. 2016. 2., 171.o.

⁷¹ Napjainkban 650 millió olyan lány és nő él, akit még a 18. születésnapja előtt adtak férjhez. Az UNICEF elkötelezetten küzd a gyermekházasságok visszaszorításáért, többek között edukációs programok tartásával, valamint lányok oktatásával. Ennek köszönhetően az elmúlt évtizedben mintegy 25 millió gyermekházasságot sikerült megelőzni. Forrás: In <https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/napi-35-ezer-gyerek-kenyszerul-hazassagkotesre> (2024.12.23.)

⁷² VARGA ZS. ANDRÁS: *A házasság és a család mint keresztény és európai értékek.* Acta Humana 2020/4., 197.o.

⁷³ WEISS EMÍLIA: *Néhány gondolat a családjog folyamatban levő kodifikációs munkálataihoz.* Családi Jog. 2003/1.

⁷⁴ BOJNÁR KATINKA – SCHANDA BALÁZS (2016): *im.* 172.o.

országban is elterjedtek. E folyamaton belül új elem a kelet- és dél-európai országok felzárkózása a nyugati európai trendekhez. Az európai kultúrában alapvetően keresztény kultúrkörből eredő és elsősorban egy férfi és egy nő kapcsolatán alapuló családmódel a főszabály. A hagyományos családmódel mellett azonban mostanra már Európa-szerte egyre jobban elterjednek az egyéb családszerkezeti formák is, így például az élettársi kapcsolaton alapuló család, az egyszülős család, a válás utáni család (mozaikcsalád vagy patchwork család), a gyermeket adoptáló család vagy a szivárványcsalád. Ez a tendencia a családformák további horizontális differenciálódását eredményezi.⁷⁵ Az élettársi kapcsolat a házasságnál vagyoni jogi szempontból is lényegesen nehezebben határolható be, miután sem a kezdő, sem záró időpontja nem formális.⁷⁶

Az elmúlt bő egy évtizedben az élettársi kapcsolatok különösen Észak-Európában és Franciaországban terjedtek el, Svédországban részarányuk már meghaladja a házasságon alapuló partnerkapcsolatokat. Ezzel szemben Dél-Európában az élettársi kapcsolatok száma csak lassan emelkedett vagy stagnált. Az északi országokban az élettársi kapcsolatok hosszú időtartamúak, ellenben Németországban többségében csak átmeneti jellegűek (az élettársi kapcsolatban élők előbb- utóbb többségükben megházasodnak, ha gyermekük születik).⁷⁷ A különböző együttélési formák vonatkozásában Európa országaiban – de akár említhetnénk a világ országait is – ma nagyon eltérő szabályozások figyelhetők meg.⁷⁸ Ez különösen igaz az azonos nemű párok együttélését rendező szabályokra. Ma már egyik ország sem tiltja vagy rendeli büntetni az ilyen jellegű együttéléseket, azonban a szabályozás sokrétű. Egyes országok semmilyen jogot nem biztosítanak az azonos nemű pároknak, míg más államok akár a házasságkötés és a közös örökbefogadás lehetőségét is megnyitják számukra.

Előfordul az is, hogy egy állam ugyan lehetővé teszi az azonos nemű személyek közötti házasságkötést, azonban az nem eredményez családi köteleket.⁷⁹ Bizonyos országokban pedig köztes megoldásként vezették be a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét. Az országok gyakorlata változó a tekintetben is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házasság alternatívájaként kizárólag az azonos neműeknek biztosítják, vagy akár a

⁷⁵ VASKOVICS LÁSZLÓ (2014): *im.*, 12.o.

⁷⁶ SZEIBERT ORSOLYA: *Marriage and its Legal Counterpoint: Cohabitation. Is It an Alliance or a Contract?* In: Társadalomkutatás, a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata, Akadémia Kiadó 2012., Online ISSN: 1588-2918. – p. 343. DOI: <https://doi.org/10.1556/tarskut.30.2012.4.3> (Megtekintve: 2024.12.22.)

⁷⁷ Erről lásd bővebben SCHNEIDER NORBERT: *Az európai családok sokfélesége. A családmodellek és a munkaerőpiac hatásai a családszerveződésre.* In: Demográfia, 2009. 52. évf. 4. szám, Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

⁷⁸ VASKOVICS LÁSZLÓ (2014): *im.* 14-15.o.

⁷⁹ Ilyen szabályozás található például Hollandiában.

különneműpárok is élhetnek ezzel a lehetőséggel.⁸⁰ A házasságkötés lehetősége sem jelent azonos gyakorlatot, ugyanis nem minden ország biztosít a különemű párokéhoz hasonló jogállást. Különbségek vannak többek között az örökbefogadás, a névviselés, vagy a humán reprodukciós eljárásban való részvétel lehetősége területén.⁸¹

Az azonos nemű személyek párkapcsolatán alapuló család intézményesítése⁸² tehát eltérő az egyes európai országokban⁸³ abban a tekintetben is, hogy az azonos nemű párok a házaspárokhoz képest azonos vagy kevesebb joggal és kötelezettségekkel rendelkeznek. További kérdés lehet az azonos nemű párok gyermekvállalása, különösen a nem biológiai szülő és a gyermek(ek) közti kapcsolat törvényi szabályozása, az azonos nemű pár mindkét tagjának törvényes szülőként való elismerése. Vitatott, hogy miként jöhet létre a törvényesen elismert szülő-gyermek viszony a gyermek és a nem biológiai szülő között.

Viszonylag új a pótyanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) kérdéskörének megjelenése is. Az élettudományok fejlődése nyomán ez lehet, hogy a közeljövőben meghaladottá válik, de a jogi szabályozás a legtöbb európai országban egyelőre azt a személyt tekinti anyának, aki kihordja és megszüli a gyermeket. Az ebből adódó problémákat az örökbefogadás vagy az úgynevezett „szerződéses lemondás” próbálja megoldani. Nem ismert, hogy ez pontosan milyen gyakran fordul elő az egyes európai országokban, mert az esetek többsége titkolt.⁸⁴ Ez a kérdéskör a IV. fejezetben bővebben is kifejtésre kerül.

Láthatjuk, hogy színesnek mutatkozik az európai szabályozás a házasság és az élettársi közösségek jogi elismerése tekintetében. Feltételezhető, hogy azonos történelmi háttérrel rendelkező országok egymás döntéseire reagálnak, egymásra hatással vannak. Az egyes régiók közötti eltéréseket magyarázhatják például az eltérő történelmi tapasztalatokkal, azonban pusztán ezzel nehéz megindokolni, hogy a kelet-közép-európai államokhoz hasonlóan önkényuralmi múlttal rendelkező Spanyolország és Portugália miért ismeri el a homoszexuálisok házasságát. Mindemellett a földrajzi elhelyezkedés, a szomszédos országok hatása szerepet játszhat a szabályozás alakulásában. Az azonos neműek házasságát elismerő államok egyházakhoz való viszonyának elemzése, továbbá a magukat vallásosnak valló lakosok arányának vizsgálata sem ad egyértelmű választ arra a kérdésre, hogy pontosan miért ezek az országok döntöttek az azonos neműek házasságának bevezetése mellett. Egyes

⁸⁰ HÁMORI ANTAL: *Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében.* Családi Jog, 2008/1.,27.o.

⁸¹ BOJNÁR KATINKA – SCHANDA BALÁZS (2016): *im.* 171-172.o.

⁸² Bejegyzett élettársi kapcsolat vagy házasság formájában.

⁸³ Egyes európai országok legjellemzőbb formáinak megnevezésével, de csak a kiválasztott országok példáján keresztül, röviden ismertette.

⁸⁴ VASKOVICS LÁSZLÓ (2014): *im.* 16.o.

országokban – pl. Spanyolország, Portugália, Belgium, Franciaország – az állam és az egyház elválasztottsága jellemző, ellenben egyes északi országokban államegyház működik, mint például Dániában. Az országok egymásra hatásának további érdekessége lehet, hogy az Európai Unió az azonos neműek párkapcsolatai vonatkozásában nem tűzött ki egyértelmű jogegységesítési törekvéseket.⁸⁵

Kérdéses továbbá, hogy az egyén szempontjából „versengenek-e” bármilyen módon a jogrendszerek. Ha a nemzetközi magánjogból ismert *forum shopping* analógiájára alapozva feltételezzük, hogy az azonos neműek házasságát nem ismerő országok állampolgárai házasságkötés érdekében más tagállamban anyakönyveztetnék és ismertetnék el kapcsolatukat. Akkor ez azzal a következménnyel járhat, hogy a más államban kötött, de a hazai országban el nem ismert házasság befolyásolhatja az érintett személyi státuszát.⁸⁶

Különbség továbbá, hogy míg egyes országokban a jogalkalmazók kifejezetten figyelik a strasbourgi bíróság családdal és házasságkötéssel kapcsolatos gyakorlatát, addig máshol az ilyen típusú ítéletekben szinte kizárólag a hazai alkotmánybírósági gyakorlatra hivatkoznak. Kérdés lehet, hogy eltérés mutatkozik-e az Európa Tanács „régí” és „új” tagállamai között, a „nyugat-európai”, illetve a „közép- és kelet-európai” országok között.⁸⁷

Egyes európai országokban a polgári házasság joghatásait kifejezetten csak polgári házassággal lehet elérni, ellenben vannak olyan államok, ahol a házasságot kötő felek választhatnak a polgári ceremónia és az egyházi szertartás között. Ez utóbbi ún. *fakultatív polgári házasságot*⁸⁸ jelent, amelyet alkalmazó országok vannak többségben. Ez annyit jelent, hogy a házasulandó felek választhatnak a két ceremóniai között, de a kialakított rendszer alapján mind két esetben beállnak a polgári házasság joghatásai. Ahol csak a polgári házasságkötés lehetséges, ott nem egységes az álláspont az egyházi házasság megkötésének lehetséges időpontját tekintve: számos ország például tilalmazza azt, hogy a polgári házasságkötés előtt kerüljön sor az egyházi szertartásra. Franciaországban például a polgári és az egyházi házasságkötés között tett éles különbség egyben, az állam és az egyház elválasztásának markáns jele is.⁸⁹

A magán- és családi életsokféle társadalmilag elismert, vagy legalábbis elfogadott életformában valósul meg. Mindezen opciók egy-egy rendszerben való megjelenése sok

⁸⁵ BOJNÁR KATINKA – SCHANDA BALÁZS (2016): *im.* 178.o.

⁸⁶ BOJNÁR KATINKA – SCHANDA BALÁZS (2016): *im.* 182. o.

⁸⁷ SZEIBERT ORSOLYA: *Családformák az Emberi Jogok Európai Egyezménye tükrében.* Családi Jog. 2016/3., 45.o.

⁸⁸ WEISS EMILIA: *Családjogi alapismeretek.* Budapest, 2004., 14.o.

⁸⁹ SZEIBERT ORSOLYA (2014): *i.m.* – p. 37.

különbséget hordoz, és nagyon eltérő képet rajzol ki az elérhető partnerkapcsolatok terén, továbbá alapvetően befolyásolja a házasság helyét az adott rendszerben.

II.4.2. Vallási alapú jogrendszerek szabályozási keretei

Tekintettel az egy évtizede tartó európai migrációs válság következtében történő bevándorlásra, nem mehetünk el amellett, hogy az iszlám vallás különbözőségéről is ejtsünk néhány szót, amely főként a házasság (a megengedett többnejűség, vagy a házassági korhatár, a nők jogai tekintetében) és a családjog terén mutat jelentős különbségeket az ún. nem vallási alapú modern jogrendszerekhez képest. Az iszlám elítéli pl. az abortuszt, a homoszexualitást, a házasság előtti szexuális kapcsolatot, valamint többek között nem támogatja a nők jogairól és a vallásszabadságról kialakított nézeteket sem.

A házasság (*nikāh*) a muszlimok felfogásában több mint egyszerű jogintézmény vagy szerződés, mivel a hívők számára morális kötelességet jelent.⁹⁰ A muszlimok nem változtathatnak vallást, a házasságot a szokások és *saría* szabályozza, egyedül a férfiakat illeti meg a válás joga, továbbá, hogy milyen korlátozások, előírások érintik a gyámságot, öröklést, ideiglenes házasságot, poligámiát, valamint a nők helyzetét.⁹¹ A házasság, mint sok minden más aktus az Iszlámban valójában jogi és vallási intézmény egyszerre. Az iszlám házasság ugyanis magánjogi aktus, jóllehet az előírások államunként és az idő függvényében valamelyest változtak, de a lényegét tekintve megmaradtak az iszlám alapelvek.⁹²

A *saría* még ma is engedélyezi a többnejűséget, de ennek jócskán vannak gátjai is. Részben anyagiak, hiszen a muszlim férfi nem pusztán eltartani köteles feleségét, hanem már a házasságkötés előtt bizonyosságot kell tennie például jegyajándék és kaució⁹³ formájában. Az iszlám országokban széles körű vita bontakozott ki a poligámiára tekintetében. Egyik oldalról azzal érveltek, hogy a modern kor társadalma összeegyeztethetetlen a többnejűséggel, ellenben a másik oldalról azzal érveltek, hogy a nő biológiai adottságainál és női-anyai funkciójából adódóan nem mindig alkalmas arra, hogy férjének rendelkezésére álljon, így célszerű ezt a „feladatot” megosztani.⁹⁴

A férfi legális poligámiájával szemben egy nőnek egész életében csak egy férje lehet, ezért egy felbontott, korábbi házasság teljes tilalmat jelent. Egy férfinak egyszerre legfeljebb négy

⁹⁰ JANY JÁNOS (2018): *A világ főbb jogrendszerei*, Budapest, Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634542551>, 55.o.

⁹¹ BALÁZS JUDIT: *Nők és helyzetük az iszlám világában*, Acta Scientiarum Socialium 47(2017) 89.o.

⁹² BALÁZS JUDIT (2017): *im.* 89.o

⁹³ Ez szolgál biztosítékkal a nőnek esetleges özvegye vagy eltaszítottása esetén.

⁹⁴ BALÁZS JUDIT (2017): *uo.*

felesége lehet, így nem köthet érvényes házasságot egy ötödik nővel. A törvény azonban elismeri az ágyas intézményét. A válás viszonylag egyszerű, de megköveteli az elvált asszony tulajdonjogának teljes elismerését, szükség esetén helyreállítását. A férfi saját belátása szerint egyszerű eltaszítás útján elválhat a feleségétől. A válási okot indokolnia sem kell, de a körülményeket szigorúan szabályozza a Korán egy teljes fejezetben. A feleség nem válhat el a férjétől, de kérheti a bírót, hogy az utasítsa a férjet a válásra.⁹⁵

A háremek ma már gyakorlatilag nem léteznek, ugyanakkor a többnejűség lehetővé teszi, hogy egy férfi úgy alapítson másik családot, hogy az elsővel is megmaradjon a kapcsolata. Egyiptomi gyakorlatot látva nem ritka a „második házasság”, ami jobbára a vendégmunkás rendszer terméke. Néhány évi kuvaiti, vagy más olaj országbeli munkavállalás óhatatlanul új családalapítást eredményez az „új hazában”.⁹⁶ Bár megengedett a többnejűség, mégis a családok túlnyomó többsége⁹⁷ egy feleséggel él. Az iszlám világban élő családok zöme monogám, illetve általában akkor egészül ki második feleséggel, ha az első inkább lenne nagymama, mint asszony.⁹⁸

Általánosnak mondható gyakorlat, hogy a férfi elsőfokú unokatestvérét veszi el feleségül. Bár, az Iszlám házasságot kizáró oknak tartja a vérrokonságot, mégis ez a szokás még a fáraók korára megy vissza, amikor is nem volt ritkaság az unokatestvérek közötti⁹⁹ házasság. A közeli rokonok közötti házasságban jelentős szerepet játszik a bizalom, vagy inkább a bizalmatlanság (ismeretlen családba házasodni nem garancia), így azonban sokkal nagyobb rizikót vállalnak, hiszen a rokonok közötti házasság súlyos genetikai következményekkel járhat.

Sok házasságra gyermekkorban¹⁰⁰ 12–13 éves korban kerül sor, de néhány különösen koraérett leánygyerek 10 évesen¹⁰¹ megy férjhez. Csak kevés 16 éves marad férj nélkül, még az egyetemi tanulmányaikat folytató lányok is 18–20 éves korban, vagy még korábban férjhez mennek.¹⁰²

⁹⁵ BALÁZS JUDIT (2017): uo.

⁹⁶ BALÁZS JUDIT (2017): *im.* 90.o.

⁹⁷ Kivétel például a gazdag országok olajsejkjei.

⁹⁸ BALÁZS JUDIT (2017): uo.

⁹⁹ de példa volt a történelemben arra is, hogy a fáraó, II. Ramszesz a saját lányát vette feleségül

¹⁰⁰ 2016. december 16-án az ENSZ Közgyűlése elfogadta a gyermek, korai és kényszerített házasságról szóló 71/175. számú határozatát, ezzel is felhívva a nemzetközi közösség figyelmét a gyermekházasságokra. A figyelem ellenére, bár némi előrehaladás megfigyelhető, a gyermekházasságok globális aránya mégsem mutat jelentős csökkenést. Lásd bővebben: In <https://www.unfpa.org/child-marriage-frequently-asked-questions#why%20does%20child%20marriage%20happen> (Megttekintve: 2024.12.29.)

¹⁰¹ A gyermekházasságról íródott a NUDZSÚD ALI életéről szóló könyv is, melynek már a címéből is kiderül a téma súlya. Lásd bővebben DELPHINE MINOUI: *Nudzsúd vagyok, 10 éves elvált asszony*, Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó Kft., 2013.

¹⁰² BALÁZS JUDIT (2017): uo.

A házasság megkötéséhez vezető út első állomása a házassági ajánlat megtétele. Tilos viszont olyan nőnek házassági ajánlatot tenni, aki irányába korábban más már nyíltan házassági ajánlatot tett, kivétel, ha az első ajánlattevő ehhez hozzájárult. Amennyiben az első ajánlat nyíltan nem került elfogadásra, további ajánlatokat lehet tenni. Az ajánlatnak és az elfogadásnak kiemelkedő szerepe van a házassági jogban, tekintettel arra, hogy a muszlimok felfogása szerint a házasságkötés rendkívül egyszerű, formáságtól és hosszú ceremóniától mentes eljárás. Minden azt jelenti, hogy az ajánlat megtétele és annak elfogadása megfelelő tanúk jelenlétében létrehozza a házasságot. A házasságról részletes, a vagyoni jogokat kiemelten szabályozó szerződést írnak. A szerződés szóbeli ismertetése a házasságkötés alkalmával a házasságkötés konstitutív eleme, melynek hiánya esetén érvényes házasság nem jöhet létre. A nyilatkozatoknak egyszerre kell elhangozniuk, a különböző időben tett nyilatkozatok nem eredményeznek érvényes házasságot. E nyilatkozatoknak kiemelkedő jelentőségük, mert a házasság főszabály szerint konszenzuális jellegű, azaz mindkét fél beleegyezésére szükség van, hasonlóan a modern jogrendszerekhez.¹⁰³

A házasság érvényességének további feltétele, hogy a feleségek száma ne haladja meg a Koránban lefektetett négyet. Ha valaki már rendelkezik négy feleséggel, s újabb házasságot kíván kötni, egyik feleségétől el kell válnia. A rabszolgák esetében azonban vitatott volt, hogy a négy feleség szabálya rájuk is vonatkozik-e. A házassági akadályok megfogalmazása során a vérfertőzési tabut széles körben alkalmazták, s így egy igen tág személyi kör jött létre, akik a tiltott (*mahram*) kategóriába tartoznak, tiltott például két nővért egyidejűleg feleségül venni, melyet a jogtudósok egy prófétai hagyomány alapján kiterjesztettek a feleség atyai és anyai nagynénjére is.¹⁰⁴ A házasságkötésnek vallási akadályai is lehetnek, hiszen muszlim nő semmilyen körülmények között nem házasodhat össze nem muszlim férfival, ellenben, muszlim férfi – a legtöbb jogi iskola felfogása szerint – feleségül vehet olyan nőt, aki „engedélyezett vallású”, azaz zsidó vagy keresztény. A gyermekeket azonban muszlim hitben kell nevelniük.¹⁰⁵

Az érvényességi feltételek között a legvitatottabb kérdés a felek egyenlősége (*kafā'a*). Az egyenlőség kizárólag a férfi oldaláról számít, azaz csak neki kell felesége rangját elérnie. Ha egy férfi egy nála alacsonyabb rangú nőt vesz feleségül, akkor a *kafā'a*-elvet nem kell alkalmazni, hiszen a nő a házassága útján a férfi által képviselt szintre emelkedik fel. E

¹⁰³ JANY JÁNOS (2018): *im.* 55.o.

¹⁰⁴ JANY JÁNOS (2018): *uo.*

¹⁰⁵ BALÁZS JUDIT (2017): *im.* – 89.o.

szempontból a legfontosabb a leszármazás, mely az iszlám előtti Arábiában is fontos szempontnak minősült.¹⁰⁶

II.5. Részkövetkeztetések

A II. fejezet három gondolati íven keresztül halad.

Először is fogalmi megalapozás történik, ugyanis a „házasság”, a „család” és a „családi élet” nem egységes, kőbe vésett kategóriák, hanem történetileg és társadalmilag is változó konstrukciók. A családformák európai horizontális sokszínűsödése (élettársi kapcsolatok, egyszülős, mozaik- és szivárványcsaládok) miatt a házasság többé nem kizárólagos kapuja a családi státusznak; az EJEK autonóm „családi élet”-fogalma ezt a valóságot tükrözi, tényekhez (pl. együttélés, kötődés, gondozás) köti a védelem körét.

Ezt követően az alapjogi és alkotmányjogi keretezés következik. Kifejtésre kerül, hogy a modern emberi jogi rezsimek a házasságkötéshez való jogot az önrendelkezés és emberi méltóság megnyilvánulásaként kezelik. Az EJEK 8. és 12. cikke, valamint az Alapjogi Charta 7. és 9. cikke minimumvédelmet garantál; a Charta 21. cikke és az EUMSZ 10., 19. cikkei az egyénre szabott diszkriminációtilalmat határozzák meg. Az állami identitás- és családjog-autonómia fennmarad, de az uniós jog alkalmazási körében – különösen a polgárok szabad mozgása és a családtagok elismerése terén – korlátozható (lásd Coman ügy).

Végül, az uniós és nemzetközi magánjogi dinamika következik. A családjog belső anyagi jogi harmonizációja továbbra sem cél, az EU inkább eljárás- és joghatósági szinten koordinál (pl. Brüsszel IIa/IIb). A határon átnyúló élethelyzetekben ezért kollíziós és elismerési kérdések döntenek el a felek jogi helyzetét. A tagállami külön utak mellett az EUB és az EJEK bírói minimumai de facto konvergenciát hoznak létre, ugyanis nem kényszerítenek tagállami tartalmi házassági modellt az azonos nemű párok esetében, de funkcionális elismerést (házastárs/családtag minőség, szülői státusz gyors és hatékony rendezése) követelnek, ha ez az uniós jog hatékony érvényesüléséhez vagy a gyermekek legfőbb érdekéhez szükséges.

Összességében elmondható, hogy a II. fejezet arra mutat rá, hogy Európában a házasság és a család kettős racionalitás mentén fejlődik: az állami/alkotmányos identitás őrzi a hagyományos modellt, miközben a jogvédelmi minimumok – szabad mozgás, diszkriminációtilalom, családi élet tisztelete – „híd-szabályokként” működnek. E hidak nem szüntetik meg az anyagi jogi különbségeket, de csökkentik a jogi súrlódást, és a felek mindennapi életében kiszámíthatóbb hozzáférést biztosítanak a státuszhoz és a kapcsolódó

¹⁰⁶ JANY JÁNOS (2018): *im.* 56.o.

jogokhoz. A továbblépés tere így nem általános kodifikáció, hanem az elismerés finomhangolása – különösen a családi kötelek és a gyermekek jogi identitásának védelme érdekében.

III. A HÁZASSÁGKÖTÉSHEZ VALÓ JOG HAZÁNKBAN

III.1. A házasság és egyben a család történeti dimenziói

A házasság tradicionális jellege a magyar családjog egyik sarokköve. Maga a házasság jogintézménye mind a mai napig őrzi primátusát, és a jogilag szabályozott párkapcsolati formák közül ez a legelterjedtebb forma.

Hazánkban 1894-ben¹⁰⁷ a kötelező polgári házasságkötés, illetve az e jogviszonyból származó ügyekre nézve állami *jurisdictio* bevezetésével a törvényhozó a házassági jogot teljes egészében a polgári jog részévé tette. A jogegyenlőség elve alapján, az állam lehetőséget biztosított állampolgárainak arra, hogy a jogi normáknak való megfelelés után szabadon tölthessék be vallásuk előírásait. A civil társadalom kifejlődése szempontjából nagy jelentőséggel bíró jogszabály megalkotását másfél évszázados küzdelem előzte meg. A sikerhez nagyban hozzájárult az az elméleti vita is, amely az állam, illetve az egyházak házassági jogalkotási és jogalkalmazási hatásköréről zajlott a középkor és az újkor szellemi áramlataiba ágyazódva.¹⁰⁸

Magyarországon az államalapítást követő több mint 200 évben a házaspárok kölcsönös megegyezése alapján bontó ok bizonyítására sem volt szükség, a királyi dekrétumokba beillesztett zsinati határozatok pedig több bontó okot is meghatároztak, amelyek esetében egyoldalú bontásra is sor kerülhetett.

A XVI. században a kánonjogi szabályok kizárólagos érvényesülését a felekezeti jogok rendszere törte meg. A legalább nyolc, „egymással versengő” házassági jogrend a vegyes házasságok esetében áthidalhatatlan jogi nehézségeket okozott. Az 1894-95. évi egyházügyi törvényekig hazánk a katolikus és (a vétkeességi elvet követő) protestáns modell között félúton helyezkedett el, amelynek legfőbb oka a négy évszázados vallási megosztottság volt.¹⁰⁹

¹⁰⁷ 1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról.

¹⁰⁸ Lásd bővebben HERGER CSABÁNÉ: *A házassági jogalkotási és jogalkalmazási hatáskör helye az állam és az egyház közötti kapcsolatban*. Jogelméleti Szemle 2000/3. szám.

¹⁰⁹ SZABÓ EDIT ÉDUA (2012): *uo.*

A történelmi idők során az egyház kizárólagos hatáskörébe tartozott a házasságkötési ceremónia lebonyolítása és az anyakönyvezés. Az állam fokozatosan nyert teret a kérdésben, ahogy a szekularizáció haladt előre. A legelső rendelkezés Kálmán Király Dekrétomainak Második Könyvében található, amely 15. Fejezetében úgy rendelkezik a házasságkötésről, „hogy az egyház színe előtt legyen.”¹¹⁰ Ezt követően, a házassági jogról az 1894. évi XXXI. törvénycikk rendelkezett, majd az 1946. évi XXIX. törvény a házasságon kívül szül gyermekek jogállását rendezte. 1894-es törvény nagy áttörés volt a polgári jogfejlődésben, hiszen kimondták, hogy házasságot polgári tisztviselő előtt lehet kötni. „Ezután a jogtudósok nem is tartották valódi jognak a kánonjogot.”¹¹¹ Az 1946. évi törvény pedig a jogegyenlőség nevében megszüntette a különbségtételt a házasságból és házasságon kívül született gyermekek között. Az 1946. évi I. törvény a köztársasági „kisalkotmány” nem tartalmazott kifejezett rendelkezéseket a családra vonatkozóan, de ez volt az a korszak, amely a jogegyenlőséget hangsúlyozva megnyitotta az egyetemek kapuit felvilágosult szellemben a nők előtt.¹¹²

A XIX. és XX. században lezajlott folyamat lényegét a következőképpen foglalhatjuk össze, a házastársi viszonyt maguk az érdekeltek többnyire a „kereső férj” és az „eltartott feleség” viszonyaként értelmezték, és ennek megfelelően a férj-apai uralmat a családvezetés egyetlen lehetséges formájának tekintették. De amint az „eltartott feleség” elkezdte rendszeres kereső tevékenységét, a házastársak gazdasági kapcsolatait nem lehetett a kereső-eltartott viszony sémájába beilleszteni és a család addigi uralmi rendjével összeegyeztetni. Elkezdődött tehát a szerepek, hatáskörök és döntési jogok újbóli elosztásának a feladata, mégpedig olyan célzattal, hogy a házastársi viszony a nagyfokú egyenlőtlen állapotából az egyenlőség irányába mozduljon.¹¹³

A XX. század során a családra vonatkozó jogi szabályozás is gyökeresen megváltozott és ez a változás napjainkban is formálja a családot. Többek között a büntetőjogi normák száma is visszaszorult, bizonyos korábban erkölcsellenesnek ítélt magatartások (pl. házassági hűtlenségre vonatkozó szabályok) a magánélet körébe tartoznak, így az állam tartózkodik

¹¹⁰ Ezer év törvényei, net.jogtar.hu (Megtekintve: 2025.01.02.)

¹¹¹ HORVÁTH ATTILA: *A vallásszabadság és az egyházjog története Magyarországon az államalapítástól a II. világháborúig*, https://real.mtak.hu/34851/7/vallasszabadsag_es_egyhazjog_tortenete_magyarorszagon.pdf (Megtekintve: 2025.03.12.)

¹¹² Lásd bővebben BÓDI STEFÁNIA: *A család fogalma, belső viszonyai, egyéb párkapcsolati formák alkotmányjogi megközelítése*, *Jogelméleti Szemle* 2022/3.szám, DOI: <https://doi.org/10.59558/jesz.2022.3.49>

¹¹³ NEMÉNYI MÁRIA (szerk.): *A család*, Gondolat Könyvkiadó, ISBN 9632820002, Budapest, 1988, 131.o.

szabályozásuktól. Sokkal inkább hatékonyabbnak tűnik családpolitikai támogatással, adókedvezményekkel, vagy szociális háló biztonságával ösztönözni a házasságokat.¹¹⁴

Hazánkban a család jogi fogalma először a Csvt.-ben jelent meg. Az Alkotmánybíróság azonban e törvényi fogalmat – az alapvető jogok biztosának kezdeményezésére – a 43/2012. (XII. 20.) AB határozatával megsemmisítette, arra hivatkozással, hogy a Csvt. a család fogalmát túl szűkre szabta. A magyar családjog szempontjából korszakváltást jelentett az új Ptk. megjelenése. A családfogalom kialakulása egy hosszabb szakmai folyamat eredménye a Ptk. Negyedik, Családjogi Könyvének elfogadásáig. A Ptk. elsősorban a házasság létrejöttéhez szükséges jogszabályi rendelkezéseket határozza meg,¹¹⁵ amelyek közül kiemelt jelentősége van a házasulandók egybehangzó akaratnyilatkozatának, amely személyesen és kölcsönösen hangzik el a házasságkötés során.¹¹⁶ A Családjogi Könyv rögzíti a létező házasság követelményeit, s azt is, hogy mikor lehet nem létező házasságról beszélni. Az államilag elismert, polgári házasság kizárólag anyakönyvvezető előtt köthető meg, és maga a házasság akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő férfi és nő személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot kötnek, s ezt nem kötik sem feltételhez, sem határidőhöz.¹¹⁷ Az új Ptk. szabályozásából egyértelműen kitűnik tehát, hogy a házasság a kölcsönös kijelentéssel jön létre, az anyakönyvvezető pedig megállapítja annak létrejöttét és a házasságkötés tényét – deklaratív aktusként – bejegyzi az anyakönyvbe. A házasságkötést megelőző eljárás tekintetében a házasulóknak ki kell jelenteniük az anyakönyvvezető előtt, hogy nincs jogi akadály a házasságkötésüknek, továbbá igazolniuk kell a jogi feltételek fennállását. Az anyakönyvvezető a bejelentéstől számított harminc napon túli időpontra tűzheti ki a házasságkötés idejét, de a jegyző indokolt esetben felmentést adhat e határidő alól. Szintén a jegyző adhat felmentést abban az esetben is, ha a házasulók nem az önkormányzat hivatalos helyiségében – mint főszabály szerinti házasságkötési helyszínen – kívánják a házasságot megkötni.¹¹⁸

A Ptk. szerint a házasság természetéből fakadnak korlátozások a házastárs szabad megválasztása vonatkozásában úgy, mint a házastársak eltérő neműek, a házastársi kapcsolat

¹¹⁴ WILLIAM N. ESKRIDGE JR.: *Family Law Pluralism: The Guided Choice Regime of Menus, Default Rules, and Override Rules*. Georgetown Law Journal, vol. 100., issue 6., 2012, 1924.o.

¹¹⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:5. §-a.

¹¹⁶ KRISTON EDIT: *A párkapcsolati formák jogi szabályozásának aktualitásai - különös tekintettel a személyi viszonyokat érintő kérdésekre*, CSJ, 2023/1., 13. o.

¹¹⁷ Ptk. 4:5-6. §

¹¹⁸ SZEIBERT ORSOLYA: *Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései*, Jegyző és Közigazgatás, 2013/4., 23.o.,(Ptk. 4:7. §)

kizárólagos, azaz házасulóknak nem lehet fennálló érvényes házassága és az életkori megkötések mellett a házasságkötési tilalom alá esnek közeli rokonok is.¹¹⁹

A házasságkötés alaki szabályai tekintetében a Ptk. úgy rendelkezik¹²⁰, hogy a házasságkötés két tanú jelenlétében nyilvánosan, az önkormányzat hivatali helyiségében, vagy jegyzői engedéllyel a hivatalos helyiségen kívül történik.

Az azonos nemű párok is igényt tarthatnak a tartós együttélésükben rejlő értékek állami elismerésére, hiszen ezen joguk az emberi méltóság védelméhez fűződő önrendelkezési, és a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogukon alapul. Hazánkban a bejegyzett élettársi kapcsolat Békvtv.¹²¹ által elismert együttélési forma, az erre létrehozott jogintézmény tartalma az alapjogok gyakorlásához mérten tekinthető alkotmányosnak. A bejegyzett élettársi kapcsolatot viszont nem a családalapítás lehetőségére tekintettel védi a törvényalkotó.¹²² A Békvtv. 2009 júliusában hatályba lépett rendelkezései értelmében a nagykorú és – kizárólag – azonos nemű partnerek az anyakönyvvezető előtt bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíthetnek, amely bejegyzés számos, főként vagyoni joghatást von maga után. Habár a Békvtv. nem határozza meg a bejegyzett élettársi kapcsolat egyértelmű fogalmát, ugyanakkor egyes vonatkozó jogszabályok módosításával rendezi a kapcsolat jogkövetkezményeit.¹²³ A bejegyzett élettársak kérdésköre egy későbbi alfejezetben bővebben kifejtésre kerül.

Az Alaptörvényt megelőzően az Alkotmány 15. §-a a következőképp rendelkezett „[a] Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.” A házasság és család intézményének védelme már az Alkotmány 1949-es szövegében is szerepelt, azaz a rendelkezés tartalmilag változatlan volt 1949-től az Alaptörvény hatályba lépéséig (kivéve, hogy a „Népköztársaság” elnevezés módosult „Köztársaság”-ra).

A házasság és a család intézményének támogatása az Alkotmányban állami kötelezettségként fogalmazódott meg. A rendszerváltozást követő években a védelem új tartalmat kapott, jórészt az Alkotmánybíróság jogfejlesztő gyakorlatának köszönhetően. „A házasság intézményének védelme nem a konkrét házasságok védelmének – így a válások megakadályozásának – állami kötelezettségét jelenti, azonban a házasságok jogi és tényleges

¹¹⁹ SCHANDA BALÁZS (2020): *im.* 690.o.

¹²⁰ Ptk. 4:8. §

¹²¹ A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény.

¹²² *A házasság és család védelme.* In: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_alapvetes/lecke4_lap1.html (Megtekintve: 2025.01.22.)

¹²³ SZEIBERT ORSOLYA: *Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra*, Magyar Jog, 2011/5., 299. o.

stabilitása alkotmányjogi érték, így az állam szempontjából a konkrét házasságok stabilitása sem közömbös.” Az Alkotmány 15. §-a csak az intézményvédelmet nevesítette, de az Alkotmánybíróság már egy korai határozatában¹²⁴ rámutatott, hogy „[a] házasságra és a családra vonatkozó szabályok – az Alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében alapvető jogokra és kötelességekre vonatkoznak.”¹²⁵

A házasság intézményének alkotmányos, alaptörvényi védelme okán alapjogként elismert a házasságkötéshez való jog. Hazai viszonylatban a házasságkötéshez való jog kizárólag a különmemű párokat illeti meg, mivel az AB értelmezésében a házastársak különmeműsége a házasság fogalmi eleme. Az önrendelkezési jogból ugyanakkor nem csupán a házasságkötéshez való jog vezethető le, hanem az élettársi kapcsolat létesítése is szorosan e joghoz kötődik.¹²⁶

Az Alkotmánybíróság működésének kezdete óta foglalkozik a család és a házasság védelmével és a fogalmak értelmezésével. Az alábbiakban a tárgykörben született határozatok lényegét foglalom össze időrendben haladva.

A 995/B/1990. AB határozat¹²⁷ előzményeként az indítványozók egyebek mellett azt kifogásolták, hogy míg a házasságkötéshez elegendő a feleknek az anyakönyvvezető előtt megjelenni, addig a váláshoz bírósághoz kell fordulni és szerintük ez alkotmányellenes. Az Alkotmánybíróság határozatában kifejtette, hogy ha a házasság és a család intézménye alkotmányos védelem alatt áll, akkor az ezzel kapcsolatos viszonyok rendezése - minthogy az állampolgárok idevágó jogai alapjogok - csak törvény által lehetséges, akkor a házasság felbontásának törvényes szabályok között tartása pedig az Alkotmány által a család védelmére előírt állami feladat, amelynek eszköze a bírói út.

A 22/1992. (IV.10.) AB határozat¹²⁸ előzménye, hogy a jogalkotó alkotmányellenesnek vélte azt a törvényi rendelkezést, amely szerint a parancsnok előzetes engedélyére volt szükség a fegyveres testületek állományába tartozó házaspárok házasságkötéséhez. Ugyanis a házasságkötéshez való jog az önrendelkezési jogból vezethető le, ami pedig az emberi méltóságból fakad, amely az ember érinthetetlen saját alapjoga. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Magyar Köztársaság Rendőrségének Szolgálati Szabályzatáról szóló 1/1990.(I.10.) BM rendelet mellékletének 506. 510. pontjaiban foglalt

¹²⁴ 4/1990. (III. 4.) AB határozat (ABH 1990,28., 31)

¹²⁵ SCHANDA BALÁZS(2020): *im.* 681-685.o.

¹²⁶ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1203, 1214. Megerősítette a 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [28]

¹²⁷ 995/B/1990. AB határozat (ABH, 1993, 515, 520).

¹²⁸ 22/1992. (IV.10.) AB határozat (ABH 1992, 122, 123)

rendelkezései alkotmányellenesek, ezért azokat 1993. évi december hó 31-i hatállyal megsemmisítette. A 14/1995. (III. 13.) AB határozat¹²⁹ előzménye, hogy az indítványozó kérte a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 10. § (1) bekezdése alkotmányossági vizsgálatát, mely szerint: „Házasságot nagykorú férfi és nő köthet”. Továbbá kezdeményezte a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 578/G. § (1) bekezdésének felülvizsgálatát, mely a közös háztartásban élők vagyoni viszonyai körében a következőképpen határozza meg az élettársak fogalmát „házasságkötés nélkül, közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő nő és férfi”. Az indítványozó szerint e két támadott törvényi rendelkezés azzal, hogy nem teszi lehetővé azonos neműek házasságkötését, illetve nem ismeri el élettársi kapcsolatukat, hátrányos megkülönböztetést alkalmaz, ami diszkrimináció az azonos nemű párok esetében. A kifogásolt rendelkezések az indítványozó szerint sértik az Alkotmány 66. § (1) bekezdésének a férfiak és nők egyenjogúságát biztosító, valamint a 70/A. §-nak a bármilyen – köztük a nemek szerinti – hátrányos megkülönböztetést tiltó szabályát.

Az Alkotmánybíróság pedig kimondta, hogy nem valósít meg diszkriminációt az azonos nemű párok házasságának hiánya, hiszen a férfiak és a nők számára egyaránt tilos az azonos nemű személlyel való házasságkötés. A férfi és nő életközösségéből létrejövő házasság az az intézmény egyúttal, amely közös gyermekek nemzését és felnevelését célozza. Ugyanakkor utalt rá, hogy két személy életközössége is lehet nemtől függetlenül értékes, vagyis igényt tarthat a jogi védelemre és elismerésre.

A 75/2007. (X. 19.) AB határozattal¹³⁰ az Alkotmánybíróság az Országos Választási Bizottság 240/2007. (VII. 31.) OVB népszavazás kezdeményezését elutasító határozatát helybenhagyta. A népszavazásra bocsátandó kérdés a következő lett volna „Egyetért-e Ön azzal, hogy az Országgyűlés törvényt alkosson annak érdekében, hogy egy embernek egyidejűleg több házastársa legyen?” Az Alkotmánybíróság az ügyben – az OVB álláspontjával azonosan – úgy ítélte meg, hogy burkolt alkotmánymódosítást eredményezne a népszavazás. Ráadásul a kettős házasság bűncselekménynek minősül.

A 154/2008. (XII. 17.) AB határozatával¹³¹ alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette a bejegyzett élettársakról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvényt, amely így nem lépett hatályba. Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az alkotmányellenesség oka elsősorban egy, a különböző neműek számára a házassággal párhuzamosan fennálló

¹²⁹ 14/1995. (III. 13.) AB határozat (ABH 1995, 82, 84, 85)

¹³⁰ 75/2007. (X. 19.) AB határozat (ABH, 2007, 731)

¹³¹ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat (ABH, 2008, 1203, 1221)

jogintézmény létrehozása, továbbá, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása azonos nemű személyek számára nem alkotmányellenes – a különböző neműek bejegyzett élettársi kapcsolatától eltérően. A testület továbbá felhívta a figyelmet arra is, hogy az egyes jogintézmények világos elhatárolása kötelessége a jogalkotónak.

A határozat következményeként született meg a jelenleg is hatályos Békvtv.

A 43/2012. (XII. 20.) AB határozattal¹³² az Alkotmánybíróság a családvédelmi törvény egyes rendelkezéseit semmisítette meg, mivel azok sértették az egyenlő bánásmód, illetve a jogállamiság elvét. A döntés indoka, hogy a családvédelmi törvény kizárta a család fogalmából a bejegyzett élettársi kapcsolatot, tehát a fogalmat túl szűkre szabta. Továbbá a bejegyzett élettársakat az öröklésből is kizárta, ezzel egyúttal ütközött az akkor hatályos Ptk.-val is.

Az Alkotmánybíróság ezen határozatában azt is kimondta, hogy az önrendelkezési jogból nem csupán a házasságkötéshez való jog vezethető le, hanem az élettársi kapcsolat létesítése is szorosan e joghoz kötődik. Az Alkotmánybíróság szerint „az a tény azonban, hogy a magyar Alkotmány – nemzetközi egyezményekkel összhangban – csak a házasság intézményének biztosít kifejezett alkotmányos védelmet, alapot teremt arra, hogy a törvényhozó a házastársak és a házasságkötést mellőző élettársak jogviszonyát eltérően szabályozza. [...] Ugyanakkor az Alkotmánybíróság azt is megállapítja, hogy az Alkotmányból nem a házassági kötelék, mint együttélési forma »egyedüli« [kizárólagos], hanem a »különös« [kiemelt, alkotmányos szintű] védelme vezethető le, vagyis az alaptörvény nem zárja ki más, a házasságtól eltérő párkapcsolatok törvényi szintű oltalmát. A jogalkotónak tehát [...] lehetősége van a házasságon kívüli együttélési formákat is elismerni és törvényi szintű védelemben részesíteni.”

Az Alaptörvény hangsúlyosabb szerepet kívánt szánni a család és a házasság tradicionális társadalmi formáinak. Már a 2012-es hatálybalépésekor kiemelt védelmet biztosított a házasságnak az L) cikkben, amely mint érték megjelent a Nemzeti hitvallásban.

Az Alaptörvény negyedik módosítása pedig a családot és a házasságot védendő értéké nyilvánító L) cikket azzal egészítette ki, hogy kimondta, a családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Jól látható, hogy az Alaptörvény csak a házassági együttélési formát részesíti alkotmányos védelemben. Az Országgyűlés ezzel a módosítással figyelmen kívül hagyta az Alkotmánybíróság több határozatában megjelent érvelését, mely szerint az állam családvédelmi kötelezettsége a szociológiai értelemben vett családi életre is

¹³² 43/2012. (XII. 20.) AB határozat (ABH 2012, 296, 305)

kiterjed, valamint, hogy a társadalmi változások eredményeként a gyermekek közel fele házasságon kívül, többnyire élettársi kapcsolatból származik.¹³³

Az Országgyűlés 2020. decemberében fogadta el az Alaptörvény kilencedik módosítását. Ezzel a módosítással a legmagasabb szintű jogi normába foglaltan rögzítette, hogy a házasság intézménye egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösség, valamint a család a nemzet fennmaradásának alapja. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony, valamint leszögezte, hogy az anya nő, az apa pedig férfi. Az Alaptörvény rendelkezéseiből arra lehet következtetni, hogy a házasságot és a családot – a két intézmény szoros kapcsolata miatt – egymásra tekintettel védi a jogalkotó és a házasságot tekinti a család elsődleges alapjának.

Az Országgyűlés 2025. áprilisában elfogadta¹³⁴ az Alaptörvény 15. módosítását¹³⁵ is. Az elfogadott javaslat alapján, az Alaptörvény 2025. április 15-től hatályos L) cikke a következőképpen került módosításra: „L) cikk (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az ember férfi vagy nő. Az anya nő, az apa férfi. (2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.”

A 15. módosítás preambuluma szerint azzal, hogy az Alaptörvény szövegébe beiktatják, hogy „az ember férfi vagy nő”, az volt a cél, hogy az állam „megakadályozza azokat a törekvéseket, amelyek a születési nem megváltoztatásának lehetőségét sugallják”. Ez az EJEB gyakorlata alapján sértheti az EJE-ben foglalt, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, és egy nemrég született EUB ítélet¹³⁶ szerint ellentétes lehet az EU-s adatvédelmi rendelettel is. Egy a javaslatban szereplő kapcsolódó módosítás emellett kiveszi az egyenlő bánásmódról szóló törvényből, a „védett tulajdonságok” felsorolásából a nemi identitás megjelölést. Ez megnehezítheti azoknak a védelmét, akiket nemi identitásuk miatt hátrány ér.

¹³³ KAPITÁNY BALÁZS – SPÉDER ZSOLT: *Gyermekvállalás*, 2012, Demográfiai portré, Bp., 31.o.

¹³⁴ Az Alaptörvény 15. módosítását 140 igen, 21 nem szavazattal, tartózkodás nélkül fogadta el az Országgyűlés 2025.04.14-én.

¹³⁵ Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítását célzó T/11152. számú javaslat első változata még a bibliai teremtés sorrendjére is hivatkozott a nemek meghatározásánál. A tervezet alapján megcserélték volna az L) cikkben szereplő „anya” – „apa” sorrendet is. „Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítása megerősíti, hogy az ember születési neme biológiai adottság, amely – a teremtés sorrendjével egyezően – vagy férfi, vagy nő lehet. Az apa férfi, az anya nő.”

¹³⁶ EUB, 2025. március 13-i C-247/23. sz. ügyben hozott ítélet, A GDPR és transzidentitás: a nemi identitásra vonatkozó adatok helyesbítése nem tehető függővé műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától. [EU:C:2025:172].

III.2. A jogilag szabályozott párkapcsolati formák Magyarországon

A magyar szabályozást tekintve az első jogilag szabályozott párkapcsolati forma a polgári jogi házasság. A házasság létrejötte változást keletkeztet a családi, illetve személyállapotban, ezért annak létrehozása hatályos jogunkban részletekbe menően szabályozásra került. A házasság megkötését megelőzően szükséges az úgynevezett házasságkötést megelőző eljárás lefolytatása, amelyben meg kell vizsgálni, hogy a házasságkötés törvényes feltételei fennállnak-e. A házasulók házasságkötési szándékukat – főszabályként – kizárólag személyesen jelenthetik be, ezt szabályozandó Aetv. szerint. A házasságkötési szándék bármelyik anyakönyvi hivatalban bejelenthető, később az lesz illetékes a házasság megkötésére, aki előtt a bejelentés megtörtént. A házasságkötési szándék bejelentéséről, a bemutatott okiratokról és egyéb nyilatkozatokról az anyakönyvvezető jegyzőkönyvet vesz fel. A nyilatkozatokat a házasulandó feleknek személyesen, de nem feltétlenül egy időben kell megtenniük.

A házasságkötést megelőző eljárás a bejelentéssel veszi kezdetét, amit a Ptk. szabályoz.

A családi jognak a polgári törvénykönyvbe való iktatása változásokat hozott az alapelvek vonatkozásában is. Egyrészt azzal, hogy a Családjogi Könyv nem ismétli meg a polgári jog azon alapelveit, melyeket az Első könyv tartalmaz, mint például a jóhiszeműség és tisztesség, joggal való visszaélés tilalma, saját felróható magatartásra való hivatkozás tilalma, továbbá nem rögzíti a családjog alkotmányos alapelveit sem. Elengedhetetlen viszont a Családjogi Könyv élén azon alapelvek megfogalmazása, melyek kifejezésre juttatják a családi viszonyok elsődlegességét.¹³⁷

Az Alkotmány helyett hatályba lépett Alaptörvény a házasság alkotmányos védelme mellett külön sarkalatos törvényre bízta a családok védelme elvének fenntartását. Mindemellett tekintettel arra, hogy az új Polgári Törvénykönyvet, annak megalkotói a jogforrás hierarchiában közvetlenül az Alkotmány helyébe lépett Alaptörvény alá helyezték, minden más jogszabályt megelőzően, így logikusnak tűnik és érthetővé válik a házasság és a család törvényi védelmének ismételt, egységes kimondása.¹³⁸

A Családjogi Könyv rögzíti a létező házasság követelményeit, s azt is, hogy mikor lehet nem létező házasságról beszélni. Az államilag elismert, polgári házasság kizárólag

¹³⁷ Lásd bővebben KÖRÖS ANDRÁS: *A családjog jövője*, 2009. március 1, Családi Jog, Bp.

¹³⁸ VÉKÁS LAJOS: *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, 2008, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 59.o.

anyakönyvvezető előtt köthető meg, és maga a házasság akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő férfi és nő személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot kötnek, s ezt nem kötik sem feltételhez, sem határidőhöz.¹³⁹

Az új Ptk. szabályozásából egyértelműen kitűnik tehát, hogy a házasság a kölcsönös kijelentéssel jön létre, az anyakönyvvezető pedig megállapítja annak létrejöttét és a házasságkötés tényét – deklaratív aktusként – bejegyzi az anyakönyvbe. A házasságkötést megelőző eljárás tekintetében a házasulóknak ki kell jelenteniük az anyakönyvvezető előtt, hogy nincs jogi akadálya a házasságkötésüknek, továbbá igazolniuk kell a jogi feltételek fennállását. Az anyakönyvvezető a bejelentéstől számított harminc napon túli időpontra tűzheti ki a házasságkötés idejét, de a jegyző indokolt esetben felmentést adhat e határidő alól. Szintén a jegyző adhat felmentést abban az esetben is, ha a házasulók nem az önkormányzat hivatalos helyiségében – mint főszabály szerinti házasságkötési helyszínen – kívánják a házasságot megkötni.¹⁴⁰

A Ptk. szerint tehát a házasság természetéből fakadnak korlátozások a házastárs szabad megválasztása vonatkozásában úgy, mint a házastársak eltérő neműek, a házastársi kapcsolat kizárólagos, azaz házasulóknak nem lehet fennálló érvényes házassága és az életkori megkötések mellett a házasságkötési tilalom alá esnek közeli rokonok is.¹⁴¹

A házasságkötés alaki szabályai tekintetében a Ptk. úgy rendelkezik¹⁴², hogy a házasságkötés két tanú jelenlétében nyilvánosan, az önkormányzat hivatali helyiségében, vagy jegyzői engedéllyel a hivatalos helyiségen kívül történik.

A polgári jogi szabályozás az érvénytelen házasságtól elhatárolja az úgynevezett nemlétező házasság fogalmát. A nemlétező házasságot úgy kell tekinteni, mintha meg sem kötötték volna,¹⁴³ tehát házassági joghatást sem vált ki. Amennyiben tehát a házasulók nem az anyakönyvvezető előtt, illetve nem személyesen voltak jelen, továbbá nem jelentették ki egyértelműen, hogy egymással házasságot kötnek, továbbá ezen nyilatkozatukat feltételhez vagy határidőhöz kötötték, a házasság nem jön létre.¹⁴⁴

A nemlétező házasság megállapításához nincs szükség bírói ítéletre, arra bárki, bármilyen hatósági eljárásban hivatkozhat. Ellenben, ha a tényállás közigazgatási eljárásban nem tisztázható, akkor a házassági per indítására van lehetőség. Az erre vonatkozó pert az egyik

¹³⁹ Ptk. 4:5-6. §

¹⁴⁰ SZEIBERT ORSOLYA (2013): *im.* 23.o.

¹⁴¹ SCHANDA BALÁZS (2020): *im.* 690.o.

¹⁴² Ptk. 4:8. §

¹⁴³ Ptk. 4:5. §

¹⁴⁴ HEINERNÉ BARZÓ TÍMEA: *Családi Jog*, Miskolc, Egyetemi jegyzet, negyedik átdolgozott kiadás, Novotni Alapítványa magánjog fejlesztéséért, 2004, 71.o.

házas társnak a másik házas társ ellen, az ügyésznek vagy a per megindítására jogosult más személynek pedig mindkét házas társ ellen kell megindítania. Előfordulhat olyan eset, amikor az a személy, aki ellen a pert meg kellene indítani, már nem él. Ilyenkor a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell benyújtani a keresetet.

Polgári jogi szempontból – a kánonjogival ellentétben – a házasság létezését vagy nem létezését szigorúan el kell határolni a házasság érvénytelenségétől. Alaki hiba esetén nem létező a házasság, míg az érdemi előfeltételek hiánya esetén érvénytelenül jön létre a házasság. Magától értetődő, hogy az érvénytelenség kérdését kizárólag a már létrejött házasságok esetén lehet vizsgálni.

A házasság érvénytelenségét csak jogerős bírósági ítélet mondhatja ki, tehát ezen igény kizárólag megtámadás útján érvényesíthető, azaz az érvénytelenség esetén nincs semmisség. A házasság érvényességének megállapítása iránt indított per tehát annak a kimondására irányul, hogy az érvénytelenségi okok nem állnak fenn.

Megkülönböztetünk el nem hárítható házassági akadályokat (ezek az abszolút házassági akadályok), amelyek esetében a házasság nem köthető meg, alóla felmentés nem adható, illetve elhárítható házassági akadályokat (ezek a relatív házassági akadályok), amelyek alól a házasságkötés helye szerint illetékes jegyző felmentést adhat (ekkor tehát a házasság megköthető).

A Ptk. alapján, az abszolút házassági akadályok közé tartozik a házasságkötési korhatár, a gondnokság alá helyezés folytán cselekvőképtelen személy házassága, a cselekvőképtelenség és az egyenes ági rokonság. Ezen akadályok felmentéssel, engedéllyel el nem hárítható házassági akadályok, amelyek fennállása esetén az anyakönyvvezető köteles a közreműködést megtagadni.

Ha a házasulók valamelyike nem érte el a 18. éves életkort, a házasság érvénytelen. E rendelkezés alól egy kivételt ismer a Ptk., ugyanis a 16. év betöltésétől kezdődően gyámhatósági engedéllyel érvényes házasság köthető.

Érvénytelen annak a házassága, aki a házasság megkötésekor cselekvőképtelen állapotban volt (pl. kábítószer hatása alatt állt vagy ittas állapotban volt). Az anyakönyvvezető köteles a cselekvőképtelen állapotban álló személy házasságkötésénél való részvételt megtagadni. Amennyiben mégis közreműködik a házasságkötés során, a megkötött házasság törvényes akadály miatt válik érvénytelenné. A házasság a házas társ cselekvőképességének visszanyerésétől számított hat hónap elteltével a megkötésének időpontjára visszamenőleg

érvényessé válik, ha az a házastárs, akinek személyében az érvénytelenségi ok megvalósult, a fennálló házasságot e jogvesztő határidő alatt nem támadja meg.¹⁴⁵

A testvérek egymással kötött házassága érvénytelen. Érvénytelen továbbá a testvérnek testvére vér szerinti leszármazójával kötött házassága és az örökbefogadónak az örökbefogadottal az örökbefogadás fennállása alatt kötött házassága. Azonban a testvérnek testvére vér szerinti leszármazójával kötött házassága nem érvénytelen, ha a jegyző e házassági akadály alól a házasságkötés előtt vagy a házasság fennállása alatt felmentést ad. Felmentés akkor adható, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a születendő gyermekek egészségét nem veszélyezteti.¹⁴⁶

Érvénytelen a fennálló házasság esetén kötött újabb házasság.¹⁴⁷ Az újabb házasság a korábbi házasság megszűnésének időpontjától érvényessé válik. Ha a bíróság a korábbi házasság érvénytelenségét megállapította, az újabb házasság a megkötésének időpontjára visszamenőleg érvényessé válik.

A relatív házassági akadályok közé tartozik tehát a testvérnek testvére vérszerinti leszármazójával kötött házassága és a tizenhatodik és tizennyolcadik év közötti életkorban kötendő házasság. Ezekben az esetekben az illetékes jegyző, illetve a gyámhatóság engedélyével a házasság megköthető.

Mivel a Ptk. szabályai alapján az újabb házasság a korábbi házasság megszűnésének időpontjától érvényessé válik, szükséges megemlíteni, hogy mik a házasság megszűnésének estei. A házasság megszűnik az egyik házastárs halálával, illetve a bírósági felbontással. A házasságot a másik házastárs újabb házasságkötése esetén akkor is megszüntnek kell tekinteni,

ha a házastárs halálára vonatkozó anyakönyvi bejegyzés, a halál tényét megállapító vagy a holtak nyilvánító bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdől, feltéve, hogy az újabb házasságkötéskor egyik házasuló sem tudta, hogy a halál nem következett be.¹⁴⁸

Ha a házasság az egyik házastárs halálával vagy a házasság felbontásával szűnik meg, az életben lévő házastárs, illetőleg mindkét házastárs visszanyeri házasságkötési képességét. A férje nevét viselő feleség szabadon dönthet a névviselés tárgyában, kivéve, ha névviselés megszüntetése iránti kérelmet intéztek a bírósághoz.

¹⁴⁵ Ptk. 4:11. § (1)-(2) bek.

¹⁴⁶ Ptk. 4:12. §

¹⁴⁷ A kettős házasság vagy kétnejűség (közkeletű nevén bigámia) az a bűncselekmény, amelyet az követ el, aki házasságának felbontása nélkül új házasságot köt.

¹⁴⁸ Ptk. 4:20. §

Az érvénytelen házasság is házassági akadály, hiszen az ilyen házasság is fennáll az érvénytelenséget megállapító jogerős ítélet meghozataláig. Ahogy már említésre került, amennyiben a bíróság megállapítja a korábbi házasság érvénytelenségét, az újabb házasság a megkötésének időpontjára visszamenőleg válik érvényessé.

Ami a házasság felbontását illeti, a házassági bontóper célja az, hogy a bíróság az érvényesen fennálló házasságot a jövőre nézve megszüntesse. A bíróság abban az esetben bontja fel a házasságot, amennyiben a házaseset teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. A házasság felbontása iránti pert bármelyik házastárs jogosult kérelmezni, de a közös kérelem lehetősége is fennáll.

A bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy a házasság valóban teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Erre tekintettel a bíróságnak széles körű bizonyítási eljárást kell lefolytatnia.

Bontás esetén bármelyik házastárs kérheti a házastársi közös vagyon megosztását. Nem alkalmazható az apaságnak a házasság fennállásán alapuló védelme.

A párkapcsolati formákat tekintve a *házasság* mellett, a második jogilag szabályozott forma a *bejegyzett élettársi kapcsolat*, amely az Alkotmánybíróság jogfejlesztő gyakorlatának köszönhetően a Békvtv. által került szabályozás alá. Említésre érdemes, hogy a jogszabály 1. §-hoz a jogalkotó bő indoklást fűzött, amelyben kitért a nyugat-európai trendekre és a magyar demográfiai viszonyokra is. Hasonló egy hatásvizsgálathoz a jelentős társadalmi vitát¹⁴⁹ kiváltó jogintézmény bevezetése előtt. Az Alkotmánybíróság a 43/2012. (XII. 20.) AB határozatában rögzítette, hogy az azonos nemű személyek számára, a jogalkotónak az 1949-es Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként történő kezelésüket biztosítja. Ma is a Békvtv. szabályozza ezt a családjogi jogintézményt, bár a Ptk. kodifikációja során született Szakértői Javaslat e szabályanyagot is a családjogi könyvben kívánta elhelyezni, végül azonban maradt a korábbi megoldás.

A harmadik jogilag szabályozott párkapcsolati forma a *de facto élettársi kapcsolat*. E kapcsolat jogi megítélése, főként a szabályanyag gyakorlatban való értelmezési nehézségei miatt az egyik legvitatottabb kérdéskör a családjogban.¹⁵⁰ A Ptk. 6:514. § alapján élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági

¹⁴⁹ HÁMORI ANTAL: *Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról az alaptörvény negyedik módosítása kapcsán: 1. rész*, Deliberationes 2016. (9. évf.)/ 1-2., 55–88. o.

¹⁵⁰ HEGEDŰS ANDREA: *Az élettárs fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai*. Családi Jog 2006/4., 10. o.

életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban. A bírói gyakorlatban már az 1960-as években megjelent a de facto élettársak egymással szembeni vagyoni igényeinek rendezése.¹⁵¹ Jogsabályi szinten azonban elsőként az 1977. évi IV. törvény¹⁵² rendezte az élettársak közötti vagyoni viszonyok szabályozását, de a jogalkotó nem tekintette családjogi viszonyznak, ha valaki ezt a házasságon kívüli együttélési formát választotta. Továbbá az 1977-es törvény csak egy férfi és egy nő közötti viszonyként definiálta a de facto élettársi kapcsolatot.

A változás 1996-ban következett be, hosszú folyamat eredményeként, illetve az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozata nyomán. Az 1996. évi XLII. törvény már lehetővé tette, hogy a de facto élettárs fogalma magában foglalja az azonos nemű párokat is. Mindeközben azonban megkezdődött a Ptk. kodifikációja, amelynek során a Szakértői Javaslát kiemelt figyelmet szentelt az élettársi kapcsolatok részletesebb szabályozásának. A Polgári Törvénykönyv koncepciója a de facto élettársi kapcsolatokat teljes jogú és létező családjogi intézményként kívánta elismerni, hivatkozva arra, hogy az élettársak társadalmi megítélése jelentős változáson ment keresztül.¹⁵³ Az utolsó pillanatban benyújtott módosító indítvány elfogadásával a Ptk.-ban egy elég sajátos jogi megoldás született. Az élettársakra vonatkozó normák jelentős része a kötelmi jog szabályai között maradt. Családjogi joghatásokat kapcsolt azonban azokhoz a de facto élettársi jogviszonyokhoz, amelyekben a felek legalább egy éve együtt élnek és van közös gyermekük. E kettősség azonban azt eredményezte, hogy a joggyakorlatban is kétségessé vált a de facto élettársi kapcsolat családjogi jellege.

A Kúria azonban az egyik precedensértékű döntésében¹⁵⁴ amellet foglalt állást, hogy a de facto élettársi kapcsolatok családjogi jogviszonyt eredményeznek. A Kúria ítéletében kimondta, hogy a Ptk. az élettársi kapcsolatot mint kötelmi jogviszonyt a Kötelmi Jog szabályait tartalmazó Hatodik Könyvben rendezi, ugyanakkor vannak családjogi hatásai is: a családjog szabályait összefoglaló Negyedik Könyvben rendezett élettársi tartás és az adott ügy tárgya, az élettársak lakáshasználata. Ebből pedig az következik, hogy az élettársi kapcsolatnak a CSJK-ben szabályozott hatásaira is kiterjednek a családjog önálló alapelvei,

¹⁵¹ HEGEDŰS ANDREA: *Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2010, 20. o.

¹⁵² A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény.

¹⁵³ KRISTON EDIT (2023): *im.* 14. o.

¹⁵⁴ Kúriai Döntések Bírósági Határozatok, BH 2021.11.

így a 4:4. §-ban foglalt alapvető rendezőelv: a családi jogviszonyokat méltányosan és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmét figyelembe véve kell rendezni.

A de facto élettársak esetén 2010. január 1-jén került bevezetésre a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett ÉNYNY, amely esetében az élettársak az élettársi kapcsolat fennállása bizonyításának megkönnyítése céljából nemperes eljárás keretében kérhetik a közjegyzőtől, hogy vegye fel a kapcsolatuk létesítéséről vagy megszüntetéséről szóló nyilatkozatukat a közhiteles nyilvántartásba. Azonban az élettársi kapcsolat ebben az esetben sem a nyilvántartásba vétellel jön létre, hanem ahhoz továbbra is a Ptk. szerinti fogalmi elemek tényszerű megvalósulása szükséges. Viszont a kapcsolat fennállásának igazolására - hasonlóan a házassághoz - a nyilvántartás alkalmas. Fontos eltérés, hogy amíg a házasságkötés családjogi státuszt keletkeztet a házastársak között, addig a de facto élettársak nyilvántartásba vétele kizárólag a kapcsolat fennállását bizonyítja, ugyanakkor a nyilvántartásba történő rögzítésre nem kötelezhetőek a felek.¹⁵⁵

A fő különbség a nyilvántartással igazolt élettársi kapcsolat fennállásáról szóló nyilatkozat és a bejegyzett élettársi nyilatkozat között az, hogy az ÉNYNY a bejegyzés napjától tanúsítja közhitelesen az élettársi kapcsolat fennállását, ellenben a közjegyzői okiratban a felek nyilatkozhatnak arról is, hogy egy korábbi időpont óta áll fenn közöttük az élettársi kapcsolat.

Az ÉNYNY-be bejegyzett élettársi kapcsolatnak¹⁵⁶ nincs a házassághoz hasonló jogkövetkezménye, s ilyen élettársi kapcsolatban mind azonos, mind különnemű párok élhetnek.

III.3. Alaptörvény, bejegyzett élettársak és a joggyakorlat korlátai

Magyarország Alaptörvényének 2012. január 1-i hatályba lépésével alapjaiban változott meg az Alkotmánybíróság hatásköre és eljárásrendje (a korábitól részben eltérőek az indítványozási jogosultságra vonatkozó szabályok és a Testület új szervezeti felépítésben jár el). Az Alkotmánybíróság fő feladata - az utólagos absztrakt normakontroll helyett - az alkotmányjogi panaszok elbírálása lett.¹⁵⁷ A Testület az alkotmányjogi panasz keretében

¹⁵⁵ KRISTON EDIT (2023): *im.* 14-15. o.

¹⁵⁶ Az ÉNYNY az élettársi kapcsolat fennállásáról szóló nyilatkozatot a bejegyzésének időpontjától számított 100 évig tartalmazza.

¹⁵⁷ Az alkotmánybíróság története. <https://alkotmanybirosag.hu/tortenete/> (2025. január 30.)

megkapta a konkrét bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatának lehetőségét, ami konkurens helyzetbe hozhatja az Alkotmánybíróságot a legfőbb bírói szervvel, a Kúriával.¹⁵⁸ CHRONOWSKI NÓRA, DRINÓCZI TÍMEA, PETRÉTEI JÓZSEF, TILK PÉTER és ZELLER JUDIT a jogok érvényesíthetősége és korlátozhatósága szempontjából három kategóriát állítanak fel, méghozzá az Alkotmánybíróság gyakorlatában kialakult elhatárolás szerint. Azzal a kitéttel, hogy bár maga a testület sem teljesen következetes e téren, mégis megállapítható, hogy a következő három kategóriával operál: alanyi alapvető jog, alkotmányos alapvető jog és az alkotmányos jog.¹⁵⁹ A házasságkötéshez való jog az AB gyakorlata szerint, alanyi jogi jellegű alkotmányos alapjog az általános személyiségi jogból, az emberi méltósághoz való jogból¹⁶⁰ következik.¹⁶¹

A házasságkötéshez való jog tehát az emberi méltósághoz való jog része, - mutatott rá az Alkotmánybíróság egy korai határozatában¹⁶², ugyanis az AB gyakorlata szerint az emberi méltósághoz való jog része az önrendelkezés szabadságához való jog, amelynek egyik megnyilvánulási formája e jog. Az AB a konkrét esetben megsemmisítette a kifogásolt jogszabály azon rendelkezését, amely szerint a fegyveres erők, fegyveres testületek, a tűzoltóság hivatásos, valamint a fegyveres erők továbbszolgáló állományába tartozó házасuló a házasságkötést megelőző eljárásban az anyakönyvvezető előtt igazolni köteles, hogy az illetékes parancsnok a házasságkötéshez engedélyt adott, és az abban megjelölt határidő nem járt le. A fegyveres erők tagja házasságkötéséhez szükséges parancsnoki engedély korlátozza a házасuló önrendelkezési jogát, ezért alkotmányellenes.¹⁶³

Hazai viszonylatban a házasságkötéshez való jog kizárólag a különmemű párokat illeti meg, mivel az AB értelmezésében a házastársak különmeműsége a házasság fogalmi eleme. Az önrendelkezési jogból ugyanakkor nem csupán a házasságkötéshez való jog vezethető le, hanem az élettársi kapcsolat létesítése is szorosan e joghoz kötődik.¹⁶⁴

¹⁵⁸ MOLNÁR ANDRÁS – TÉGLÁSI ANDRÁS – TÓTH J. ZOLTÁN: *A magánjogi és az alapjogi érvelések együttélése – feszültségek és dilemmák*. In Jogelméleti Szemle 2012/2. szám, 88.o.

¹⁵⁹ CHRONOWSKI NÓRA – DRINÓCZI TÍMEA – PETRÉTEI JÓZSEF – TILK PÉTER – ZELLER JUDIT: CHRONOWSKI, N; DRINÓCZI, T (SZERK.) MAGYAR ALKOTMÁNYJOG III : ALAPVETŐ JOGOK, BUDAPEST, MAGYARORSZÁG, PÉCS, MAGYARORSZÁG : DIALÓG CAMPUS KIADÓ (2006):29-30.o.

¹⁶⁰ „Az emberi méltósághoz való jog nem pusztán erkölcsi értékdeklaráció. Az, hogy az emberi méltóság a jog előtt és felett létező érték, amely a maga teljességében a jog számára hozzáférhetetlen, nem zárja ki azt, hogy ezt az értéket a jogok forrásának tekintsük – mint a természetjogot követve számos nemzetközi egyezmény és alkotmány teszi, – vagy, hogy a jog a méltóság tiszteletben tartását és védelmét előírja, avagy egyes aspektusait valóságos joggá formálja.” Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye, 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 103.

¹⁶¹ 22/1992. (IV. 10.) AB hat.

¹⁶² 39/1997. (VII. 1.) AB határozat, ABH 1997, 263, 272.)

¹⁶³ 22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122, 123.

¹⁶⁴ 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABH 2008, 1203, 1214. Megerősítette a 43/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [28]

Ahogy már korábban is szó esett róla, Magyarország Alaptörvénye¹⁶⁵ kifejezetten rögzíti, hogy a házasság egy férfi és egy nő közötti kötelék, ezzel a házasság intézményéből kizárja az azonos nemű párokat.

Az Országgyűlés 2020. decemberében fogadta el az Alaptörvény kilencedik módosítását, amely a legmagasabb szintű jogi normába foglaltan rögzítette, hogy a házasság intézménye egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösség, valamint a család a nemzet fennmaradásának alapja. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony, valamint leszögezte, hogy az anya nő, az apa pedig férfi.

Az Országgyűlés 2025. áprilisában elfogadta¹⁶⁶ az Alaptörvény 15. módosítását¹⁶⁷ is. Az elfogadott javaslat alapján, az Alaptörvény 2025. április 15-től hatályos L) cikke a következőképpen került módosításra: „L) cikk (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az ember férfi vagy nő. Az anya nő, az apa férfi. (2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.” Ez a megfogalmazás az EJEB gyakorlata alapján sértheti az EJEE-ben foglalt, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, és a nemrég született EUB ítélet¹⁶⁸ szerint ellentétes lehet az EU-s adatvédelmi rendelettel is. Az EUB 2025 március 13-án hozott ítélete¹⁶⁹ értelmében ugyanis a Fővárosi Törvényszék előzetes döntéshozatali kérelmének tárgyában eljárva az EUB arról határozott, hogy egyrészt az általános adatvédelmi rendelet¹⁷⁰ arra kötelezi-e a hatósági nyilvántartást kezelő nemzeti hatóságot, hogy helyesbítse a természetes személy nemi identitására vonatkozó személyes

¹⁶⁵ Magyarország Alaptörvénye, L) cikk.

¹⁶⁶ Az Alaptörvény 15. módosítását 140 igen, 21 nem szavazattal, tartózkodás nélkül fogadta el az Országgyűlés 2025.04.14-én.

¹⁶⁷ Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítását célzó T/11152. számú javaslat első változata még a bibliai teremtés sorrendjére is hivatkozott a nemek meghatározásánál. A tervezet alapján megcserélték volna az L) cikkben szereplő „anya” – „apa” sorrendet is. „Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítása megerősíti, hogy az ember születési neme biológiai adottság, amely – a teremtés sorrendjével egyezően – vagy férfi, vagy nő lehet. Az apa férfi, az anya nő.”

¹⁶⁸ EUB, 2025. március 13-i C-247/23. sz. ügyben hozott ítélet, A GDPR és transzidentitás: a nemi identitásra vonatkozó adatok helyesbítése nem tehető függővé műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától. [EU:C:2025:172].

¹⁶⁹ EUB C-247/23. sz. [Deldits] ügy VP kontra Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (a Fővárosi Törvényszék [Magyarország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem). A Bíróság ítélete (első tanács), 2025. március 13.

¹⁷⁰ A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2016. április 27-i európai parlamenti és tanácsi rendelet (általános adatvédelmi rendelet) (HL 2016. L 119., 1. o.; helyesbítések: HL 2016. L 314., 72. o.; HL 2018. L 127., 2. o.; HL 2021. L 74., 35. o.; a továbbiakban: GDPR).

adatokat, amennyiben ezen adatok pontatlanok, másrészt arról, hogy a tagállamok a hatósági nyilvántartásban szereplő ilyen adatok helyesbítéséhez való jog gyakorlását közigazgatási gyakorlat révén többek között nemváltó műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától tehetik-e függővé.

Az ügy tényállása szerint VP iráni állampolgár, akit 2014-ben Magyarországon menekültként ismertek el annak alapján, hogy transzidentitására hivatkozott. A kérelme alátámasztása érdekében benyújtott orvosi igazolások szerint, noha VP nőként született, férfi nemi identitással rendelkezik. A menekült jogállás ezen az alapon történő elismerését követően a menekültügyi nyilvántartásba VP nemeként mégis nő került bejegyzésre.

VP 2022-ben a GDPR 16. cikkében szabályozott, helyesbítéshez való jogra hivatkozással arra irányuló kérelmet terjesztett elő a menekültügyi hatóságnál, hogy a menekültügyi nyilvántartásban a nemére vonatkozó bejegyzést férfira javítsák, és ezt követően utónevét is változtassák meg. A kérelméhez csatolta az említett orvosi igazolásokat. A hatóság a 2022. október 11-én kelt határozatával elutasította VP kérelmét azzal az indokolással, hogy VP nem igazolta a nemváltató műtét elvégzését.

E határozattal szemben VP keresetet indított az EUB-hoz kérdést előterjesztő bíróság előtt. Tekintettel arra, hogy a magyar jogban nem áll rendelkezésre a nemi identitás megváltozásának jogi elismerésére irányuló eljárás, és mivel az eljáró bíróságnak kétségei támadtak a GDPR 16. cikke ezen összefüggésben fennálló hatályát illetően, a bíróság az EUB-hoz fordult e cikk értelmezése érdekében.

Az EUB először is emlékeztetett arra, hogy a GDPR 16. cikke értelmében az érintett jogosult arra, hogy kérésére az adatkezelő indokolatlan késedelem nélkül helyesbítse a rá vonatkozó pontatlan személyes adatokat.¹⁷¹ Ezt követően kifejtette, hogy a GDPR 16. cikkét egyrészt a pontosság elvével¹⁷² összefüggésben kell értelmezni, amely utóbbi szerint a kezelt adatoknak pontosnak és szükség esetén naprakésznek kell lenniük. Tehát minden észszerű intézkedést meg kell tenni annak érdekében, hogy az adatkezelés céljai szempontjából pontatlan személyes adatokat haladéktalanul töröljék vagy helyesbítsék. Másrészt e rendelkezést a GDPR (59) preambulumbekkezdésével összefüggésben is értelmezni kell, amelyből kitűnik, hogy az érintett személyes adatai helyesbítéséhez való jogának gyakorlását megkönnyítő intézkedéseket kell biztosítani. E tekintetben az EUB felidézte ítélkezési gyakorlatát, amely szerint a személyes adatok pontos és teljes jellegét azon célra

¹⁷¹ E rendelkezés konkretizálja az Alapjogi Charta 8. cikke (2) bekezdésének második mondatában biztosított alapvető jogot, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy a róla gyűjtött adatokat megismerje, és joga van azokat kijavíttatni.

¹⁷² A GDPR 5. cikke (1) bekezdésének d) pontja szerint.

tekintettel kell értékelni, amely célból ezen adatokat gyűjtötték. Végül az EUB megjegyezte, hogy a GDPR által követett cél többek között a magánélet tiszteletben tartásához való jog magas szintű védelmének a személyes adatok kezelése tekintetében történő biztosítására irányul. Ennek megfelelően az ilyen adatok bármely kezelésének meg kell felelnie többek között a pontosság elvének, de meg kell felelnie a jogszerűsége vonatkozóan a DDPR-ben¹⁷³ előírt feltételeknek is.

Az EUB leszögezte, hogy a kérdést előterjesztő bíróság feladata, hogy az adatgyűjtés céljára tekintettel megvizsgálja a szóban forgó adat pontosságát, és különösen a nemzeti jog alapján értékelje, hogy ezen adat gyűjtése az érintett azonosítására irányul-e. Ha ez az eset áll fenn, akkor az említett adat az e személy által megélt nemi identitásra vonatkozik, nem pedig arra, amelyet a születéskor neki tulajdonítottak. E tekintetben, a tagállamok nem hivatkozhatnak a GDPR 6. cikkének (2) és (3) bekezdése alapján elfogadott különös nemzeti jogi rendelkezésekre a helyesbítéshez való jog érvényesítésének megakadályozása érdekében. Ugyanis a GDPR-ból¹⁷⁴ kitűnik, hogy e különös rendelkezések célja kizárólag az e rendeletben foglalt szabályok alkalmazásának további pontosítása, nem pedig az azoktól való eltérés. Továbbá a helyesbítéshez való jog csak a GDPR 23. cikkében szereplő feltételek mellett korlátozható. A tagállam így belső jogalkotási intézkedések útján többek között korlátozásokat írhat elő e jogra vonatkozóan az általános közérdeket szolgáló nyilvántartásokban szereplő személyes adatokat illetően. Ellenben ebben az ügyben nem tűnik úgy, hogy a magyar jogalkotó a GDPR 23. cikkében foglalt feltételek tiszteletben tartásával korlátozta volna az említett helyesbítési jog hatályát, sem pedig az, hogy a menekültügyi hatóság a kért helyesbítés megtagadását ilyen jogszabályi korlátozásra való hivatkozással indokolta volna.

Az EUB kifejtette továbbá, hogy a tagállam a helyesbítéshez való jog érvényesítésének megakadályozása érdekében nem hivatkozhat arra, hogy nemzeti jogában nem áll rendelkezésre a transzidentitás elismerésére irányuló eljárás. Bár az uniós jog nem érinti a tagállamoknak a családi állapottal és az adott személy nemi identitásának jogi elismerésével kapcsolatos hatáskörét, ugyanekkor e hatáskör gyakorlása során a tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk az uniós jogot. Így az olyan nemzeti szabályozás, amely akadályozza, hogy – nemi identitása elismerésének hiányában – a transznemű személy teljesítse az uniós jog által védett jog, így a jelen esetben a helyesbítéshez való jog

¹⁷³ GDPR 6. cikk

¹⁷⁴ A GDPR (10) preambulumbekzdésének harmadik mondata szerint.

gyakorlásához szükséges valamely feltételt, főszabály szerint az uniós joggal összeegyeztethetetlen szabályozásnak tekintendő.

Az EUB arra a következtetésre jut, hogy a GDPR 16. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az arra kötelezi a hatósági nyilvántartást kezelő nemzeti hatóságot, hogy helyesbítse a természetes személy nemi identitására vonatkozó személyes adatokat, amennyiben ezen adatok e rendelet értelmében pontatlanok.

Továbbá az EUB megállapítja, hogy a GDPR 16. cikke nem pontosítja, hogy melyek azok a bizonyítékok, amelyeket az adatkezelő megkövetelhet azon személyes adatok pontatlanságának megállapítása érdekében, amelyek helyesbítését a természetes személy kéri. Ebben az összefüggésben, noha az ezen adatok helyesbítését kérelmező érintett személy kötelezhető arra, hogy olyan releváns és elegendő bizonyítékot terjesszen elő, amely az adott ügy körülményeire tekintettel e személytől az említett adatok pontatlanságának bizonyításához észszerűen megkövetelhető, az EUB emlékeztetett arra, hogy a tagállam csak a GDPR 23. cikkének tiszteletben tartása mellett korlátozhatja a helyesbítéshez való jog gyakorlását. Az EUB kifejtette, hogy a helyesbítéshez való jog a közhiteles nyilvántartások kezelésével kapcsolatban általános közérdekű okokból, többek között e nyilvántartások megbízhatóságának és következetességének biztosítása érdekében korlátozható.

Összességében elmondható, hogy a jelen ügyben az érintett tagállam olyan közigazgatási gyakorlatot fogadott el, amely a transznemű személy nemi identitására vonatkozó, közhiteles nyilvántartásban szereplő adatok helyesbítéséhez való jogának gyakorlását nemváltó műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától teszi függővé. Az EUB álláspontja szerint az ilyen közigazgatási gyakorlat a helyesbítéshez való jog korlátozásához vezet.

E tekintetben az EUB először is rámutatott, hogy az ilyen közigazgatási gyakorlat nem felel meg annak a követelménynek, amely szerint tagállami jog csak jogalkotási intézkedésekkel korlátozhatja a helyesbítéshez való jog hatályát. Másodszor, e közigazgatási gyakorlat sérti különösen a Charta 3. és 7. cikkében foglalt, a személyi sérthetlenséghez való jog és a magánélet tiszteletben tartásához való jog lényeges tartalmát. Az EUB ezen összefüggésben emlékeztetett arra is, hogy az EJEB többek között kimondta, hogy valamely transznemű személy nemi identitásának elismerése nem köthető azon feltételhez, hogy általa nem kívánt műtéti beavatkozásnak vesse alá magát.¹⁷⁵ Végül pedig kimondta, hogy az ilyen közigazgatási gyakorlat semmi esetre sem szükséges, és nem is arányos intézkedés az olyan hatósági nyilvántartás megbízhatóságának és következetességének biztosításához, mint a

¹⁷⁵ EJEB, 2021. január 19., X és Y kontra Románia ítélet (CE:ECHR:2021:0119JUD000214516, 165. és 167. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

menekültügyi nyilvántartás, mivel az orvosi igazolás, beleértve az előzetes pszichológiai diagnózist, e tekintetben releváns és elegendő bizonyítéknak minősülhet.

Mindezek alapján az EUB azt a következtetést vonta le, hogy a GDPR 16. cikkét úgy kell értelmezni, hogy a természetes személy nemi identitására vonatkozó, hatósági nyilvántartásban szereplő személyes adatok helyesbítéséhez való jog gyakorlása céljából e személy kötelezhető arra, hogy olyan releváns és elegendő bizonyítékot szolgáltatson, amely az említett személytől ezen adatok pontatlanságának megállapításához észszerűen megkövetelhető. A tagállamok azonban semmilyen körülmények között nem tehetik e jog gyakorlását – közigazgatási gyakorlat révén – nemváltó műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától függővé.¹⁷⁶

Az Alaptörvény 15. módosításához kapcsolódó módosító javaslat emellett kiveszi az egyenlő bánásmódról szóló törvényből, a „védett tulajdonságok” felsorolásából a nemi identitás megjelölést. Ez megnehezítheti azoknak a védelmét, akiket nemi identitásuk miatt hátrány ér. Ellenben az Alkotmánybíróság a 32/2010. (III. 25.) AB határozatában az Alkotmány 54. §-ából, az emberi méltóság és az abból eredő önrendelkezési jogból levezette, hogy az azonos nemű párok számára a házastársakéhoz hasonló jogállást kell biztosítani, de mivel az Alaptörvény nem teszi lehetővé az azonos nemű párok házasságkötését, így a házasság jogintézményétől elkülönítetten.¹⁷⁷ Magyarországon a bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvényt a 2009. január 1-jére tervezett hatálybalépése helyett az Alkotmánybíróság 154/2008. (XII. 17.) számú határozatával megsemmisítette.¹⁷⁸ Ezt követően 2009. május 8-án kihirdették a Béktv.-t, amely kizárólag azonos nemű párok számára elérhető el.

A Béktv. 2009 júliusában hatályba lépett rendelkezései értelmében a nagykorú és – kizárólag – azonos nemű partnerek az anyakönyvvezető előtt bejegyzett élettársi kapcsolatot létesíthetnek. Habár a törvény nem határozza meg a bejegyzett élettársi kapcsolat egyértelmű fogalmát, ugyanakkor egyes vonatkozó jogszabályok módosításával rendezi a kapcsolat jogkövetkezményeit.¹⁷⁹ Az örökbefogadás csak egyedülállóként engedélyezhető, az azonos

¹⁷⁶ EUB C-247/23. sz. [Deldits] ügy 2025. március 13-i ítélet összefoglalása. Forrás: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C4E9502BB657F5A8ED92A202DD48B711?text=&docid=296560&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=17587202> (Megtekintve: 2025.04.10.)

¹⁷⁷ SZABÓ ATTILA: *Azonos nemű párok lehetősége gyermek örökbefogadására*. Acta Universitatis Szegediensis: forum: publicationes doctorandorum juridicorum, ISSN: 2063-5540, 2020, 192.o.

¹⁷⁸ ZSÍROS ANNAMÁRIA: *A házasság alkotmányjogi védelme és az élettársi kapcsolat*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI. 2013, – 261. o.

¹⁷⁹ SZEIBERT ORSOLYA: *Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra*, Magyar Jog, 2011/5., 299. o.

nemű párok közös örökbefogadása kizárt. A szülői státusz automatikus elismerése nem történik meg, a névviselés joga sem biztosított számukra, továbbá nem jogosultak mesterséges megtermékenyítés igénybevételére sem. Azonban a bejegyzett élettársak öröklési, vagyoni és bizonyos szociális jogokat élvezhetnek.

A bejegyzett élettársi kapcsolatot megelőzően a leendő bejegyzett élettársaknak az anyakönyvvezető előtt nyilatkozniuk kell arról, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuknak legjobb tudomásuk szerint nincs törvényes akadálya, valamint igazolniuk kell, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatuk törvényes feltételei fennállnak. A felek valamelyikének közeli halállal fenyegető egészségi állapota esetében a felek nyilatkozata a bejegyzett élettársi kapcsolat törvényes feltételeinek igazolását pótolja, és a bejegyzett élettársi kapcsolat a bejelentés után nyomban létesíthető. A bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nyilvánosan, két tanú jelenlétében történik.

A bejegyzett élettársi kapcsolat a felek akaratnyilvánításával jön létre, ez az akaratnyilvánítás az, amely jogilag elismert és nyilvántartott státuszt keletkeztet, amely státusz csak halállal vagy a kapcsolat bíróság, illetve közjegyző általi megszüntetésével érhet véget. Ezzel szemben az élettársi viszony nem az élettársak akaratnyilvánításával keletkezik, hanem akkor jön létre, ha a Ptk.-ban megjelölt fogalmi elemek együttesen fennállnak, s ezeknek a feltételeknek a megszűnésével maga a kapcsolat is véget ér. Noha határozott vagyoni jogkövetkezmények kapcsolódnak az élettársi viszonyhoz, ez nem státuszt keletkeztet, hanem inkább szerződéses jellegű kapcsolatot.¹⁸⁰

A Béktv. hatálybalépését követően a bejegyzett élettársi kapcsolatok száma évente 67 és 87 között mozgott egészen 2017-ig. Számuk a 2018-as évben ugrásszerűen megemelkedett, ugyanis 130 ilyen párkapcsolatot regisztráltak az anyakönyvvezetők. A következő két évben némiképp csökkent, majd 2021-ben ismét emelkedett 140-re és azóta is emelkedő tendenciát mutat. A legmagasabb számú 2023-ban volt a törvényi szabályozás bevezetése óta, pontosan 177 ilyen bejegyzés született az anyakönyvekben.¹⁸¹

A bejegyzett élettársi kapcsolat anyagi jogi (család-jogi, öröklési jogi, adójogi, társadalombiztosítási jogi és egyéb) joghatásait a Béktv. 3. § bekezdése határozza meg. A szabályozásból kiderül, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat az anyagi jogi joghatását tekintve a Béktv.-ben meghatározott kivételektől eltekintve azonos a házasságéval.

¹⁸⁰ SZEIBERT ORSOLYA (2011): *im.* 299. o.

¹⁸¹Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, Bejegyzett élettársi kapcsolatok, 2009-2023 https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0018.html (Letöltve 2025.01.23. napján)

A bejegyzett élettársi kapcsolat személyi joghatásai főként a hűségre, az együttműködésre, egymás támogatásának a kötelezettségére, a bejegyzett élettársak döntési jogkörére, továbbá a lakóhely megválasztására vonatkoznak.

A bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásai értelmezhetőek szűkebb és tágabb értelemben is. Tágabb értelemben ide tartozik a bejegyzett élettársi vagyonszövetség kivül, a bejegyzett élettársi tartás és a bejegyzett élettársi lakáshasználat rendezésének kérdésköre is.¹⁸²

A Békvtv. 3. §-a szerint, ha a törvény eltérően nem rendelkezik, vagy e törvény a rendelkezés alkalmazását nem zárja ki, megfelelően alkalmazni kell a) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra, b) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy bejegyzett élettársakra, c) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára, d) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették, e) a hajadonra, nőtlenre vonatkozó szabályokat arra a személyre, aki még nem volt házas, és bejegyzett élettársi kapcsolatot még nem létesített, és f) a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra.

A bejegyzett élettársakra a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak. A bejegyzett élettársi kapcsolat apasági vélelmet nem keletkeztet.

A házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra. Bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése esetén a bejegyzett élettárs volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha a bejegyzett élettársi kapcsolata megszűnt. Ha a leendő bejegyzett élettárs a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőzően házassági névként volt férje nevét vagy családi nevét viseli a házasságra utaló toldással, és házassági nevét nem módosítja másik házassági névviselési formára, a születési családi nevének viselésére jogosult.

Az emberi reprodukcióra irányuló, külön törvény szerinti eljárásoknak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a bejegyzett élettársakra nem alkalmazhatóak.

Ezen jogintézmény tehát a házassághoz hasonló, hiszen, ha törvény eltérően nem rendelkezik, a házasságra, házastársra, és özvegyre, elvált személyre vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a bejegyzett élettársi kapcsolatra, a bejegyzett élettársra is. Azonban nem alkalmazható a bejegyzett élettársakra a közös gyermekké fogadásra

¹⁸² LERNER ATTILA GÁBOR: *A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetése iránti közjegyzői nemperes eljárás szabályai*, KK, 2019/5-6., 63. o.

vonatkozó szabályok, a névviselésre vonatkozó rendelkezések, az emberi reprodukcióra irányuló külön törvény szerinti eljárások rendelkezései, továbbá az apasági vélelem szabályai.¹⁸³

Ha a Békvtv. a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásához, illetve a házasság vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnéséhez nem állapít meg eltérő jogkövetkezményt, továbbá ha a jogosultság vagy a kötelezettség az özvegyet és az özvegy bejegyzett élettársat megkülönböztetés nélkül megilleti vagy terheli, a családi állapotra vonatkozó nyilatkozat csak olyan formában követelhető meg, hogy a „házas” és „bejegyzett élettárs”, az „özvegy” és az „özvegy bejegyzett élettárs”, illetve az „elvált” és az „elvált bejegyzett élettárs” megjelölés együtt szerepeljen.

A családi állapotra vonatkozó adatot tartalmazó nyilvántartásban – az anyakönyvi nyilvántartások rendszere, valamint a személyi adat- és lakcímnnyilvántartás kivételével – a családi állapotot úgy kell feltüntetni, hogy a „házas” és a „bejegyzett élettárs”, az „özvegy” és az „özvegy bejegyzett élettárs”, illetve az „elvált” és az „elvált bejegyzett élettárs” megjelölés együtt szerepeljen.

A Békvtv. 4. §-a szerint, a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnik a) az egyik bejegyzett élettárs halálával, b) bírósági felbontással vagy c) közjegyző általi megszüntetéssel.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére a házasság megszűnésére vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A bejegyzett élettársi kapcsolatot a felek közös megegyezése alapján a közjegyző nemperes eljárásban szünteti meg.

A bejegyzett élettársi kapcsolatban élő felek, az élettársi kapcsolatuk megromlása esetén, kérhetik a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetését az illetékes közjegyzőtől. Az eljárás lefolytatására – a felek választása szerint – az a közjegyző illetékes, akinek az illetékességi területén a kérelmezők utolsó közös lakóhelye volt, vagy akinek az illetékességi területén a felek valamelyikének lakóhelye van. Amennyiben a kérelem előterjesztésekor a feleknek nincs belföldi lakóhelye, abban az esetben az eljárást a bejegyzett élettársi kapcsolatot az anyakönyvbe bejegyző anyakönyvvezető illetékességi területe szerint illetékes közjegyző folytatja le. A közjegyző általi megszüntetés egyenértékű a bíróság előtti bontással. Az eljárás díjköteles.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló közjegyzői nemperes eljárás az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvényben¹⁸⁴ (a továbbiakban: Kjnptv.) megfogalmazott általános szabályoktól eltérően nem bármelyik fél

¹⁸³ TORMA ADRIENNE (2020): im. 143. o.

¹⁸⁴ Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 36/B. § (3) bekezdése.

kérelmére, hanem kizárólag a felek ugyanazon okiratba foglalt közös kérelme alapján indulhat meg.

A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetését a Kjnptv. szám szerint öt konjunktív feltétel megvalósulásához, ezen belül is három pozitív feltétel fennállásához, és két negatív feltétel – vagyis kizáró ok – hiányához köti. A közjegyzői nemperes eljárás pozitív feltételei közé tartozik az előzőekben említett a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére vonatkozó közös kérelem, továbbá az egyik bejegyzett élettársnak sem lehet olyan gyermeke, akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen lennének kötelezettek. A harmadik pozitív feltétel, hogy a bejegyzett élettársak – ez irányú igénye szerint – az őket egymással szemben terhelő, jogszabályon alapuló tartás, valamint a közös lakás használata kérdésében közjegyzői okiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalt megegyezése is rendelkezésre áll.

A közjegyzői nemperes eljárás negatív feltételei, vagyis a kizáró okai, ha a bejegyzett élettársak bármelyike cselekvőképtelen, vagy korlátozottan cselekvőképes és a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelenné nyilvánításának vagy nemlétezése megállapításának lenne helye. A közjegyző a felek bejegyzett élettársi tartás, a közös lakás használata valamint az élettársi közös vagyon megosztása kérdésében létrejött egyezségét, amennyiben az jogszabályba nem ütközik, végzéssel hagyja jóvá. Az egyezséget jóváhagyó végzés a bíróság által jóváhagyott egyezséggel azonos hatályú. A bejegyzett élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó egyezség a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésének nem feltétele, ugyanakkor a felek ezen egyezségét a közjegyző jóváhagyhatja.

A Kjnptv. módosítása¹⁸⁵ folytán az élettársi közös vagyon megosztása körében a közjegyző hatásköre bővítésre került, ugyanis a korábbi szabályozástól eltérően a közjegyző már a bejegyzett élettársak között a bejegyzett élettársi vagyonszövetség részét képező ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése körében létrejött egyezség tekintetében is határozhat a jóváhagyásról.

Abban az esetben pedig, ha a közjegyző a felek személyes meghallgatása során a bejegyzett élettársi kapcsolatuk megszüntetésére irányuló kérelmük befolyásmentességéről meggyőződött, valamint a felek nyilatkozataiból megállapíthatóan egyik bejegyzett élettársnak sincs olyan tartásra szoruló kiskorú gyermeke, akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen lennének kötelezettek, a felek cselekvőképessége kizárt vagy korlátozott volta, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelensége, vagy nemlétezése tekintetében

¹⁸⁵ A módosítás 2019-től hatályos.

adat nem merült fel a bejegyzett élettársi kapcsolatot végzéssel megszünteti. A közjegyző a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése tárgyában hozott határozata a bíróság bontóperben hozott ítéletével azonos hatályú.¹⁸⁶

A MOKK statisztikai adatait alapul véve, egyértelműen megállapítható, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése egy nem túl gyakori közjegyzői eljárás. A közjegyzői nemperes eljárás bevezetését követő első teljes évben, 2010-ben összesen 23 bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló eljárás indult, ezt követően is évente körülbelül 23 ügyet¹⁸⁷ tartanak nyilván. A nemperes eljárások időtartama az esetek 99%-ában nem haladta meg a három hónapot. Ez azt jelenti, hogy viszonylag gyors eljárásról beszélhetünk.¹⁸⁸

Amennyiben a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő felek között nincs konszenzus abban a tekintetben, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatukat közösen kívánják megszüntetni, vagy a közös lakáshasználat és esetleges tartás kérdésében sem tudnak megegyezni, továbbá van olyan gyermekük, akinek tartására a bejegyzett élettársak közösen lennének kötelezettek, ebben az esetben írásbeli beadvánnyal (keresetlevéllel) kérhető a bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági felbontása az illetékes bíróságtól.

Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni a vagyoni jogi kérdésekben, akkor a bontóper mellett egy külön bírósági eljárás indítható. A keresetlevelet annál a bíróságnál kell benyújtani, amelyik településen (Budapesten kerületben) az utolsó közös lakóhelyük volt, vagy ahol a (volt) pár lakóhelye van. Az eljárás illetékköteles.

Ami az örökbefogadás kérdéskörét illeti, hazánkban az azonos nemű párok közösen nem fogadhatnak örökbe gyermeket, illetve nem lehetséges számukra a második szülő általi örökbefogadás és reprodukciós eljárásban való részvétel sem. Így csak egyedülállóként, azaz egyedüli szülőként fogadhatnak örökbe gyermeket. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy élettársi kapcsolatban éljenek, azonban csak egyikük lehet a gyermek törvényes képviselője és csak ő gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogokat.

Hazánk tekintetében az Ipsos felmérése¹⁸⁹ szerint a magyar válaszadók 47 százaléka támogatná az azonos nemű személyek házasságkötését, és bár ez az arány nem éri el a társadalom felét, a magyarok javuló tendenciát mutatnak e kérdésben, hiszen ez a szám 2021-ben még 46 százalék volt. Ez a társadalmi változás előrevetítheti azt is, hogy pár éven

¹⁸⁶ LERNER ATTILA GÁBOR (2019): *im.*, 60-91. o.

¹⁸⁷ A 2010-2018-ig terjedő időszakot vizsgálva.

¹⁸⁸ LERNER ATTILA GÁBOR: *im.* 85. o.

¹⁸⁹ <https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt> (Megtekintve: 2025.01.24.)

belül már többségben lesznek azon válaszadók, akik támogatják az azonos nemű párok házasságkötését.

Úgy gondolom, hogy a jogalkotó az Alaptörvény kilencedik módosításával, – amelyet a tizenötödik módosítás is megerősített – gránitba véste, hogy egyhamar ne lehessen e jogintézményt hazánk tekintetében bevezetni. Azonban a meglévő szabályozás módosításával csökkenhetne a jelenleg diszkriminatívnak mondható helyzet, ha például a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonló jogokkal rendelkeznének a névviselés terén is. Továbbá jogszabály-módosítással indokolt lenne a második szülő általi örökbefogadás lehetőségének elismerése a bejegyzett élettársak számára. Főként, a gyermekek mindenek felett álló jogainak védelme és a szülői jogállás mind két szülő általi elismerése érdekében. A magyar bíróságok eddig nem alkalmazták automatikusan az EUB azonos nemű párokkal kapcsolatos ítéleteit (pl. Coman és VMA ügy) az azonos nemű párok javára. A gyakorlat konzervatív és a végrehajtó hatalom kifejezetten elutasító az uniós szintű nyitással szemben. Ennek következményeként Magyarország egy olyan tagállam, ahol az uniós jogfejlődés hatása korlátozottan érvényesül a belső joggyakorlatban – különösen, ha az alapjogok horizontális harmonizációját érintené.

A jelenlegi magyar szabályozás pozitív változását jelentené, ha például a közjegyzői szerepvállalás bővülne az azonos nemű párokkal kapcsolatban. Ilyen újítás lehetne, ha a közjegyzőknek nemcsak a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése tartozna a hatáskörébe, hanem a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásának és joghatásainak folyamatos igazolása is, például vagyoni nyilatkozatok, lakáshasználati megállapodások egyszerűsített jóváhagyásával. Lehetőség nyílhatna mediált, közjegyző által hitelesített egyezségkötésekre vitás kérdésekben – mint vagyonmegosztás, lakáshasználat – mielőtt bírósági útra kerülne az ügy. Ugyanis gyakori probléma lehet, hogy a közös lakás megosztására nincs előzetes megállapodása a feleknek, ami miatt a közjegyzői megszüntetési eljárás ellehetetlenül, és bírósági útra terelődik.

III.4. Határon átnyúló házasságkötési ügyek

III.4.1. Nem magyar állampolgár házasságkötése Magyarországon

Ahogy már említésre került az uniós polgárok fokozottabb mobilitása következtében egyre több a nemzetközi vonatkozással bíró család, amelynek tagjai egyazon államban élnek ugyan, de különböző állampolgársággal rendelkeznek.

A házasságkötés érvényessége és létezése szabályozására sem uniós aktus, sem többoldalú nemzetközi jogforrás hatálya nem terjed ki. A Róma III. rendelet¹⁹⁰ 1. cikk (2) bekezdése kifejezetten kizárja hatálya alól a házasság létezésének, érvényességének vagy elismerésének kérdéseit, a rendelet (10) preambulumbekézése pedig rámutat, hogy az olyan előkérdéseket, mint például a házasság érvényessége, a tagállamok belső nemzetközi kollíziós jogi szabályai szerint kell megítélni.¹⁹¹ E téma nemzetközi magánjogi szabályait 2018. január 1. napjától kezdődően az Nmjtvt., a kapcsolódó anyakönyvi szabályokat pedig Aetv. és a 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet fekteti le. Az Aetv. 23. §-a szerint, ha nem magyar állampolgár kíván Magyarországon házasságot kötni, nyilatkoznia kell, hogy a házasságkötésnek a személyes joga szerint nincs akadálya. A házasságkötést megelőző eljárásban az anyakönyvi szerv harminc napon belül nyilatkozik a külföldi okiratok elfogadhatóságáról. Azonos állampolgárságú nem magyar állampolgár házasulók az állampolgárságuk szerint illetékes, Magyarország területén található külképviseleti hatóságnál is köthetnek házasságot, feltéve, hogy nemzetközi szerződés és a külföldi állam joga ezt lehetővé teszi.

Azt, hogy a külföldi állampolgár Magyarországon megkötött házassága milyen feltételek mellett tekinthető érvényesnek, alaki és anyagi érvényességi szempontok döntenek el. A házasságra irányadó nemzetközi magánjogi szabályok alapján pedig tisztázni szükséges, hogy az anyagi és alaki érvényességi feltételeket, mely állam joga alapján kell vizsgálni.¹⁹² Az Nmjtvt. kimondja, hogy ha a házasulók a házasságot Magyarországon kívánják megkötni és a magyar jog szerinti elháríthatatlan akadály áll fenn, a házasság nem köthető meg. Ilyen például, a külföldi joggal szemben is érvényesülő, *lex fori* szerinti abszolút akadály a korábbi házasság fennállása, vagy közeli hozzátartozói kapcsolat. Ezek értelemszerűen, akkor is házassági akadályként tekintendők, ha két külföldi állampolgár szándékozik hazánkban házasságot kötni és személyes joguk szerint a házasságkötésnek egyébként nem lenne akadálya. Külföldi állampolgár Magyarországon történő házasságkötése kapcsán ezért

¹⁹⁰ A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.

¹⁹¹ SIMON KÁROLY LÁSZLÓ: *Határon átnyúló hatósági együttműködés polgári ügyekben*. In GOMBOS KATALIN, SIMON KÁROLY LÁSZLÓ (szerk.) *Hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés polgári ügyekben*. 2020, Dialóg Campus, Budapest, 31.o.

¹⁹² SIMON KÁROLY LÁSZLÓ: *im.* 32.o.

igazolni szükséges, hogy a házasságkötésnek az érintett személyes joga szerint nincs akadálya.¹⁹³ Vizsgálandó tehát egyrészt, hogy a házasság megkötésének anyagi jogi feltételei fennállnak-e, másrészt, hogy a már megkötött házasság anyagi jogilag érvényes-e. Ha a házasulók személyes joga a házasságkötés időpontjában azonos, a házasulók közös személyes joga az irányadó a házasságkötés anyagi feltételeire. Ha azonban a házasulók személyes joga a házasságkötés idején különböző, két megoldás lehetséges: a diszjunktív vagy a konjunktív elbírálás. Az előbbi esetben a házasulók viszonylatában külön-külön ítélandó meg az anyagi érvényesség, mindegyiknek a saját személyes joga szerint. Ilyenkor elképzelhető, hogy – az eltérő családjogok különböző anyagi jogikövetelményei folytán – a házasság az egyik fél viszonylatában érvényes lesz, a másikéban viszont érvénytelen: ezt úgynevezett „*sántikáló házasságnak*” nevezik. Az Nmjt. a konjunktív elbírálás híve, azaz a házasság mindkét fél tekintetében csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei mindkettejük személyes joga alapján fennállnak. Ebből az következik, hogy az egyik házasuló személyes joga alapján fennálló akadály a másik házasuló szempontjából is házasságkötési akadállyal minősül, amely miatt az anyakönyvvezető a házasságkötésnél való közreműködést megtagadja. Így például az anyakönyvvezető megtagadhatja a közreműködést két francia állampolgárságú, azonos nemű személy házasságkötésében is, noha a házasulók közös személyes joga alapján a házasságkötésnek egyébként anyagi jogi akadálya nincsen.¹⁹⁴

Külföldi állampolgár, valamint a külföldön élő hontalan házasságkötésre irányuló szándékának bejelentésekor az anyakönyvvezető vagy a hivatásos konzuli tisztviselő vizsgálja, hogy a házasságkötésnek a magyar családjogi előírásokban foglalt előfeltételei fennállnak-e.

Az anyakönyvi eljárások egyszerűsítéséről és elektronizálásáról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi CLXVI. törvény módosította¹⁹⁵ többek között az Aetv. 23. §-át is. A módosítás indokolásából kiderül, hogy a gyakorlati tapasztalatok alapján megállapítható, hogy nem szükséges a „tanúsítvány” bemutatására vonatkozó kötelezettség fenntartása. Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy igazolás helyett a nem magyar állampolgár házasuló fél a megelőző eljárás során nyilatkozatot tehesen. Természetesen a házasságkötést vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését megelőző családi állapotot a jövőben is közokirattal kell igazolni, ami megfelelően biztosítja azt, hogy ne jöjjön létre a

¹⁹³ BERECZKI IDIKÓ, RAFFAI KATALIN: *Az új Nemzetközi Magánjogi Kódex családjogi fejezetének reformja*, 2018, Iustum Aequum Salutare XIV. 2018. 3., 80.o.

¹⁹⁴ SIMON KÁROLY LÁSZLÓ: *im.* 32-33.o.

¹⁹⁵ 2021. február 01-i hatálybalépéssel.

magyar jog szerint közrendbe ütközőnek minősülő jogviszony. Mindez gyorsítja az eljárásokat, egyúttal jelentősen csökkenti az ügyfelek és az anyakönyvvezetők, valamint az anyakönyvi szervek¹⁹⁶ adminisztratív terheit is. A „tanúsítvány” benyújtására vonatkozó szabályok felülvizsgálata emellett teret biztosított az igazolás benyújtása alóli felmentésre irányuló eljárás megszüntetésére is.¹⁹⁷

A házasságkötés érvényességének alaki kellékeire a házasságkötés helyén és idején hatályos jog (*lex loci celebrationis*) alkalmazandó.¹⁹⁸ Ebből fakadóan két magyar állampolgár házасuló által külföldön megkötött házasság alaki érvényességének vizsgálatakor a házasságkötés helye szerinti állam vonatkozó jogszabályait kell figyelembe venni. Külföldi jog alkalmazása esetében kérdésként merülhet fel, hogy adott feltétel alaki vagy anyagi jogi természetű kritérium-e.¹⁹⁹

Egyes államokban (például az USA egyes államai, Kanada, Mexikó) mód nyílik képviselő közreműködésével kötött házasságkötésre (*marriage by proxy*), ilyenkor a házасulók egyike (vagy mind két fél) nem személyesen tesz házasság megkötésére irányuló jognyilatkozatot. Mivel ez a felmerülő jogkérdés jogrendszerbeli elhelyezését érinti, minősítési problémaként kezelendő, amely a törvény szerint fő szabály szerint a magyar jog (*lex fori*) alapján ítélandó meg.

A házasság létezése vagy nemlétezése tekintetében az Nmjt. a házasságkötésre és a házasság érvényességére vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazását írja elő. A magyar anyagi jog szerint a házasság akkor tekinthető létezőnek, ha a különböző nemű házасulók együttesen megjelennek az anyakönyvvezető előtt és házasságkötési szándékukról személyesen nyilatkozatot tesznek.²⁰⁰ Az Nmjt. kimondja, hogy ha a házасulók a házasságot Magyarországon kívánják megkötni és magyar jog szerinti elháríthatatlan akadály áll fenn, a házasság nem köthető meg. Ilyen, a külföldi joggal szemben is érvényesülő, *lex fori* szerinti abszolút akadály például a korábbi házasság fennállása, vagy közeli hozzátartozói kapcsolat. Ezek tehát, akkor is házassági akadályként tekintendők, ha két külföldi állampolgár szándékozik hazánkban házasságot kötni és személyes joguk szerint a házasságkötésnek egyébként nem lenne akadály. Külföldi

¹⁹⁶ Anyakönyvi szerv alatt a fővárosi, illetőleg a megyei kormányhivatalt, valamint bizonyos külképviseletek hivatásos konzuli tisztviselőjét kell érteni [174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 2. § (2) és 5. §].

¹⁹⁷ Végső előterjesztői indoklás az anyakönyvi eljárások egyszerűsítéséről és elektronizálásáról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi CLXVI. törvényhez.

¹⁹⁸ Nmjt. 26. § (2).

¹⁹⁹ BERECKZI IDIKÓ, RAFFAI KATALIN (2018): *im.* 80.o.

²⁰⁰ Ptk. 4:5. § (1) bekezdés.

állampolgár Magyarországon történő házasságkötése kapcsán ezért igazolni szükséges, hogy a házasságkötésnek az érintett személyes joga szerint nincs akadálya.²⁰¹

III.4.2. Magyar állampolgár külföldön kötött házasságának elismerése

Magyar állampolgár külföldön kötött házasságának létesítése anyagi és eljárásjogi feltételeit a házasságkötés helyének joga szerint kell megállapítani.

Amennyiben magyar állampolgár külföldön házasságot kötött vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített, köteles kezdeményezni külföldön történt házasságkötésének hazai anyakönyvezését, még abban az esetben is, ha a magyar állampolgárságot a házasságkötés után szerezte meg.²⁰² Hontalan személy esetében, ha lakóhelye Magyarországon van vagy volt, abban az esetben külföldön történt házasságkötését, bejegyzett élettársi kapcsolata létesítését a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv anyakönyvezi, ha a bejegyzést olyan személy kéri, akinek a magyarországi anyakönyvezéshez érdeke fűződik.²⁰³ A hazai anyakönyvezés iránti kérelmet bármely anyakönyvvezetőnél vagy külföldön bármely hivatalos konzuli tisztviselőnél kell előterjeszteni. Az anyakönyvvezető 5 napon belül, a konzuli tisztviselő az első diplomáciai postával továbbítja a kérelmet a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt kormányhivatalnak.²⁰⁴ A hazai anyakönyvezést Budapest Főváros Kormányhivatala végzi.²⁰⁵

Az anyakönyvi szerv az ügyfélnek a nála vagy az anyakönyvvezetőnél előterjesztett kérelmére a külpolitikáért felelős miniszter útján – ha azt a fogadó ország jogszabályai lehetővé teszik – külföldről beszerzi a külföldi anyakönyvi okiratot.²⁰⁶ Az anyakönyvi eljárásban a bejegyzendő adatokat, illetve a házasság megkötésének, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének törvényi feltételeit – e törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott kivétellel – közokirattal kell bizonyítani. Az anyakönyvi eljárásban a hivatásos konzuli tisztviselő, valamint az egészségügyi szolgáltató által jogszabályban meghatározott elektronikus úton az anyakönyvbe bejegyzésre jogosult részére továbbított, az Aetv. rendelkezéseinek megfelelő okiratot az ellenkező bizonyításáig az eredeti papír alapú okirattal mindenben megegyezőnek kell tekinteni. A hivatásos konzuli tisztviselő által jogszabályban meghatározott elektronikus úton a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt

²⁰¹ BERCZKI IDIKÓ, RAFFAI KATALIN (2018): im.80.o.

²⁰² Aetv. 65. § és 66. § (1).

²⁰³ Aetv. 66. § (2).

²⁰⁴ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 28. § (1)–(2).

²⁰⁵ Aetv. 10. § a) és e) pont; 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 4. § (1) a) pont.

²⁰⁶ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 15. §.

anyakönyvi szerv részére továbbított okirathoz nem szükséges fordítás, ha az okiratot az angol, a német vagy a francia nyelvek valamelyikén állították ki.²⁰⁷ Közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy az anyakönyvi eljárás során felvett jegyzőkönyvbe foglalt nyilatkozat megtételének abban az esetben van helye, ha annak megtételét törvény vagy kormányrendelet kifejezetten előírja; ha az okirat az anyakönyvi szerv honlapján közzétett jegyzék szerint az adott országból nem szerezhető be; a külföldi okirat az anyakönyvbe bejegyzendő adatot nem az elektronikus anyakönyvben nyilvántartott adattartalomnak megfelelő formában tartalmazza.²⁰⁸

Az anyakönyvi eljárások egyszerűsítéséről és elektronizálásáról, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi CLXVI. törvényben foglalt módosítással, a hivatásos konzuli tisztviselő előtt benyújtott okiratok fordítására vonatkozó rendelkezések hazai anyakönyvezési eljárásokkal azonos szabályainak az anyakönyvi eljárások egészére történő kiterjesztése az eljárások egyszerűsítését, valamint az állampolgárok költségeinek csökkentését szolgálja. A 2021. február 01-i módosítást követően a külföldi házassági anyakönyvi kivonat diplomáciai felülhitelesítés nélkül is elfogadható, ha az okirat kiállításának helye szerinti államban nem működik magyar külképviselet, vagy a magyar külképviselet diplomáciai felülhitelesítési tevékenységet vagy elektronikus adattovábbítási tevékenységet nem végez, továbbá ha az okiratot a külföldi állam Magyarországon működő külképviselete állította ki.²⁰⁹ Ezen eseteken kívül, a külföldön kiállított okirat – ha nemzetközi szerződésből, az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusából, illetve viszonyossági gyakorlatból más nem következik – a magyar törvény szerinti bizonyító erővel csak akkor rendelkezik, ha azt a hivatásos konzuli tisztviselő diplomáciai felülhitelesítéssel látta el.²¹⁰ Az anyakönyvi eljárásban a hivatásos konzuli tisztviselő előtt benyújtott okirat hiteles magyar fordítása helyett a külföldi okirat anyakönyvezés szempontjából lényeges tartalmáról készített hivatalos, kivonatolt fordítás is elfogadható.²¹¹ A nem magyar nyelven kiállított okirat – az EU általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában foglaltak kivételével, vagy ha az Aetv., illetve az ügyfajtaára vonatkozó jogszabály másként nem rendelkezik – csak hiteles magyar fordítással ellátva fogadható el.²¹²

²⁰⁷ Aetv. 14. § (1)-(1a), (3d).

²⁰⁸ Aetv. 14. § (2).

²⁰⁹ Aetv. 14. § (1a), (3a)-(3b).

²¹⁰ Aetv. 14. § (3).

²¹¹ Aetv. 14. § (3e).

²¹² Aetv. 14. § (3c).

Azon külföldi okirat esetén, amelyet olyan állam hatósága állított ki, amely részese a külföldön felhasználásra kerülő közokiratok diplomáciai vagy konzuli hitelesítésének (felülhitelesítésének) mellőzéséről Hágában, az 1961. október 5. napján kelt egyezménynek, az okiratot diplomáciai felülhitelesítés helyett az adott állam arra illetékes hatósága által kiállított ún. Apostille-jal kell ellátni.²¹³

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1191 Rendelete alapján 2019. február 16. napja óta az EU államaiban kiállított anyakönyvi okiratra nem kell sem diplomáciai felülhitelesítés, sem Apostille. Nincs szükség a külföldön kiállított közokirat diplomáciai felülhitelesítésére abban az esetben sem, ha az érintett országgal Magyarország jogsegélyszerződést kötött (pl. Szerbia, Ukrajna).

Hiteles magyar fordítást Magyarországon kizárólag az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda készíthet. Külföldön a magyar konzul készíthet hiteles magyar fordítást, illetve jogosult a más által készített fordítás hitelesítésére is. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1191 Rendelete alapján 2019. február 16. napja óta Budapest Főváros Kormányhivatala hiteles fordításként fogadja el az EU tagországaiban hiteles fordítói joggal rendelkező személyek által készített hiteles fordításokat is.

Abban az esetben, ha az anyakönyvi eseménnyel összefüggésben külföldi jog alkalmazása merül fel, továbbá ha a bejegyzés alapja külföldi bíróság vagy más külföldi hatóság döntése, az anyakönyvvezető, az anyakönyvi szerv és a hazai anyakönyvezés végzésére kijelölt anyakönyvi szerv az igazságügyért felelős miniszter véleményét kérheti. Az igazságügyért felelős miniszter a véleményt a megkeresést követő harminc napon belül adja meg, amelybe a külföldi hatóság megkeresése esetén az anyakönyvi eljárás felfüggesztésének időtartama nem számít bele.²¹⁴ A 2018. január 1-je előtt hatályos szabályozás értelmében a vélemény kérése minden esetben kötelező volt, ma a hatályos szabályozás a mérlegelési lehetőséget magában foglaló „kérheti” kifejezést használja.²¹⁵

A külföldön kötött azonos nemű személyek közötti házasságokat Magyarországon bejegyzett élettársi kapcsolatként kell elismerni – mondta ki 2018. február 7-i ítéletében a Fővárosi Törvényszék. A pert egy Belgiumban élő amerikai-magyar azonos nemű pár indította, akik ott kötöttek házasságot, de annak hazai anyakönyvezését a magyar hatóságok megtagadták. A bíróság érvelése szerint bár a hatályos jogszabályok erre kifejezett rendelkezést nem tartalmaznak, nem is tiltják azt, így a hatóságoknak a külföldön azonos

²¹³ 1973. évi 11. törvényerejű rendelet.

²¹⁴ Actv. 14/A. § (1)-(2).

²¹⁵ SIMON KÁROLY LÁSZLÓ (2020): *im.* 38.o.

neműek között kötött házasságot itthon a tartalmilag legközelebb álló jogintézményként, bejegyzett élettársi kapcsolatként kell elismerniük.

III.5. Részkövetkeztetések

Jelen fejezet történeti és dogmatikai részében bemutatásra került, hogy a polgári házasság 1894 óta a magyar családjog kiemelt intézménye, amelyhez szigorú létezési/érvényességi feltételek és eljárási garanciák kapcsolódnak (lex loci celebrationis, anyakönyvi elv, nemlétező házasság – érvénytelenség elhatárolása). A házasságkötés érvényessége és létezése szabályozására sem uniós aktus, sem többoldalú nemzetközi jogforrás hatálya nem terjed ki. E téma nemzetközi magánjogi szabályait 2018. január 1. napjától kezdődően az Nmjtvt., a kapcsolódó anyakönyvi szabályokat pedig Aetv. és a 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet fekteti le.

A nemzetközi magánjogi fejezetek rögzítik, hogy a házasság létezése/érvényessége tagállami kollíziós szabályok szerint dől el (Róma III. rendelet hatályán kívül). Magyarország a konjunktív elbírálás elvét alkalmazza, és lex fori okból megakadályozhatja a közrendbe ütköző kapcsolatok létesítését. Ezzel együtt a gyakorlatban megjelent egy „tartalmilag legközelebbi intézmény”-hez igazodó elismerési út: a külföldön azonos nemű párok között kötött házasság hazai anyakönyvi transzformációja bejegyzett élettársi kapcsolattá. Az anyakönyvezés eljárási racionalizálása (EU 2016/1191, apostille-mentesség, elektronikus adattovábbítás, fordítási könnyítések) mérsékli a határon átnyúló ügyek súrlódásait, de anyagjogi konvergenciát önmagában nem hoz.

A fejezetben kifejtettek szerint, a magyar jog kettős szerkezetet mutat a házassághoz való jog és a párkapcsolati formák terén. Egyfelől az Alaptörvény – különösen az L) cikk 2012 óta, a 2020. évi és a 2025. évi módosításokkal megerősítve – a házasság heteroszexuális modelljét deklarálja, és ezzel kizárja az azonos nemű párok házasságát. Másfelől a jogrendszer mégis kialakított egy funkcionális elismerési csatornát: a bejegyzett élettársi kapcsolatot (Béktv.), amely – a törvényi kivételekkel – széles körben a házassághoz igazított joghatásokat kapcsolja, ugyanakkor a családalapítási jogosítványokat (közös örökbefogadás, ART, apasági vélelem, névviseles) továbbra is kizárja. Ez a megoldás az Alkotmánybíróság korábbi intézményvédelmi és önrendelkezési jogból levezetett érveléséhez illeszkedik, de anyagjogi aszimmetriát eredményez a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat között.

A jogalkalmazási környezet vegyes képet ad. A bejegyzett élettársi kapcsolat stabilan működő státusz, a számok (MOKK) lassú növekedést jeleznek, ugyanakkor többek között a szülői státusz és a névviseles terén fennálló korlátozások a fejezetben bemutatottak szerint

rendszerszinten korlátozzák az azonos nemű párok egyenlő részvételét a családjog intézményeiben. A luxembourgi és strasbourgi minimumokhoz képest – különösen a gyermek legfőbb érdekét érintő helyzetekben – a magyar modell szűkítő; a hazai bírósági gyakorlat óvatosan, eseti módon veszi át az uniós ítéletek funkcionális elismerési logikáját. Normatív következtetésként a fejezet három rövid távon is reális, dogmatikailag koherens javaslatot tesz a bejegyzett élettársak vonatkozásában. Első körben szükséges lenne az eljárási kapuk megnyitása a szülői státusz rendezése érdekében (pl. másodszülői örökbefogadás), kifejezetten a gyermekek jogbiztonsága védelmében. Másod sorba a névviselési és okirati szabályok finomhangolása indokolt, a mindennapi életben jelentkező hátrányok csökkentésére.

Végül a közjegyzői eszköztár bővítése (vagyonjogi és lakáshasználati egyezségek egyszerűsített jóváhagyása, mediációs protokollok bevezetése) szükséges, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat a házasságéval azonos jogbiztonságot nyújtson.

Összességében elmondható, hogy a magyar szabályozás ma intézményvédelmi fókuszú. Azonban egyes jogszabályi, eljárási és okirati szabályok módosításával – a fejezetben jelzett megoldások mentén – a jogbiztonsági és egyenlőségi hatásokat (költségvetési és alkotmányos kockázat nélkül is) növelni lehetne. Ez az irány a nemzetközi kötelezettségekkel és az uniós jog hatékony érvényesülésének követelményével is összhangban állna.

IV. AZ AZONOS NEMŰ PÁROK EGYES CSALÁDJOGI JOGOSÍTVÁNYAI AZ EU TAGÁLLAMAIBAN

Bár az Európai Unió országai kulturálisan, illetve vallási tekintetben, továbbá az emberi jogok iránti elkötelezettség szempontjából szinte homogénnek mondhatók, az azonos nemű párok kapcsolatának elismerésére, intézményesítésére, illetve ennek részletszabályaira mégis jelentősen eltérő megoldásokat alkalmaznak. Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok terén tehát igen nagy eltérések figyelhetők meg Európa-szerte.²¹⁶ A következőkben ennek ismertetését és értékelését végzem el.

IV.1. A bejegyzett élettársi kapcsolat

A bejegyzett élettársi kapcsolat mint párkapcsolati forma hosszú évszázadokig nem, hogy nem volt elfogadott, hanem kifejezetten kriminalizált jelenségként tekintettek rá, mint ahogy magára a homoszexualitásra is. Mindezt jól szemlélteti, hogy a WHO csupán 1990. május 17-én vette le a homoszexualitást a betegségek listájáról.²¹⁷

Legelsőként 1989-ben Dániában vezették be a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét az azonos nemű párok kapcsolatának állami elismeréseként. Ezt követően 1995-ben Svédországban, majd 1998-ban Belgiumban is elfogadták a vonatkozó jogszabályt.²¹⁸ A következő években számos további tagállamban is bevezették e jogintézményt. Jelenleg az Európai Unió 17 tagállamában érhető el a bejegyzett élettársi kapcsolat lehetősége – amelynek megjelölésére egyes tagállamok a „*polgári kapcsolat*” („*union civile*”), más tagállamok a „*bejegyzett partnerségi*” vagy „*bejegyzett élettársi kapcsolat*” („*partenariat enregistré*”) fogalmat használják – az azonos nemű partnerek számára. Ezek az országok a következők: Ausztria, Ciprus, Csehország, Észtország, Finnország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Olaszország, Portugália és Szlovénia (1. táblázat).

Egyes uniós tagországokban a bejegyzett élettársi kapcsolat a házasság intézménye mellett, máshol pedig alternatívaként helyette választható. Azon uniós tagországok, amelyek

²¹⁶ Lásd bővebben Pavel Šturma, 'International Protection of Same-Sex Relationships' (2016) 7 Czech YB Public and Private Int'l L. United Nations • New York, 2021, ISSN 0251-822X

²¹⁷ Ennek állít emléket minden évben a Nemzetközi Homofóbia-ellenes Világnap az IDAHO.

²¹⁸ NOVÁK REBEKA: *A 19. és 20. megálló egy barátságosabb és igazságosabb világ felé? - Az azonos neműek államilag elismert életközösségével és házasságával kapcsolatos jogi változások, különös tekintettel a 2015. év eseményeire.* Családi jog. 2016.1. sz. 29.o.

engedélyezik az azonos nemű párok házasságkötését, rendszerint az azonos nemű párok más tagállamban regisztrált élettársi kapcsolatát is elismerik. Azok az uniós országok pedig, amelyek nem engedélyezik a házasságot az azonos nemű párok számára, de amelyekben valamilyen formában létezik regisztrált élettársi kapcsolat, a külföldön házasságot kötött azonos nemű pároknak általában ugyanazokat a jogokat biztosítják, mint a regisztrált élettársaknak.

A később elemzésre kerülő *Oliari and Others v. Italy*²¹⁹ ügy ítélete alapján, azokban az országokban, ahol az azonos nemű párok házassága nem engedélyezett, az államnak kötelessége valamilyen alternatív jogintézményt biztosítani az azonos nemű párok párkapcsolatainak elismerésére, mégpedig függetlenül attól, hogy ilyen alternatív jogintézmény a különmemű pároknak létezik-e.

EU tagország	Bejegyzett (regisztrált) élettársi kapcsolat
Ausztria	x
Belgium	-
Bulgária	-
Ciprus	x
Csehország	x
Dánia	-
Észtország	x
Finnország	x
Franciaország	-
Görögország	x
Hollandia	x
Horvátország	x
Írország	x
Lengyelország	-
Lettország	x
Litvánia	-
Luxemburg	x
Magyarország	x
Málta	x
Németország	x
Olaszország	x
Portugália	x
Románia	-
Spanyolország	-
Svédország	-
Szlovákia	-
Szlovénia	x
EU tagország összesen	17

²¹⁹ Az EJEB 18766/11 and 36030/11 sz. az *Oliari and Others v. Italy* ügyben, 2015. július 21-én hozott ítélete. <http://www.articolo29.it/wp-content/uploads/2015/07/CASE-OF-OLIARI-AND-OTHERS-v.-ITALY.pdf> (2025.01.19.)

IV.2. A gendersemleges házasság

Ahogy már korábban is szó volt róla, az azonos nemű párok házasságának kérdése az elmúlt negyed évszázadban heves vitát váltott ki a világ számos országában. Egyre több olyan európai ország található, ahol az azonos nemű párok számára a bejegyzett élettársi kapcsolaton túl a házasságkötést is lehetővé tették.

Az Európai Unió 27 tagországa közül elsőként 2001-ben Hollandiában²²¹ engedélyezték az azonos nemű párok házasságkötését, ami lassú, ellenben szerteágazó növekedést indított el nemcsak Európában, hanem az Európán kívüli országokban is.²²² E jogintézményt még az EU-ban legvallásosabbnak mondható Máltán is bevezették 2017-ben.

Jelenleg 16 uniós ország²²³ biztosítja az azonos nemű párok házasságkötésének lehetőségét, ezekben tehát elérhető az ún. „gendersemleges házasság” intézménye. Az érintett országokat, illetve az azonos nemű párok házasságkötése bevezetésének évét a 2. táblázat foglalja össze. . Jó néhány országban a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság intézménye között is választhatnak az azonos nemű párok, ahol a bejegyzett élettársi kapcsolat általában ugyan olyan családi kapcsolatot eredményez, mint a házasságkötés. Néhány országban²²⁴ azonban csak önállóan a házasság intézménye érhető el számukra. Előfordul, hogy ugyan lehetővé tették az azonos nemű párok közötti házasságkötést, azonban az nem eredményez családi köteleket.²²⁵ Érdekesség, hogy Svédország az első olyan európai ország, ahol templomban is házasodhatnak az azonos nemű párok. Az erről szóló döntést fölényes többséggel szavazta meg 2009-ben a lutheránus egyház²²⁶ szinódusa.

EU tagország	Gendersemleges házasság intézménye	A bevezetés éve
Ausztria	x	2019

²²⁰ A szerző által összeállított táblázat. Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (Megtekintve: 2025.02.13.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

²²¹ Ahol az azonos nemű házastársakat ugyanazok a jogok illetik meg és kötelezettségek terhelik, mint a heteroszexuális párokat, beleértve az örökbefogadás kérdését is.

²²² CSERBÁNÉ DR. NAGY ANDREA: *A házassági jog kodifikációi*. PhD értekezés, Miskolc, 2012. 23-24.o.

²²³ Az EU 27 tagállama tekintetében, mivel az Egyesült Királyság 2020. január 31-én kilépett az Európai Unióból.

²²⁴ Belgiumban, Dániában, Svédországban és Spanyolországban.

²²⁵ Például Hollandiában

²²⁶ A lutheránus egyházat, amelyhez a lakosság háromnegyede tartozik, 2000-ben választották el (formálisan is) az államtól.

Belgium	x	2003
Bulgária	-	-
Ciprus	-	-
Csehország	-	-
Dánia	x	2012
Észtország ²²⁷	x	2024
Finnország	x	2017
Franciaország	x	2013
Görögország ²²⁸	x	2024
Hollandia	x	2001
Horvátország	-	-
Írország	x	2015
Lengyelország	-	-
Lettország	-	-
Litvánia	-	-
Luxemburg	x	2015
Magyarország	-	-
Málta	x	2017
Németország	x	2017
Olaszország	-	-
Portugália	x	2010
Románia	-	-
Spanyolország	x	2005
Svédország	x	2009
Szlovákia	-	-
Szlovénia	x	2022
EU tagország összesen	16	

2. táblázat: Gendersemleges házasság az EU-ban (2024 szeptember) ²²⁹

Az alábbi térképen (2. ábra) két fontos információ látható. Egyrészt azonosítható, hogy mely országok biztosítják a polgári házasságkötés lehetőségét az azonos nemű párok számára is (vagyis melyekben nyitott a gendersemleges házasság intézménye). Másrészt az is látható, hogy melyek azok az országok, amelyekben a legmagasabb jogi normába foglalva, alkotmányos szinten rögzítik a házasság hagyományos, egy férfi és egy nő kapcsolatát védő felfogását, ezzel kizárva az azonos nemű párokat a házasságkötés lehetőségéből. Ezen jogalkotói döntés szinte ellehetetleníti a házasság intézményének újragondolását a gendersemleges házasság szempontjából, pedig nincs mindenkor érvényes, örök

²²⁷ Észtország lett az első balti ország, amely engedélyezte az azonos nemű párok házasságkötését. A 2024. január elsejétől hatályos jogszabály a házasság mellett, lehetővé tette az azonos nemű párok számára a gyermek örökbefogadását is.

²²⁸ Görögország az első ortodox keresztény ország, ahol legális az azonos nemű párok házasságkötése 2024 februárjától.

²²⁹ A szerző által összeállított táblázat. Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (Megtekintve: 2025.02.13.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

házasságfogalom, hiszen maga az intézmény is koronként, társadalmanként és kultúránkén változik.²³⁰

2. ábra: A gendersemleges házasság és az azonos nemű párok házasságkötésének alkotmányos korlátozása Európában (2024 augusztus)²³¹

■ A gendersemleges házasság megengedett ■ Az azonos nemű párok házasságkötése alkotmányosan tiltott.

A 2. ábra jól mutatja a nagyjából Nyugat- és Kelet-Európa között található törésvonalat a gendersemleges házasság biztosítása és a házasság különemű párokra való alkotmányos korlátozása között. Arra, hogy miért pont itt húzódik a törésvonal még várjuk a tudományos választ, amelyet majd valószínűleg a szociológia fog tudni megadni.

IV.3. Az örökbefogadás

Az örökbefogadás nemzetközi jogi keretét a Gyermekek jogi Egyezmény²³² adja, amelyet az Egyesült Államokon kívül a világ összes állama ratifikált. Az Egyezmény a belföldi és a nemzetközi örökbefogadás tekintetében is megfogalmaz a gyermekek jogai szempontjából releváns minimumkövetelményeket.²³³ Noha ez az Egyezmény elsősorban a gyermekek

²³⁰ Jelen dolgozat kritikusan közelít az ILGA-Europe Rainbow mapjéhez, ami az egyes országok közötti rangsort illeti, ellenben elemzi és használja azon adatokat, amelyeket az országok jogszabályi környezetében felméréssel állapított meg.

²³¹ Az adatok forrása: ILGA-Europe (ILGA World is The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex Association) 2024-es adatok és azok kiegészítése <https://rainbowmap.ilga-europe.org/#0/8682/0> (Megtekintve: 2025.01.23.)

²³² ENSZ, New York 1989

²³³ BENYUSZ MÁRTA ÉS MARINKÁS GYÖRGY: *Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok*. In: *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*. Budapest, Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei. Ferenc Mádl Institute of Comparative Law. 2022. 24.o.

jogaival kapcsolatban releváns, közvetett módon egyéb családjogi (pl. házassági jogvita) kérdésekben is megjelenik, s az elfogadása óta mind az EJEB, mind az Európai Unió Bírósága számos alkalommal hivatkozott is rendelkezéseire.²³⁴ Másodikként említhető a Hágai Örökbefogadási Egyezmény,²³⁵ amely a Gyermejjogi Egyezmény 21. cikkével összhangban többoldalú nemzetközi szerződés keretében szabályozza a nemzetközi örökbefogadást.

A gyermekjogok védelme szempontjából az Európa Tanács kiemelkedő szerepet játszik, az ENSZ-hez hasonlóan, ugyanis a keretein belül létrejött emberi jogi szerződések mindegyike kifejezett rendelkezéseket tartalmaz a gyermekek jogai tekintetében. Az EJE egyaránt vonatkozik minden személyre, a gyermekeket is beleértve. Az EJE mellett az Európa Tanács keretében létrejött több, kifejezetten a gyermekek örökbefogadását szabályozó külön egyezmény is. Ilyen az 1967-ben elfogadott, a gyermekek örökbefogadásáról szóló egyezmény, illetve a 2008-ban felülvizsgált európai egyezmény a gyermekek örökbefogadásáról. Szintén az Európa Tanács keretében került elfogadásra 1996-ban a gyermekek jogainak gyakorlásáról szóló európai egyezmény.²³⁶

Világszerte vitatott kérdés az azonos nemű párok gyermekvállalása, különösen a nem biológiai szülő és a gyermek(ek) közti kapcsolat törvényi szabályozása, az azonos nemű pár mindkét tagjának törvényes szülőként való elismerése.

Az azonos nemű párok örökbefogadásával kapcsolatban három esetet lehet megkülönböztetni. Az első, amikor a pár egyik tagja egyedül fogad örökbe. A második, amikor az azonos nemű pár egyik tagja kívánja örökbe fogadni az élettársa gyermekét. Itt a gyermek valószínűleg az azonos nemű párral él, az örökbefogadás célja a családi helyzetük jogi elismerése, valamint, hogy mindketten megszerezzék a szülői jogállást, így a szülői felügyeleti jogokat. A harmadik eset pedig, amikor az azonos nemű pár közösen kíván gyermeket örökbe fogadni.²³⁷

Az EU-ban az örökbefogadás anyagi szabályozása tagállami hatáskörbe tartozik. Az uniós jog mégis funkcionális elismerési minimumokat állít fel a szabad mozgás és a gyermek jogai védelmében (lásd VMA ügy), míg az EJEB a 8. cikk (magán- és családi élet) és a 14. cikk (diszkriminációtilalom) alapján egyenlő hozzáférést követel meg összehasonlítható

²³⁴ SZEIBERT ORSOLYA (2014): *im.* 18.o.

²³⁵ A dokumentum mintegy ötéves jogalkotási munka eredményeként született 1993. május 29-én, és 1995. május 1-jén lépett hatályba.

²³⁶ Amelyet Magyarország aláírt, de nem ratifikálta.

²³⁷ TORMA ADRIENNE: *Az örökbefogadás mint családjogi jogintézmény, valamint az azonos neműek családjogi helyzete.* JURA, 2020/3. sz.139-140.o.

helyzetekben. Az Európai Bizottság 2022-es rendeletjavaslata (COM(2022) 695) a szülői státusz kölcsönös elismerését célozza (Európai Szülői Tanúsítvány), függetlenül attól, hogyan fogant vagy született a gyermek; ez nem harmonizálja az örökbefogadás anyagi feltételeit, de a határon átnyúló elismerést egységesítené.²³⁸

IV.3.1. A közös örökbefogadás

Az azonos nemű párok számára a legtöbb európai ország nem biztosítja a közös örökbefogadás jogát, azonban az Európai Uniót tekintve viszont már többségben vannak azon országok,²³⁹ ahol ez megengedett. A magyar szabályozás a közös örökbefogadást kizárólag a házasoknak engedélyezi, ezzel az azonos nemű párokat kizárja e lehetőségből. (Megjegyzendő, hogy a különemű élettársak is kizártak a közös gyermekké fogadás lehetőségéből.)

Hasonlóan az azonos neműek házasságához, avilágon elsőként Hollandia tette lehetővé az azonos nemű párok számára a közös örökbefogadást is, 2001-ben. Hollandián kívül mára számos más országban megnyílt a lehetőség az azonos nemű párok számára a közös örökbefogadásra, amelyet a 3. számú táblázat mutat be.²⁴⁰ Írország szabályozása európai szinten kurióznak tekinthető, mivel itt kizárólag a közös örökbefogadásra van lehetőségük az azonos nemű pároknak.

EU tagország	Közös örökbefogadás lehetősége
Ausztria	x
Belgium	x
Bulgária	-
Ciprus	-
Csehország	-
Dánia	x
Észtország	x
Finnország	x
Franciaország	x
Görögország ²⁴¹	x
Hollandia	x
Horvátország	-
Írország	x
Lengyelország	-
Lettország	-

²³⁸ Lásd bővebben <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-in-force> (Megtekintve: 2025.03.15.)

²³⁹ Ma már 27 tagállamból 16-ban elérhető az örökbefogadás is.

²⁴⁰ Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> (Megtekintve: 2025.01.20.)

²⁴¹ 2024-től

Litvánia	-
Luxemburg	x
Magyarország	-
Málta	x
Németország	x
Olaszország	-
Portugália	x
Románia	-
Spanyolország	x
Svédország	x
Szlovákia	-
Szlovénia ²⁴²	x
EU tagország összesen	16

3. táblázat: Az azonos nemű párok általi közös örökbefogadás az EU-ban (2024 szeptember) ²⁴³

IV.3.2. Örökbefogadás a második szülő által

Vitatott kérdés, hogy miként jöhet létre a törvényesen elismert szülő-gyermek viszony a gyermek és a nem biológiai szülő között, amely néhány országban²⁴⁴ az örökbefogadás mellett a biológiai szülő – vagy az örökbefogadott gyermek törvényes szülője – jogilag elismert azonos nemű partnerének elismerő nyilatkozata alapján is lehetséges.

Ahogy azt a 4. számú táblázat mutatja, az Európai Unióban jelenleg 15 tagország biztosítja a második szülő általi örökbefogadás lehetőségét az azonos nemű partnerek számára. Ezek többnyire azon országok,²⁴⁵ ahol a közös örökbefogadás és a házasság intézménye is elérhető számukra.

EU tagország	Örökbefogadás a második szülő által
Ausztria	x
Belgium	x
Bulgária	-
Ciprus	-
Csehország	-

²⁴² A szlovén parlament 2022 őszén módosította családtörvényét, amivel beiktatta az azonos nemű párok házasságát és az azonos nemű párok örökbefogadási lehetőségét. A módosított törvénnyel a házasságot két személy szövetségéként határozták meg. A döntéssel az azonos nemű párok számára is megnyílt a lehetőség az örökbefogadásra, ráadásul ugyan olyan feltételekkel, mint a nem azonos nemű párok esetében. Előzménynek tekinthető, hogy nem sokkal korábban az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az azonos nemű párok házasságának és az általuk történő örökbefogadásnak a tilalma nem egyeztethető össze az alkotmánnyal. Forrás: <https://www.rtvsllo.si/tv> (Megtekintve: 2025.01.25.)

²⁴³ A szerző által összeállított táblázat. Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (Megtekintve: 2025.02.13.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

²⁴⁴ Például Belgiumban, Dániában, Izlandon, Hollandiában, Norvégiában, Svédországban, Angliában, Spanyolországban, Finnországban és Németországban.

²⁴⁵ Írország kivételével.

Dánia	x
Észtország	x
Finnország	x
Franciaország	x
Görögország	x
Hollandia	x
Horvátország	-
Írország	-
Lengyelország	-
Lettország	-
Litvánia	-
Luxemburg	x
Magyarország	-
Málta	x
Németország	x
Olaszország	-
Portugália	x
Románia	-
Spanyolország	x
Svédország	x
Szlovákia	-
Szlovénia	x
EU tagország összesen	15

4. táblázat: Örökbefogadás a második szülő által az EU-ban (2024 szeptember) ²⁴⁶

IV.4. Az asszisztált reprodukciós eljárás, valamint a póttanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) lehetősége

Az EU tagállamokban az asszisztált reprodukciós eljárás (ART) és a póttanyaság (bér-/dajkaanyaság) hozzáférhetősége terén jelentős különbségek vannak az azonos nemű párok számára. A tagállamok közül Írország, Görögország, Ciprus és Portugália vezetett be jogszabályt altruista (ellenszolgáltatás nélküli) dajkaanyaságot engedélyezve, de ezek egy részére még nem lépett hatályba, vagy hiányoznak a végrehajtási szabályok.²⁴⁷

Az ART-hozzáférés az elmúlt években látványosan bővült (egyre több ország engedi egyedülálló nőknek és azonos nemű női pároknak is), ezzel szemben a póttanyaság továbbra is az egyik legmegosztóbb családi kérdés: néhány állam szigorú, altruista (nem üzletszerű) modellt működtet, sokan teljesen tiltják, és több helyen csupán „megtúrt” klinikai gyakorlatok mellett.

²⁴⁶ A szerző által összeállított táblázat. Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (Megtekintve: 2025.02.13.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

²⁴⁷ Lásd bővebben DAVID DE GROOT, Surrogacy: The legal situation in the EU, EPRS | European Parliamentary Research Service, Published: February 2025 | Document number: PE 769.508.

Spanyolország az ART szempontjából a leginkluzívabb modellek egyike, ugyanis a humánreprodukciós törvény (Ley 14/2006) széles körben hozzáférhetővé teszi a reprodukciós eljárásokat. A bérnyasági szerződés ugyanakkor semmis.

Németország az embrióvédelem terén restriktív: az *Embryonenschutzgesetz* tiltja a petesejt-donációt és a pótnyaságot, a spermadonáció viszont szigorú feltételek mellett megengedett. Portugália az ART-ot régóta engedélyezi, a pótnyaságot 2016-tól elvileg lehetővé tették, de a 2018-as alkotmánybírósi felülvizsgálat után a 90/2021. törvény újraszabályozta a kérdést – a rendszer 2022-től csak végrehajtási rendeletek mellett lenne működőképes, ezek hiányában azonban a gyakorlat lényegében áll.

Hollandiában az ART általánosan hozzáférhető, a pótnyaság jelenleg a hézagos szabályozás miatt kevésbé működőképes: a kereskedelmi közvetítés tilos, az altruista gyakorlat pedig csak nagyon szűk körben létezik. 2023-ban nyilvános vitára bocsátották az egységes „draagmoederschap” törvénytervezetet. A társadalmi vitára bocsátott tervezetből konkrét törvényjavaslat lett „Wet kind, draagmoederschap en afstamming” címen, amelyet 2023. július 4-én benyújtottak a Képviselőháznak. Jelenleg is a Képviselőház előtti eljárásban van, így a szabályok lényegében változatlanok.

Görögországban az ART széles körben elérhető, a pótnyaságot bírósági engedélyhez kötik, és – több jogszabály-módosítás nyomán – nemcsak görög állampolgárok kérhetik (előzetes bírósági kontroll, orvosi feltételek fennállása mellett).

A pótnyasággal kapcsolatban három nagy modellt lehet felállítani az EU vonatkozásában. Az egyik a *kifejezett tiltás / büntetőjogi tilalom*. Ide tartozik többek közt Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Ausztria, Finnország, Svédország – különböző dogmatikai kiindulópontokkal, de közös a szerződés érvénytelensége és/vagy a klinikai segítségnyújtás tilalma. Spanyolországban a bérnyasági szerződés semmis; a szülő-gyermek jogi kapcsolat elismerése külföldi születés esetén is külön eljárás tárgya lehet.

A második az *altruista modell, erős állami kontrollal*. Ide tartozik Görögország (előzetes bírósági engedély, orvosi indok), Írország (2024-es AHR-törvény – belföldi altruista keret + nemzetközi esetek szülői státuszának rendezése), (részben) Hollandia – jelenleg tiltott a kereskedelmi közvetítés, de előkészület alatt áll az egységes keret. Portugáliában a jogi keretet a 90/2021. törvény adná, de a végrehajtás függőben; enélkül a gyakorlat korlátozott.²⁴⁸

²⁴⁸ Forrás: <https://www.tweedekamer.nl/> (Megtekintve: 2025.04.12.)

A harmadik modell pedig az ún. „szürke zóna” / *nem teljes körűen kodifikált gyakorlat*. Néhány tagállamban nincs kifejezett tiltás, de nincs részletes törvényi keret sem, a klinikai protokollok és bírósági döntések alakítják a lehetőségeket (például Csehország, Belgium, Hollandia a kodifikáció előtt). Ilyen helyzetben gyakori a későbbi örökbefogadási vagy szülői státuszt rendező eljárás.²⁴⁹

A pótyanaság tilalma egyes tagállamokban a „reproduktív turizmust” és a külföldön (EU-n kívül) született gyermekek jogállásának utólagos elismerését indukálja. A szülő-gyermek kapcsolat jogi elismerésének kötelezettségét – a gyermek legfőbb érdekére hivatkozva – az EJEB több ügyben hangsúlyozta, mivel megvannak az általános elismerési keretek, de a jelenlegi részletszabályok tagállamonként eltérnek. Az Európai Bizottság 2022 végén javaslatot tett egy, a szülői státusz határon átnyúló elismerését egységesítő rendeletre és egy európai szülői tanúsítványra; a javaslat még tanácsi tárgyalás alatt áll.²⁵⁰

Az alábbiakban látható az azonos nemű párok családjogi helyzetét összefoglaló táblázat.

EU tagország	Bejegyzett élettársi kapcsolat	Házasság	Közös örökbefogadás	Örökbefogadás a második szülő által	Egyik sem
Ausztria	x	x	x	x	-
Belgium	-	x	x	x	-
Bulgária	-	-	-	-	x
Ciprus	x	-	-	-	-
Csehország	x	-	-	-	-
Dánia	-	x	x	x	-
Észtország	x	x	x	x	-
Finnország	x	x	x	x	-
Franciaország	-	x	x	x	-
Görögország	x	x	x	x	-
Hollandia	x	x	x	x	-
Horvátország	x	-	-	-	-
Írország	x	x	x	-	-
Lengyelország	-	-	-	-	x
Lettország	x	-	-	-	-
Litvánia	-	-	-	-	x
Luxemburg	x	x	x	x	-
Magyarország	x	-	-	-	-
Málta	x	x	x	x	-
Németország	x	x	x	x	-
Olaszország	x	-	-	-	-
Portugália	x	x	x	x	-

²⁴⁹ Lásd bővebben SUSANNA MARINELLI, FRANCESCA NEGRO, MARIA CRISTINA VARONE B, LINA DE PAOLA, GABRIELE NAPOLETANO, ALESSANDRA LOPEZ, SIMONA ZAAMI, GIUSEPPE BASILE, *The legally charged issue of cross-border surrogacy: Current regulatory challenges and future prospects*, *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 300 (2024) 41-48. <https://doi.org/10.1016/j.ejogrb.2024.07.008>

²⁵⁰ Forrás: <https://europeanciviljustice.wordpress.com/> Megtekintve: 2025.04.12.)

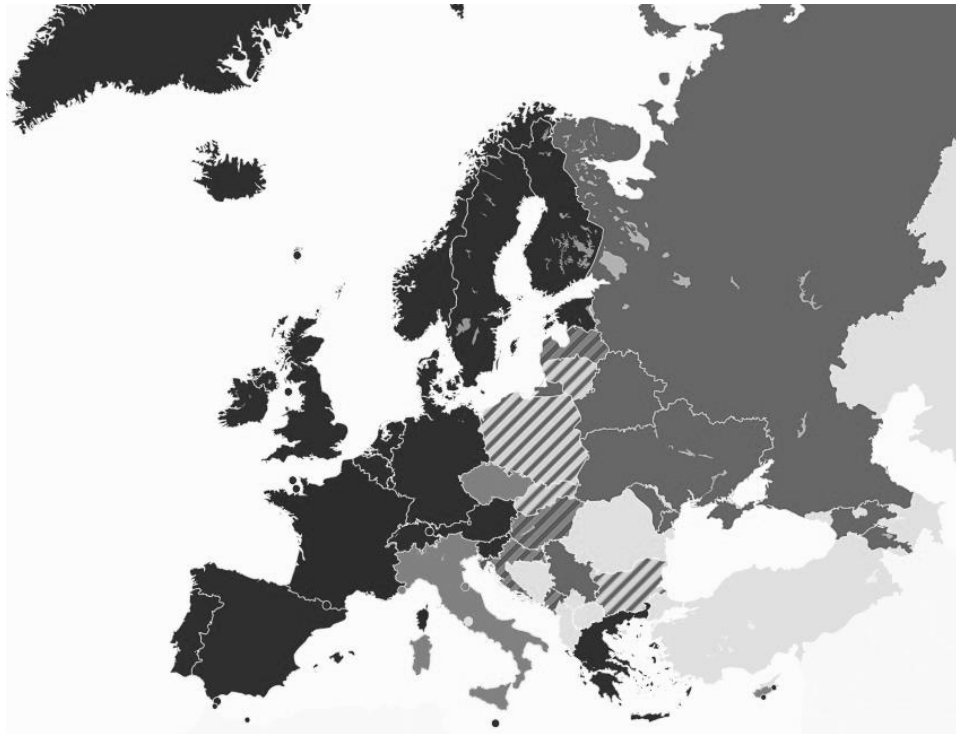
Románia	-	-	-	-	x
Spanyolország	-	x	x	x	-
Svédország	-	x	x	x	-
Szlovákia	-	-	-	-	x
Szlovénia	x	x	x	x	-
EU tagország összesen	17	16	16	15	5

5. táblázat: Az azonos nemű párokat megillető családjogok az EU tagállamaiban ma (2024 szeptember) ²⁵¹

A családjog területén, az azonos nemű párok számára ma az Európai Unió tagállamai közül a legszélesebb jogosítványokat Ausztria, Észtország, Finnország, Görögország, Hollandia, Luxemburg, Málta, Németország, Portugália, és Szlovénia biztosítja. Ezt a szabályozási modellt a táblázatban kék színnel jelöltem. Zöld színnel szerepelnek azok az országok, amelyek a párkapcsolat valamilyen (de nem bármelyik típusú) jogi elismerését megvalósítják és emellett lehetővé teszik, hogy a gyermeknek mindkét – azonos nemű - szülőjével jogi kapcsolatban legyen. Narancssárga jelzi azokat az államokat, amelyekben csak a bejegyzett élettári kapcsolat megengedett, Végül mára mindössze öt tagállam maradt, amely az azonos nemű párok számára hivatalosan semmilyen kapcsolati formát nem ismer el: Bulgária, Lengyelország, Litvánia, Románia és Szlovákia. Ezeket piros szín jelzi a táblázatban.

Az alábbi összefoglaló térképen is szemléltetem az azonos nemű párok jelenlegi családjogi helyzetét Európában.

²⁵¹ Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (Megtekintve: 2024.08.24.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

3. ábra: Az azonos nemű párok családügyi helyzete Európában ma (2024. augusztus)²⁵²

■ Házasság ■ Bejegyzett élettársi kapcsolat ■ De facto élettársi kapcsolat □ Együttélés nincs elismerve vagy nincs információ ■ A házasság alkotmányban tiltott.

Érdekes, hogy a közép-európai régióban Észtország lett az első olyan ország, ahol 2024 év elejétől a különemű párokéval azonos jogosultságokkal érhető el a gendersemleges házasság intézménye az azonos nemű párok számára is. Nyugat-Európa számos országában ezt már korábban bevezették, de az egykor Moszkva befolyása alatt álló, úgynevezett keleti blokk országaiban ez nem jellemző. Jelenleg a házasságot egy férfi és egy nő kizárólagos kapcsolatának tekinti a magyar, a lengyel, a lett, a litván, a román, a fehérorosz, a moldovai, a szerb, a montenegrói és az ukrán alkotmány is.

IV.5. Jogalkotási különleges megoldások az azonos nemű párok jogi elismerése vonatkozásában

Ebben az alfejezetben tudatosan olyan tagállamokat választottam, amelyek az elismerés teljes spektrumát lefedik, vagyis a „jogi vákuumtól” és alkotmányos korlátoktól, a teljes egyenjogúsáig és gendersemleges házassáig. A minta földrajzilag és jogkultúrák szerint is diverz, így jól megfoghatóak az eltérő alkotmányos berendezkedések, társadalmi attitűdök és jogalkotási megoldások. Mindegyik ország kapcsolódik kulcsfontosságú EJEB/EUB

²⁵² Az adatok forrása: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Same-sex_marriage_map_Europe_detailed.svg (Megtekintve: 2025.01.19.)

ítéletekhez, ezért különösen alkalmasak a „pozitív kötelezettség” (EJEB) és a „funkcionális elismerés” (EUB) logikájának összevetésére.

IV.5.1. Románia: a Coman-ügy és az elismerés elutasítása

Románia jogrendszere rendkívül konzervatív az azonos nemű párok jogi elismerését illetően. Az azonos nemű párokat az állam semmilyen jogi forma szerint nem ismeri el, és e társadalmi csoportnak még tartózkodási engedélyt is gyakran csak eseti alapon, bírói úton sikerül megkapnia. Az ortodox egyház, valamint számos politikai szereplő is határozottan ellenez bármilyen jogkiterjesztést az azonos nemű párokra. A román társadalmi és politikai környezet tehát erősen konzervatív, az alkotmányossági viták élénken zajlanak jelenleg is.

A román alkotmánybíróság 2018-ban döntött arról, hogy a tartós kapcsolatban élő azonos nemű pároknak is joguk van kapcsolatuk, valamint az ebből származó jogok és kötelezettségek (például vagyontársaság, öröklés) törvényes elismerésére. Az alkotmánybíróság szerint, mivel egyetlen országot sem lehet a melegházasság legalizálására kötelezni, az azonos nemű párok esetében egy számukra is nyitott alternatív jogintézmény, az „élettársi szerződés” bevezetése lehetne a megfelelő módszer a megkülönböztetés nélküli jogegyenlőség elvének érvényesítésére.

A hatályos román alkotmány ugyan nem zárja ki az azonos nemű párok házasságkötésének lehetőségét, ugyanis a „házaspárok önkéntes elhatározásával alapított család” fogalmát használja, azonban a 2011-ben hatályba lépett új román polgári törvénykönyv²⁵³ egyértelműen leszögezi, hogy a házasságot csak egy férfi és egy nő köthet és nem biztosít alternatív jogintézményt, mint például bejegyzett élettársi kapcsolat vagy élettársi nyilvántartás az azonos nemű párok számára.

Bár több esetben került a parlament napirendjére olyan javaslat, amely legalizálná az azonos nemű párok élettársi kapcsolatát, annak elfogadása még várat magára. Az EUB 2018-ban a Coman-ügyben (C-673/16) hozott ítélete²⁵⁴ szerint, ha egy uniós polgár azonos nemű házastársával házasságot kötött egy másik tagállamban, akkor ezt a tagállami eltérések ellenére Romániának is el kell ismernie – legalább a szabad mozgáshoz kapcsolódó tartózkodási jog biztosítása szintjén. Az EUB döntése történelmi jelentőségű, hiszen első alkalommal nyilvánította ki, hogy a "házastárs" fogalma nem zárhatja ki az azonos nemű személyeket az uniós jog értelmezéséből.

²⁵³ Codul Civil Român, Art. 259. § (1) bekezdés.

²⁵⁴ Az EUB Coman Case, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385. sz. ügy részletesen is elemzésre kerül az értekezés későbbi fejezetében.

Románia formálisan tudomásul vette²⁵⁵ az ítéletet, de azt jogalkotási intézkedések nem követték. Bár a román Alkotmánybíróság 2023-ban elvi szinten utalt²⁵⁶ a Coman-ügy jelentőségére, jogalkotási reform nem történt. A román hatóságok tartózkodnak a döntés végrehajtásától, és az ítélet beillesztése a jogrendszerbe jelentős akadályokba ütközik. Örökbefogadás, mesterséges megtermékenyítés, és jogilag elismert szülői státusz azonos nemű párok számára nem lehetséges. Az EJEB által megállapított jogsértések ellenére a változás lassú és töredezett.²⁵⁷

IV.5.2. Franciaország: progresszív nyitás és teljes elismerés

Franciaország 2013-ban vezette be az azonos nemű személyek házasságát lehetővé tevő törvényt,²⁵⁸ amellyel a „*Mariage pour tous*” („Házasság mindenkinek”) program végrehajtása révén a francia jogrendszerben radikális szemléletváltást jelentett. A házasság intézményét semlegessé tette a szexuális orientáció szempontjából, és egyértelműen alapjogi szintre emelte annak minden következményével együtt. Az azonos nemű párok házasságát tehát teljes joggal azonosította a különnemű párokéval.

A francia jog azóta teljes körű házassági jogosultságokat biztosít az azonos nemű pároknak az örökbefogadás, a mesterséges megtermékenyítés, a szülői státusz, a tartózkodási jogok, illetve a szociális és egészségügyi jogok területén is. Nemzetközi helyzetekben is védi a házasság joghatásait, például más tagállamban kötött házasság elismerése vagy a kettős („*deux mères*”, „*deux pères*”) szülőség²⁵⁹ a dokumentumokban is. Ezzel is elősegítve az EU-n belüli mozgás szabadságának tényleges érvényesülését.

Franciaországban tehát 2013 óta az azonos nemű házaspároknak is joguk van közösen gyermeket örökbe fogadni, az életközösségben vagy élettársi kapcsolatban élő párok esetében azonban ez nem volt így egészen addig, amíg 2022 elején törvény nem született erről. Azonban továbbra is léteznek olyan helyzetek, amikor a jog nehezen tud alkalmazkodni a társadalmi és technológiai fejlődéshez. A Franciaországban és külföldön

²⁵⁵ A Román Alkotmánybíróság a 534/2018. sz. határozatában elismerte a Coman-ügy jelentőségét az uniós jog alapján, és nem alkotmányellenesnek, hanem uniós jogon alapulónak tekintette a tartózkodási jog elismerését, anélkül, hogy Románia elismerné a házasságot mint jogintézményt. A határozat megtekinthető itt: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_534_2018.pdf

²⁵⁶ Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 534/2023. din 18 iulie 2023. <https://www.ccr.ro/> (Megtekintve: 2025.04.12.)

²⁵⁷ EJEB, Pini és mások k. Románia ügy (78028/01 és 78030/01), ítélet, 2004. június 22., valamint az X és Y kontra Románia ítélet, CE:ECHR:2021:0119JUD000214516.

²⁵⁸ Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe.

²⁵⁹ Az „anya-anya”, vagy „apa-apa” kifejezés használata a két azonos nemű szülővel rendelkező gyermek személyi dokumentumaiban.

örökbe fogadható gyermekek számának folyamatos csökkenésével szembesülve, a bérnyasághoz való egyre szélesebb körű hozzáférést a jog még mindig nem teljes körűen engedélyezi. Ellenben megnyílt a lehetőség arra, hogy a külföldön orvosilag asszisztált reprodukciós eljáráson átesett, két nőből álló párok örökbe fogadhassák a gyermeket, akár különválásuk után is, és akár a nem biológiai anya esetében is.²⁶⁰

Franciaország az EUB ítéleteit teljes mértékben alkalmazza, és az EJEB ítélkezési gyakorlatához is igazodott. A „teljes egyenlőség” elve érvényesül az azonos és különemű párok között is. Emellett a francia bíróságok, így a Conseil Constitutionnel²⁶¹ is, egyértelműen kiálltak az egyenlő bánásmód mellett, mivel számos döntésben megerősítették az elvet. A házasságkötés joga Franciaországban nemcsak formai, hanem tartalmi szempontból is egyenlő jogokat biztosít.

Franciaország vezető szerepet tölt be az EU-n belüli LMBTQI jogegyenlőség előmozdításában.²⁶² Aktív szerepet vállal a szülői státusz elismerésének horizontális harmonizációjában és támogatja az uniós szabályozási kezdeményezéseket.

IV.5.3. Hollandia: elsőként legalizált házasság az EU-ban

Hollandia volt az első ország a világon, amely 2001. április 1-jén legalizálta az azonos nemű párok házasságát.²⁶³ Ez a törvényi reform áttörést jelentett nemcsak a nemzeti, hanem a nemzetközi jogfejlődés szempontjából is.

Azóta az azonos nemű párok minden olyan jogosultságban részesülnek, mint a különemű házaspárak. Ez magában foglalja a közös örökbefogadást, automatikus szülői státuszt, vagyoni jogi egyenlőséget, tartózkodási jogokat, társadalombiztosítási jogosultságokat, mesterséges megtermékenyítést, valamint az egészségügyi és szociális jogokat is. A holland jog nemcsak elismeri, de teljes mértékben biztosítja az uniós más tagállamból érkező párok jogainak elismerését is.

Az örökbefogadás és a szülői státusz terén Hollandia biztosítja a két azonos nemű szülő közös szülői jogállását, akár belföldi, akár nemzetközi örökbefogadás esetén. A gyermekek jogait helyezi előtérbe, különös tekintettel az identitás védelmére és a jogbiztonságra. A

²⁶⁰ Stollsteiner, G. (2022) 'Franciaország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során, 183–206. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. 183.o. https://doi.org/10.47079/2023.bmvsk.gyermek.8_6 (Megtekintve: 2025.04.10.)

²⁶¹ Conseil Constitutionnel, Décision n° 2013-669 DC, 17 mai 2013.

²⁶² EU LMBTQI stratégiája (2020–2025). European Commission, LGBTIQ Equality Strategy 2020–2025.

²⁶³ Dutch Civil Code (Burgerlijk Wetboek), Book 1, Marriage Law Reform Act, 2001.

nemzetközi elismerés kérdésében Hollandia teljes körűen elismeri más uniós országokban kötött házasságokat, beleértve az azonos nemű házaspárokat és azok gyermekeit is.

A holland modell kiemelkedik az uniós országok közül, mivel nemcsak a formális elismerésre, hanem a gyakorlati végrehajtásra, a családbarát és gyermekközpontú megközelítésre, valamint a nemzetközi koherenciára is nagy hangsúlyt fektet.

A holland igazságszolgáltatás nyitottan és precedensalapúan értelmezi az uniós ítéleteket. A Coman- és VMA-ügyek hatása marginális, mivel a holland szabályozás már korábban alkalmazta azokat az elveket, amelyeket az EUB ítéletei csak később rögzítettek.

Hollandia az LMBTQI jogok nemzetközi védelmének egyik legismertebb élharcosa²⁶⁴, több jelentős ENSZ és EU-stratégia társszponzora volt, támogatja az EU szintű jogharmonizációs törekvéseket is, különösen a családjogi viszonyok kölcsönös elismerését is.

IV.5.4. Németország: bejegyzett élettársi kapcsolattól a házasságig

Németországban 2001-ben vezették be a bejegyzett élettársi kapcsolat²⁶⁵ jogintézményét az azonos nemű párok számára, amely fokozatosan közelítette meg a házassági jogok teljes körét. A fordulópontot a Bundestag 2017. június 30-i döntése jelentette, amely törvényesítette az azonos nemű párok házasságot (Ehe für alle), és ezzel egyidejűleg az új bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének lehetőségét megszüntették. 2017. október 1-jétől tehát törvényesen lehetővé vált az azonos nemű párok házasságkötése²⁶⁶, így a házasság minden joghatása – beleértve a szülői státuszt, örökbefogadást, szociális és egészségügyi jogokat is – azonosan vonatkozik minden párra.

Az új szabályozás révén az azonos nemű házastársak jogosultak közös örökbefogadásra, teljes szülői státuszra, és minden, a házasságból fakadó személyi és vagyoni jogra. Az új szabályok értelmében a korábban élettársként bejegyzett kapcsolatok is átalakíthatók házassággá.

A német Alkotmánybíróság²⁶⁷ többször hangsúlyozta a jogegyenlőség fontosságát és az emberi méltóság központi szerepét.²⁶⁸ Németország politikai szinten is támogatja az EU szintű jogegyenlőségi törekvéseket²⁶⁹, különös tekintettel a családjogi harmonizációra. A

²⁶⁴ ILGA-Europe Annual Rainbow Europe Index 2023.

²⁶⁵ Eingetragene Lebenspartnerschaft.

²⁶⁶ Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts, BGBl. I S. 2787 (2017).

²⁶⁷ Bundesverfassungsgericht

²⁶⁸ Bundesverfassungsgericht, 1 BvR 2019/16, Urteil vom 26. März 2019.

²⁶⁹ ICF Final Report (2022), Recognition of Parenthood between Member States.

német modell így a fokozatosságot és az alkotmányos megalapozottságot ötvözi a nemzetközi együttműködéssel.

IV.5.5. Litvánia: „jogi vákuum” és alkotmányos korlát

Litvánia továbbra is azon kevés uniós tagállamok közé tartozik, amelyek nem biztosítják sem a házasságkötés, sem a bejegyzett élettársi kapcsolat lehetőségét az azonos nemű párok számára. A litván alkotmány kizárólag a különeműek házasságát ismeri el,²⁷⁰ és a jogalkotás jelenlegi állása szerint sem az élettársi kapcsolatok, sem az azonos nemű párok jogállása terén nem várható jelentős változás. A litván alkotmány a házasságot kizárólag férfi és nő közötti intézményként határozza meg.

Bizonyos fokú áttörést jelentett azonban egy 2019-es alkotmánybírósági döntés,²⁷¹ amelyben a testület kimondta, hogy az uniós jog alapján egy Litvániában élő uniós polgár és azonos nemű házastársa közötti kapcsolat – legalább a tartózkodási jog szempontjából – jogi védelmet élvezhet. Ezzel a döntéssel az EUB 2018-as Coman-ítéletével²⁷² összhangban értelmezi a „házastárs” fogalmát. A litván bíróságok egy része hivatkozik ugyan a Coman-ítéletre, de nincs egységes joggyakorlat.

A végrehajtó hatalom és a parlament nem mozdult el a törvényhozási változás irányába. Bár 2023-ban előterjesztettek egy törvényjavaslatot az élettársi kapcsolatok bevezetésére,²⁷³ amely lehetővé tette volna az azonos nemű párok jogviszonyának részleges elismerését, de ezt az Országgyűlés elutasította. Ez rámutat arra, hogy Litvániában a jogalkotási akarat és a társadalmi támogatás is korlátozott. A társadalmi konzervativizmus és a politikai erők ellenállása tehát továbbra is akadályozza a jogkiterjesztést. Litvánia jelenleg defenzív szerepben van az EU-n belüli LMBTQI jogokkal kapcsolatban, és nem támogatja az uniós szintű harmonizációs kezdeményezéseket sem.

Nemzetközi összehasonlításban Litvánia az ILGA-Europe Rainbow Europe Indexének utolsó helyei között szerepel, és az Európai Parlament többször is felszólította a litván hatóságokat az alapjogok védelmének biztosítására. Litvánia példája azt mutatja, hogy az uniós jog egyelőre nem képes áttörni a nemzeti alkotmányos korlátokat, ha azok mögött erős társadalmi-politikai ellenállás áll.

²⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 38. cikk

²⁷¹ Lithuanian Constitutional Court, Ruling of 11 January 2019.

²⁷² Coman Case, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385.

²⁷³ Lietuvos Respublikos partnerystės įstatymo projektas.

IV.5.6. Spanyolország: teljes egyenjogúság és alkotmányos nyitottság

Spanyolország 2005-ben az EU második tagállamaként vezette be az azonos nemű párok házasságának²⁷⁴ jogi lehetőségét. A törvény a házasság fogalmát nem változtatta meg formálisan, hanem kiterjesztette annak alkalmazási körét az azonos nemű felekre is, minden joghatásával együtt.

A spanyol jogrend biztosítja az azonos nemű házaspárok számára a teljes jogegyenlőséget az örökbefogadásban (mind közös, mind egyéni), az állami támogatásokban, szociális juttatásokban, tartózkodási és családegyesítési jogokban, valamint a szülői státusz elismerésében. Külön figyelmet fordít a nemzetközi örökbefogadásra és a határokon átnyúló családi kapcsolatok elismerésére is.

Spanyolország számos autonóm közösségében – például Katalóniában és Andalúziában – külön regionális szabályozás biztosítja az azonos nemű párok és gyermekeik jogait, gyakran még az állami szabályozáson túlmenően. A gyermekek érdekeinek védelme érdekében lehetőség van az anyakönyvi bejegyzésre „kettős anyaság” vagy „kettős apaság” formájában. A spanyol Alkotmánybíróság²⁷⁵ 2012-ben megerősítette, hogy az azonos nemű párok házassága nem ellentétes az alkotmánnyal, mivel az Alaptörvény 32. cikke nem zárja ki a házasság nemsemleges értelmezését. Az ítélet hangsúlyozta a diszkrimináció tilalmát és a méltósághoz való jog érvényesülését minden házasság esetén.

A politikai és társadalmi támogatottság is széles körű. Spanyolország nemcsak nemzeti szinten biztosít egyenlőséget, hanem uniós szinten is aktívan támogatja a horizontális jogharmonizációt – így például a szülői státusz elismerésére irányuló rendeleti javaslatot is.²⁷⁶

Az igazságügyi és külügyi adminisztráció egyaránt nyitott, EU és ENSZ szintű jogfejlődésben is aktív szerepet vállalt és együttműködik más tagállamokkal az azonos nemű párok mozgásszabadságát és családjogi státuszát garantáló megoldások kidolgozásában. A spanyol modell integrálja a jogegyenlőséget, a gyermekvédelmet és a nemzetközi jogi együttműködést egy egységes rendszerbe.

²⁷⁴ Ley 13/2005 de modificación del Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio.

²⁷⁵ Tribunal Constitucional

²⁷⁶ Council Proposal for a Regulation on the cross-border recognition of parenthood, COM(2022) 695 final.

IV.6. Részkövetkeztetések

Az EU tagállamaiban az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok képe egyszerre mutat erős közeledést és tartós távolodást is. A változás jellemzően az elfogadás irányba tart, hiszen 17 országban elérhető valamilyen regisztrált élettársi forma, 16-ban gendersemleges házasság, ugyanennyi államban engedett a közös örökbefogadás, és 15-ben biztosított a második szülő általi örökbefogadás. Ezzel párhuzamosan öt tagállam továbbra sem ismer el semmilyen kapcsolati formát számukra. A területi mintázat markáns: Nyugat- és Észak-Európa a teljes vagy közel teljes egyenlőség irányába rendeződött (pl. Hollandia, Spanyolország, Franciaország, Németország, Portugália, a legújabbak közt Észtország és Görögország), míg Közép- és Kelet-Európa jelentős része – részben alkotmányos korlátokkal – fenntartja a házasság heteronormatív felfogását, és sokszor csak szűk vagy semmilyen elismerést nem nyújt (pl. Románia, Litvánia).

Az asszisztált humánreprodukció területén a hozzáférés látványosan bővül (különösen egyedülálló és nő-nő párok számára), a pótyanyaság azonban továbbra is az egyik legmegosztóbb intézmény, a többségi tiltás mellett néhány állam szigorúan ellenőrzött, altruista modellt működtet (pl. Görögország, Írország), illetve több helyen „szürke zónák” és eseti bírói megoldások alakultak ki. A fragmentáció reprodukciós turizmust és határon átnyúló szülői státusz-problémákat generál. Ezek kezelésére az EJEB a gyermekek jogainak védelme érdekében ítélezése és az EUB minimum-elismerési logikája (Coman, VMA) mércét ad, de a családjog elsődlegesen továbbra is tagállami hatáskör. A kölcsönös szülői státusz-elismerésre irányuló uniós kezdeményezések ezért kulcsfontosságúak a jogbiztonság és a gyermekek alapjogainak védelme szempontjából.

V. ESETJOGI ELEMZÉSEK

V.1. Szemelvények az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának ítélezési gyakorlatából

Az EJEB ítélezési gyakorlata az elmúlt két évtizedben jelentős fejlődésen ment keresztül az azonos nemű párok jogainak elismerése terén.²⁷⁷ Míg a 2000-es évek elején határozottan elzárkózott az azonos nemű párok házasságának jogi elismerésétől, azóta több ítéletében is

²⁷⁷ Lásd bővebben PAUL JOHNSON, 'Homosexuality and the European Court of Human Rights' (2013) Routledge. ISBN 9780415632638, 280 Pages, Published March 10, 2014 by Routledge.

hangsúlyozta a jogegyenlőség és a diszkrimináció tilalmának szerepét az emberi méltóság védelmében. Az alábbiakban néhány kulcsfontosságú döntés és azok hatásai kerülnek ismertetésre.

Az azonos nemű párok magán- és családi életéhez való jogait, valamint a szexuális orientáción vagy nemi identitáson alapuló diszkriminációt illetően az EJEB esetjoga gazdagabb.²⁷⁸ Ez többnyire annak köszönhető, hogy az EJEB elsődlegesen emberi jogi vitás kérdések eldöntésére került létrehozásra, míg az EUB joggyakorlatának a fókuszában az uniós jogok és szabadságok értelmezése és annak érvényre juttatása áll. Azonban vannak és lehetnek is átfedések például a diszkrimináció tilalmának vizsgálata és a párkapcsolatok jogi elismerése kapcsán, ahogyan azt a később részletesen ismertetésre kerülő Coman ügyben is történt. A közelmúlt bírósági és jogalkotási változásai előrelépést jelentenek az azonos nemű párok egyenlősége terén, de a jogi széttagoltság továbbra is fennáll Európában.²⁷⁹

Az esetek legnagyobb többségében az EJEB az azonos nemű párok elismerését érintő döntéseiben sorra veszi, hogy az egyes országok milyen elismerési formát biztosítanak az azonos nemű párok részére, ha alkalmaznak egyáltalán, és van-e egységes, a részes tagállamok többsége által elfogadott irány.

Az EUB eleinte több esetben is elutasította, hogy alapjogi kérdésekkel foglalkozzon,²⁸⁰ mondhatni kizárólag nemzetközi bíróságként járt el, de manapság mint egy „szupranacionális alkotmánybíróságként” tevékenykedik. Az EUB az 1960-as évek végétől nagy utat tett meg, hogy az alapvetően gazdasági integráció keretein belül történő eljárása alatt figyelembe tudja venni az alapjogokat, továbbá e téren kialakítsa saját alapjogi szemléletét.²⁸¹ Ezen törekvése az uniós intézményeket, később a jogalkotást is érintette.

Az EUB az elmúlt években – tekintettel a tagállamok szabályozásának változásaira is –, a házasságot már nem egyértelműen egy férfi és egy nő kapcsolataként határozza meg.²⁸²

²⁷⁸ Az EJEB egyre inkább az egyetemes szexuális jogok modellje felé mozdul, de gyakran korlátozza az állami szuverenitás és a morális pluralizmus. Lásd bővebben Michele Grigolo, 'Sexualities and the ECHR: *Introducing the Universal Sexual Legal Subject*' (2010) 21(2) *European Journal of International Law* 307.o.

²⁷⁹ Helmut Graupner, 'Equal Rights for Same-Sex Couples: *Recent Developments in European Family Law*' (2014) 52(1) *Family Court Review* 82.o.

²⁸⁰ GOMBOS KATALIN (2016): *Fundamental Rights in the Practice of the European Court of Justice*. In Homoki-Nagy, Mária; Hajdú, József (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Czúcz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, – 187-192.o.

²⁸¹ GOMBOS KATALIN (2010): Az alapjogok helyzetének változása az Európai Bíróság joggyakorlata tükrében. *Jogtudományi Közlöny*, 65. évf. 2. sz. – 90-97.o.

²⁸² „Ellenben a *D. és Svéd Királyság v. az Európai Unió Tanácsa* ügyben (C-122/99 és C-125/99 egyesített ügyek) az Európai Közösségek Bírósága 2001-ben még kimondta, hogy a tagállamok által általánosan elfogadott definíció szerint a házasság fogalma két különnemű ember unióját jelenti.” Dr. Cserbáné dr. Nagy Andrea (2012): *A házassági jog kodifikációi*, PhD értekezés, Miskolc 2012, – 20.o.

Az EUB ítélkezési gyakorlata tehát az utóbbi években fokozatosan kiterjesztette az uniós jog védelmét az azonos nemű párokra is, különösen a személyek szabad mozgásának kontextusában.²⁸³ Az egyik legnagyobb kihívást az jelenti, hogy hogyan lehet összeegyeztetni az uniós alapjogokat – mint például a szabad mozgás, a diszkrimináció tilalma vagy a családi élet védelme – a tagállamok alkotmányos identitásával és családjogi szuverenitásával.

A következő jogeseteken keresztül bemutatom, elemzem és értékelem, hogy hogyan fejlődött a luxemburgi és a strasbourgi bíróság esetjoga az azonos nemű párok jogainak elismerése vonatkozásában.

V.1.1. Az azonos nemű párok párkapcsolatának jogi elismerése – állami „pozitív kötelezettség” (EJEB)

A házasságkötéshez való jog az EJEE 12. cikke szerint a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint. Az EJEB az EJEE által biztosított jogokat fokozatosan vetítette ki az LMBTQ személyek védelmére is, de még mindig gyakran az államok mérlegelési jogkörére támaszkodik, ami korlátozhatja az egységes alkalmazást.²⁸⁴

Az EJEB gyakorlata a be nem avatkozástól a „pozitív kötelezettség” irányába mozdult el, a tagállamoknak érdemi, működőképes jogi keretet kell biztosítaniuk az azonos nemű párok elismerésére. Ahogy már több esetben említésre került, a bíróság nem teszi kötelezővé, hogy a tagállamok a házasság intézményét az azonos nemű pároknak is megnyissák (hiszen ez nemzeti hatáskörbe tartozik), de megköveteli, hogy legyen olyan intézmény, amely tényleges védelmet és joghatásokat ad. A mérlegelési mozgástér szűkül, ha a mulasztás a magán- és családi élet lényegét érinti. Az alábbiakban ismertetett döntések hangsúlyozzák a jogbiztonságot és az előreláthatóságot, hiszen a feleknek tudniuk kell, milyen státusszal és jogokkal bírnak. A közelmúlt ítéletei e kötelezettséget több tagállam esetében egyértelműen kimondták.

Az első jelentősebb ügye, a *Rees v. United Kingdom*²⁸⁵ (no. 9532/81. 1986) ügy. Az ügy tényállása szerint 1986-ban a nőként született és nemi átalakító műtéten átesett M. Rees pert

²⁸³ Lásd bővebben: ALINA TRYFONIDOU, 'The Legal Recognition of Same-Sex Relationships within the EU: The Role of the European Court of Justice' (2015) 21(1) Columbia J of European Law.

²⁸⁴ Nicholas Bamforth, 'Sexual Orientation and the European Convention on Human Rights' (2008) 57(1) International and Comparative Law Quarterly 67.o.

²⁸⁵ *Rees v. United Kingdom* ügy. Forrás: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:\[%22001-57564%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:[%22001-57564%22%7D) (Megtekintve: 2025.03.15.)

indított az Emberi Jogok Európai Bíróságánál az Egyesült Királysággal szemben, mivel nem tették lehetővé, hogy az anyakönyvi bejegyzést az új nemének megfelelően helyesbítsék, s ez a 12. cikkelyben szereplő házasságkötéshez való jogát sérti. Tekintettel arra, hogy immár heteroszexuális partnerével házasságot szeretett volna kötni. Bár az EJEB alapvetően azt vizsgálta, hogy mennyiben fogadható el „nemként” a születési nemen túl a választott, pszichológiai nem, a bíróság a házasság fogalmával is foglalkozott (igaz szűk körben).

Az EJEB megállapította, hogy a 12. cikk egyértelműen két különböző nemű személy közötti hagyományos házasságra vonatkozik. Hozzátette, hogy a 12. cikk elsősorban a család alapjaként védi a házasságot²⁸⁶ és az azonos nemű párok házasságkötésének tagállami szinten történő akadályozása nem sérti a hivatkozott cikket.²⁸⁷

Egy évvel később *F. v. Switzerland*²⁸⁸ (no. 11329/85. 1987) ügyben az EJEB voltaképp megismételte a Rees ügyben kifejtetteket, amikor szintén elutasította F. Svájjal szemben benyújtott kérelmét. F. azt kifogásolta, hogy az akkor hatályos svájci BGB 150. cikke, az Egyezmény 12. cikkében foglalt jogát sérti, mivel az kimondta, hogy a házasság felbontásakor az eljáró bíróság a vétkes felet egy évtől két évig terjedő időszakra „eltilthatja” az újabb házasságkötéstől. Döntésében a bíróság hangsúlyozta, hogy önmagában az, hogy a nemzeti jogalkotás bizonyos szabályokat – még akár egyedülálló módon is – fenntart, még nem eredményezi az Egyezmény megsértését, különösen olyan területen, ahol az egyes társadalom kulturális és történeti hagyományaihoz és a társadalomnak a csalódról való mélyen gyökerező elképzeléseihez kapcsolódik.²⁸⁹

A *Sheffield & Horsham v. United Kingdom*²⁹⁰ (no. 31–32/1997/815–816/1018–1019. 1998) ügyben az EJEB szintén megállapította, hogy nem sérti az Egyezmény 12. cikkét az Egyesült Királyság gyakorlata, mely nem ismeri el a biológiailag különböző neműek házasságát. A transzszexuálisok megítélése az Egyesült Királyságban nem sérti az Egyezmény 8. cikk (az állam az anyakönyvi kivonat adatainak módosításának megtagadásával nem ismerte el jogilag a kérelmezők új nemi identitását) és 14. cikkében megállapított diszkrimináció tilalmát sem. Ezen ügyben a bíróság szintúgy hivatkozott a Rees ügyre, valamint a *Cossey v. the United Kingdom* (1990), a *B. v. France* (1992), a *Stubbings and Others v. the United Kingdom* (1996), és az *X, Y és Z v. the United Kingdom* (1997) ügyekre.

²⁸⁶ SZEIBERT ORSOLYA (2014): *im.* 48-49.o.

²⁸⁷ Robert Wintemute, 'Same-Sex Love and Injustice' (2011) 79(3) Fordham Law Review 799.o.

²⁸⁸ *F. v. Switzerland* ügy. Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57490%22%7D> (Megtekintve: 2025.03.15.)

²⁸⁹ SZEIBERT ORSOLYA(2014): *i.m.*, 49.o.

²⁹⁰ *Sheffield & Horsham v. United Kingdom* ügy. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58212%22%7D> (Megtekintve: 2025.03.15.)

A *Christine Goodwin v. United Kingdom*²⁹¹ (no.28957/95. 2002) ügyben, az EJEB előtt szintén transznemű személy sérelme kapcsán került előtérbe a házasság fogalma, mivel C. Goodwin pert indított az Egyesült Királysággal szemben. A keresetet azért nyújtotta be, mert bár nővé operálták nem köthetett házasságot az ellenkező nemű, azaz férfi partnerével, tehát hazájában megtagadták tőle új neme elismerését. Az EJEB ebben az ügyben sokkal differenciáltabb megközelítést alkalmazott, a nemzetközi szabályozási konszenzus és a házasságról alkotott változó felfogás tekintetében. Többek között vizsgálta, hogy milyen újabb fejlemények és tendenciák tapasztalhatók az Egyesült Királyságban a transzszexualizmus megítélésében.²⁹²

Az ügy érdekessége, hogy Goodwin (született: 1937-ben) gyermekkorától kezdve előszeretettel öltözött kislánynak, majd később nőnek. Miután az 1965-ös évben diagnosztizálták transzszexuálisként és hosszas pszichátriai, valamint hormonkezelés mellett sem tudott „meggyógyulni” végül 1987-ben felvették a nemátalakítást célzó sebészeti beavatkozás várólistájára, majd 1990-ben elvégezték a beavatkozást a társadalombiztosítás költségére.²⁹³

Döntésében az EJEB kifejezetten utalt arra, hogy a Rees ügy elbírálásakor az egyes államok eltérő módon, vagy nem is rendezték a nemi átalakító műtét és az ahhoz kapcsolódó jogkövetkezmények szabályozását, e kérdést tekintve az átalakulás állapotában voltak. „Mind a Rees ügyben, mind a későbbi, hasonló ügyekben az európai konszenzus hiányára hivatkozva nem került megállapításra a 12. cikk megsértése.”²⁹⁴ Noha a Goodwin ügy elbírálásakor sem volt az országok között egységes szabályozás, a bíróság döntésében felhívta a figyelmet, hogy a tagállamok lehetőleg konszenzussal hozott szabályokkal rendezzék a transznemű személyek műtét utáni helyzetét. Az EJEB annak tulajdonított nagy jelentőséget, hogy ezzel kirajzolódna az a nemzetközi irányvonal, amely nem csupán a nemátalakító műtéten átesett személyek társadalmi elfogadottságát, hanem a jogi elismerésüket is biztosítja.²⁹⁵

Ítéletében a bíróság megállapította, hogy az Egyesült Királyság megsértette Goodwin a magán- és családi élete tiszteletben tartásához és a házasságkötéshez való jogát. Ítéletének

²⁹¹ *Christine Goodwin v. United Kingdom* ügy. Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60596%22%5D%7D> (Megtekintve: 2025.03.16.)

²⁹² BÁN TAMÁS: *Az emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből*, Fundamentum, 2002. 3-4. szám, 125. Forrás: http://epa.oszk.hu/02300/02334/00011/pdf/EPA02334_Fundamentum_2002_03-04_121-127.pdf (Letöltés dátuma: 2020.03.16.)

²⁹³ BÁN TAMÁS (2002): *im.*, 124.o.

²⁹⁴ Így a következő ügyekben sem: X, Y. and Z. v. United Kingdom (1996), Sheffield and Horsham v. United Kingdom (1998), emeli ki Antakolskia (2006) 306. o., SZEIBERT ORSOLYA (2014): *i.m.*, 50. o.

²⁹⁵ SZEIBERT ORSOLYA (2014): *im.*, 50.o.

meghozatalakor figyelembe vette azt a tényt, hogy az első transzszexuális panaszügyben hozott ítélete (1986) óta minden ilyen ügy kapcsán felhívta az Egyesült Királyság kormányának figyelmét, hogy a transzszexuálisokra vonatkozó joganyagot – a tudományos ismeretekben és a társadalmi közfelfogásban bekövetkező változásokra tekintettel – folyamatosan karban kell tartani, a kormány azonban mintegy tizenöt évig egyetlen lényeges intézkedést sem hozott ez ügyben.²⁹⁶

A Goodwin ügyben felhozott érveket az EJEB voltaképp megismételte az *I. kontra Egyesült Királyság*²⁹⁷ ügyben, hiszen ugyanazon a napon, hasonló tényállás alapján 2002. július 11-én hozta a két ítéletet. Mind két döntésében kiindulásképpen leszögezte: „Habár a bíróságot formális értelemben nem kötik korábbi ítéletei, a jogbiztonság, az előreláthatóság és a törvény előtti egyenlőség érdekében kellő indok nélkül a korábbi ítéletek – a precedensek – kapcsán kimunkált elveket későbbi ítélezése során is követnie kell. Ugyanakkor azonban figyelemmel kell lennie arra, hogy az egyezmény élő instrumentum, melynek alkalmazása során számításba kell venni a tagállamokban, valamint a tudományos ismeretekben bekövetkezett fejleményeket is, e nélkül az egyezményben biztosított emberi jogok elméletiek és illuzórikusak maradnának.”²⁹⁸

A 2006-os *Parry v. United Kingdom (no.4297/05. 2006)* ügyben ismét előtérbe került a házasság fogalma, ahol szintén egy nemátalakító műtéten átesett férfi indított pert az Egyesült Királysággal szemben, mivel ahhoz, hogy új női nemét elismerjék, először fel kellett volna bontania jelenlegi házasságát. Ennek magyarázata az volt, hogy az angol jog nem ismerte az azonos neműek házasságát. Az EJEB a kérelmet elutasította, hivatkozva ismételt arra, hogy az országok nemzeti joga eldönteni, hogy kívánja-e engedélyezni az azonos nemű párok házasságkötését. Ismét utalt arra, hogy az Egyezmény is „a házasság hagyományos fogalmát fogadja el, azaz az egy férfi és egy nő közötti házasságot.” Ítéletéhez hozzátette, hogy noha számos ország elismeri az azonos neműek házasságát, ez kizárólag azt tükrözi, hogy az adott ország jogalkotói miként vélekednek a házasság társadalmi szerepéről.²⁹⁹

A házasság hagyományos fogalmának megerősítése után, a *Schalk and Kopf v. Austria ügyben*³⁰⁰ ügyben 2010-ben, az EJEB kimondta, hogy a házasságkötéshez való jog nem

²⁹⁶ BÁN TAMÁS (2002): *im.*, 126.o.

²⁹⁷ EJEB, Goodwin ügy Forrás: <https://www.4pb.com/case-detail/i-v-united-kingdom/>(Megtekintve: 2025.03.16.)

²⁹⁸ BÁN TAMÁS (2002): *im* 127.o.

²⁹⁹ SZEIBERT ORSOLYA (2014): *im.*, 52.o.

³⁰⁰ EJEB, Schalk and Kopf v. Austria ügy. (no.30141/04)

kizárólag a különneműeket, hanem az azonos neműeket is megillette, mert a társadalmi, illetve a jogi hátteret is figyelembe kell venni, szemben az 50-es évekkel, amikor ez elképzelhetetlen volt.

Az ügyben két azonos nemű személy kívánt házasságot kötni egymással, amelyet minden, az ügyben igénybe vett közigazgatási és igazságszolgáltatási fórum – ideértve az Alkotmánybíróságot is – elutasított. A kérelmező az EJEB-hoz előterjesztett kérelmében az Egyezmény 12. cikkének sérelmét vélte, mely a házasságkötési korhatárt elért férfiak és nők számára biztosítja a házasságkötés és családalapítás jogát, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint. A kérelmező álláspontja szerint az említett cikk szövegezése nem feltétlenül jelenti azt, hogy egy férfi csak nővel házasodhat, és fordítva. Az EJEB egyetértett ezzel az állásponttal, és megállapította, hogy az Egyezmény szövegezése óta a házasság intézménye jelentős változáson ment keresztül, ugyanakkor nincs európai konszenzus az azonos nemű személyek házasságára vonatkozóan. A bíróság kifejtette, – az Alapjogi Charta 9. cikkének szövegezést is figyelembe véve – hogy „az Egyezmény 12. cikke többé nem értelmezhető akként, mely a házasságot minden körülmények között két különböző nemű személyre korlátozza.”

Az EJEB ugyanakkor a „mélyen gyökerező társadalmi és kulturális különbségekre” hivatkozva azt állapította meg, hogy az Egyezmény 12. cikke nem támaszt kötelezettséget a kérelmező kormánya számára, hogy lehetővé tegye az azonos nemű személyek számára a házasságkötéshez való jogot, tehát az Egyezmény 12. cikkének sérelme nem valósult meg.³⁰¹ Az ügy kapcsán az EJEB nem kívánt eltekinteni az európai konszenzus jelentőségétől és nem tekintett olyan nagy jelentőséget – mint sokan mások – a Goodwin ügyben hozott döntésnek, inkább arra utalt, hogy a kérelem benyújtásakor még nem állt az azonos nemű párok helyzetét rendező jogi lehetőség rendelkezésre, de az eljárás megindítása után elfogadták a regisztrált partnerkapcsolatról szóló törvényt, amely a házasságéhoz hasonló joghatásokat biztosít a párok számára.³⁰²

Fentiek alapján láthattuk az EJEB gyakorlata alapján „a házastársak fogalma a gyakorlatban az elmúlt évtizedben jelentős változáson ment keresztül. Az időközben bekövetkezett szemléletváltozásra tekintettel a házasság fogalmának dinamikus értelmezésével elfogadta az azonos neműek házasságkötését, odáig menve, hogy 2010-ben kimondta, hogy a

³⁰¹ WOPERA ZSUZSA: *Alapjogi hatások az Európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra.* (MJ, 2014/7-8.) 386-389.o.16.o.

³⁰² SZEIBERT ORSOLYA (2014): im., 52-53.o.

házasságkötéshez való jog nemcsak a különneműeket, hanem az azonos neműeket is megillette.”³⁰³

Az EJEK 2015. július 21-én, példátlan ítéletet hozott az *Oliari and Others v. Italy*³⁰⁴ ügyben, amelyben három azonos nemű pár, vagyis összesen hat kérelmező (Oliari és A., Felicetti és Zappa, Perelli Cippo és Zacheo urak) perelte be az olasz államot, mert szerintük az állam megsértette az EJEK 8. cikkében garantált jogait és panaszuk egészen az olasz Alkotmánybíróságig jutott, ami a 2010. április 15-én hozott 138. számú döntésében fontos megállapításokat tett. Egyrészt levezette az olasz alkotmány 2. cikkéből, hogy az azonos nemű párok tartós kapcsolata olyan, az egyén szabad fejlődését elősegítő, társas kapcsolatnak minősül, amelynek jogi elismerését biztosítani kell. Azonban hozzátette, hogy a jogi elismerés szabályozása a jogalkotó hatáskörébe tartozik. Másrészt megállapította, hogy ez az elismerés nem feltétlenül kell, hogy házasságkötéshez való jogot jelentsen. Az egyenlő bánásmód követelményét vizsgálva ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy nem diszkriminatív az azonos és a különnemű párok közötti különbségtétel a házasságkötéshez való jog vonatkozásában, hiszen egyrészt egyik európai emberi jogi dokumentumokból sem következik kötelezettség a házasság megnyitására az azonos nemű pároknak, másrészt ez utóbbi párok elismerésének kérdése az egyes országok diszkrecionális joga.

Az EJEK vizsgálata során először is megállapította, hogy a 8. cikk célja a személyek magánéletének állami beavatkozástól való védelme. Ez az állam számára nemcsak negatív kötelezettséget ír elő, vagyis, hogy tartózkodnia kell a magánéletbe való beleavatkozástól, hanem pozitív is, ugyanis biztosítani kell a 8. cikkben foglalt jogok érvényesülését. Az államok pozitív kötelezettségük során széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, de ennek körét meghatározzák egyéb tényezők is.

A tagállam mérlegelési jogkörét érintően az EJEK megállapította, hogy az azonos nemű párok kapcsolatának jogi elismerésre és védelemre való igénye a személy lényegét vagy identitását érintő fontos tényezőkkel kapcsolatos kérdésnek minősül, ezért ennek megfelelő mérlegelési jogkörnek kell érvényesülnie. Habár általában a tagállami jogalkotó hatékonyabban érzékeli a társadalomban felmerülő igényeket, az EJEK szerint az olasz törvényhozás figyelmen kívül hagyta a legfelsőbb bírói szervek jelzéseit az azonos nemű párok elismerési és védelmi igényéről, a Bíróság ezért az Egyezmény 8. cikkének sérelmét állapította meg. A 12. cikk kapcsán megjegyezte, hogy nem szeretné átvinni a tagállami jogalkotók helyét, akik jobban tudják érzékeltetni és képesek reagálni a társadalomban

³⁰³ CSERBÁNÉ NAGY ANDREA(2012): *im.*, 20.o.

³⁰⁴ EJEK, *Oliari and Others v. Italy* ügy

felmerülő igényekre. Ennek megfelelően ismét megerősítette, hogy a 12. cikk nem ró semmilyen kötelezettséget a tagállamokra az azonos nemű párok házasságának bevezetésére.

Az EJEB ítélete szerint Olaszország megsértette a hivatkozott cikket, amely kimondja a magánélet és a család védelmét. Az olasz állam azzal, hogy nem teszi számukra lehetővé a tartós és stabil partnerkapcsolatuk semmilyen jogi formában történő hivatalos legalizálását, jogsértést követett el. Az EJEB véleménye szerint ellenben az azonos nemű párok tényleges partnerkapcsolata a családi élet fogalmába tartozik, amely az egyezmény védelme alá esik.

Az ítélet értelmezése szerint tehát, azokban az országokban, ahol az azonos neműek házassága nem engedélyezett, az államnak kötelessége lenne valamilyen alternatív jogintézményt biztosítani az azonos nemű párok párkapcsolatainak elismerésére, függetlenül attól, hogy ilyen alternatív jogintézmény a különemű pároknak létezik-e.

Az ítélet megállapította, hogy az olasz államra nem róna különösebb terhet, ha arra köteleznék, hogy jogilag védje és ismerje el az azonos nemű párok kapcsolatát. A házasság jogintézményén kívül ez a bejegyzett élettársi kapcsolat megteremtése révén volna a legegyszerűbben megvalósítható.

Az *Orlandi és társai kontra Olaszország*³⁰⁵ ügyben a kérelmek öt azonos nemű pártól érkeztek, akik vagy EU-n kívüli vagy európai uniós országban házasodtak össze és a házasságukat szerették volna Olaszországban is elismertetni. Mindegyik pár sikertelenül járt, ugyanis az olasz hatóságok különböző okokra hivatkozva (Alkotmánnyal, közrend normáival vagy a Belügyminisztérium közleményével szemben fennálló ellentét) nem jegyezték be a házasságukat, pontosabban nem tudták bejegyezni azt, mert a házasság csak különemű párok részére volt fenntartva. Bár az olasz jogalkotó 2016-ban már létrehozta a bejegyzett élettársi kapcsolat és a tényleges élettársi kapcsolat (együttélés) jogintézményét, de a kérelmezők mégis az eljárás lefolytatását kérték az EJEB-től. Az EJEB az Orlandi ügyben tehát viszonylag egyszerű helyzetben volt, hiszen egy korábbi döntéséhez (Oliari és társai) hasonlóan, ugyanazon országgal szemben már megállapított jogsérelemhez hasonló kérdést vizsgált. A két ügyben azonban jelentős különbségek állnak fenn a tényállásra és ezen tényállás bírósági megközelítésére vonatkozóan.

A *Chapin és Charpentier kontra Franciaország*³⁰⁶ ügyben a kérelmezők a megkötött házasságuk érvénytelenítése miatt fordultak az EJEB-hez. A kérelmezők 2004 májusában

³⁰⁵ EJEB, *Orlandi és társai kontra Olaszország* (26431/12, 26742/12, 44057/12 és 60088/12. sz. kérelmek). Emberi Jogok Európai Bírósága. Strasbourg, 2018. március 14. <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-179547> (Megtekintve: 2024.07.26.)

³⁰⁶ *Chapin és Charpentier kontra Franciaország* (40183/07. sz. kérelem 2007)

Bègles településén kötött házasságát az anyakönyvvezető bejegyezte. Később a házasságukat érvénytelenítették a francia jogra hivatkozva, ami akkor még feltételül szabta a házasulandó felek különeműségét. Az EJEB döntésében különbséget tett jelen ügy és az Oliari ügy között, ahol megállapította a 8. cikkel összefüggésben értelmezett 14. cikk sérelmét, mert vagy nem volt egyáltalán házasságon kívül elismerési forma vagy ha volt is, nem állt az azonos nemű párok rendelkezésére. Ezzel szemben Franciaországban létezett egy a házassághoz hasonló jogintézmény, ami az azonos nemű párok számára nyitott is volt. Mivel a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a házasság szabályozása a tagállamok mérlegelési jogkörébe tartozik, nem állapította meg a 8. cikkel összefüggésben értelmezett 14. cikk sérelmét. Így az EJEB továbbra is fenntartotta azt, hogy az európai konszenzus hiánya miatt a tagállamok mérlegelési jogkörébe tartozik a házasság azonos nemű pároknak való megnyitása.

A *Fedotova and Others v. Russia*³⁰⁷ ügyben az EJEB Nagykamara történelmi jelentőségű döntésében megállapította, hogy az orosz állam megsértette a kérelmezők 8. cikk szerinti jogát, mivel nem biztosított semmilyen jogi formát az azonos nemű párok kapcsolatának elismerésére.³⁰⁸ Az ítélet precedensértékű, mivel először rögzíti, hogy az államoknak „pozitív kötelezettségük” van jogi elismerést nyújtani – még ha az nem is házasság.

Ezek az esetek rávilágítanak arra, hogy az EJEB megközelítése folyamatosan fejlődik az azonos nemű párok jogainak irányába. Az EJEB egyre inkább az egyenlő bánásmód és a magánélet tiszteletben tartásának kombinációját alkalmazza, amely jogdogmatikailag lehetővé teszi a fokozatos jogkiterjesztést.

Az EJEB 2023. december 12-én hozott *Przybyszewska és társai kontra Lengyelország ítéletében*³⁰⁹ megállapította, többek között a 2023. január 17-i *Fedotova és társai kontra Oroszország ítéletben* tisztázott és egységesített ítélkezési gyakorlatát figyelembe véve, hogy a Lengyel Köztársaság túllépte mérlegelési mozgásterét és megsértette az annak biztosítására vonatkozó pozitív kötelezettségét, hogy a kérelmezők olyan különleges jogi kerettel rendelkezzenek, amely biztosítja az azonos nemű személyek párkapcsolatának elismerését és védelmét. Az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a kötelezettség e megsértése, amely miatt a kérelmezők életük egyes alapvető aspektusait nem tudták

³⁰⁷ Fedotova and Others v Russia, nos. 40792/10 et al., Grand Chamber Judgment, ECHR 2023. Nagykamara, 2023, App. Nos. 40792/10, 30538/14 és 43439/14)

³⁰⁸ Lásd bővebben: NAUSICA PALAZZO: *Fedotova and Others v. Russia: Dawn of a new era for European LGBTQ families?* <https://doi.org/10.1177/1023263X231195455>

³⁰⁹ EJEB, CASE OF PRZYBYSZEWSKA AND OTHERS v. POLAND (Applications nos. 11454/17 and 9 others) [https://hudoc.echr.coe.int/#/%22itemid%22:\[%22001-229391%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#/%22itemid%22:[%22001-229391%22]) (Megtekintve: 2025.04.12.)

szabályozni, a magán- és családi életük tiszteletben tartásához való joguk megsértésének minősül. Ezen döntés alátámasztása érdekében az EJEB a következőkre emlékeztetett. Az EJEB már többször is megerősítette, hogy az EJEE 8. cikke a „magánéletre” és a „családi életre” vonatkozó aspektusában egyaránt alkalmazandó az azonos nemű párok jogi elismerésének és/vagy védelmének állítólagos hiányával kapcsolatos ügyekben. Kimondta továbbá, hogy az azonos nemű párok elismerésére és védelmére vonatkozó jogi rendszer hiánya hatással van a kérelmezők – mint azonos nemű személyek, akik a párkénti kapcsolatuk legitimálását és jogi védelmét szeretnék elérni – mind személyes, mind társadalmi identitására. Valamint az EJEE 8. cikke arra kötelezi a tagállamokat, hogy „különleges jogi keret” létrehozásával biztosítsák az azonos nemű párok jogi elismerését és védelmét. Ugyanebben az értelemben a 2024. szeptember 19-i *Formela és társai kontra Lengyelország ítélet*³¹⁰ alapjául szolgáló ügyben két azonos nemű pár kérelmének tárgya az volt, hogy Lengyelországban nem ismerték el párként fennálló kapcsolatukat és külföldön kötött házasságukat. A párok szintén az EJEE 8. cikkére hivatkoztak, hogy külföldön kötött házasságukat nem jegyezték be Lengyelországban, miközben kapcsolataik jogi elismerésének és védelmének más formája nem volt érvényes. Az azonos nemű párokra vonatkozó egyenlő bánásmód követelménye az EJEB gyermekvállalással és családdegyesítéssel kapcsolatos döntéseiben is megjelenik. Az EJEB esetjoga az örökbefogadás szabályozása területén a legegységesebb. Az EJEB döntései alapján, a tagállamok részleges mérlegelési körébe tartozik, tehát a házassági státusztól függővé tehető az örökbefogadáshoz való hozzáférés. A mesterséges megtermékenyítési eljáráshoz való hozzáférések ugyan elutasítással végződtek, de előrevetítették, hogy az EJEB a közeljövőben a szivárványcsaládokat is érintő kérdéseket is vizsgálhat az emberi reprodukciós eljárások és azokhoz való hozzáféréssel kapcsolatban.

V.1.2. Szabad mozgás, családdegyesítés és „funkcionális elismerés” (EJEB, EUB)

Az uniós polgárok szabad mozgásának biztosítása az európai integráció központi eleme. Eredetileg egyike a négy alapszabadságnak, amelyeket a Római Szerződés is tartalmazott, bár ekkor még csak a társadalom aktív részének szabad mozgását tette célkitűzéssé³¹¹, azaz

³¹⁰ EJEB, CE:ECHR:2024:0919JUD005882812 sz. ügy (19 September 2024) Formela and Others v. Poland (Applications nos. 58828/12 and 4 others)

³¹¹ Lásd bővebben HORVÁTH ZOLTÁN: *Kézikönyv az Európai Unióról*, HVG Orac Lap és Könyvkiadó, Budapest 2011

elsődleges cél a munkavállalók szabad mozgásának biztosítása volt a gazdaság fellendítése és a munkaerőpiaci kereslet-kínálati viszonyok kiegyensúlyozása érdekében és nem pedig az utazás megkönnyítése. A szabad mozgás jogát a Schengeni Egyezmény 1985. június 14-i aláírásával kibővítették. Majd a Maastrichti Szerződés 1992-ben bevezette az európai polgárságot, így a szabad mozgás jogát minden uniós polgár alapvető jogává nyilvánították. Ezt követően a 2004/38/EK irányelv³¹² hangolta össze a területet érintő különböző intézkedéseket és teremtett meg egy mindent átfogó megközelítést, amely összehangolta az európai jogrendszer korábbi intézkedéseit, kitérve a családtagokra³¹³ is.

Az Alapjogi Charta 45. cikke szerint minden uniós polgárnak joga van a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz. A Szerződésekkel összhangban a mozgás és tartózkodás szabadsága a tagállamok területén jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgároknak is biztosítható.

figyelembe véve azt Az EUB döntéseivel egyensúlyt kell teremtenie a tagállamok kollektív értékei (nemzeti identitás), az EU közös értékei (személyek szabad mozgása) és az egyének alapvető jogai (pl. a magán- és családi élet tiszteletben tartása) között.³¹⁴ A kutatás e téren felmerült feszültségekre koncentrál, és azt vizsgálja, hogy az EUB döntései értelmében mely esetekben melyik értéknek kell előnyt élveznie.

A szivárványcsaládok uniós polgári jogaik védelme érdekében hivatkozott jogalap tekintetében meg kell jegyezni, hogy sem a Szerződések³¹⁵, sem a 2004/38/EK irányelv nem szabályozza kifejezetten az azonos nemű párok kapcsolatban élő személyek és családtagjaik jogainak védelmét. Az EUB álláspontja fényében azonban az uniós polgárok szabad mozgásával kapcsolatos jogi aktusokban használt alapfogalmak széles köre miatt (pl. a házastárs fogalma a 2004/38/EK irányelvben) ezek a kérdések az uniós jog hatálya alá és az EUB hatáskörébe tartoznak.³¹⁶ Az azonos nemű párok alkotta családok jogaival kapcsolatos

³¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK IRÁNYELVE (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2004.4.30.

³¹³ Beleértve a nem EU-s ország állampolgárságával rendelkező családtagokat is.

³¹⁴ A hagyományos értékek és a fejlődő jogi keretrendszerek közötti egyensúly megértése kulcsfontosságú az azonos nemű családok európai elismerése körüli feszültségek megértéséhez. Lásd bővebben FALLETTI, ELENA, LGBTI Discrimination and Parent-Child Relationship: Cross Border Mobility of Rainbow Families in the European Union (January 15, 2013). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2261640> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2261640>.

³¹⁵ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) az Európai Unióról szóló szerződéssel (EUSZ) együtt az Európai Unió alapszerződése.

³¹⁶ Lásd bővebben TRYFONIDOU, A. (2015) EU free movement law and the legal recognition of same-sex relationships: the case for mutual recognition. *Columbia Journal of European Law*, 21 (2). pp. 195-248. ISSN 1076-6715

peres ügyek rendkívül összetettek, hiszen azok a nemzeti (családjog és alkotmányjog), a nemzetközi (az EJEE által biztosított alapvető jogok) és a nemzetek feletti (az uniós polgárok szabad mozgásáról és az Alapjogi Charta által biztosított alapvető jogokról szóló uniós jog) metszéspontjában állnak.³¹⁷ A tagállamok azon hatásköre, hogy szabályozzák az azonos nemű párok állampolgáraiknak jogállását, nemzeti (alkotmányos) identitásuk kifejeződésének tekinthető.³¹⁸ Azonban, ha az EUB az egyén alapvető jogait kívánja megóvni az állampolgárok számára meghatározott jogokat garantáló uniós rendelkezésekre hivatkozva (különösen az EU-n belüli szabad mozgás és tartózkodás tekintetében), akkor bizony feszültség keletkezik e téren.

A *Taddeucci and McCall v. Italy* ügyben³¹⁹ az olasz hatóságok elutasították a nem uniós állampolgár beutazási és tartózkodási engedélyét, akinek párja egy olasz férfi volt. Az EJEB megállapította, hogy az elutasítás diszkriminatív, mivel heteroszexuális párok esetén az ilyen kérelem automatikusan kedvező elbírálásban részesült volna. Ez az ügy egyértelműen megerősítette, hogy az azonos nemű párokat nem lehet megfosztani a családjogi eljárásokból eredő jogoktól a szexuális orientációjuk alapján.

Az EUB a *Coman-ügyben*³²⁰ a román alkotmánybíróság által feltett kérdésre válaszolva, többek között, a családi élethez való jogot vizsgálva megállapította, hogy a házastársnak mint uniós polgár családtagjának fogalmát a személyek szabad mozgásával összefüggésben tágan és az azonos nemű vagy heteroszexuális házasság körülményeitől függetlenül kell értelmezni. Az EUB szerint a 2004/38-as irányelv fogalommeghatározásában a „családtag” fogalmát a „házastársra” is érteni kell. Az EUB szerint a „házastárs” egy nemileg semleges fogalom, és csak annyit követel meg, hogy az uniós polgár a tartózkodási helye szerinti ország törvényeivel összhangban házastársi kötelekbe léphessen egy másik személlyel. Az EUB értelmezésében uniós jogot sért, ha egy tagállam arra hivatkozva tagadja meg egy uniós állampolgár harmadik országbeli azonos nemű házastársa tartózkodási jogának biztosítását,

³¹⁷ HARASIMIUK D.E.: *Rainbow families' rights in the EU – how the Court of Justice of the European Union is juggling fundamental rights, free movement and national identity clause*. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 2025, 5:4, 5. o. DOI: 10.12688/stomiedintrelat.17916.1

³¹⁸ Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz.) 4. cikkének (2) bekezdése szerint, az Unió tiszteletben tartja a tagállamoknak a Szerződések előtti egyenlőségét, valamint nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is. Tiszteletben tartja az alapvető állami funkciókat, köztük az állam területi integritásának biztosítását, a közrend fenntartását és a nemzeti biztonság védelmét. Így különösen a nemzeti biztonság az egyes tagállamok kizárólagos feladata marad.

³¹⁹ EJEB, *Taddeucci and McCall v Italy*, no. 51362/09, ECHR 2016. 2016, App. No. 51362/09

³²⁰ Az Európai Unió Bírósága a *Coman és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne*, C-673/16. sz. ügy. (2018. június 5.)

hogyan az a tagállam nem ismeri el az azonos nemű párok házasságát.³²¹ Az EUB kiemelte, tekintettel a házasságkötésre vonatkozó tagállami szabályokra, hogy az azonos nemű párok uniós tagállamban kötött házasságának elismerése kizárólag arra az esetre korlátozódik, amikor ezen személyek uniós jogból eredő jogainak gyakorlása a fő kérdés. Továbbá az EUB hangsúlyozta, hogy ez nem jelent olyan kötelezettséget a tagállam számára, hogy az nemzeti jogában rendelkezzen az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről.³²² Az EUB ezen értelmezése nem sérti egy tagállam nemzeti és alkotmányos identitását. A nemzeti eljárás kérdése az azonos neműek házasságát tiltó román alkotmányjogi és polgári jogi szabályozás, valamint a más országokban kötött házasságok joghatásainak Romániában történő elismerése volt.

Hasonló szellemben, bár egy bonyolultabb jogi kérdésben az EUB a *V.M.A. kontra Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” ügyben*³²³ a 2021. decemberében meghozott ítéletében megállapította, hogy a tagállamok kötelesek elismerni a leszármazást annak érdekében, hogy az a gyermek, aki rendelkezik valamely tagállam állampolgárságával, mindkét szülőjével akadály nélkül gyakorolhassa a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát. Ezzel az EUB az EUMSZ 21. cikkét és a polgárok EU-n belüli szabad mozgását szabályozó másodlagos jogszabályok hatályát értelmezve megerősítette a Coman-ügyben kifejtett korábbi álláspontját. Ugyanakkor hozzáadott egy olyan elemet, amely a szülői hovatartozás, valamint a szülők és gyermekek közötti rokonság elismerésére vonatkozik az azonos nemű, azaz szivárványcsaládokban. Ez magában foglalja mindkét szülő olyan okmányhoz való jogát, amely lehetővé teszi számára, hogy a gyermekkel együtt utazzon.

A *Pancharevo* ügy tényállása, V. M. A. bolgár állampolgárságú nő és K. D. K. brit állampolgárságú nő 2018-ban Spanyolországban házasságot kötöttek és ugyanitt gyermekük született 2019-ben. A gyermek, spanyol hatóságok által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiként a két anyát tünteti fel. V. M. A. 2020. január 29-én kérelmezte a hatáskörrel rendelkező hatóságtól, hogy állítson ki – a bolgár személyazonosító okmány kiállításához szükséges – születési anyakönyvi kivonatot a gyermek számára. A *Pancharevo* kerületben található szófiai önkormányzat felszólította V. M. A.-t, hogy igazolja a gyermek

³²¹ Lásd bővebben: KOCHENOV, D. V., & BELAVUSAU, U. (2020). After the celebration: Marriage equality in EU Law post-Coman in eight questions and some further thoughts. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 27(5), 549-572. <https://doi.org/10.1177/1023263X20962749>

³²² SIPOS ALEXANDRA (2021): *im.* 85-88.o.

³²³ Az Európai Unió Bírósága a *V.M.A. kontra Stolichna obshtina „Pancharevo” ügyben* hozott ítélete (C-490/20 sz. ECLI:EU:C:2021:1008, 2021. december 14.)

származását és nevezze meg a biológiai anyját. Kérte ezt annak okán, hogy a bolgár jog szerint hatályos születési anyakönyvi kivonat csak egy rovatot tart fenn az „anya” számára, és egy másikat az „apa” számára, ezekben a rovatokban viszont csak egyetlen név szerepelhet.

V. M. A. nem tett eleget a felszólításnak, mert úgy vélte, nem köteles a kért tájékoztatást megadni. Ezután a szófiai önkormányzat megtagadta a kért születési anyakönyvi kivonat kiállítását az érintett gyermek biológiai anyjának személyazonosságára vonatkozó információk hiányára hivatkozva, továbbá azért, mert két nőnemű szülőnek a születési anyakönyvi kivonatban való feltüntetése, az azonos nemű párok házasságkötését nem engedélyező Bulgária közrendjébe ütközne. Ezt követően V. M. A. keresetet nyújtott be az önkormányzat határozatával szemben a szófiai közigazgatási bírósághoz, amely előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett az EUB elé.

A szófiai közigazgatási bíróság a következő kérdéseket terjesztette az EUB elé: A bolgár állampolgárságú gyermek más uniós tagállamban kiállított születési anyakönyvi kivonata alapján, amelyben két női nemű személy van bejegyezve anyaként, anélkül, hogy meghatároznák, hogy egyikük-e, és ha igen, melyikük a gyermek biológiai anyja, megtagadható-e a bolgár születési anyakönyvi kivonat kiállítása a gyermek számára. Tekintettel arra, hogy a kérelmező nem hajlandó megadni, melyikük a gyermek biológiai anyja? Tehát, a bejegyzés bolgár hatóságok általi megtagadása sértie az uniós jog³²⁴ által az említett állampolgárra ruházott jogokat?

A bíróság arra is kereste a választ, hogy amennyiben az EUB azt állapítaná meg, hogy az uniós jog megköveteli a gyermek két anyjának a bolgár születési anyakönyvi kivonatba történő bejegyzését, abban ez esetben ezt hogyan lehet végrehajtani a nemzeti identitás³²⁵ tiszteletben tartása mellett, figyelembe véve a születési anyakönyvi kivonatra vonatkozó hatályos szabályokat? Tehát szükséges-e egyensúlyt teremteni a Bolgár Köztársaság nemzeti identitása, másrészt a gyermek magánélethez és a szabad mozgáshoz való joga között? Úgy, hogy közben kifejezetten utalt arra, hogy a bolgár alkotmányos hagyomány védelemben részesíti a család tradicionális felfogását.

A kérdést előterjesztő bíróság azt is kifejtette, hogy a bolgár alkotmány és a bolgár állampolgárságról szóló törvény értelmében a gyermek bolgár állampolgár, abban az esetben is, ha nem rendelkezik bolgár születési anyakönyvi kivonattal. Ellenben, a bolgár születési

³²⁴ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 20. és 21. cikke, továbbá az Európai Unió Alapjogi Chartájának a 7., 24. és 45. cikke.

³²⁵ Lásd bővebben GERARDS, JANNEKE, *Fundamental Rights and Other Interests: Should it Really Make a Difference?* (2008). CONFLICTS BETWEEN FUNDAMENTAL RIGHTS, E. Brems, ed., Antwerp/Oxford: Intersentia, 2008, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1115204>

anyakönyvi kivonat hiánya a bolgár személyazonosító okmányok kiadásának adminisztratív akadályát jelentheti, és ebből következően megnehezítheti a gyermek számára a szabad mozgáshoz való jogának és így az őt uniós polgárként megillető jogok teljes körű gyakorlását.³²⁶

Az EUB a 2021. december 14-én meghozott döntésében³²⁷ egyrészt megállapította, hogy az olyan uniós állampolgárságú kiskorú gyermek, akinek a fogadó tagállam illetékes hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiként két azonos nemű személyt tüntet fel, a gyermek állampolgársága szerinti tagállam köteles a gyermek számára személyazonosító igazolványt vagy útlevelet kiállítani. Mégpedig annak előzetes megkötése nélkül, hogy saját nemzeti hatóságai születési anyakönyvi kivonatot állítsanak ki számára. Másrészt döntött arról, hogy a gyermek állampolgársága szerinti tagállamnak kötelező elismernie a fogadó tagállam által kiállított azon dokumentumot, amely lehetővé teszi az említett gyermek számára, hogy e két személy mindegyikével gyakorolja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát.

Az EUB érvelésének középpontjában a tagállam nemzeti és alkotmányos identitásának fenntartása, valamint a kiskorú gyermek magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogának védelme közötti egyensúly volt, amint azt az Alapjogi Charta 7. cikke is előírja, valamint a 24. cikke alapján, a gyermek mindenek felett álló joga. Az EUB az EJEE 8. cikkének (hasonlóan az Alapjogi Charta 7. cikkének) másodlagos értelmezésétől vezérelve megjegyezte, hogy a családi élet fennállása olyan ténybeli körülmény, amelyet a szoros személyes kapcsolatok gyakorlati dimenziójának figyelembevételével értékelnek, beleértve a gyermekek és a szülők együttélési lehetőségét. A család és a magánélet tiszteletben tartásához való jogból következik, hogy annak hatályával összeegyeztethetetlen az, hogy a gyermeket a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának gyakorlása során megfosztják valamelyik szülőjével fennálló kapcsolatától, vagy a gyermek számára e jog gyakorlását de facto lehetetlenné tegyék, illetve rendkívül megnehezítsék azon az alapon, hogy szülei azonos neműek.

Az EUB hivatkozott az EJEB ítélkezési gyakorlatára is, amely által megerősítette érvelését az alapvető jogok védelmével kapcsolatos szemponttal kapcsolatban. Az ítéletben érintett kérdést ugyanis nemcsak a személyek szabad mozgásának összefüggésében kell vizsgálni, hanem abból a szempontból is, hogy biztosítani kell minden olyan egyén alapvető jogának védelmét, aki önszántából tartós és stabil családi kapcsolatokat kíván kialakítani. A két

³²⁶ DE GROOT, DAVID (2021): *im.* 2.o.

³²⁷ Az ítélet feldolgozása az EUB 221/2021. sz. sajtóközleménye alapján történt.

bíróság által elfogadott normákat összevetve látható, hogy az EUB a *Coman-ügyben* hozott ítélete erősebb jogi védelmet vezet be, mint az EJEB, azáltal, hogy a tagállamokat arra kötelezi, hogy a személyek szabad mozgásának biztosítása céljából a tagállamok házasságnak ismerjék el a másik tagállamban kötött azonos nemű párok által kötött házasságot. Az EJEB ugyanis csak arra kötelezi a részes államokat, hogy valamilyen jogi formában ismerjék el az azonos nemű személyek más tagállamban kötött házasságát, de nem feltétlenül kell elismerniük az ilyen házasságot házasságként.³²⁸

Az EUB tehát hangsúlyozta, hogy a személyi állapot kétségtelenül a tagállamok hatáskörébe tartozó terület, továbbá a tagállamok szabadságot élveznek a tekintetben, hogy az azonos nemű személyek házasságát vagy szülői jogállásukat a nemzeti jogukban előírják-e, vagy sem. E hatáskör gyakorlása során azonban minden tagállamnak tiszteletben kell tartania az uniós jogot, különösen a Szerződésnek az uniós polgárok szabad mozgásával és tartózkodásával kapcsolatos rendelkezéseit. E célból minden tagállamnak el kell ismernie a személyeknek a valamely más tagállamban – az e tagállam jogának megfelelően – megállapított személyi állapotát.³²⁹ Végül az a nemzeti intézkedés, amely akadályozhatja a személyek szabad mozgásának gyakorlását csak akkor igazolható, ha ezen intézkedés összhangban van az Európai Unió Alapjogi Chartájában biztosított alapvető jogokkal.³³⁰

Az EUB *Coman* és *VMA (Pancharevo)* ítéletei együtt egy „funkcionális elismerési standardot” hoztak létre, amely által létrejött bírói gyakorlat de facto jogi egységesítést hoz létre a családjogi viszonyok, közöttük az azonos nemű párok házasságának tagállamok közötti elismerésében, még belső jogi harmonizáció hiányában is. Az EUB az eljárási szabályzatának³³¹ 99. pontja³³² alapján „indokolt végzéssel adott válaszban” döntött a „*RPO*”

³²⁸ HARASIMIUK D.E.: *i.m.* 6.o.

³²⁹ LEHÓCZKI BALÁZS: *Az Európai Bíróság gyakorlatából Azonos nemű szülővel rendelkező uniós polgár gyermek szabad mozgáshoz való jogából a gyermek állampolgársága szerinti, az azonos nemű személyek szülői jogállásának lehetőségét el nem ismerő tagállamra háruló kötelezettségek*, ACTA HUMANA, 2021/4.,100.0., DOI: 10.32566/ah.2021.4.5

³³⁰ Például az Európai Unió Alapjogi Chartája 7. cikkében biztosított, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, valamint a gyermekek a 24. cikkében garantált jogai, különösen a gyermekek mindenek fölött álló érdekeinek figyelembevételéhez való jog, valamint a két szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolat fenntartásához való jog a releváns.

³³¹ Az EUB 2012. szeptember 25-i eljárási szabályzata (HL L 265., 2012.9.29.).

³³² Az EUB 2012. szeptember 25-i eljárási szabályzata, 99. pont: „Ha a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra terjesztett kérdés azonos egy olyan kérdéssel, amelyről a Bíróság már határozatot hozott, vagy az ilyen kérdésre a válasz egyértelműen levezethető az ítélezési gyakorlatból, vagy ha az előzetes döntéshozatalra elé terjesztett kérdésre adandó válasz nem enged teret semmilyen ésszerű kétségnek, a Bíróság az előadó bíró javaslatára és a főtanácsnok meghallgatását követően az eljárás során bármikor indokolt végzéssel határozhat.”

Rzecznik Praw Obywatelskich ügyben,³³³ amelyet korábban felfüggesztett, ameddig a *Pancharevo* ügyben döntés nem születik, tekintve, hogy a tényállás és a feltett kérdés gyakorlatilag azonos volt. E döntésben az EUB megismételte a *Pancharevo* ügyben hozott döntést, egyértelművé téve a joggyakorlat további irányát.³³⁴

Az *RPO ügyet* a krakkói lengyel regionális közigazgatási bíróság előzetes döntéshozatalra utalta az EUB-hoz. A tényállás a VMA ügghöz hasonlított, ugyanis K. S. lengyel állampolgár és S. V. D. ír állampolgár 2018-ban kötött házasságot Írországban. 2018-ban lányuk, S. R. S. – D. Spanyolországban született. Ez utóbbi születését a spanyol anyakönyvi hivatal a gyermek anyja, K. S. és házastársa, S. V. D. közös nyilatkozata alapján vette nyilvántartásba. E születési anyakönyvi kivonat K. S.-t „A anyának” és S. V. D.-t „B anyának” nevezi. Tehát a gyermeket két anya neveli. K. S. és S. V. D. kérte a lengyel állampolgárságú S. R. S. – D. spanyol hatóságok által kiállított születési anyakönyvi kivonatának a lengyel anyakönyvi nyilvántartásba való bejegyzését. A krakkói anyakönyvi hivatal vezetője megtagadta a spanyol születési anyakönyvi kivonat átírását, azzal az indokkal, hogy az ilyen átírás ellentétes lenne a Lengyel Köztársaság jogrendjének alapelveivel.

Mivel K. S. és S. V. D. nem vitatta ezt az elutasító határozatot, az 2019. április 30-án véglegessé vált. Ezt követően K. S. segítségnyújtás iránti kérelmet intézett a nemzeti ombudsmanhoz, kifejtve, hogy S. R. S. – D. nem rendelkezett személyazonosító okmánnal, mivel az e gyermekekre vonatkozó lengyel útlevel kiállítása iránti kérelmet elutasították amiatt, hogy a gyermek születési anyakönyvi kivonatát nem jegyezték be a lengyel anyakönyvi nyilvántartásba. A személyazonosító okmányokért felelős ír hatóságok tájékoztatták ezen ombudsmant, hogy az említett gyermek nem ír állampolgár, következésképpen nem volt jogosult sem személyazonosító igazolványra, sem pedig útlevele. A nemzeti ombudsman ezt követően K. S. és S. V. D. nevében keresetet indított a kérdést előterjesztő bíróság előtt az anyakönyvvezető határozatával szemben, amely elutasította a spanyol hatóságok által a lányuk számára kiállított születési anyakönyvi kivonatnak a lengyel anyakönyvi nyilvántartásba való bejegyzést.

A kérdést előterjesztő bíróság előtti eljárás során az elsőfokú közigazgatási hatóság szintén elutasította a személyazonosító igazolvány S. R. S. – D. részére történő kiadása iránti kérelmet azzal az indokkal, hogy a lengyel jogban a gyermek szüleinek csak egy nő és egy férfi

³³³ Order of the Court of 24.06.2022, C-2/21, *Rzecznik Praw Obywatelskich v. K.S. and Others*, ECLI:EU:C:2022:502. 2022. június 24. Bírósági végzés.

³³⁴ MARINKÁS GYÖRGY: *Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatról az EUB ún. „Pancharevo” ítéletének tükrében*. Jog-Állam-Politika, 30. o. 2023/2. 34. o., DOI: 10.58528/JAP.2023.15-2.29

minősülhet. Mivel a kérdést előterjesztő bíróság jogszerűnek ítélte meg, hogy megvárja a másodfokú közigazgatási hatóság határozatát, a nemzeti ombudsman jelezte, hogy a személyi igazolvány kiállítása iránti kérelmet elutasító határozatot másodfokon helybenhagyták.³³⁵

A krakkói bíróság arra a kérdésre várta a választ az EUB-tól, hogy „az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdése a) pontjának és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdésének a [Charta] 7. cikkével, 21. cikkének (1) bekezdésével és 24. cikkének (2) bekezdésével együttesen értelmezett rendelkezéseit úgy kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az, hogy a kiskorú gyermek állampolgársága szerinti tagállam hatóságai e gyermektől megtagadják egy másik tagállamban kiállított születési anyakönyvi kivonatának bejegyzését, amely bejegyzés szükséges ahhoz, hogy az állampolgársága szerinti államtól személyazonosító okmányt kapjon, azon indokra hivatkozva, hogy ez utóbbi tagállam nemzeti joga nem ismeri el az azonos nemű párok szülői jogállását, ám ez a születési anyakönyvi kivonat azonos nemű személyeket jelöl meg szülőként?”

A lengyel ügy és a Pancharevo-ügy ténybeli és jogi hátterének hasonlóságai miatt az EUB végzéssel megismételte korábbi álláspontját. Az EUB arra a következtetésre jutott, hogy ha egy uniós állampolgár kiskorú gyermek egy másik tagállam által kiállított születési anyakönyvi kivonattal rendelkezik, amelyben két azonos nemű személy szerepel szülőként, akkor a gyermek származása szerinti tagállamnak személyi igazolványt vagy útlevelet kell kiállítania anélkül, hogy a születési anyakönyvi kivonatot először be kellene jegyezni a nemzeti anyakönyvi nyilvántartásba. Ezenkívül a származás szerinti tagállamnak, valamint az összes többi tagállamnak el kell ismernie minden olyan másik tagállamból származó dokumentumot, amely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy akadályok nélkül, mindkét szülőjével szabadon mozogjon és éljen az EU területén. A szintén lengyel Naczelny Sąd Administracyjny bíróság által 2023. november 23-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelemben³³⁶ azt a kérdést tette fel a bíróság, hogy úgy kell-e értelmezni az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. cikkével és 21. cikkének (1) bekezdésével, valamint az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló,

³³⁵ Lásd bővebben: A Bíróság Végzése (tizedik tanács) 2022. június 24. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62021CO0002> (Letöltés ideje: 2025.03.12.)

³³⁶ C-713/23. sz. ügy, Wojewoda Mazowiecki A Naczelny Sąd Administracyjny (Lengyelország) által 2023. november 23-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – JC-T, MT kontra Wojewoda Mazowiecki (C-713/23. sz. ügy, Wojewoda Mazowiecki) (C/2024/2009) ECLI:EU:C:2025:235

2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (1) 2. cikkének 2. pontjával összefüggésben értelmezett EUMSZ 20. cikk (2) bekezdésének a) pontját és EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését, hogy e rendelkezésekkel ellentétes, hogy egy olyan tagállam illetékes hatóságai, amelynek állampolgára egy olyan uniós polgár, aki valamely másik uniós polgárral (azonos nemű személlyel) egy másik tagállamban e tagállam jogszabályai szerint kötött házasságot, megtagadhatják e házassági anyakönyvi kivonat elismerését és a nemzeti anyakönyvi nyilvántartásba történő bejegyzését – ami lehetetlenné teszi, hogy ezen érintett személyek ebben az államban e családi állapotukban és ugyanazon családi néven tartózkodjanak – azzal az indokkal, hogy a fogadó állam joga nem rendelkezik az azonos nemű személyek házasságáról?³³⁷

Az alapeljárás tényállása, hogy Jakub Cupriak-Trojan (JC-T felperes), aki lengyel és német állampolgár, valamint Mateusz Trojan (MT felperes), aki lengyel állampolgár, 2018. június 6-án Berlinben (Németország) házasságot kötöttek, és jelenleg Lengyelországban tartózkodnak. JC-T felperes a házasságkötést követően úgy döntött, hogy születési nevét a német jognak megfelelően kiegészíti házastársa születési nevével. A Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego m.st. Warszawy (a varsói anyakönyvi hivatal vezetője, Lengyelország) JC-T kérelmére hozott határozata alapján születési neve Lengyelországban is azonos.

A varsói anyakönyvi hivatal vezetője 2019. augusztus 8-i határozatával elutasította a felperesek német házassági anyakönyvi kivonatának bejegyzése iránti kérelmét azzal az indokkal, hogy a lengyel jog nem rendelkezik az azonos nemű személyek közötti házasságról. Úgy ítélte meg, hogy az ilyen okirat bejegyzése ellentétes lenne a lengyel jogrend alapelveivel.

Az ügyben alperes Wojewoda Mazowiecki (mazóviai vajda, Lengyelország), amelyhez a felperesek közigazgatási jogorvoslati kérelemmel fordultak, helybenhagyta ezt a határozatot, és megállapította, hogy ellentmondás áll fenn a házassági anyakönyvi kivonat német formátuma és annak lengyel megfelelője között. Egyrészt úgy ítélte meg, hogy a német házassági anyakönyvi kivonat bejegyzése esetén az anyakönyvi hivatal vezetőjének két férfi családi és utónevét kellett volna feltüntetni, azonban az egyikük adatait a „nő” rubrikába kellett volna bejegyezni. Másrészt, mivel Lengyelországban házasságot csak férfi és nő köthet egymással, megengedhetetlen két férfi házastársakként való anyakönyvezése.

A Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie (varsói vajdasági közigazgatási bíróság, Lengyelország) 2020. július 1-jei ítéletével többek között azzal az indokkal utasította el a

³³⁷ Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:62023CN0713> (Megtekintve: 2025.04.13.)

felperesek által benyújtott keresetet, hogy sem az alkotmány, sem a lengyel törvények nem rendelkeznek arról, hogy a nemzeti közrendben egymás mellett létezhetne az azonos nemű személyek közötti házasság és az eltérő nemű személyek közötti házasság. Az azonos nemű személyek külföldi házasságára vonatkozó házassági anyakönyvi kivonat bejegyzésének következményei tehát az anyakönyvi okmányokról szóló törvény 107. cikkének (3) bekezdése értelmében a lengyel jogrend alapelveibe ütköznének. A bíróság azt is megállapította, hogy a bejegyzés megtagadása nem sérti az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény⁽¹⁷⁾ 12. cikkével és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 8. és 14. cikkét, mivel az alapjogvita a családi állapot kérdésére vonatkozik, amely nem függ össze a valamely tagállamban való mozgáshoz és tartózkodáshoz való joggal.

Felperesek ezen ítélettel szemben felülvizsgálati kérelmet nyújtottak be a Naczelny Sąd Administracyjnyhoz (legfelsőbb közigazgatási bíróság, Lengyelország), a kérdést előterjesztő bírósághoz, amely kérelemben a Charta 7. cikkének és 21. cikke (1) bekezdésének, valamint az EUMSZ 21. cikknek az értelmezésére irányuló előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztését támogatták. E bíróság, megállapítva az uniós polgár felperesek azon igényét, hogy a Németországban kötött házasságukból eredő családi állapotban – az egyikük nevének ezt követő megváltoztatását is beleértve – Lengyelországba kívának költözni és ott tartózkodni, valamint a Bíróság házassági anyakönyvi kivonat bejegyzésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatának hiányát, kétségeit fejezi ki az EUMSZ 20. cikk (2) bekezdése a) pontjának és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdésének a Charta 7. cikkére és 21. cikkének (1) bekezdésére tekintettel történő értelmezésével kapcsolatban. A kérdést előterjesztő bíróság kifejti, hogy az EUB válaszában megismerését követően azt kell majd megvizsgálnia, hogy az azonos nemű személyek házassága bejegyzésének lehetőségét biztosító lengyel jogszabályi rendelkezések hiánya a házasságkötés bizonyos joghatásainak elismerésére vonatkozó kötelezettség kizárásával jár-e.

E körülmények között a Naczelny Sąd Administracyjny (legfelsőbb közigazgatási bíróság) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából az EUB-hoz fordul.³³⁸

Az ügyben Jean Richard de la Tour főtanácsnok 2025. április 3. napján benyújtott indítványában³³⁹ kifejtette, hogy a lengyel bíróság lényegében azt kéri az EUB-tól, hogy

³³⁸ Az ügy tényállása Richard de la Tour főtanácsnok indítványa alapján került bemutatásra.

³³⁹ Richard de la Tour főtanácsnok indítványa. Az ismertetés napja: 2025. április 3.(1) C-713/23. sz. ügy Jakub Cupriak-Trojan, Mateusz Trojan kontra Wojewoda Mazowiecki; a Prokurator Prokuratury Okręgowej w Warszawie, a Prokurator Regionalny w Warszawie részvételével. ECLI:EU:C:2025:235

döntse el, hogy kiterjeszti-e a házassági anyakönyvi kivonatokra a más tagállamban szerzett név vagy megváltoztatott nemi identitás anyakönyvezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatát, különösen akkor, ha az érintett személy származási tagállama, azaz a születési helye szerinti tagállam nem ismeri el, sőt tiltja az azonos nemű személyek közötti házasságot. Továbbá általánosabb szempontból az e területre vonatkozó uniós jog alkalmazási köre határának kérdése merül fel, szem előtt tartva, hogy a házasságra és a családi állapotra vonatkozó szabályok a tagállamok hatáskörébe tartoznak, és az uniós jog nem sérti e hatáskört.

A Főtanácsnok leszögezte továbbá, hogy a pozitív jog jelenlegi állapotában véleménye szerint árnyalt válaszra van szükség. Az uniós polgár származási tagállamának el kell ismernie a házasságot, amelyet az uniós polgár azonos nemű személlyel egy másik tagállamban kötött, még akkor is, ha a cél nem az, hogy az első tagállamtól származékos tartózkodási jogot, személyazonosító igazolványt vagy útlevelet szerezzenek. Ezzel szemben az ezen okirat anyakönyvi nyilvántartásba való bejegyzésére vonatkozó kötelezettségnek az egyes tagállamok hatáskörében kell maradnia. Ennélfogva nekik kell eldönteniük, hogy az ilyen bejegyzés az egyetlen módja-e annak, hogy eleget tegyenek az Alapjogi Charta – az EJEB ítélkezési gyakorlata fényében értelmezett – 7. cikkéből eredő követelményeknek.

A Főtanácsnok a *Coman ügyre* is hivatkozva kifejtette, hogy az uniós jog jelenlegi állása szerint a személyi állapot, amelynek körébe a házasságra vonatkozó szabályok tartoznak, a tagállamok hatáskörébe tartozó terület, és az uniós jog nem sérti e hatáskört. E hatáskör gyakorlása során azonban minden tagállamnak tiszteletben kell tartania az uniós jogot, és különösen az EUM-Szerződésnek a tagállamok területén való mozgás és tartózkodás minden uniós polgár számára elismert szabadságára vonatkozó rendelkezéseit, e célból pedig minden tagállamnak el kell ismernie a személyeknek a valamely más tagállamban – az e tagállam jogának megfelelően – megállapított személyi állapotát. Ezen elvek értelmében az EUB ítélkezési gyakorlata a családi állapotot illetően levonandó következtetések vonatkozásában két különböző szinten alakult ki aszerint, hogy egy uniós polgár személyazonosságáról van-e szó, amelyet a származási tagállamától eltérő tagállamban szerzett, vagy kötelékekről, amelyeket ilyen tagállamban létesíthetett. Így az EUB házasság³⁴⁰ vagy leszármazás

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=5A19CB5FFBBA10630CAA5E780ED68940?text=&docid=297549&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=54213>
(Megttekintve: 2025.04.13.)

³⁴⁰ Lásd: *Coman* ítélet (45. pont).

megállapítása³⁴¹ esetén kimondta, hogy a valamely tagállamban kiállított házassági vagy születési anyakönyvi okiratokból eredő kötelekeket kizárólag az érintett személyeket az uniós jog alapján megillető jogok gyakorlása céljából kell elismerni, és a többi tagállamot nem terheli arra vonatkozó kötelezettség, hogy ez az elismerés a családi állapotot illetően joghatásokat váltson ki. A Coman ítéletben az azonos nemű személyek közötti házasságnak az EUMSZ 21. cikkben alapuló és a 2004/38 irányelvben előírtakhoz hasonló feltételek mellett biztosított származékos tartózkodási jognak a harmadik országbeli állampolgár házastárs számára történő megadása céljából történő elismeréséről volt szó. A *Pancharevo ítéletben* pedig a két uniós polgár anyához fűződő, leszármazáson alapuló rokoni kapcsolatnak a gyermekük születési anyakönyvi kivonatában személyazonosító igazolvány vagy útlevél megszerzése céljából történő elismeréséről volt szó.

Az EUB a Pancharevo ítéletben mondta ki határozottan azt az elvet, amely szerint minden tagállam elismeri a más tagállamban kiállított születési anyakönyvi kivonatot, de kizárólag személyazonosító igazolvány vagy útlevél kiállítása céljából. Ebből nem vezetett le semmilyen, a nemzeti családi állapottal kapcsolatos kötelezettséget, még akkor sem, ha a gyermek az érintett tagállam állampolgára. Ezen ítélkezési gyakorlat arra az esetre történő alkalmazását illetően, amelyben a lengyel hatóságok – a szóban forgó anyakönyvi kivonat előzetes bejegyzésének lehetetlensége miatt – megtagadták, hogy úti okmányt állítsanak ki egy olyan lengyel gyermek részére, akinek a valamely tagállam hatóságai által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiként két azonos nemű személyt tüntet fel, ahogy történt ez a 2022. június 24-i *Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) ügyben*³⁴² kelt végzésben is.

Ezzel szemben, amennyiben a származási tagállamtól eltérő tagállamban jogszerűen meghozott határozat vagy kiállított okirat az érintett uniós polgárnak a születési anyakönyvi kivonatában rögzített azonosító adataira vonatkozott, az EUB azt állapította meg, hogy az, ha valamely tagállam megtagadja az e tagállam állampolgára által szerzett családi vagy utónév, vagy ezen állampolgár nemi identitása megváltoztatásának elismerését és anyakönyvi nyilvántartásba való bejegyzését, korlátozhatja a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való, az EUMSZ 21. cikkben kimondott jog gyakorlását.

³⁴¹ Lásd: 2021. december 14-i *Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” ítélet* (C-490/20, a továbbiakban: *Pancharevo ítélet*, EU:C:2021:1008, 45. és 46. pont).

³⁴² EUB, C-2/21, EU:C:2022:502 ügy.

A Főtanácsnok hivatkozott az EUB a „*Mirin*” ügyben³⁴³ 2024. október 4-én hozott ítéletére is. Mivel az EUB ítélkezési gyakorlata lényegében azon a megállapításon alapul, hogy „[a] névhez hasonlóan [...] a nem határozza meg a személy személyazonosságát és személyi állapotát”, valamint, hogy ezért az, ha valamely tagállamban megtagadják ezeknek az uniós polgár által egy másik tagállamban történt megváltoztatásának elismerését, az EUB ítélkezési gyakorlata értelmében vett adminisztratív, szakmai és magánjellegű jelentős hátrányt okozhat.

A „*Mirin*” ügyben a nagytanácsban eljáró EUB a Judecătoria Sectorului 6 București (bukaresti 6. kerületi helyi bíróság, Románia) által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem alapján a származási tagállam azon kötelezettségének terjedelmét pontosítja, hogy valamely állampolgárának a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának valamely másik tagállamban való gyakorlása során ezen európai uniós polgár jogszerűen megváltoztatott utónevét és nemi identitását elismerjék és a születési anyakönyvébe bejegyezzék.

Az ügy tényállását tekintve, M.-A. A. 1992-ben Romániában született, és születésekor nőneműként anyakönyvezték. M.-A. A. azt követően, hogy 2008-ban az Egyesült Királyságba költözött, honosítás útján megszerezte a brit állampolgárságot. Majd 2017-ben M.-A. A. az utónevét és megszólítását nőiről férfire változtatta az Egyesült Királyságban a Deed Poll eljárás révén, majd ezt követően lecserélte a brit hatóságok által kiállított egyes hivatalos okmányokat. M.-A. A. 2020 júniusában megszerezte a Gender Identity Certificate-et (nemi identitási igazolás), amely megerősíti férfi nemi identitását.

2021 májusában M.-A. A. a Deed Poll eljárás keretében tett nyilatkozat és a nemi identitási igazolás alapján kérte a román hatóságoktól, hogy jegyezzék be a születési anyakönyvébe az utónevére, a nemére és a személyazonosító számára vonatkozó változásokat annak érdekében, hogy azok megfeleljenek a férfi nemnek. Valamint kérte az ezen új adatokat tartalmazó új születési anyakönyvi kivonat kiállítását. A román hatóságok 2021. június 21-i határozatukkal elutasították M.-A. A. kérelmét többek között azzal az indokkal, hogy az alkalmazandó szabályozás értelmében a személy nemi identitásának megváltoztatása csak akkor jegyezhető be a születési anyakönyvébe, ha azt jogerőre emelkedett bírósági határozattal jóváhagyták.

³⁴³ Az EUB (Nagytanács) 2024. október 4-i ítélete (a Judecătoria Sectorului 6 București [Románia] előzetes döntéshozatal iránti kérelme) – M.-A. A. kontra Direcția de Evidență a Persoanelor Cluj, Serviciul stare civilă, Direcția pentru Evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date din Ministerul Afacerilor Interne, Municipiul Cluj-Napoca (C-4/23. sz. ügy, „*Mirin*”) ECLI:EU:C:2024:845

M.-A. A. e határozattal szembeni keresete tárgyában eljáró kérdést előterjesztő bíróság különösen arra keresi a választ, hogy az uniós polgári jogállással, valamint a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joggal ellentétes-e az olyan nemzeti szabályozás, amely az érintettet arra kötelezi, hogy a nemzeti bíróságok előtt a nemi identitás megváltoztatására irányuló új eljárást indítson, jóllehet ez utóbbi már sikeresen befejezte az erre irányuló eljárást egy másik tagállamban, amelynek szintén állampolgára. Ezenkívül a kérdést előterjesztő bíróság arra is keresi a választ, hogy az Egyesült Királyság Unióból való kilépése milyen hatással van az alapjogvita megoldására.³⁴⁴

Az EUB döntése szerint, az EUMSZ 20. cikket és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését az Alapjogi Charta 7. és 45. cikkével összefüggésben a következőképpen kell értelmezni. Azokkal ellentétes az olyan tagállam szabályozása, amely nem teszi lehetővé e tagállam állampolgárának, hogy a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának gyakorlása során a valamely másik tagállamban jogszerűen megváltoztatott utónevét és nemi identitását elismerjék és a születési anyakönyvébe bejegyezzék, ami azzal a következménnyel jár, hogy ezen állampolgár az első tagállamban új, a nemi identitás megváltoztatására irányuló bírósági jellegű eljárás megindítására kényszerül, amely figyelmen kívül hagyja az e másik tagállamban már elért, jogszerű változtatást. E tekintetben nincs jelentősége annak a ténynek, hogy az utónév és a nemi identitás megváltoztatásának elismerése és bejegyzése iránti kérelmet ezen első tagállamban olyan időpontban nyújtották be, amikor a másik tagállam EU-ból való kilépése már bekövetkezett.

Visszatérve a lengyel ügyre, az említett ítélkezési gyakorlatok folytatásaként a Főtanácsnok úgy véli, hogy az azonos nemű személyek közötti, valamely tagállamban bejegyzett házassági köteléknek egy másik tagállamban történő elismerésének teljes hiánya az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdéséből eredő jog gyakorlásának korlátozásához vezet. E korlátozás igazolja a tagállamok személyi állapottal kapcsolatos hatáskörének az EUB által megállapított korlátozását, még akkor is, ha a Főtanácsnoki vélemény szerint olyan jogok gyakorlásáról van szó, amelyeket – a Coman ítélet és a Pancharevo ítélet alapjául szolgáló ügyektől eltérően – a 2004/38 irányelv nem konkretizál. Az uniós polgároknak, így J. Cupriak-Trojannak és M. Trojannak, akiknek a helyzete az uniós jog hatálya alá tartozik, lehetősége kell legyen arra, hogy a tagállamok területén, valamint visszatérésükkor a

³⁴⁴ Lásd bővebben: C-4/23. sz. ügy M.-A. A. kontra Direcția de Evidență a Persoanelor Cluj, Serviciul stare civilă és Direcția pentru Evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date din Ministerul Afacerilor Interne és Municipiul Cluj-Napoca „Mirin” ügy összefoglalója.
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=290723&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=fir st&part=1&text=&doclang=HU&cid=15862404> (Megtekintve: 2025.04.17.)

származási tagállamukban szabadon tartózkodhassanak és mozoghassanak, olyan módon, hogy házaspárként ismerik el őket. Ebben a helyzetben ugyanis az Alapjogi Charta 7. cikkében biztosított, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog is alapvető jelentőségű.

Az Alapjogi Charta 52. cikke (3) bekezdésének megfelelően az Alapjogi Charta 7. cikkében biztosított jogok tartalma és terjedelme azonos az EJEE 8. cikke által biztosított jogokéval. Márpedig, ami az EJEB ezen 8. cikkén alapuló ítélkezési gyakorlatát illeti, amelyet egyébiránt a Coman ítélet is felidéz, rá kell mutatni, hogy 2023. december 12-i *Przybyszewska és társai kontra Lengyelország ítéletében*³⁴⁵ az EJEB megállapította, többek között a 2023. január 17-i *Fedotova és társai kontra Oroszország ítéletben*³⁴⁶ tisztázott és egységesített ítélkezési gyakorlatát és elveket figyelembe véve, hogy a Lengyel Köztársaság túllépte mérlegelési mozgásterét és megsértette az annak biztosítására vonatkozó pozitív kötelezettségét, hogy a kérelmezők olyan különleges jogi kerettel rendelkezzenek, amely biztosítja az azonos nemű személyek párkapcsolatának elismerését és védelmét. A hivatalos jogi elismerés hiánya azt eredményezte, hogy az azonos nemű partnerek nem tudták az életük legfontosabb szempontjait előtérbe helyezni. Vagyis az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy e tagállami kötelezettség megsértése, amely miatt a kérelmezők életük egyes alapvető aspektusait nem tudták szabályozni, a magán- és családi életük tiszteletben tartásához való joguk megsértésének minősül. A kérelmezők öt azonos nemű pár, akik arra panaszkodtak, hogy kapcsolataik tekintetében hiányzik a jogi elismerés és védelem bármilyen formája. Tehát a lengyel jogban hiányzik az azonos nemű párok jogi elismerésének és védelmének minden lehetősége. Ugyanebben az értelemben a 2024. szeptember 19-i *Formela és társai kontra Lengyelország ítélet*³⁴⁷ alapjául szolgáló ügyben két azonos nemű pár kérelmének tárgya az volt, hogy Lengyelországban nem ismerték el párként fennálló kapcsolatukat és külföldön kötött házasságukat. A párok szintén az EJEE 8. cikkére hivatkoztak, hogy külföldön kötött házasságukat nem jegyezték be

³⁴⁵ EJEB, CE:ECHR:2023:1212JUD001145417 sz. ügy (12 December 2023) *Przybyszewska és társai kontra Lengyelország ítélet*.

[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:\[%22notice%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-229391%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22notice%22],[%22itemid%22:[%22001-229391%22]})
(Megtekintve: 2025.04.16.)

³⁴⁶ EJEB 2023. január 17-i *Fedotova és társai kontra Oroszország* ügyben hozott ítélet, CE:ECHR:2023:0117JUD004079210 sz. ügy.

³⁴⁷ EJEB, CE:ECHR:2024:0919JUD005882812 sz. ügy (19 September 2024) *Formela and Others v. Poland* (Applications nos. 58828/12 and 4 others)

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Formela%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22JUDGMENTS%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-235976%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Formela%22],[%22documentcollectionid%22:[%22JUDGMENTS%22],[%22itemid%22:[%22001-235976%22]})

Lengyelországban, miközben kapcsolataik jogi elismerésének és védelmének más formája nem volt érvényes.³⁴⁸

Az EJEB a Przybyszewska ügyben hozott ítélete értelmében a tagállamoknak olyan jogi keretet kell biztosítaniuk, amely lehetővé teszi az azonos nemű párok kapcsolatának megfelelő elismerését és védelmét. Meglátásom szerint az EJEB ezzel a kulcsfontosságú ügygel az EJEE 8. cikkének stabil és egyértelmű értelmezését alakította ki az azonos nemű személyek párkapcsolatára vonatkozóan.

Az EU-n belül tehát a tagállamok feladata, hogy amennyiben a nemzeti joguk nem rendelkezik az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről vagy tiltja azt, megfelelő eljárásokat vezessenek be a más tagállamban ekként létesített kapcsolatok elismerésére. Az EUB már többször kiemelte azt is, hogy az ilyen elismerési kötelezettség nem sérti az érintett tagállam nemzeti identitását, és nem veszélyezteti annak közrendjét. Az EUB ítélkezési gyakorlatának jelenlegi állása szerint azonban a tagállamok családi állapottal kapcsolatos kötelezettségei csak az uniós polgár személyazonosságának meghatározására vonatkoznak.

Az EUB úgy ítélte meg, hogy félreértés adódhat és hátrány keletkezhet az ugyanazon személy által viselt két családi név vagy utónév, illetve két bejegyzett nemi identitás közötti eltérésből, mivel a mindennapi élet megköveteli a személyazonosság igazolását, és ezen felül, ha a családról van szó, az annak különböző tagjai közötti kapcsolatok jellegének igazolását. E megfontolásokat vette figyelembe a házastársak nevének az uniós polgárok által a származási tagállamuktól eltérő tagállamban jogszerűen kötött házasságot követően történő megváltoztatása esetén is, amelyet a származási tagállam nem ismer el. Következésképpen az egyik vagy mindkét házastárs nevének megváltoztatása esetén már nem merülhet fel nehézség, mivel ezt az új nevet minden tagállamban el kell ismerni.

Ellenben, ami a „házasság” családi állapot igazolását illeti, az a jogokat keletkeztető lépések során nem következhet pusztán a közös név viselésének tényéből, amennyiben ez a helyzet áll fenn. Következésképpen felmerülhet a kérdés, hogy milyen feltételek mellett kellene a házasság valamely tagállam anyakönyvi nyilvántartásába való bejegyzését az uniós jog alapján megkövetelni, ha e tagállam szabályozása nem rendelkezik sem az azonos nemű személyeknek a területén történő házasságkötéséről, sem pedig más tagállamban kötött

³⁴⁸ Lásd bővebben DAGMARA JAROSZEWSKA-CHORAŚ, ‘Potwierdzenie obowiązku instytucjonalizacji związków osób tej samej płci: glosa do Przybyszewska i inni v. Polska (z odniesieniami do Formela i inni v. Polska)’ (2025) Gdańskie Studia Prawnicze 1, 271–279, DOI:10.26881/gsp.2025.1.20

házasság esetén annak bejegyzéséről, függetlenül attól, hogy a házasságban élő személyek egyike az első tagállam állampolgára-e, vagy sem?

A „házas” család állapot igazolása lehetővé teszi az érintett uniós polgárok számára, különösen a származási tagállamukba való visszatéréskor, hogy éljenek az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdéséből eredő jogaik hatékony érvényesülésével. Következésképpen a Főtanácsnok véleménye szerint előzetesen meg kell határozni azt a keretet, amelyben a családi állapot bejegyzésére vonatkozó kötelezettséget értékelni kell.

Az uniós jogból, különösen a 2004/38 irányelvből eredő jogokat illetően hangsúlyozni kell, hogy az uniós polgárnak ahhoz, hogy szabadon mozoghasson a tagállamok területén, nem kell igazolnia „házas” családi állapotát. Kizárólag a házastársnak a családtagként fennálló tartózkodási jogát akadályozhatja az, ha ezen állapotot nem ismerik el. Márpedig ebben az esetben az EUB a Coman ítéletben azt állapította meg, hogy a személyi állapotot illetően semmilyen kötelezettség nem róható a tartózkodási hely szerinti tagállamra. E határozat, amely egy harmadik országbeli állampolgár házastársra vonatkozott, átültethető az uniós polgár valamely fogadó államban történő tartózkodásának esetére. Ennek keretében a külföldi házassági anyakönyvi kivonatnak a tartózkodás engedélyezése céljából történő bejegyzése módjának megválasztása a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik.

Ami az azonos nemű, házas személyek azon jogát illeti, hogy adminisztratív akadályok nélkül élhessenek családi életet, az EUB elé terjesztett kérdés konkrétan a nemzeti szabályozás által biztosított jogok belföldi állampolgárok általi gyakorlására vonatkozik. J. Cupriak-Trojan és M. Trojan arra irányuló kérelmének, hogy házassági anyakönyvi kivonatukat bejegyezzék az anyakönyvi nyilvántartásba, a célja az, hogy kifejezetten Lengyelországban igazolni tudják „házastárs” minőségüket.

Ugyanis, bár az alkalmazandó lengyel szabályozás szerint a külföldi házassági anyakönyvi kivonat bejegyzése a mindennapi élet adminisztratív alakiságainak teljesítése esetén nem kötelező, és ezen okiratnak, amely mentesül a felülhitelesítés alól, ha azt valamely tagállamban állították ki, a lengyel okiratokkal azonos bizonyító erővel kell bírnia, e szabályokat az illetékes hatóságok a gyakorlatban nem alkalmazzák. Mivel Lengyelországban nincsenek alternatív megoldások, mint például a lengyel közigazgatási hatóságok által adott esetben elismert bármely más hivatalos dokumentum bemutatása, e tagállamot tehát a külföldi házassági anyakönyvi kivonat anyakönyvi nyilvántartásba való bejegyzésére vonatkozó kötelezettség terheli.

Ezenkívül az a döntés, hogy az egyes tagállamok feladata meghatározni az azonos nemű párok magán- és családi életének tiszteletben tartásához való jog biztosítására szolgáló

megfelelő eszközöket, összhangban áll az EJEE 8. cikkében biztosított jogoknak az EJEB által meghatározott terjedelmével.

A Przybyszewska és társai kontra Lengyelország ítéletben az EJEB a „különleges jogi keret” kialakítására vonatkozó kötelezettséget illetően a következő pontosításokat tette. Az EJEE 8., 12. és 14. cikkét mindeddig nem értelmezték úgy, hogy az pozitív kötelezettséget írna elő a részes államok számára arra vonatkozóan, hogy a házasságot az azonos nemű párok számára is elérhetővé tegyék. A részes államok mérlegelési mozgástere jelentősen korlátozott, amikor az azonos nemű párok számára biztosítható jogi elismerés és védelem lehetőségéről van szó. E mozgástér szélesebb körű az EJEE 8. cikkéből eredő pozitív kötelezettségek teljesítésére szolgáló „eszközök megválasztása” tekintetében. Továbbá mivel az EJEE célja nem elméleti vagy illuzórikus jogok, hanem gyakorlati és tényleges jogok biztosítása, fontos, hogy a részes államok által az azonos nemű párok számára biztosított védelem megfelelő legyen. Ebben az értelemben az EJEB rámutat, hogy egyes ítéletekben már hivatkozhatott olyan, különösen anyagi jogi (tartással kapcsolatos, adózási vagy öröklési) vagy erkölcsi (a kölcsönös segítségnyújtással kapcsolatos jogok és kötelezettségek) kérdésekre, amelyek a párként történő együttéléshez kapcsolódnak, és amelyeknek az azonos nemű párok rendelkezésére álló jogi eszköz keretében történő szabályozása előnyös lenne.

Ami az azonos nemű párok jogi elismerése és védelme bármely lehetőségének a lengyel jogban fennálló, az EJEB által megállapított hiányát illeti,⁽⁶⁴⁾ az EJEB rámutatott arra, hogy az e területre vonatkozó ítélkezési gyakorlat bizonyos pozitív fejleményei ellenére az azonos nemű élettársak életük alapvető aspektusait, így például a tulajdonjoggal, a tartással, az adózással és az öröklési jogokkal kapcsolatos aspektusokat nem tudják hivatalosan elismert párként szabályozni. Az esetek többségében az igazságügyi vagy közigazgatási hatóságok előtt nem hivatkozhatnak a kapcsolatuk fennállására. Az EJEB megállapította, hogy az EJEE alapjául szolgáló szubszidiaritás elvének megfelelően nem az ő feladata, hogy maga határozza meg az azonos nemű párokra alkalmazandó jogi szabályozást.

Ami konkrétan az azonos nemű személyek között külföldön kötött házasságok bejegyzését illeti, az EJEB a 2017. december 14-i *Orlandi és társai kontra Olaszország ítéletben*³⁴⁹ kifejtette, hogy Európában nincs konszenzus, ami megerősíti, hogy az államoknak főszabály szerint széles mérlegelési mozgástérrel kell rendelkezniük annak eldöntése tekintetében, hogy házasságként bejegyzik-e a külföldön kötött házasságokat. Az EJEB megállapította,

³⁴⁹ EJEB, CE:ECHR:2017:1214JUD002643112, a továbbiakban: *Orlandi és társai kontra Olaszország ítélet*.

hogy Olaszország az EJEE 8. cikkét megsértve nem biztosított a kérelmezők számára az azonos nemű személyek közötti párkapcsolatuk elismerésére és védelmére alkalmas különleges jogi keretet. Az EJEB az államot terhelő kötelezettséget nem terjesztette ki a külföldön kötött házasság olaszországi házasságként történő bejegyzésére, mivel ez az ország nem ismerte el az azonos nemű személyek közötti házasságot.

Ugyanebben az értelemben legutóbb a *Formela és társai kontra Lengyelország* ítéletben az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a lengyel hatóságok azáltal, hogy megtagadták a kérelmezők házasságának bármilyen formában történő bejegyzését, és nem biztosították, hogy a párkapcsolatuk elismerésére és védelmére szolgáló különleges jogi kerettel rendelkezzenek, jogi vákuumban hagyták őket, és e hatóságok nem tettek eleget a stabil és komoly kapcsolatban élő azonos nemű párok elismerésére és védelmére vonatkozó alapvető igényeknek.

Következésképpen a Főtanácsnok számára úgy tűnik, hogy az EUB által értelmezett uniós jogból nem következhet – az EJEB ítélkezési gyakorlatából eredőnél szélesebb körű védelem biztosítása érdekében – a valamely tagállamban kiállított, azonos nemű személyek közötti házasságra vonatkozó házassági anyakönyvi kivonat érintett személy vagy személyek származási tagállamának anyakönyvi nyilvántartásába való bejegyzésére vonatkozó konkrét követelmény, vagy általánosabban véve regisztrálására vonatkozó követelmény. Úgy vélem tehát, hogy az EJEB által kimondott elvet kell alkalmazni. Tehát minden tagállam hatáskörrel rendelkezik arra, hogy meghatározza az azonos nemű párok hivatalos elismerésének biztosítására szolgáló megfelelő szabályokat, amely elismerés³⁵⁰ biztosítja a létezésüket és legitimitásukat a külvilággal szemben, anélkül hogy a tagállamok kötelesek lennének az azonos nemű személyek közötti házasságra vonatkozó házassági anyakönyvi kivonatokat az anyakönyvi nyilvántartásba bejegyezni, amennyiben az ilyen házasságról e tagállam joga nem rendelkezik.

A Főtanácsnok azt javasolja az EUB-nak, hogy a Naczelny Sąd Administracyjny (legfelsőbb közigazgatási bíróság, Lengyelország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre a következőképpen válaszoljon.

Az EUMSZ 20. cikket és az EUMSZ 21. cikk (1) bekezdését az Alapjogi Charta 7. cikkével összefüggésben a következőképpen kell értelmezni. Azokkal nem ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely nem teszi lehetővé az e tagállam állampolgárságával rendelkező uniós polgár által a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joga gyakorlása

³⁵⁰ A Przybyszewska és társai kontra Lengyelország ítéletben szereplő megfogalmazást átvéve.

során valamely másik tagállamban jogszerűen kötött házasságra vonatkozó házassági anyakönyvi kivonat anyakönyvi nyilvántartásba való bejegyzését, amennyiben az első tagállamban más eszközök is léteznek, amelyek biztosítják az azonos nemű személyek házasságának harmadik felek vonatkozásában történő elismerését.

Ellenben azokkal ellentétes az olyan tagállami szabályozás vagy gyakorlat, amely nem teszi lehetővé az e tagállam állampolgárságával rendelkező uniós polgár által a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának gyakorlása során valamely másik tagállamban jogszerűen kötött házasságnak a házasságot és a házasságban résztvevő személyek által választott nevet igazoló bármely eszköz vagy dokumentum révén történő elismerését, azzal az indokkal, hogy az első tagállam nem rendelkezik az ilyen házasságról. Meglátásom szerint a C-713/23. sz. (Jakub Cupriak-Trojan, Mateusz Trojan kontra Wojewoda Mazowiecki) ügyben a fent említésre került ügyekre is tekintettel az EUB a Főtanácsnok indítványában szereplő javaslatnak megfelelően fog dönteni. A Coman ügyet követően is maradtak bőven nyitott kérdések, mint: Hogyan kell alkalmazni a családegyesítés irányelvét az Unión kívüli azonos nemű párokra? Lehetséges-e a tartózkodási jog biztosítása akkor is, ha nem családegyesítési céllal történik?³⁵¹

V.1.3. ART/pótanyaság – elismerés és „rendezési mechanizmus” (EJEB, EUB)

A bíróságok fő vezérelve a gyermek jogainak és identitásának védelme. Ugyanis akkor is biztosítani kell a jogi szülőség folytonosságát, ha a származás külföldi ART vagy pótanyaság révén jött létre. Az EJEB szerint a „sántító” jogviszonyt az államnak rendeznie kell, hogy a gyermek ne maradjon jogi vákuumban (pl. név, állampolgárság, képviselő). Az EUB a szabad mozgás körében megköveteli, hogy a gyermek mindkét jogi szülőjével gyakorolhassa jogait, függetlenül az alkalmazott reprodukciós eljárástól. Ahogy már említésre került, uniós szinten jogalkotási törekvés folyik a szülői státusz határokon átnyúló elismerésének egységesítésére, miközben a pótanyaság anyagi jogi megítélése továbbra is tagállami hatáskör. A viták középpontjában a közrend-kivétel és a gyermek legfőbb érdeke közti kényes egyensúly áll. A Tanácsban még folynak a megbeszélések arról, hogyan kell kezelni ezt a kérdést.

³⁵¹ Lásd bővebben ALINA TRYFONIDOU: Between EU Member States as “Spouses”: Case C-673/16, Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, Asociația Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări, Ministerul Afacerilor Interne’, (2019) 27 Feminist Legal Studies, pp. 211-221.

Az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene való küzdelemről, valamint áldozatainak védelméről szóló 2024-es irányelv³⁵² először azonosította kifejezetten a béranyaság kihasználását az emberkereskedelem egyik formájaként.³⁵³

Az azonos nemű párokkal kapcsolatos mesterséges megtermékenyítés kérdésében az EJEB eddig nem hozott ítéletet, de ilyen témakörben már érkeztek hozzá kérelmek. A *Charron és Merle-Montet kontra Franciaország* ügyben kelt kérelmet³⁵⁴ az EJEB elutasította, tekintettel arra, hogy a kérelmezők nem merítették ki a hazai jogorvoslati lehetőségeket.

Jelen dolgozat kéziratának lezárásáig (2024 szeptember), az EJEB az emberi reprodukciós eljárásban való részvétellel kapcsolatban az azonos nemű párokra vonatkozóan még egy döntést hozott. Az *A D és B kontra Ausztria ügyben*³⁵⁵ kelt kérelmet a bíróság befogadta,³⁵⁶ de ítéletet nem hozott benne. Az EJEB döntésében kiemelte, hogy elfogadhatatlannak nyilvánítja és törli a listáról az EJEE 8. cikkével összefüggésben értelmezett 14. cikk szerinti panaszt, amelyben a kérelmezők azt állították, hogy hátrányos megkülönböztetés érte őket a nem házasság, különböző nemű párokhoz képest, mivel nem biztosították számukra az első kérelmező fiának közös felügyeleti jogát.

A kérelmezők tehát nem tudták bizonyítani, hogy milyen konkrét hátrányos megkülönböztetés érte őket. A döntésben az EJEB is hivatkozott a Schalk és Kopf kontra Ausztria döntésre, amikor megismételte, hogy ezen a fejlődő jogterületen nincs egyelőre európai konszenzus. Mindezek alapján megállapította, hogy a kérelmezők panaszai megoldódtak, ezért törölte a kérelmet a bírósági ügylajstromból.

V.1.4. Örökbefogadás / másodszülői örökbefogadás (EJEB)

E területen az EJEB következetesen a 8. cikk és a 14. cikk együttes vizsgálatát alkalmazza. Ha egy állam megnyit bizonyos örökbefogadási formákat, azokat nem zárhatja el önkényesen szexuális orientáció alapján. Az EJEB különbséget tesz a házassági státuszhoz kötött jogosultságok és az azonos helyzetű párok közti összehasonlítás között. Kulcs, hogy azonos párkapcsolati státusz esetén (pl. élettársi kapcsolat) a különemű és azonos nemű párok ne részesüljenek eltérő bánásmódban. A gyermek legfőbb érdeke kiemelt mérce, a

³⁵² 2024/1712/EU irányelv az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, valamint az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelv módosításáról. (2024. június 13.)

³⁵³ Lásd bővebben DAVID DE Groot, *Surrogacy: The legal situation in the EU*, EPRS | European Parliamentary Research Service, Published: February 2025 | Document number: PE 769.508.

³⁵⁴ EJEB, *Charron és Merle-Montet kontra Franciaország*, 22612/15. sz. kérelem

³⁵⁵ EJEB, *D és B kontra Ausztria*, 40597/12. sz. kérelem

³⁵⁶ Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-179041%22%5D%7D> (Megtekintve: 2024.09.05.)

stabil (törvényes) jogi szülő-gyermek kapcsolat előmozdítása elsődleges. A mérlegelési mozgástér szűkül, ha a kizárás általános és kategorikus.

Jelen értekezés írásának időpontjáig az EUB egyszer tárgyalt olyan ügyet, amelyben közvetlenül az örökbefogadással kapcsolatos jogi kérdést kellett értelmeznie. Az *SM kontra Entry Clearance Officer, UK Visa Section* ügyben³⁵⁷ az EUB arra az álláspontra helyezkedett, hogy a *kafala*³⁵⁸ jogintézménye nem feleltethető meg az örökbefogadásnak, mivel az örökbefogadással ellentétben a kafala a joghatását tekintve nem a vér szerinti leszármazáshoz hasonlatos szülő-gyermek kapcsolatot hoz létre, az inkább a gyámság intézményének feleltethető meg. Az EUB döntése összhangban áll az EJEB joggyakorlatával.³⁵⁹

Az egyéni örökbefogadás elbírálása esetén a strasbourgi bíróság kezdetben nem találta diszkriminatívnak a homoszexuális személyek kizárását, ellenben az *E.B. kontra Franciaország* ügyben³⁶⁰ 2008-ban az EJEB leszögezte, hogy amennyiben egy állam biztosítja az egyéni örökbefogadás lehetőségét egyedülállóknak számára, úgy azt szexuális orientációtól függetlenül, az egyenlő bánásmód elvét tiszteletben tartva kell megtennie, különben sérül a 8. cikkkel összefüggésben értelmezett 14. cikkely.

Az EJEB 2012-ben és 2013-ban hasonló kérdést érintett, mégpedig a partner gyermekének örökbefogadási lehetőségét. A *Gas és Dubois k. Franciaország* ügyben hozott ítéletben³⁶¹ még arra a következtetésre jutott, hogy az EJEB rendelkezései alapján az állam nem köteles engedélyezni a gyermek biológiai anyjának azonos nemű partnere általi egyszerű örökbefogadását.³⁶² Az EJEB ebben az ügyben azt vizsgálta, hogy sérti-e az Egyezményt az azonos nemű párok kizárása a partner gyermeke örökbefogadásának lehetőségéből. A döntésben az EJEB megállapította, hogy Franciaország nem sértette meg a 14. cikket (diszkrimináció tilalma) és a 8. cikkkel összefüggésben sem állapítható meg jogsértés, mivel a francia szabályozás a házasságon alapuló örökbefogadást preferálta. A döntés óvatos, de jelentős, hiszen először ismeri el, hogy a családi jogi szabályozás differenciálása az azonos nemű párok számára is releváns lehet.

³⁵⁷ EUB, C-129/18 sz. SM ügy, ítélet, 2019. március 26. A Bíróság ítélete (nagytanács), 2019. március 26. SM kontra Entry Clearance Officer, UK Visa Section. Előzetes döntéshozatal. <https://jogkodox.hu/doc/4796030> (Megtekintve: 2024.08.10.)

³⁵⁸ Az iszlám kafala jogintézménye.

³⁵⁹ Lásd bővebben BENYUSZ MÁRTA ÉS MARINKÁS GYÖRGY (2022): *im.* 83-84.o.

³⁶⁰ EJEB, E.B. kontra Franciaország (43546/02. sz. kérelem). Emberi Jogok Európai Bírósága. Strasbourg, 2008. január 8. 94. §, 96-98. §§ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84571> (Megtekintve: 2024.08.21.)

³⁶¹ EJEB, Gas and Dubois v France, no. 25951/07, ECHR 2012-II., 2012. március 15. ítélet. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109572%22%5D%7D> (Megtekintve: 2024.09.08.)

³⁶² PAUL JOHNSON: *Adoption, Homosexuality and the European Convention on Human Rights: 'Gas and Dubois v France.'* The Modern Law Review, Vol. 75, No. 6 (NOVEMBER 2012), pp. 1136-1149 (14 pages)

A két azonos nemű kérelmező Valérie Gas és Nathalie Dubois 1989 óta élt együtt. Dubois 2000-ben anonim sperma donorral történő mesterséges megtermékenyítési eljárásban vett részt. Ezt követően megszületett a lánya „A”, akinek ő lett a jogilag elismert édesanyja. A két kérelmező bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített 2002-ben, majd Gas 2006-ban benyújtott egy egyszerű örökbefogadási kérelmet a partnere gyermekére vonatkozóan, amikor is rendelkezésre állt partnere Dubois közjegyző előtt tett örökbefogadáshoz hozzájáruló nyilatkozata. Az örökbefogadási kérelmet azonban elutasították. A belső jogorvoslat során a francia Alkotmányügyi Tanács megerősítette, hogy az alkotmányban biztosított családi élethez való jog nem terjed ki arra, hogy örökbefogadás által jogi kapcsolat létesülhessen a gyermek és a szülő partnere között. Kifejtette továbbá, hogy a jogalkotó szándékosan határozott úgy, hogy egyszerű örökbefogadás esetén csak házaspároknál oszlik meg a szülői felelősség.

A kérelmezők úgy vélték, hogy az állam megsértette a magán- és családi élet tiszteletben tartásához kapcsolódó jogukat az örökbefogadás szabályozásában lévő, szexuális orientáción alapuló különbségtétellel. E miatt kérték, hogy az EJEB állapítsa meg a 8. cikkkel összefüggésben értelmezett 14. cikk sérelmét. Dubois, mint a biológiai anyja, a gyermek törvényes szülőjének tekinthető, ezért ő viseli az egyedüli szülői felelősséget is. Ezzel szemben Gas nem terheli szülői kötelezettség, sem jogai nincsenek a gyermeket érintően. Ezt a diszkrpanciát kívánták feloldani az egyszerű örökbefogadási kérelemmel, hogy új törvényes kapcsolat létesülhessen az eddig meglévő mellett. Ellenben a kérelmezők úgy vélték, hogy az örökbefogadási kérelem elutasítása szexuális orientációjuk alapján diszkriminálta őket mint azonos nemű bejegyzett élettársi kapcsolatban élő párt a házaspárokkal szemben. A kérelmezők szerint köztük és a különemű párok közötti egyetlen különbség az egyszerű örökbefogadás kapcsán az örökbefogadó személy neme volt. A Kormány pedig azzal védekezett, hogy a törvényi rendelkezés nem lehet diszkriminatív, hiszen minden nem házasságban élő párt ugyanúgy ítél meg, függetlenül a pár összetételétől, vagyis a felek nemétől. A kérelmezők szerint a törvény által tett különbségtétel nem volt igazolható, hiszen a gyermek legfőbb érdekében annak kell állnia, hogy két szülő gondoskodjon róla, és mindketten szülői felelősséggel tartozzanak érte. A Kormány úgy vélte, hogy az örökbefogadási szabályozás szigorát, vagyis a legstabilabbnak tekintett élettársi közösséghez, a házassághoz kötését éppen a gyermek legfőbb érdeke indokolta. A

diszkrimináció esete pedig nem állt fenn, hiszen minden nem házasságban élő pár ugyanazon elbírálás alá esett.³⁶³

Az EJEK elsőként a diszkriminációval kapcsolatos panaszt vizsgálta. Utalt az E.B. kontra Franciaország esetre is, amelyben diszkriminatívnak minősítette, hogy az állam az örökbefogadás lehetőségét minden egyedülálló számára megnyitotta, de a kérelmező örökbefogadási kérelmét mégis elutasították a szexuális orientációja okán. Az EJEK azonban úgy ítélte meg, hogy Gas és Dubois helyzete más, ugyanis itt a jogviszonyt, vagyis az élettársi kapcsolatot kell összehasonlítani a házaspárok helyzetével.³⁶⁴

Az EJEK már számos döntésében utalt arra, hogy a 12. cikk értelmezése alapján nincs kötelessége az államoknak a házasság intézményét biztosítani az azonos nemű párok részére, viszont valamilyen elismerési formát biztosítaniuk kell az ilyen párkapcsolatban élőknek. Az EJEK ennek megfelelően ebben az ügyben úgy ítélte meg, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő kérelmezők nem voltak jogilag összehasonlítható helyzetben a házaspárokkal. Különnemű együtt élő vagy élettársi kapcsolatban élő párok helyzetével összehasonlítva pedig arra a megállapításra jutott, hogy nem valósult meg diszkrimináció, mivel bármely, nem házasságban élő pár esetében elutasították volna az egyszerű örökbefogadásra irányuló kérelmet mégpedig a gyermek legfőbb érdekének védelmére hivatkozva. Ezen túl megismételte, hogy a házasságkötéshez való jog feltételeinek meghatározása az állam széles mérlegelési jogkörébe tartozik, így nem állapítható meg közvetett diszkrimináció csak azért, mivel a kérelmezők nem tudtak élni a házasságkötés jogával. Mindezek alapján a francia állam nem sértette meg a 8. cikkel összefüggésben értelmezett 14. cikket. Meg kell jegyezni, hogy a strasbourgi döntés óta Franciaországban bevezették az azonos nemű párok házasságát, így ma már a gyermekvállalás tekintetében az azonos nemű párokat ugyanazok a jogok illetik meg és kötelezettségek terhelik mint a különmemű házaspárokat.

Spielmann és Berro-Lefèvre bíró párhuzamos véleményükben kifejtették, hogy a kérelmezők és a házaspárok a partner gyermekének örökbefogadása kapcsán összehasonlítható helyzetben vannak. Azonban nem állapítható meg az Egyezmény sérelme, mivel a kérelmezők az örökbefogadás hiánya mellett is zavartalan családi életet tudtak élni. Costa bíró is a párhuzamos véleményében megalapozatlannak találta a szexuális orientáción alapuló diszkriminációt a kérelmezők helyzetével kapcsolatban. Érvelése szerint ha a két kérelmező heteroszexuális, de nem házasságban élő pár lett volna, akkor se lett volna

³⁶³ PAUL JOHNSON (2012): *im.*, p. 1134.

³⁶⁴ PAUL JOHNSON (2012): *im.*, p.1140. A

lehetőségük élni az örökbefogadással – ugyanis nem a szexuális orientáció volt a szabályozás alapja. Emellett, ha a házasságot megnyitották volna az azonos nemű párok számára, így a kérelmezőknek is, akkor az örökbefogadással kapcsolatos panaszuk megszűnt volna. Az egyenlő bánásmód sérelmét vizsgáló összehasonlítás így csak két olyan személy között tehető, akik a partnerük gyermekét örökbe kívánják fogadni, és akik közül az egyikük a biológiai és törvényes szülő házastársa. Ami pedig nem a szexuális orientációval összefüggő különbségtétel. A párhuzamos vélemény két fő megállapítása az EJEB tevékenysége kapcsán a következő volt. Egyrészt a részes államok szintjén jobban meghatározhatóak a házasságra, a családra és a szülő-gyermek viszonyra vonatkozó szabályok, másrészt az azonos nemű párok házasságával kapcsolatos viták gyakoriak, ezért az EJEB-nek továbbra is visszafogott megközelítést kell alkalmaznia e területeken. A párhuzamos véleményt megfogalmazó bírák figyelmen kívül hagyták, hogy a döntésben vizsgált kérdés egy heteroszexuális párt belekényszeríthet a házasságba, annak érdekében, hogy élhessenek az örökbefogadásra vonatkozó jogokkal, azonban egy azonos nemű párt nem tud, ha nem nyitott számukra a házasság intézménye.

Villiger bíró többségtől eltérő véleménye szerint az EJEB-nek meg kellett volna állapítani a 8. cikkel összefüggésben értelmezett 14. cikk sérelmét mégpedig a gyermek legfőbb érdekét szem előtt tartva. Ugyanis míg egy házasságot kötő különnemű pár gyermekénél lehetőség van megosztott szülői jogosítványok gyakorlására, addig egy azonos nemű pár gyermeke nem juthat ilyen lehetőséghez, hiszen az örökbefogadás sem valósulhat meg.

Ahogy már említésre került a *Gas és Dubois ügyben*³⁶⁵ az EJEB először vizsgálta az örökbefogadás kérdését az azonos nemű párokra vonatkozóan. Ugyan utalt az *E.B. kontra Franciaország*³⁶⁶ döntésére, ahol megállapította az Egyezmény sérelmét az egyedülállókra vonatkozóan, ezen döntésében más szempontot követett az egyenlő bánásmód vizsgálatakor. Az EJEB megerősítette a *Schalk és Kopf ügyben*³⁶⁷ kialakított értelmezését a házassághoz való jogról, amely jelen ügyben közvetlenül kapcsolódott az örökbefogadáshoz való hozzáféréshez. Az EJEB nem tartotta összehasonlítható helyzetben lévőnek a házasságban élő és az élettársi kapcsolatban élő párokat. Azonban amikor megállapította, hogy a felek nemétől függetlenül, az élettársi kapcsolatban élő párok nem fogadhatják örökbe a partnerük gyermekét, nem vette figyelembe, hogy az akkori jogszabályoknak megfelelően egy különnemű pár dönthetett volna a házasság megkötése mellett így hozzáférve az

³⁶⁵ EJEB, *Gas and Dubois v France*, no. 25951/07, ECHR 2012-II., 2012. március 15.

³⁶⁶ EJEB, *E.B. kontra Franciaország* (43546/02. sz. kérelem)

³⁶⁷ *Schalk and Kopf v. Austria* ügy. (no.30141/04)

örökbefogadás lehetőségéhez. Így az EJEB korábban hiába állapította meg, hogy az azonos nemű párokra is kiterjed a családi élet tiszteletben tartása, ha ezen ügyben nem érintette ezen jogból következő pozitív állami kötelezettséget és nem vizsgálta kellő súllyal az egyenlőként kezelés követelményét.³⁶⁸

V.1.5. Egyenlő bánásmóddal kapcsolatos ügyek (EJEB, EUB)

Az egyenlő bánásmód kérdése ma már kifejezetten a szexuális orientációt mint védett tulajdonságot vizsgálja, nem pusztán a nemet vagy a családi státuszt. Az EUB a 2000/78/EK irányelv alapján kimondta, hogy ha egy tagállam a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házassághoz hasonlóként kezeli, nem alkalmazhat kedvezőtlenebb nyugdíj- vagy juttatási szabályokat. Az EJEB a 14. cikket rendszerint a 8. cikkel együtt értelmezi, és szigorú indokolást vár el minden különbségtételre. A legitim cél és arányosság vizsgálata során az általános hivatkozások (pl. „hagyományos család védelme”) önmagukban nem elegendők. Ma már a tényleges, gyakorlati egyenlőséget biztosító megoldásokat részesítik előnyben a formális különbségtételekkel szemben.

Az azonos nemű párok családjogainak elismerésében jelentős fordulatot hoztak a diszkrimináció felszámolását célzó európai uniós irányelvek³⁶⁹ megszületését követő bírósági ítéletek. Ugyanis korábban az EUB egyenlő bánásmód vizsgálatára irányuló gyakorlata egyrészt nemi alapú, másrészt jogi vagy családi státusz alapú volt.³⁷⁰ Később az EUB az új irányelveknek is köszönhetően helyesen, a szexuális irányultságot vizsgálta, mint a megkülönböztetés alapja, - nem a nemet vagy a családi státuszt, - és emiatt tudta megállapítani az egyenlő bánásmód elvének a sérelmét.

Az EUB az *Arauxo-Dumay kontra Bizottság* (T-65/92. 1993) ügyben, a házasság fogalmát még nem értelmezte. Az ügy tényállása az volt, hogy a belga panaszos azért indított eljárást, mert az Európai Közösségek tisztviselőjének özvegyeként úgy vélte jár neki az özvegyi nyugdíj. Noha a személyzeti szabályzat előírta, hogy akkor jár, ha a házasság a tisztviselői jogviszony megszűnésekor már legalább egy éve, vagy ha a jogviszony megszűnését követően kötöttek házasságot az legalább öt évig fennállt. Mivel M. Arauxo-Dumay férjének nyugdíjazására 1986-ban került sor és rajtuk kívül álló ok miatt (miszerint férje korábbi felesége nem egyezett bele a válásba) csak 1989-ben tudtak házasságot kötni, noha összesen

³⁶⁸ PAUL JOHNSON (2012): *im.*, p. 1141.1136–1149

³⁶⁹ Például az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról.

³⁷⁰ JENEY PETRA: *Az összehasonlítás nehézségei, Az Európai Bíróság szexuális kisebbségeket érintő joggyakorlata.* Fundamentum, 2002/3-4.,105-111.o.

hozzávetőlegesen tíz évig éltek együtt. Az özvegy arra hivatkozott, hogy bár a „házas”, illetve az „özvegy” kifejezések önálló jelentéssel bírnak, férjével mégis hosszú évekig éltek tényleges, tartós élettársi kapcsolatban. Az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy a hivatkozott két kifejezés, bár azokra a személyekre vonatkoznak, akik „a jog által elismert és megfelelő jogkövetkezményeket keletkeztető polgári házasságot kötöttek, mégis elzárkóztak attól, hogy a házasság jogi fogalmát kiterjesszék.”³⁷¹ Az EUB ebben az ügyben, valamint a *D. és Svédország kontra Bizottság* és a *Grant* ügyben is a házasság polgári, hagyományos értelmű fogalmát vette alapul, valamint a másik két ügyben, határozottan elválasztotta a házasság és az azonos neműek regisztrált partnerkapcsolatát egymástól.³⁷²

A *Tadao Maruko v Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen* (C-267/06) sz. ügyben³⁷³ a német nyugdíjalap megtagadta az özvegyi nyugdíj kifizetését egy bejegyzett élettárstól, mivel a szabályozás kizárólag a házastársakra vonatkozott. Az EUB megállapította, hogy ha a bejegyzett élettársi kapcsolat jogilag hasonló a házassághoz, akkor a különbségtétel szexuális orientáción alapuló diszkriminációt valósít meg (2000/78/EK irányelv alapján). A *Römer v Freie und Hansestadt Hamburg*³⁷⁴ (C-147/08) sz. ügyben hasonlóan a Maruko-ügyhöz, itt a nyugdíj megítélésének eltérő szabályai voltak a bejegyzett élettársakra és a házastársakra vonatkozóan. Az EUB ismét megerősítette, hogy az ilyen különbségtétel nem igazolható, ha a tagállam a két párkapcsolati formát egyenértékűként ismeri el.

A Relu Adrian Coman kontra Romániát érintő ügyet tekintve, a román Alkotmánybíróság 2018-as és 2023-as döntéseiben hivatkozott az EUB értelmezésére, de nem változtatta meg a belső jogot. Ez kiemeli a tagállami ellenállás és az uniós jog korlátozott érvényesülésének problémáját.

Az *X és társai k. Ausztria*³⁷⁵ ügyben pedig a Nagykamara 10:7 arányban megállapította a 14. cikk megsértését a 8. cikkel összefüggésben. Ennek oka, hogy az első esetben az egyenlő bánásmód sérelmének vizsgálatakor az EJEB kizárólag a házastársak és élettársak helyzetét vizsgálta, a második esetben pedig az összehasonlítható csoportba tartozó azonos és különemű élettársi kapcsolatban élő személyek jogi helyzetét mérlegelte, ami alapján megállapította a diszkrimináció tilalmának sérelmét. Az ügy tehát az osztrák jogrendszer

³⁷¹ SZEIBERT ORSOLYA (2014): im.,56.o.

³⁷² MOLNÁR SAROLTA (2014): *Az uniós jog és jövője a házasság és más típusú együttélések témájában*, Iustum Aequum Salutare X. évf. 4. sz. 141–156, 145.o.

³⁷³ EUB, Case C-267/06 Tadao Maruko EU:C:2008:179

³⁷⁴ EUB, Case C-147/08 Römer EU:C:2011:286

³⁷⁵ EJEB, *X and Others v Austria*, no. 19010/07, ECHR 2013. Strasbourg, 2013. február 19. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125240> (Megtekintve: 2024.09.12.)

azon gyakorlatát érintette, amely nem engedélyezte az azonos nemű élettársak számára a partner gyermekének örökbefogadását.. Ez az ítélet mérföldkönek számított, mivel az EJEB kifejezetten kimondta, hogy az azonos nemű párok kizárása az örökbefogadásból önmagában diszkriminatív lehet.

Az X és társai kontra Ausztria ügy kérelmezői két tartós kapcsolatban élő nő nemű személy volt, akik közösen nevelték az egyikük házasságon kívül született fiát. A másik fél szerette volna örökbefogadni partnere gyermekét anélkül, hogy az bármilyen változást idézett volna elő a gyermek és a biológiai szülő, tehát a partnere közötti jogviszonyban. Az örökbefogadási kérelmét elutasították, ugyanis az osztrák jog csak különemű párok számára tette lehetővé a partner gyermekének az örökbefogadását. A kérelmezők azért fordultak a strasbourgi bírósághoz, mert szerintük megvalósult a diszkrimináció tilalmának sérelme, ugyanis az azonos és a különemű nem házasságban élő párokra eltérő szabályozás vonatkozott a partner vagyis a második szülő általi örökbefogadás biztosítása kapcsán.

Az EJEB a partner gyermekének örökbefogadásával kapcsolatos eltérő bánásmód vizsgálata során összehasonlította a panaszosok helyzetét először a házaspárokéval, majd a nem házasságban élő különemű párokéval. Ahogyan a Gas és Dubois ügyben is megállapította, ebben az ügyben is kimondta, hogy a panaszosok azonos nemű élettársakként nincsenek összehasonlítható helyzetben a házaspárokkal, emiatt a 8. cikkel összefüggésben értelmezett 14. cikkel kapcsolatos jogsérelem nem állapítható meg. Ezt követően pedig arra jutott, hogy kérelmező pár összehasonlítható helyzetben volt azokkal a különemű párokkal, akik örökbe kívánják fogadni a partnerük gyermekét. Az összehasonlítható helyzetű párokra vonatkozóan az EJEB megállapította, hogy a különemű élettársakkal szemben az azonos nemű párok – akár élettársak, akár bejegyzett élettársak – ki vannak zárva a partner gyermekének örökbefogadási lehetőségéből. Ami az osztrák polgári törvénykönyvben meghatározott általános érvényű tilalom szexuális orientáción alapuló eltérő bánásmódot valósított meg. Az EJEB a továbbiakban a 8. cikk és az örökbefogadáshoz való jog kapcsolatát vizsgálta. Egyrészt megállapította, hogy a 8. cikkből nem következik az államoknak kötelezettsége az örökbefogadáshoz való jog bármilyen formájának biztosítására. Ellenben, ha az örökbefogadáshoz való jogot a részes államok egyedülálló állampolgáraik számára biztosítják, érvényesülnie kell az egyenlő bánásmód elvének is. Habár az államok széles mérlegelési körrel rendelkeznek az örökbefogadással kapcsolatos szabályozás kialakításában, a szexuális orientáción alapuló megkülönböztetés tekintetében az államok mérlegelési köre szűkebb, emiatt a legitim cél és az arányosság elveit kell figyelembe venni. Az EJEB szerint az osztrák kormány a hagyományos család védelmére,

mint jogszerű célra való hivatkozása nem volt meggyőző érv az azonos nemű párok – a velük összehasonlítható helyzetben lévő különmemű élettársakkal szembeni – partner általi örökbefogadásból való kizárásának igazolására. Az EJEB így megállapította a 8. cikkkel összefüggésben értelmezett 14. cikk sérelmét.³⁷⁶

Az X és társai kontra Ausztria ügyben az EJEB a partner gyermekének örökbefogadását vizsgálta, akárcsak a Gas és Dubois ügyben. Az utóbbi ügytől eltérő döntés alapját viszont az adta, hogy míg Franciaországban csak házaspároknak volt lehetősége a partner gyermekének örökbefogadására, addig Ausztriában a különmemű házas- és élettársak is örökbe fogadhatták a partner gyermekét. A Schalk és Kopf döntésben kialakított értelmezés, miszerint az azonos nemű párokra is kiterjed a családi élet tiszteletben tartásának joga és az X és társai kontra Ausztria ügy esetében meghatározó módon érvényre is jutott, ami így lehetőséget biztosít az azonos és különmemű párok egyenlőként kezelésére, ha azonos párkapcsolati státusszal rendelkeznek. Ezenben ahogyan azt a Gas és Dubois döntés is mutatja, a házastársak és nem házastársak közötti különbségtétel továbbra is elfogadható.

Ahogy már említésre került, az EJEB a *Vallianatos and Others v. Greece*³⁷⁷ megállapította, hogy a Görögország által bevezetett „polgári együttélési paktumot” (civil union) sérti az Egyezmény 14. és 8. cikkét, mert nem volt objektív indoka annak, hogy az azonos nemű párokat kizárják a szabályozás köréből. Ez az ítélet előkészítette az utat a bejegyzett élettársi kapcsolat uniós és nemzetközi jogi kötelezettségének elismerése felé.

A *Fedotova and Others v. Russia*³⁷⁸ ügyben az EJEB Nagykamara történelmi jelentőségű döntésében megállapította, hogy az orosz állam megsértette a kérelmezők 8. cikk szerinti jogát, mivel nem biztosított semmilyen jogi formát az azonos nemű párok kapcsolatának elismerésére.³⁷⁹ Az ítélet precedensértékű, mivel először rögzíti, hogy az államoknak „pozitív kötelezettségük” van jogi elismerést nyújtani – még ha az nem is házasság.

Ezek az esetek rávilágítanak arra, hogy az EJEB megközelítése folyamatosan fejlődik az azonos nemű párok jogainak irányába. Az EJEB egyre inkább az egyenlő bánásmód és a magánélet tiszteletben tartásának kombinációját alkalmazza, amely jogdogmatikailag lehetővé teszi a fokozatos jogkiterjesztést.

³⁷⁶ X és társai kontra Ausztria. (19010/07.) 153.

³⁷⁷ *Vallianatos and Others v. Greece*, nos. 29381/09 and 32684/09, ECHR 2013.

³⁷⁸ *Fedotova and Others v. Russia*, nos. 40792/10 et al., Grand Chamber Judgment, ECHR 2023. Nagykamara, 2023, App. Nos. 40792/10, 30538/14 és 43439/14)

³⁷⁹ Lásd bővebben: NAUSICA PALAZZO: *Fedotova and Others v. Russia: Dawn of a new era for European LGBTQ families?* <https://doi.org/10.1177/1023263X231195455>

Az EJEB 2023. december 12-én hozott *Przybyszewska és társai kontra Lengyelország ítéletében*³⁸⁰ megállapította, többek között a 2023. január 17-i *Fedotova és társai kontra Oroszország ítéletben* tisztázott és egységesített ítélkezési gyakorlatát figyelembe véve, hogy a Lengyel Köztársaság túllépte mérlegelési mozgásterét és megsértette az annak biztosítására vonatkozó pozitív kötelezettségét, hogy a kérelmezők olyan különleges jogi kerettel rendelkezzenek, amely biztosítja az azonos nemű személyek párkapcsolatának elismerését és védelmét. Az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a kötelezettség e megsértése, amely miatt a kérelmezők életük egyes alapvető aspektusait nem tudták szabályozni, a magán- és családi életük tiszteletben tartásához való joguk megsértésének minősül. Ezen döntés alátámasztása érdekében az EJEB a következőkre emlékeztetett. Az EJEB már többször is megerősítette, hogy az EJEE 8. cikke a „magánéletre” és a „családi életre” vonatkozó aspektusában egyaránt alkalmazandó az azonos nemű párok jogi elismerésének és/vagy védelmének állítólagos hiányával kapcsolatos ügyekben. Kimondta továbbá, hogy az azonos nemű párok elismerésére és védelmére vonatkozó jogi rendszer hiánya hatással van a kérelmezők – mint azonos nemű személyek, akik a párkénti kapcsolatuk legitimálását és jogi védelmét szeretnék elérni – mind személyes, mind társadalmi identitására. Valamint az EJEE 8. cikke arra kötelezi a tagállamokat, hogy „különleges jogi keret” létrehozásával biztosítsák az azonos nemű párok jogi elismerését és védelmét. Ugyanebben az értelemben a 2024. szeptember 19-i *Formela és társai kontra Lengyelország ítélet*³⁸¹ alapjául szolgáló ügyben két azonos nemű pár kérelmének tárgya az volt, hogy Lengyelországban nem ismerték el párként fennálló kapcsolatukat és külföldön kötött házasságukat. A párok szintén az EJEE 8. cikkére hivatkoztak, hogy külföldön kötött házasságukat nem jegyezték be Lengyelországban, miközben kapcsolataik jogi elismerésének és védelmének más formája nem volt érvényes.

Az EU-n belül a tagállamok feladata tehát, hogy amennyiben a nemzeti joguk nem rendelkezik az azonos nemű személyek közötti házasság intézményéről, sőt, tiltja azt, megfelelő eljárásokat vezessenek be a más tagállamban ekként létesített kapcsolatok elismerésére. Emlékeztetni kell arra, hogy az EUB is már több ügyben kimondta, hogy az ilyen elismerési kötelezettség nem sérti az érintett tagállam nemzeti identitását, és nem veszélyezteti annak közrendjét.

³⁸⁰ EJEB, CASE OF PRZYBYSZEWSKA AND OTHERS v. POLAND (Applications nos. 11454/17 and 9 others) [https://hudoc.echr.coe.int/#/%22itemid%22:\[%22001-229391%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#/%22itemid%22:[%22001-229391%22]) (Megtekintve: 2025.04.12.)

³⁸¹ EJEB, CE:ECHR:2024:0919JUD005882812 sz. ügy (19 September 2024) *Formela and Others v. Poland* (Applications nos. 58828/12 and 4 others)

Ugyanakkor feltehető a kérdés, hogy a házasság uniós jog értelmében történő elismerésére vonatkozó e kötelezettségnek ugyanezen az alapon, nevezetesen különösen az EUMSZ 21. cikk alapján azt kell-e eredményeznie, hogy ez arra kötelezi a származási tagállamot, hogy jegyezze be az anyakönyvi nyilvántartásba az állampolgára vagy állampolgárai által egy másik tagállamban jogszerűen szerzett házassági anyakönyvi kivonatot, noha ezt semmilyen nemzeti rendelkezés nem teszi lehetővé, vagy ezt a nemzeti szabályozás egyenértékű feltételek mellett tiltja?

Az EUB ítélezési gyakorlatának jelenlegi állása szerint a tagállamok családi állapottal kapcsolatos kötelezettségei csak az uniós polgár személyazonosságának meghatározására vonatkoznak.³⁸²

V.2. Részkövetkeztetések

Az elmúlt hét évben az EUB olyan kulcsfontosságú ügyekkel foglalkozott, amelyek az alapvető jogok (minta magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog), az uniós polgárok szabad mozgására vonatkozó szabályok, valamint a nemzeti/alkotmányos identitás között húzódó metszéspontokat érintik.

Összegzésképpen megállapítható, hogy az EUB döntésein keresztül egyre szélesebb értelmezést ad az uniós alapjogoknak, különösen az EUMSZ 21. cikkének és az Alapjogi Charta 7., 9. és 21. cikkének. A tagállamok mozgástere csökken az uniós jog alkalmazási körébe tartozó kérdésekben, különösen, ha azok az uniós polgárság és a szabad mozgás gyakorlását érintik. Ezek az ügyek tehát együtt kirajzolnak egy olyan tendenciát, amelyben az EUB egyre inkább védelmezi az uniós polgárok családi kapcsolatait, függetlenül a nemzeti megkötésektől, előmozdítja az egyenlőség, szabad mozgás, az alapjogok és uniós alapszabadságok érvényesülését.

A Coman és a VMA (Pancharevo) ítéletek együtt egy úgynevezett „*funkcionális elismerési standardot*” hoztak létre, amely – bár nem harmonizálja a tagállami családjogot – de facto egységesíti a határokon átnyúló helyzetek kezelését: a tagállamoknak az EU-jog céljaihoz szükséges mértékben el kell ismerniük a házastársi és szülői státuszt, hogy a polgárok ténylegesen gyakorolhassák a szabad mozgást. Ez a gyakorlat az uniós jog primátusára, hatékonyságára (*effet utile*) és az állami intézkedések arányossági kontrolljára épül.

³⁸² Lásd bővebben: Jean Richárd de la tour Főtanácsnok indítványa (2025. április 3.) az EUB C-713/23. sz. ügyben. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=5A19CB5FFBBA10630CAA5E780ED68940?text=&docid=297549&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=54213> (Megtekintve: 2025.04.12.)

Kérdés lehet, hogy miért mondhatjuk, hogy ezek a döntések „de facto” egységesítik a határokon átnyúló helyzetek kezelését? *Egyrészt* azért, mert a Coman ügy alapján az azonos nemű házastárs minden tagállamban családtagnak minősül bevándorlási-rezsim szempontjából, a VMA ügy pedig a kettős szülői státusz alapján a gyermek számára ki kell adni az okmányokat. Ezek a hatások adminisztrációs és szociális jogi területen is „beszivárognak” (tartózkodási engedély megadása, TB-jogviszony elismerése, közneveléshez való hozzáférés biztosítása stb.), ami a mindennapokban konvergenciát okoz a különböző tagállamokban elfogadott jogi státuszok vonatkozásában. A szakirodalom ezt kifejezetten „*marriage equality at cross-border level / functional recognition*” fordulatként értelmezi.³⁸³

Másrészt azért, mert ha egy családi státusz (házasság, szülői státusz) jogszerűen létrejött egy tagállamban, a többi állam nem tagadhatja meg annak annyiban való elismerését, amennyiben a megtagadás akadályozná a mozgásszabadság gyakorlását (tartózkodási jog, okmányok érvényessége). Ez közös minimumot teremt a gyakorlatban, még általános családjogi harmonizáció nélkül is. Ezt a logikát a névviselési ügyek (Garcia Avello C-148/02. sz.; Stefan Grunkin C-353/06. sz.) már korábban kijelölték: a személyes státusz határon átnyúló el nem ismerése a szabad mozgás akadályos lehet, ezért a tagállam felül kell, hogy írja a saját kollíziós/anyakönyvi rutinját.³⁸⁴

A Bíróság visszatérően hangsúlyozza, hogy a tagállamok szabadon rendezhetik a belső anyagi családjogukat, de az EU-polgárok mozgását nem akadályozhatják. A Coman-sajtóközlemény *expressis verbis* rögzíti ezt a kettősséget; a VMA-sajtóközlemény pedig megköveteli az okmánykiadást. Így a „nemzeti identitás” legfeljebb igazolási érv, nem az EU-jog alkalmazhatóságának határa.³⁸⁵

Láthattuk, hogy a Coman és VMA ügyekből nem következik, hogy a tagállamnak az azonos nemű párok számára is meg kell nyitniuk a házasság intézményét, a kötelezettség a szabad mozgás biztosítására korlátozódik. Ugyanakkor gyakorlati eredmény, hogy a határon átnyúló helyzetekben egységes „minimum-kezelés” történik, amely a mindennapi élet területein

³⁸³ Lásd bővebben ALINA TRYFONIDOU, *The EU Top Court Rules that Married Same-Sex Couples Can Move Freely Between EU Member States as “Spouses”*: Case C-673/16, *Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, Asociația Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări, Ministerul Afacerilor Interne*, *Feminist Legal Studies*, 27 (2). pp. 211-221. ISSN 0966-3622 doi: 10.1007/s10691-019-09397-z. *Feminist Legal Studies* (2019) 27:211–221.

³⁸⁴ Lásd bővebben: A joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról a szülői ügyekben, valamint az európai szülői bizonyítvány létrehozásáról szóló Tanácsi rendeletalkotási javaslat hatásvizsgálatát.

³⁸⁵ MARINKÁS GÖRGY (2023), *Some Remarks on the CJEU’s ‘Pancharevo’ Decision With Special Regard to the Nexus Between the Primacy of EU Law and the National Identity of Member States*. *Law, Identity and Values*, 3(1), 177-201. <https://doi.org/10.55073/2023.1.177-201>.

kvázi-harmonizációt eredményez. Ezt az Európai Bizottság is így mutatja be a személyes státuszok szétszakadásából eredő akadályok kapcsán („név-vonal”, vagyis a névügyekben kialakult minta kiterjesztése a házastársi/szülői státuszra³⁸⁶), és az akadályok „jogi elhárítására” irányuló, a szülői státusz elismeréséről szóló rendeletalkotási javaslata³⁸⁷ szerint is.

Tekintettel arra, hogy meglátásom szerint a Javaslát kulcsfontosságú az európai családjogi harmonizáció kérdéskörét tekintve, a következő fejezetben ezt tárgyalom részletesebben.

VI. AZ EURÓPAI CSALÁDJOGI HARMONIZÁCIÓ EGYES KÉRDÉSEI

A családjogi jogharmonizáció mellett jogi, politikai és gazdasági érvek is szólnak.³⁸⁸ Ilyen érvek például, hogy az alapjogok egységes érvényesülése (Charta 21. cikk, EUMSZ 10. cikk) csak harmonizációval garantálható. Az LMBTQI-személyek elleni hátrányos megkülönböztetés az EU értékeivel ellentétes, belső konfliktusforrás. Továbbá, a jogbizonytalanság akadályozza a szabad mozgást, munkaerő-áramlást, és csökkenti az EU gazdasági kohézióját.

VI.1. A horizontális antidiszkriminációs irányelv szükségessége

Az EU haladó szemlélete ellenére jelentős hiányosságok vannak az LMBTQ személyek diszkrimináció elleni védelmében a tagállamokban. Az Európai Unió 2008-ban javasolta a

³⁸⁶ A „név-vonal” az EUB azon ítélkezési gyakorlatára utal, amely szerint – bár a személyi állapot (pl. névviselés) elvben tagállami hatáskör – a szabad mozgás védelme érdekében a tagállamoknak el kell ismerniük a másik tagállamban jogszerűen megszerzett nevet, és nem gördíthetnek aránytalan akadályt az egységes névhasználat elé. Lásd bővebben: Garcia Avello és a Grunkin-Paul ügyek. E logika újabb kiterjesztése, hogy a bíróság a más tagállamban jogszerűen megváltoztatott utónév és nemi identitás elismerését is megköveteli a szabad mozgás érdekében (Mirin ügy). Ezt a „név-vonalat” használja a Bizottság analógiaként a házastársi/szülői státusz „funkcionális elismeréséhez”: ha a név egységes kezelése kötelező a mozgás szabadságának biztosításához, akkor a házastársi minőség (Coman) és a szülői státusz (VMA/Pancharevo) minimum-elismerése is az – legalábbis annyiban, amennyiben az uniós jog gyakorlása (okmánykiadás, belépési engedély, tartózkodási engedély kiadása, képviselet) ezt megkívánja.

³⁸⁷ Az Európai Bizottság a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendelet javaslata 2022/0402 (CNS) Brüsszel, 2022.12.7. COM(2022) 695. (Röviden: Javaslát)

³⁸⁸ Lásd bővebben MARIE-CLAIRE FOLETS and ALISON DUNDES RENTELN, *'Same-Sex Marriage, Cultural Diversity and the European Union'* (2009) 9 Human Rights & Human Welfare. <https://doi.org/10.4324/9781315413617>

horizontális antidiszkriminációs irányelv³⁸⁹ elfogadását, amely a szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetést nem csak a munka világában, hanem a lakhatás, az oktatás, az egészségügy és a szociális szolgáltatások terén is tiltotta volna.

Az irányelv elfogadását néhány tagállam – legerősebben Lengyelország és Magyarország – blokkolta, ami végül megakadályozta az egységes uniós védelmi szint kialakulását. A dokumentum elfogadása alapot teremthetne arra, hogy a családjogi jogok, így a házasság vagy szülői státusz elismerésének megtagadása diszkriminatív gyakorlatként legyen szankcionálható. Az antidiszkriminációs irányelvek hiányosságai miatt az azonos nemű családok még mindig nem részesülnek egységes védelemben az EU-tagállamokban.³⁹⁰

VI.2. A szülői státusz egységes elismerésének javaslata

A Lisszaboni Szerződés³⁹¹ és az Alapjogi Charta is rögzíti az EU értékeit és alapvető céljait. Az EU küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét. Továbbá az EU célja a szabadságon és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozása, fenntartása és továbbfejlesztése, amelyben biztosított a személyek szabad mozgása, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az alapvető jogok teljes körű tiszteletben tartása is. Az uniós célok előmozdítása érdekében biztosítani kell, hogy ha egy tagállam megállapította a leszármazást, azt a többi tagállam is minden tekintetben ismerje el. Ezt a kezdeményezést az EU a 2020-as LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégiája³⁹² és a 2021-es gyermekjogi stratégiája³⁹³ is kiemelt intézkedésként határozta meg, ennek megfelelően „*aki egy országban szülő, az minden országban szülő*”.³⁹⁴ Az uniós szerződések értelmében a családi ügyekre – így többek között a személyek jogállására – vonatkozó anyagi jog a tagállamok hatáskörébe tartozik, vagyis a

³⁸⁹ COM(2008)426.

³⁹⁰ Lásd bővebben MONIKA BATOR-Bryła, ‘Prohibition of Discrimination Based on Sexual Orientation: Analysis of CJEU and ECtHR Case Law Concerning Human Rights’ (2024) 59(4) Review of European and Comparative Law, 2024, Vol. 59. no. 4., 203–241., <https://doi.org/10.31743/recl.17697>.

³⁹¹ Lisszaboni Szerződés, Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról, Lisszabon (Portugália), 2007. december 13., hatálybalépés: 2009. december 1.

³⁹² A Bizottság közleménye: „Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020–2025)”, 2020. november 12., COM(2020) 698.

³⁹³ Az EU gyermekjogi stratégiájáról szóló, 2021. március 24-i bizottsági közlemény (COM(2021)0142). „Az Európai Bizottság főbb intézkedései: horizontális jogalkotási kezdeményezésre irányuló javaslatot terjeszt elő 2022-ben a szülőség tagállamok közötti kölcsönös elismerésének támogatásáról.”

³⁹⁴ Von der Leyen elnök értékelő beszéde az Unió helyzetéről az Európai Parlament plenáris ülésén (Brüsszel, 2020. szeptember 16.).

szülői jogállás megállapításának anyagi jogi szabályait a nemzeti jog rögzíti. Ugyanakkor az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 81. cikk (3) bekezdése alapján intézkedéseket fogadhat el a határokon átnyúló családjogi kérdésekkel kapcsolatban, így például olyan intézkedéseket, amelyek megkönnyítik az egyik tagállamban megállapított szülői jogállás többi tagállamban történő elismerését. A szóban forgó intézkedések keretében sor kerülhet a szülői jogállás másik tagállamban történő elismerésével kapcsolatban a joghatóságra,³⁹⁵ az alkalmazandó jogra³⁹⁶ és az eljárásokra vonatkozó közös szabályok elfogadására.

A tagországoknak tehát ma már az uniós jog értelmében kötelezően el kell ismerniük a más tagállamban megállapított leszármazást, különösen a szabad mozgásra³⁹⁷ vonatkozó uniós jogból eredő jogok – mint a másik tagállamba való beutazáshoz és tartózkodáshoz való jog,³⁹⁸ az egyenlő bánásmódhoz való jog³⁹⁹ és a gyermek úti okmányainak beszerzéséhez való jog – alkalmazása esetén. Az uniós jog azonban nem írja elő a más tagállamban megállapított leszármazás elismerését a gyermek nemzeti jogából eredő jogai, például az öröklési, tartási vagy felügyeleti jogok szempontjából. Ezen elismerés hiánya jelentős hátrányos következménnyel járhat a gyermekekre nézve. Akadályozhatja őket az alapvető emberi jogaik határokon átnyúló helyzetekben történő érvényesítésében, mivel nem biztosítják számukra azokat a jogokat, amelyek a nemzeti jog szerint megilletik őket a leszármazásból eredően. A gyermekek elveszíthetik azt a jogukat is, hogy bármelyik szülőjük a törvényes képviselőjüként járjon el egy másik tagállamban olyan fontos ügyekben, mint például az orvosi kezelés vagy az iskoláztatás. Az ilyen el nem ismerés sérti a gyermekek alapvető jogait, különösen az identitáshoz való jogot, a megkülönböztetésmentességhez való jogot, valamint a magán- és családi élet tiszteletben

³⁹⁵ Vagyis azok a szabályok, amelyek meghatározzák, hogy határokon átnyúló helyzetekben mely tagállam bíróságai illetékesek a szülői jogállás megállapítására.

³⁹⁶ Azaz a határokon átnyúló helyzetekben a szülői jogállás megállapítására alkalmazandó nemzeti jogot kijelölő kollíziós szabályok.

³⁹⁷ Az Alapjogi Charta 45. cikke szerint (1) Minden uniós polgárnak joga van a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz.

³⁹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK IRÁNYELVE (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2004.4.30.

³⁹⁹ Az egyenlő bánásmódhoz való jogot az Európai Unió létrehozásáról szóló szerződés, valamint az Alapjogi Charta 21. cikke is rögzíti. Emellett az uniós országok az Emberi Jogok Európai Egyezményének keretében is vállaltak kötelezettségeket. Itt szükséges megjegyezni, hogy az említett jogok tartalma és terjedelme megegyezik az EJEE 8. cikkében foglaltakkal.

tartásához való jogot. Ezen túlmenően a szülői lét el nem ismerése negatív hatással lehet gyermekek és családjaik jólétére.

Ezek a problémák arra kényszeríthetik a családokat, hogy jogi eljárást kezdeményezzenek a leszármazás másik tagállamban történő elismerése érdekében, ezzel az eljárások azonban mind a családok, mind a tagállami igazságszolgáltatási rendszerek számára idő- és költségigényesek, továbbá bizonytalan kimenetelűek. Hiába biztosított az uniós jog szerint a szabad mozgáshoz való jog, ha a családokat visszatartja, hogy attól félnek, egy másik tagállamban nem ismerik el minden tekintetben a gyermekek családi jogállását, ezáltal végső soron a szülők elveszíthetik szülői státuszukat.

Az Európai Parlament a helyzetet felismerve, 2017. február 2-i állásfoglalásában⁴⁰⁰ az örökbefogadások határokon átnyúló elismerésére, 2022. április 5-i állásfoglalásában⁴⁰¹ pedig a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban a gyermek jogainak védelmére hívta fel a figyelmet.

Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnöke az Európai Unió helyzetéről szóló 2020. évi beszédében utalt arra, hogy biztosítani kell, ha valamely tagállam megállapította a leszármazást, azt az összes többi tagállamban ismerjék el. A Bizottság a 2020-as stratégiájában kitűzött céloknak megfelelően, a polgári panaszok, az Európai Parlamenthez benyújtott petíciók és az olyan bírósági eljárások, amelyekben a családok nehézségekbe ütközhetnek gyermekeik szülői hovatartozásának elismerése során a határokon átnyúló helyzetekben az EU-n belül, továbbá a jelen értekezésben részletezett EUB döntésekre⁴⁰² is tekintettel, 2022. december 7-én tanácsi rendeletre irányuló javaslatot⁴⁰³ (a továbbiakban: Javaslat) fogadott el. A Bizottság számadatai alapján jelenleg mintegy 2 millió gyermek lehet abban a helyzetben, hogy az egy adott tagállamban megállapított leszármazást valamely másik tagállam nem ismeri el minden tekintetben. Ebből pedig a családoknak nehézségei származhatnak a más uniós tagállamba utazáskor vagy letelepedéskor.

A Javaslat szerinti cél, hogy a gyermekeket a nemzeti jog szerint azonos jogok illessék meg többek között az oktatás, az egészségügyi ellátás, a felügyeleti jog vagy az öröklés tekintetében. Valamennyi tagállam köteles a gyermek mindenképp felett álló érdekét szem előtt

⁴⁰⁰ Az Európai Parlament 2017. február 2-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusairól (2015/2086(INL)) (2018/C 252/02)

⁴⁰¹ Az Európai Parlament 2022. április 5-i állásfoglalása a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban a gyermek jogainak védelméről (2021/2060(INI)) (2022/C 434/02)

⁴⁰² Például a Coman és VMA ügyek.

⁴⁰³ Az Európai Bizottság a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendelet javaslata 2022/0402 (CNS) Brüsszel, 2022.12.7. COM(2022) 695.

tartva eljárni. Védeni minden gyermek családi élethez való alapvető jogát, és megtiltani a gyermeknek a szülei családi állapota vagy szexuális irányultsága, illetve a gyermek fogantatásának módja alapján történő megkülönböztetést. A rendelet főként arra irányul, hogy megvédje a szülői jogállással kapcsolatos, határokon átnyúló ügyek által érintett gyermekek alapvető emberi jogait és egyéb jogait, ideértve a gyermekek önazonossághoz⁴⁰⁴, megkülönböztetésmentességhez⁴⁰⁵, valamint magán- és családi élethez való jogát⁴⁰⁶, figyelembe véve elsősorban a gyermek mindenek felett álló érdekének tiszteletben tartását.⁴⁰⁷ A Javaslat fő célja a leszármazással kapcsolatos nemzetközi magánjogi szabályok uniós szintű harmonizálása.⁴⁰⁸ A Javaslat egyik kulcseleme, hogy az egyik uniós tagállamban megállapított leszármazást az összes többi tagállamban, külön eljárás nélkül el kell ismerni, amely kifejezetten elősegíti a Gyermekek jogi Egyezmény érvényesülését is.

A Javaslat összhangban van az Emberi Jogok Európai Egyezményével is, amely biztosítja a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jogot, továbbá az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) és az Európai Unió Bíróságának (EUB) – többek között a bérnyasággal, a szülői státusszal vagy az uniós polgárok szabad mozgásával összefüggő – ítélkezési gyakorlatával is. Emellett a Javaslat segíti a gyermekek jogainak védelmére és előmozdítására irányuló uniós célkitűzéseket is, amelyeket az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ)⁴⁰⁹ és a Charta rögzít. Így például azt a Charta-előírást, hogy az uniós jog alkalmazása és végrehajtása során garantálja a gyermekek és családjuk alapvető jogainak a védelmét. De e jogok közé tartozik a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jog,⁴¹⁰ a megkülönböztetésmentességhez való jog, valamint a gyermek arra vonatkozó joga, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, ha az összhangban van az érintett gyermek mindenek felett álló érdekével. Az ENSZ Gyermekek jogi Egyezményének megfelelően, a Charta szintén rögzíti,⁴¹¹ hogy a hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenek felett álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie.⁴¹²

⁴⁰⁴ Az ENSZ gyermekjogi egyezményének 8. cikke.

⁴⁰⁵ Az ENSZ gyermekjogi egyezményének 2. cikke, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikke.

⁴⁰⁶ Az ENSZ gyermekjogi egyezményének 9. cikke, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. és 24. cikke.

⁴⁰⁷ Az ENSZ gyermekjogi egyezményének 3. cikke, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 24. cikke.

⁴⁰⁸ European Commission, 'Proposal for a Regulation on the Cross-Border Recognition of Parenthood' (2022) COM(2022) 695 final.

⁴⁰⁹ Az Európai Unióról szóló szerződés 3. cikk (3) és (5) bekezdése.

⁴¹⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 7., 21. és 24. cikk.

⁴¹¹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 24. cikkének (2) bekezdése.

⁴¹² Lásd bővebben: Javaslat a Tanács rendelete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról Brüsszel, 2022.12.7. COM(2022) 695 final 2022/0402 (CNS)

Az Európai Parlament 2023. decemberben támogatta⁴¹³ a bizottsági Javaslatot.

A Javaslat legfőbb újítása tehát az, hogy az uniós országok által megállapított szülői jogállást automatikusan el kellene ismerni az egész EU-ban. Az elismerés megtagadása pedig csak szigorúan meghatározott indokok alapján és egyéni elbírálás után lehetne lehetséges a diszkrimináció megelőzése érdekében. A Javaslat révén a nemzeti családjog nem változik, hiszen a szülői jogállás nemzeti szinten történő megállapításakor a tagállamok eldönthetik, hogy elfogadják-e például a béranyaságot. A jogszabálytervezet értelmében viszont kötelesek lesznek elismerni a más uniós ország által megállapított szülői jogállást. Ezt a döntést pedig függetleníteni kell attól, hogy a gyermek hogyan fogant, született vagy milyen családban él. A Javaslat azért ad némi mozgásteret a tagállamoknak: szigorúan meghatározott esetekben és eljárás alapján lehetőségük lenne arra, hogy ne ismerjék el a szülőséget, ha az nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a közrendjükkel. Annak érdekében azonban, hogy ezekben a kivételes esetekben ne történhessen hátrányos megkülönböztetés – például az azonos nemű szülők gyermekeivel szemben –, minden egyes esetet külön kell majd megvizsgálni.

A Javaslat elfogadásával a képviselők támogatták egy nem kötelezően alkalmazandó igazolás, az Európai Szülői Tanúsítvány⁴¹⁴ (vagy más néven Európai Leszármazási Igazolás, a továbbiakban: Tanúsítvány) bevezetését is. Ennek az igazolásnak a célja a bürokrácia csökkentése és a szülői jogállás elismerésének megkönnyítése⁴¹⁵ az EU-ban, hiszen kifejezetten egy másik tagállamban való felhasználás céljából adnák ki. A Tanúsítvány nem helyettesíti a nemzeti dokumentumokat, ugyanakkor helyettük is használható és az EU összes nyelvén, valamint elektronikus formában is elérhető lenne.⁴¹⁶

A Tanúsítványt abban a tagállamban állítanak ki, amelyben a leszármazást az alkalmazandó joggal összhangban megállapították, és amelynek a bíróságai a Javaslat szerint joghatósággal rendelkeztek az adott esetben. A Tanúsítvány a kibocsátása szerinti

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM\(2022\)0695_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM(2022)0695_HU.pdf) (Megtekintve: 2025.01.24.)

⁴¹³ Az Európai Parlament jogalkotási állásfoglalás-tervezete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendeletre irányuló javaslatról (COM(2022)0695 – C9-0002/2023 – 2022/0402(CNS)) (Különleges jogalkotási eljárás– konzultáció) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0368_HU.html (Megtekintve: 2025.01.25.)

⁴¹⁴ A formanyomtatvány tervezete itt érhető el. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15837-2022-ADD-1/hu/pdf> (Megtekintve: 2025.03.12.)

⁴¹⁵ „Egyetlen gyermeket sem szabad megkülönböztetni a családja vagy a születési módja miatt. Jelenleg a gyermekek jogi értelemben elveszíthetik szüleiket, amikor egy másik tagállamba lépnek. Ez elfogadhatatlan. Ezzel a szavazással közelebb kerülünk ahhoz a célhoz, hogy ha egy tagállamban szülő vagy, akkor minden tagállamban szülő vagy,” emelte ki Maria-Manuel Leitão-Marques (S&D, Portugália) a plenáris szavazást követően.

⁴¹⁶ Lásd bővebben <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-12/cp210221hu.pdf> Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. Sajtóközleménye. (Megtekintve: 2025.03.05.)

tagállamban is felhasználható. A tagállami hatóságok csak akkor kötelesek kibocsátani, ha a gyermek vagy annak törvényes képviselője kéri. Tehát az arra jogosult személyek nem kötelesek kérelmezni a Tanúsítvány kibocsátását, és a leszármazás elismerésének másik tagállamban történő kérelmezésekor más dokumentumokat is bemutathatnak, például bírósági határozatot vagy a megfelelő igazolással ellátott közokiratot. Ha azonban egy hatóságnak vagy személynek valamely másik tagállamban kiállított Tanúsítványt mutatnak be, az adott hatóság, illetve személy az igazolás helyett nem kérheti bírósági határozat vagy közokirat bemutatását. Ez egyértelmű könnyebbséget jelent a mindennapokban a szülő, a család számára. A tagállamok leszármazásról szóló vagy születési anyakönyvi kivonatai elsődlegesen olyan közokiratok, amelyek a leszármazás tekintetében bizonyító erővel rendelkeznek. Az anyakönyvi kivonatok minden tagországban más eljárás szerint, más formátumban és más nyelven állítják ki, és azok a kibocsátó tagállamtól függően eltérő tartalommal és joghatással rendelkeznek. A Javaslát szerint ezekhez a dokumentumokhoz mellékelhető a Tanúsítvány, amely igazolja az adott dokumentum bizonyító erejét; a bizonyító erőt pedig el kell fogadni, kivéve, ha az ellentétes annak a tagállamnak a közrendjével, ahol az adott dokumentumot bemutatták. Ezzel szemben a Tanúsítványt minden esetben a Javaslátban meghatározott eljárás keretében, egységes formanyomtatványon, az egész Unió területén azonos tartalommal és hatállyal kell kiadni, összhangban a javaslat rendelkezéseivel. Vélelmezni kell, hogy a Tanúsítvány hitelesen bizonyítja a Javaslát által kijelölt alkalmazandó jog szerint megállapított elemeket, és azt nem szükséges semmilyen nemzeti dokumentumba átültetni ahhoz, hogy be lehessen jegyezni a vonatkozó tagállami nyilvántartásba.

Mivel a Tanúsítvány formanyomtatványa valamennyi uniós nyelven rendelkezésre állna, jelentősen csökkenne a fordítások iránti igény. Tekintettel arra, hogy a leszármazási jogállás az esetek többségében állandó, a Tanúsítvány és annak másolatai érvényessége időben nem lenne korlátozott, ez azonban nem érinti annak lehetőségét, hogy a Tanúsítványt szükség esetén kijavítsák, módosítsák, felfüggeszék vagy visszavonják.⁴¹⁷

Habár a Javaslát elfogadását követően a lengyel kormány igazságügyi minisztere, Sebastian Kaleta szinte azonnal jelezte, hogy a lengyel kormány meg fogja vétózni a tervezetet.⁴¹⁸ Ugyanakkor, az is leszögezhető, hogy a nemzeti jogalkalmazói gyakorlat uniós joghoz való

⁴¹⁷Lásd bővebben a Bizottság 2022.12.7. COM(2022) 695 final, 2022/0402 (CNS) számú Javaslata.[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM\(2022\)0695_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM(2022)0695_HU.pdf) (Megtekintve: 2025.03.12.)

⁴¹⁸ CNE NEWS <https://cne.news/article/2201-poland-to-veto-eu-proposal-to-harmonise-surrogacy-and-lgbt-families> (Megtekintve: 2025.02.19.)

igazítása megkezdődött. Ugyanis a jelen értekezés előző fejezetében részletezett 2018-as *Coman ügyben*⁴¹⁹ hozott ítéletet követően például a bolgár Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság az ország uniós jogból eredő kötelezettségei teljesítésének érdekében úgy döntött, hogy az ausztrál és francia származású, azonos nemű pár ausztrál állampolgárságú tagja a 2004/38/EK irányelvnek megfelelően házastársnak minősül. A lengyel Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság (NSA) pedig a 2019. december 2-án hozott döntésében⁴²⁰ a *Coman-ügy* által az EUB joggyakorlatának részévé tett funkcionális megközelítésnek megfelelő ítéletet hozott. Az NSA ugyanis arra a megállapításra jutott, hogy két azonos nemű személyt szülőként feltüntető külföldi születési anyakönyvi kivonat lengyelországi bejegyzésének közrendi okból történő megtagadása nem akadályozza annak, hogy a gyermek számára a hatóságok közvetlenül a külföldi dokumentum alapján ún. PESEL⁴²¹ számot jegyezzenek be. A mondhatni elektronikus személyazonosító számként funkcionáló PESEL szám az alapja később a személyigazolvány, útlevél és más hivatalos dokumentumok kiadásának. Jóllehet a döntés köti a lengyel közigazgatási szerveket, mégis egyes szerzők szerint kétséges, hogy a gyakorlatban a hasonló kérelmek elbírálása is ilyen gördülékenyen megy majd.⁴²²

Az Európai Unió Tanácsa Főtitkárságának tájékoztatása⁴²³ szerint a Bizottság 2022. december 8-i levelében továbbította a Javaslatot a Tanács számára. Mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése, a Tanácsnak az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően egyhangúlag kell határoznia. A Javaslatot 2022. december 19-én terjesztették a polgári jogi ügyekkel foglalkozó munkacsoport elé (szülői szerep).

A munkacsoport elnöksége 2024. május 24-én az Állandó Képviselők Bizottságának és a Tanácsnak címzett irányadó vita javaslatot terjesztett elő. A vita javaslat anyagában olvasható, hogy az európai adatvédelmi biztos 2023. január 26-án, az Európai Parlament pedig 2023. december 14-én nyilvánított véleményt az ügyben. A Tanács leszármazással foglalkozó polgári jogi munkacsoportja több ülésén is megvizsgálta a Javaslatot.

⁴¹⁹ Az Európai Unió Bírósága a *Coman* és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne, C-673/16. sz. ügy. (2018. június 5.)

⁴²⁰ NSA, II OPS 1/19 (2019/12/02), para. 10. https://caselaw.statelessness.eu/sites/default/files/decisions/NSA_2Dec2019.pdf (Megtekintve: 2025.02.28.)

⁴²¹ Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności

⁴²² MARINKÁS GYÖRGY (2023): im.,34. o.

⁴²³ Az Európai Unió Tanácsának Főtitkársága Közinformációs Szolgálat emailben történt megkeresést követően, 2025.02.21-én küldött válaszában tájékoztatást adott az ügy jelenlegi állásáról. A közölt információkat az EU Tanácsa Főtitkárságának Tájékoztatási Szolgálat készítette, és nem tekinthető a Tanács hivatalos álláspontjának. Kapcsolatfelvétel: <https://www.consilium.europa.eu/en/infopublic/> (2025.02.10.)

A béranyaság kérdése – amely nem kizárólag a szivárványcsaládokat érinti – az egyik olyan téma, amely a munkacsoport ülésén jelentős vitát váltott ki és így foglalkozni kell e kérdéssel is. Az Elnökség véleménye szerint időszerű lenne irányadó vitát folytatni erről a fontos kérdésről.

A Javaslat nem szabályozza és nem is tiltja magát a béranyaságot. A Szerződések értelmében minden tagállam hatáskörrel rendelkezik annak eldöntésére, hogy a nemzeti ügyekben hogyan állapítja meg a leszármazást, és hogy a területén szabályozzák vagy tiltják-e a béranyaságot. Egyes tagállamok engedélyezik és szabályozzák is a béranyaságot, míg más tagállamok nemzeti jogukban tiltják vagy nem rendelkeznek erre a kérdésre vonatkozó szabályozási kerettel. Olaszországban és Romániában a béranyaság kifejezetten tiltva van. Csehországban és Lengyelországban nincs szabályozva, Németországban maga a törvény nem teszi lehetővé a béranyaságot etikai okokból. A potenciális szülők azonban más álláspontot képviselnek, és sokszor béranyát keresnek külföldön. Svédországban a béranyaság nincs kifejezetten tiltva, de van rá hallgatóságos tilalom a béranyasági megállapodásokra vonatkozóan.⁴²⁴

Az Elnökség kifejtette, hogy teljes mértékben tudatában van annak, hogy a Javaslat vizsgálata még folyamatban van, különösen a joghatósági szabályok és az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok tekintetében. Bár más további szempontokat is még alaposabban meg kell vitatni, a béranyaság a Javaslat egyik legérzékenyebb aspektusa. Ebben az összefüggésben az Elnökség úgy véli, hogy az ezzel kapcsolatos politikai iránymutatás segítené a szakértői szintű megbeszéléseket. Végezetül az Elnökség emlékeztet arra az elvre, hogy „mindaddig semmiről nincs megállapodás, amíg mindenről megállapodás nem született.”

Az Elnökség fő célja tehát, hogy a Javaslat keretében minden tagállam számára elfogadható megoldást sikerüljön találni a béranyasággal kapcsolatban felmerült kérdésekre. A szakértői szintű megbeszélésekből kiderült, hogy többféle megoldásra van szükség ahhoz, hogy a Javaslattal összefüggésben a béranyaság által felvetett összes kérdésre választ lehessen adni. Az Elnökség a következő megoldásokat terjesztette a miniszterek elé: a) a közrendi kivételre való hivatkozás lehetősége, b) az imperatív nemzeti rendelkezések alkalmazása és c) a nemzeti jog szerinti alternatív eljárás alkalmazásának lehetősége a leszármazásnak a béranyaságot követően történő elismerésére. Az Elnökség úgy véli, hogy ezek a javasolt megoldások rugalmasságot biztosítanak a tagállamok számára a béranyasággal kapcsolatos

⁴²⁴ Initiative on the recognition of parenthood between Member States Factual summary of the Open Public Consultation Brussels, October 2021 Ref. Ares (2021) 6847413, – 08/11/2021., p. 185.

saját nemzeti politikájuk védelmének lehetősége érdekében. Az Elnökség úgy vélte, hogy a bérnyaságot magukban foglaló helyzetek a Javaslat hatálya alá vonása – a tagállamok aggályainak a javasolt megoldások révén történő kezelése mellett – hozzájárulna valamennyi gyermek jogainak védelméhez.

A fenti okokra tekintettel az Elnökség politikai iránymutatást kért a miniszterektől. Felkérte a minisztereket, hogy fejték ki azzal kapcsolatos álláspontjukat, hogy a közrendi kivétel alkalmazásának lehetősége, az imperatív nemzeti rendelkezésekről szóló cikk beillesztése és a leszármazás bérnyaságot követően történő elismerésére vonatkozó, a nemzeti jog szerinti alternatív eljárás alkalmazásának lehetősége – lehet-e a továbblépés megfelelő módja a Javaslat összefüggésében a leszármazás bérnyaságot követően történő megállapítása és elismerése tekintetében. Az említett megoldások konkrét megvalósításának mikéntjéről további szakértői szintű megbeszéléseket szükséges lefolytatni.⁴²⁵

A miniszterek a Bel- és Igazságügyi Tanács keretében 2024 június 14-én tartottak az irányadó vitát a Javaslatról. A vita során a miniszterek mindenekelőtt a leszármazás bérnyaságot követő megállapításával kapcsolatos esetekkel foglalkoztak annak érdekében, hogy azután továbbléphessenek a Javaslattal kapcsolatos tárgyalásokban.⁴²⁶

Az irányadó vitát követően a vizsgálat technikai szinten folytatódott és jelenleg is folyamatban van. A Tanács Polgári jogi munkacsoportja legutóbb 2025. március 4-én ülésezett az ügyben, azt követően, hogy az Elnökség több alkalommal újraszövegező javaslatot tett.

A következő lépés, hogy a Bizottság Javaslatát az Európai Unió Tanácsának különleges jogalkotási eljárás keretében és – mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése, – egyhangúlag kell határoznia. Amennyiben elfogadják a javaslatot, öt évvel a rendelet hatályba lépése után, a Bizottság értékeli annak tagállami alkalmazását és módosításokat javasolhat.

VI.3. Részkövetkeztetések

Az európai családjogi széttöredezettesség ma már kézzelfogható jogbizonytalanságot okoz. Az alapjogok tényleges érvényesülése, a személyek szabad mozgása és a gazdasági kohézió csak akkor garantálható, ha a tagállami különutakat legalább eljárásjogi szinten összekapcsoljuk. A horizontális antidiszkriminációs irányelv elakadása ezért nem pusztán elvi hiány, hanem

⁴²⁵ A Tanács Elnökségének irányadó vita javaslata. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9897-2024-INIT/en/pdf> (Megtekintve: 2025.03.12.)

⁴²⁶ A Bel- és Igazságügyi Tanács (Igazságügy) 2024. június 14-i irányadó vitájának főbb eredményeiről szóló tájékoztató itt érhető el: <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/jha/2024/06/14/> (Megtekintve: 2025.03.24.)

nagyon is gyakorlati következményekkel jár: az LMBTQI-személyek a munka világán kívül továbbra is töredezt és egyenlőtlen védelemben részesülnek az EU-n belül. Leszögezhetjük, hogy az azonos nemű családokban élő gyermekek jogait különbségtétel nélkül, a szülői státusz jogi elismerésével is védeni kell.⁴²⁷

Az egységesebb uniós szabályok hiányában a házasság, a szülői státusz és a kapcsolódó szolgáltatások elérését valójában az a véletlen határozza meg, hogy az érintett melyik államban él.

A szülői státusz kölcsönös elismerésére irányuló rendeleti javaslat célzott és arányos válasz lehet erre a kiszolgáltatottságra. Bár nem harmonizálja a családjog anyagi jogi részét, de a határon átnyúló helyzetekben egységesíti a joghatósági, az alkalmazandó jogi és az elismerési szabályokat, valamint bevezeti az Európai Szülői Tanúsítványt. Az „aki egy országban szülő, az mindenhol szülő” elv a gyermek mindenképp felett álló érdekét, a Charta 7., 21. és 24. cikkét, továbbá az EJEB/EUB ítélezési minimumait fordítja le végrehajtható eljárásjogi garanciákra. E megoldás egyszerre szolgálja a mobilitást, a jogbiztonságot és a diszkrimináció megelőzését.

⁴²⁷ SAMANTHA BESSON, *'Enforcing the Child's Right to Know Her Origins: Contrasting Approaches Under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights* (2007) 21(2) *International Journal of Law, Policy and the Family*, p.137., DOI: 10.1093/lawfam/ebm003

VII. VÉGKÖVETKEZTETÉSEK

VII.1. A kutatás eredményeinek összefoglalása

Európában a házasság és a család kettős racionalitás mentén fejlődik: az állami/alkotmányos identitás még sok esetben őrzi a hagyományos modellt, miközben a jogvédelmi minimumok – szabad mozgás, diszkriminációtilalom, családi élet tisztelete – „híd-szabályokként” működnek. E hidak nem szüntetik meg az anyagi jogi különbségeket, de csökkentik a jogi súrlódást, és a felek mindennapi életében kiszámíthatóbb hozzáférést biztosítanak a státuszhoz és a kapcsolódó jogokhoz. A továbblépés tere így nem általános kodifikáció, hanem az elismerés finomhangolása – különösen a családi kötelek és a gyermekek jogi identitásának védelme érdekében.

Az értekezésben részletesen bemutattam, hogy mely tagországokban milyen családjogi jogosítványok illetik az azonos nemű párokat. Az erről készült összefoglaló térképen (3. ábra) is jól látható, hogy hol érhető el az azonos nemű párok számára a házasságkötéshez való jog, a bejegyzett élettársi kapcsolat, a de facto élettársi kapcsolat, továbbá az együttélés hol nincs elismerve vagy nincs információ, illetve, hogy mely országok tiltják alkotmányos szinten az azonos nemű párok házasságkötését.

A magyar jogalkotó ugyan jelentős lépést tett az azonos nemű párok családjogi elismerése felé a Békvtv. elfogadásával, azonban a gendersemleges házasság bevezetése és a szivárványcsaládok családként való elismerése még várat magára. Ennek oka elsősorban az Alaptörvény kilencedik módosításának elfogadása, ami szinte ellehetetlenítette ezt az elismerést.

Az EJEB házasságkötéssel kapcsolatos esetjoga egy meglehetősen szerteágazó, és esetenként ellentmondásokkal is „megfűszerezett” jogterület.⁴²⁸ Ahogy már többször utaltam rá, az EJEE 12. cikke és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 9. cikke bár összhangban áll egymással, mégsem fedik teljes egészükben egymást. Az EJEB és az EUB vonatkozó esetjogának vizsgálata során megállapítható, hogy a két bíróság hat egymásra és kölcsönösen befolyásolja egymás esetjogát.

A szakirodalom gyakran kiemeli, hogy az európai bírói fórumok az alapjogok érvényre juttatása terén *evolutív* joggyakorlatot folytatnak, amely megállapítással én is egyetértek. Ezek a bírói döntések mindazonáltal nem teremtenek kötelezettséget arra, hogy az egyes

⁴²⁸ CSERBÁNÉ NAGY ANDREA: (2012): i. m. 270.o.

tagállamok egy családjogi intézmény kereteinek megvonásakor alapul vegyék pl. a jelen értekezésben is idézett esetekkel kapcsolatos, a bíróságok – az értelmezett normaszövegen túlmutató – intelmeit is.

Az EU Szerződéseinek releváns rendelkezései nem adnak felhatalmazást arra, hogy a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi ügyeket célzó szabályozáson túl is jogegységesítést hajtson végre a családjog nemzeti szabályai körében.⁴²⁹ Az EJEE és a Charta rendelkezései szerint pedig a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot a nemzeti jog szabályai szerint kell garantálni.⁴³⁰

Annak érdekében, hogy az ítélkezési gyakorlat a jövőre nézve egységesebb képet mutasson, meglátásom szerint a házasság és a család fogalmának pontosabb és egységesebb meghatározása terén, a bíróságok joggyakorlatát célszerű volna továbbfejleszteni. Továbbá, mivel egyre nagyobb számban jelennek meg határokon átnyúló házassággal kapcsolatos ügyek, szükségesnek tartom az európai családjogi harmonizációs folyamatok továbbfejlesztését⁴³¹, a különböző tagállami belső szabályozások egységesítése végett.

A tárgyalt EJEB és EUB döntések jól példázzák a családjogi ügyek szabályozásának összetettségét az EU-ban. Az EJEE által védett alapjogokból álló többszintű jogi háló, az uniós joggal és a nemzeti intézkedésekkel kombinálva mutatja azt a szabályozási összetettséget, amelyben a jogaik elismeréséért küzdő polgároknak kell szembenézniük. Amikor ezek az állampolgárok kisebbségekhez (jelen esetben szexuális kisebbségekhez) tartoznak, az egyenlő bánásmód és a diszkrimináció elleni védelem alapvető kérdései kerülnek előtérbe. Figyelembe kell azonban venni, hogy az uniós jog által garantált védelem jelenlegi szakaszában elsősorban a szabad mozgásra vonatkozó rendelkezések hatékonyságának biztosítására irányul. Ez kétségtelenül fontos elem, de nem oldja meg az egyenlőtlen bánásmód problémáit azokban a tényállásokban, amikor hiányzik a nyilvánvaló határokon átnyúló elem, és nem lehetséges az uniós joghoz folyamodni. Valójában ezekben a kizárólagos nemzeti hatáskörébe tartozó ügyekben a tagállamok akarátán múlik, hogy csökkentik-e a szivárványcsaládokkal szembeni egyenlőtlen bánásmódot.⁴³²

⁴²⁹ GOMBOS KATALIN: *A jogharmonizáció lehetőségei a családi jog területén*. In Raffai, Katalin (szerk.): *Határon átnyúló családi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században*. Budapest, Pázmány Press, 2018, 61-73.o.

⁴³⁰ WOPERA (2014): i. m.16.o.

⁴³¹ Lásd bővebben MARIE-BENEDICTE DEMBOUR, *'When Humans Become Migrants'* (2015) Oxford University Press, ISBN: 9780199667833.

⁴³² Lásd bővebben ALINA TRYFONIDOU AND ROBERT WINTEMUTE: *Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU'* (2015) ILGA-Europe Policy Paper, ISBN 978-92-846-7886-0, doi: 10.2861/707956

A bíróságok az azonos nemű párokra vonatkozó házasságkötéssel, gyermekvállalással és mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos bírósági eljárásai során a következő kérdés is felmerült: Szexuális orientáció alapján, tehető-e különbség az örökbefogadás terén az egyedülálló személyek, valamint azonos nemű és különemű párok között? A bíróságok döntéseit áttekintve megállapítható, hogy az államok az egyéni örökbefogadás során nem tehetnek különbséget az adoptáló személyek között azok szexuális orientációja alapján. Az összehasonlítható helyzetben lévő azonos és különemű élettársak között nem tehető szexuális orientáción alapuló különbség a partner gyermekének örökbefogadására vonatkozóan, de eltérő családi státuszú csoportoknál a különbségtétel megengedett.⁴³³ Az emberi reprodukciós eljárásban való részvétel esetében az azonos nemű párokra vonatkozóan csekély számú bírósági jogeset található, így nem vonható le messzemenő következtetés sem.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az EJEB joggyakorlata alapján az EJEE 8. cikkéből nem vezethető le az örökbefogadás révén történő családalapításhoz való jog. Az Európa Tanács tagállamait széles mérlegelési jogkör illeti meg azt illetően, hogy milyen feltételektől teszik függővé az örökbefogadást. A tagállamok dönthetnek úgy, hogy például életkori határt szabnak az örökbefogadásra való alkalmasságra, valamint hogy egyedülálló személyek számára biztosítják-e az örökbefogadás jogát. Tehát az EJEE nem teszi a tagállamok kötelezettségévé a gendersemleges házasság és az azonos nemű párok számára a közös örökbefogadáshoz való jog biztosítását, azonban ha a tagállamok a kötelezettségeiken túlmenő jogokat biztosítanak, azt megkülönböztetéstől mentesen kell megtenniük.⁴³⁴

Az EJEB joggyakorlata szerint az a jogalkotó, amely az EJEE 8. cikkéből eredő kötelezettségein túlmenően garantál valamely jogot, e jog érvényesülését nem teheti függővé olyan feltételtől, amely ellentétes az EJEE 14. cikkében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmával. Az EJEE 14. cikk sérelmének megállapítása kapcsán döntő súlya van annak, hogy az e jog sérelmére hivatkozó panaszos fél összehasonlítható helyzetben van-e más személyekkel. Az egyedülálló homoszexuális személyek és az azonos nemű párok örökbefogadáshoz való joga terén ez azt a kérdést veti fel, hogy az egyedülálló homoszexuális személyek és az azonos nemű párok összehasonlítható helyzetben vannak-e

⁴³³ Az EJEB 25.951/07. sz. *Valerie Gas és Nathalie Dubois Franciaország* elleni ügyben hozott ítélete: házastársak és élettársak.

⁴³⁴ Ebből az okból született például Ausztriával szemben marasztaló ítélet az EJEB előtt, aminek következtében Ausztriában kiterjesztették a 2. szülő általi örökbefogadást az azonos nemű párokra is. Az Amerikai Egyesült Államokban pedig a Legfelsőbb Bíróság az Alkotmányból levezethető alapvető jognak nyilvánította a házassághoz való jogot, így az USA-ban ma már valamennyi tagállamban elérhető a gendersemleges házasság jogintézménye.

az egyedülálló heteroszexuális személyekkel és az eltérő nemű párokkal? E kérdés megválaszolása – többek között az EJEB joggyakorlatában fellelhető ellentmondásokra is tekintettel – korántsem egyértelmű.⁴³⁵

A Coman és a VMA ügyekben hozott döntések hatással lehettek a Bizottság 2022-es, horizontális jogalkotási kezdeményezésére és az Európai Parlament 2023 decemberében hozott döntésére a szülői jogállás egységes elismerésének kérdéséről. A döntés következtében biztosításra kerülhet, hogy ha egy uniós ország megállapítja a szülői jogállást, akkor azt a többi tagállamnak is kötelező elismernie.⁴³⁶ A Parlament támogatta az Európai Szülői Tanúsítvány bevezetését is, amelynek célja a bürokrácia csökkentése és a szülői jogállás elismerésének megkönnyítése.

A következő feladat, hogy a Parlamenttel folytatott konzultációt követően az uniós kormányok egyhangúlag döntsenek a szabályok végleges formájáról.⁴³⁷ A döntést követően ugyan a nemzeti családjog nem változik – hiszen a szülői jogállás nemzeti szinten történő megállapításakor a tagállamok eldönthetik, hogy elfogadják-e például a béranyaságot –, azonban a jogszabálytervezet értelmében a tagállamok kötelesek lesznek elismerni a más uniós ország által megállapított szülői jogállást.

A szülői jogállás uniós szinten történő egységes elismerésének biztosítását célzó bizottsági rendeletalkotási Javaslát elfogadása viszont még várat magára. A technikai egyeztetés és vita jelenleg politikai szintéren zajlik az Európai Unió Tanácsában. Mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése, a Tanácsnak az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, különleges jogalkotási eljárásban egyhangúlag kell határoznia. Ellenben a Tanácsban az egyhangú döntés megszerzése rendkívül nagy kihívást jelenthet, hiszen a Javaslát érinti a gyermeket nevelő azonos nemű pár házastársak, házasságkötésük révén létrejött szülői státusz kérdését és hat tagállam alkotmányosan tiltja az azonos nemű párok házasságát. Valójában más tagállam is ellene lehet e jogalkotási folyamatnak, ugyanis az EU-ban nagymértékben a konszenzusépítésen és a szavazatkereskedésen alapul a politikaalkotás

⁴³⁵ Lásd bővebben BENYUSZ MÁRTA ÉS MARINKÁS GYÖRGY: i. m. 59-60.o.

⁴³⁶ Lásd bővebben Eva Roca, 'Freedom of Movement and Same-Sex Families: A European Union Perspective' (2021) 36(1) Utrecht Journal of International and European Law 47.o.

⁴³⁷ Sajtóközlemény: *A szülői jogállás elismerése: Az EP egyenlő jogokat akar a gyermekeknek.* https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20231208IPR15786/a-szuloi-jogallas-elismerese-az-ep-egyenlo-jogokat-akar-a-gyermekeknek?fbclid=IwAR1Jhw55W_dGVu9wDzp5tgc5AxlltpiP4_NfKiDBzPuEyfUgCIOMCw7ZMmU (Megtekintve: 2024.09.15.)

természete. Ez az akadály úgy hárulhatna el, ha a Tanács aktiválná az EUSZ 48. cikkének (7) bekezdése szerinti átjáró záradékot, azaz különleges *passerelle klauzulát*⁴³⁸ alkalmazna.

Fontosnak tartom azt is megjegyezni, hogy az Európai Unió 2020. novemberében jelentette meg az LMBTIQ személyek esélyegyenlőségére vonatkozó stratégiáját (2020-2025).⁴³⁹ A stratégia szerint, a Bizottság törekedni fog arra, hogy az EU teljes területén a szabad mozgáshoz való jog egységes értelmezése biztosított legyen. Továbbá a Bizottság szeretné biztosítani azon családjogi elismerések alkalmazását, amik az egyes országok közötti határátlépéskor merülhetnek fel.⁴⁴⁰

A *Coman*, a *VMA* és a *RPO* ügyek közös jellemzője, hogy egyes uniós állampolgárok megtámadták saját országuk hatóságainak közigazgatási döntéseit, amelyek nem ismerték el az azonos nemű családtagok polgári jogállását és az uniós jogi védelem rendszeréhez fordultak az EUB kvázi normatív aktivizmusa érdekében. A jogi probléma fő oka, hogy a személyi állapot meghatározása, különösen az azonos nemű párok házasságáról és szülői jogállásáról való rendelkezés, lényegében a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik, ugyanakkor e hatáskör gyakorlása akadályozhatja vagy korlátozhatja az uniós polgárok szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának az érvényesülését. Az EUB bár mind a három ügyben hangsúlyozta a tagállamokat e téren megillető mozgásteret, az ún. funkcionális megközelítést alkalmazva úgy döntött, hogy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie.⁴⁴¹

Az EUB álláspontját tekintve a bemutatásra került ügyekben megállapítható, hogy a Bíróság a személyek szabad mozgásával, valamint a család- és magánélet tiszteltetéséhez való alapvető joggal kapcsolatos szempontokra összpontosított. Az EUB egyik ügyet sem értékelte a szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés tilalma elve szempontjából. Ez az álláspont indokoltnak tűnik a tagállamok szabad mozgásra vonatkozó rendelkezései által biztosított erősebb és nehezebben megkérdőjelezhető védelem miatt. Ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy egy ilyen megközelítés feltétele a határokon átnyúló elem megléte, amely miatt az adott tényállás az EUB joghatósága alá tartozhat. Ebben az értelemben ezen ítéletek gyakorlati vonatkozásai azokra az uniós polgárokra korlátozódnak, akik gyakorolják a szabad mozgáshoz való jogukat.

⁴³⁸ Az EU-szerződések *passerelle klauzulát* is tartalmaznak, amelyek hat különleges szakpolitikai területre vonatkoznak, amelyek között szerepel a határokon átnyúló családjogi kérdés, az EUMSZ. 81. cikkének (3) bekezdése értelmében. A jogszabályok elfogadásának feltételei ezeken a területeken kevésbé kidolgozott eljárást igényelnek, ha az intézmények úgy döntenek, hogy *passerelle klauzulát* alkalmaznak. Az első négy esetben a Tanács dönt a *passerelle klauzulákról*, míg az utolsó kettőben az Európai Tanács.

⁴³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52020DC0698> (2025.01.18.)

⁴⁴⁰ Például válás, tartásdíj, szülői felelősség, tulajdonjog és öröklés esetén.

⁴⁴¹ MARINKÁS GYÖRGY: i. m. 31.o.

Az EUB a *Pancharevo-ügyben* hozott ítélete Európa-szerte felhívta a jogásztársadalom figyelmét, mivel azt elemezte, hogy a két azonos nemű személyt szülőként feltüntető bolgár születési anyakönyvi kivonat kiállításának megtagadása az uniós joggal összeegyeztethető-e.⁴⁴² Ezt az ítéletet követően Bulgáriában folytatódott a bírósági eljárás, és 2023. március 1-jén megszületett a legfelsőbb bíróság jogerős ítélete. Ez a jogerős bírósági aktus fontos a szabad mozgás és a szülői lét határokon átnyúló elismerése tekintetében a további fejlemények szempontjából. Az EUB *Pancharevo-ügyben* hozott ítéletét követően a kérdést előterjesztő bíróság kötelezte Szófia önkormányzatát, hogy adjon ki születési anyakönyvi kivonatot a gyermek számára V.M.A. és K.D.K a szülei, ellenben a további fellebbezést követően a bolgár legfelsőbb bíróság hatályon kívül helyezte ezt a határozatot. Helyben hagyta a gyermek születési anyakönyvi kivonata kiadásának megtagadását azzal az indokkal, hogy a gyermek nem bolgár állampolgár.⁴⁴³ A *Pancharevo-ügy* nemcsak a tagállami hatóságok adminisztratív gyakorlatát érinti, akiknek követniük kellett az érvelést⁴⁴⁴, hanem erőteljesen befolyásolta az EU LMBTQ+ jogaival kapcsolatos politikáját, és különösen a szivárványcsaládból származó gyermekeket.⁴⁴⁵ A hivatkozott ítéletek tehát megalapozták az Európai Bizottság azon harmonizációs jogalkotási javaslatait, amelyek célja a szülői jogállás kölcsönös elismerésének biztosítása a tagállamok között.⁴⁴⁶ Fő cél a nemzetközi joghatóság,⁴⁴⁷ az alkalmazandó jog⁴⁴⁸ és a bírósági határozatok elismerése, valamint egy másik tagállamban kiállított szülői okirat⁴⁴⁹ egységes elismerése.⁴⁵⁰

Az EU az EJEE-hez való csatlakozása a nemzetközi jog területén, jelenleg is sokak figyelmét köti le. Köztudott, hogy az Európai Unió mind a mai napig nem tagja az Emberi Jogok

⁴⁴² DIMITRY KOCHENOV, 'On the Limits of Judicial Intervention: EU Citizenship and Same-Sex Families' (2018) 25(4) Maastricht J of European and Comparative Law, p. 472.

⁴⁴³ Az ítélet szövege itt érhető el:

https://ujchmura-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/anna_wysocka_uj_edu_pl/ERQ5SHVfr-hlhjHpBnwj2oBEqMaMnKR1LvT4Deb9ZMeOA?rttime=-F9u2zx53Ug (Letöltés ideje: 2025.04.02.)

⁴⁴⁴ Lásd bővebben: NADIA RUSINOVA, *A bolgár legfelsőbb bíróság ítélete a Pancharevoról – Helyes válasz egy rossz kérdésre.* <https://eapil.org/2023/05/11/bulgarian-supreme-court-judgment-on-pancharevo-correct-answer-to-a-wrong-question/> (Megtekintve: 2025.04.02).

⁴⁴⁵ ILGA-Europe, 'Annual Rainbow Europe Index: Comparative Legal Map of LGBTQ+ Rights in Europe' (2023) <https://rainbow-europe.org>.

⁴⁴⁶ Loveday Hodson and Tobias Russell, 'LGBTI Rights and European Human Rights Law' (2016) 20(4) International Journal of Human Rights 477.o.

⁴⁴⁷ Vagyis azok a szabályok, amelyek meghatározzák, hogy határokon átnyúló helyzetekben mely tagállam bírósági illetékesek a szülői lét megállapítására.

⁴⁴⁸ Azaz a határokon átnyúló helyzetekben a szülői lét megállapítására alkalmazandó nemzeti jogot kijelölő kollíziós szabályok.

⁴⁴⁹ Hatósági vagy közjegyzői okiratok.

⁴⁵⁰ Lásd bővebben: A Javaslát hatásvizsgálatának vezetői összefoglalója. Európai Bizottság, Brussels, 7.12.2022

SWD(2022) 392 final. https://commission.europa.eu/document/download/08a20726-f57f-4590-aecc-a8c5bf2e4459_en?filename=swd_2022_392_1_en_resume_impact_assessment_part1_v3.pdf&prefLang=hu (Megtekintve: 2025.03.10.)

Európai Egyezményének, habár a tagság jogi és politikai következményei évek óta komoly viták középpontjában állnak. A csatlakozással kapcsolatosan egyelőre csak arra a megállapítására szorítkozhatunk, hogy az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkének (2) bekezdése szerint az Európai Unió csatlakozik az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, azonban ennek részletei ma még nem ismertek.

Hullámként söpört végig egy hír 2014 decemberében, a csatlakozással foglalkozó gyakorló jogászok és akadémikusok körében, ami az EUB a csatlakozásról szóló csatlakozási megállapodás tervezetéről hozott véleménye alapján kelt szárnyra. Nagy meglepetésre a tervezet nem felelt meg az Európai Unió szerződések rendelkezéseinek. Az EUB megközelítése éles ellentétben állt Kokott főtanácsnok korábbi véleményével, a tagállamok (kivétel: Luxemburg, Málta, Horvátország és Szlovénia, mely országok tartózkodtak az észrevételezéstől), valamint más EU-s intézmények beadványaival. Az Európai Unió Bíróságával ellentétben, előbbieket egyaránt arra jutottak, hogy a tervezet megfelel az uniós jognak.⁴⁵¹

Sionaidh Douglas-Scott, az Oxford University professzora szerint a csatlakozásnak három előnye lenne: először is nyomatékossítaná az Európai Unió emberi jogi elköteleződését; másodsor válaszolna a kritikákra, amelyek az Európai Unió által alkalmazott kettős mércére vonatkoznak, miszerint minden tagállam csatlakozik az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, de maga az Európai Unió nem; végső soron megkönnyítené az egyének helyzetét az Egyezmény uniós intézmények általi megsértése esetén. Azonban Douglas azt is kiemeli, hogy a tagállamok is nagy hatással lesznek az Európai Unió keretében történő emberi és alapjogi védelemi rendszer további fejlődésére. Ez magában foglalja azt is, hogy milyen formában történik meg az Egyezményhez való csatlakozás és „egyáltalán megtörténhet-e ilyesmi, hiszen ez további hatáskör-átruházást illetve megosztást eredményezne.”⁴⁵²

Ami az előzményeket illeti, a csatlakozási tárgyalások 2010-ben kezdődtek és a csatlakozási tervezet megalkotásához vezettek. A Bizottság 2013-ban az Európai Unió működéséről szóló szerződés 218. cikk (11) bekezdésének megfelelően az EUB véleményét kérte a megállapodás-tervezet uniós joggal való összeegyeztethetőségét illetően.

⁴⁵¹ SZALBOT BALÁZS (2015): Az Európai Unió Bírósága elutasította az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez való csatlakozást: Mit jelent ez a döntés? Forrás: https://arsboni.hu/eu_accession_to_echr/ (Megtekintve: 2024.03.20.)

⁴⁵² *Nemzetközi Szervezetek Küzdelme: Európai Bíróság vs. Emberi Jogok Európai Bírósága.* Forrás: <https://szazadveg.hu/hu/kutatasok/az-alapitvany-kutatasai/otletmuhely/nemzetkozi-szervezetek-kuzdelme-europai-birosag-vs-emberi-jogok-europai-birosaga> (Megtekintve:2024.03.20.)

Meglátásom szerint nyilvánvaló, hogy a csatlakozási szerződést újra kell tárgyalni – talán többször is, – illetve az is igaz, hogy többféle kimenetele lehet a konfliktusnak. Ami az ügy valódi érdekessége, hogy jól rámutat arra, hogy a nemzetközi szervezetek és az EUB is komoly „küzdelmet folytatnak saját primátusuk megőrzéséért” és a 2/13. számú vélemény megerősíti az emberiség egyik egyetemes igazságát: „Akinek hatalma van, az nem szívesen adja fel azt.”⁴⁵³

VII.2. A kutatási kérdésekre adott válaszok

A dolgozat fő kutatási kérdéseire a vizsgálatok alapján az alábbi válaszok adhatók:

1. Kiterjed-e az uniós jog az azonos nemű párok házasságkötésére?

Közvetlenül nem, de az EUB ítélkezési gyakorlata – különösen a Coman és VMA ügyek – de facto elismeri az azonos nemű házastárs és szülői státusz uniós hatályát. Közvetlenül nem. Az uniós jog jelenleg nem harmonizálja a házasságkötést; a házasság intézményének szabályozása a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik. Ugyanakkor az EUB értelmezése szerint az „uniós polgár házastársa” fogalmába beleértendő az azonos nemű házastárs is (Coman-ügy – C-673/16). Ez az értelmezés a szabad mozgáshoz való jog keretében kiterjeszti a házasság joghatásainak elismerését.

2. Milyen következményekkel jár a tagállami jogalkotási eltérések jelenléte az alapjogok érvényesülésére?

A tagállami különbségek jogbizonytalansághoz, diszkriminációhoz és mozgási akadályokhoz vezetnek. Az azonos nemű párok egyes tagállamokban teljes jogú családként élhetnek, míg másokban jogfosztottá válnak – még uniós polgárként is. Ez sérti az egyenlő bánásmód és a jogegyenlőség elvét, csökkenti az EU-szintű jogbiztonságot, és aláássa a belső piac működését.

3. Értelmezhető-e egységesen az „uniós házastárs” és „családtag” fogalma?

Az EUB egységes értelmezése a házastárs fogalmára már kialakult, de a családtag és szülő definíciója még nem teljesen harmonizált. Az EUB ítélkezési gyakorlata alapján a „házastárs” fogalma nem korlátozható nem alapján. Ez Coman ügyben rögzített tétel. A „családtag” fogalom is bővülőben van, ugyanis az azonos nemű párok, gyermekek és szülők viszonya egyre szélesebb körben elismerendő. Ugyanakkor a fogalmi

⁴⁵³ GRÁD ANDRÁS – WELLER MÓNKA: *A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve*. Negyedik, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2011. 458-661.o.

egységesítés jogi aktusokkal még nem teljes – például a tartózkodási jog és a szülői státusz külön jogalapon nyugszik.

4. Léteznek-e működőképes modellek a horizontális harmonizációra, és ezek hogyan befolyásolhatják a nemzeti identitás védelmét?

Igen. Az uniós rendeleti modellek – például a szülői státusz elismerésére vonatkozó javaslat – működő kompromisszumként alkalmazható a nemzeti szuverenitás tiszteletben tartásával. A Bizottság által javasolt szülői státusz rendelet biztosítja a más tagállamban elismert családi kapcsolatok joghatásainak átvitelét. Egyes szakértők javasolják egy házasság- és élettársi kapcsolat-kölcsönös elismerési rendelet bevezetését is.

Ezek a modellek nem követelik meg a belső jog megváltoztatását, de biztosítják az alapjogok érvényesülését uniós kontextusban, így a nemzeti identitás tiszteletben tartható – miközben az uniós polgárok jogai sem csorbulnak.

5. Az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó, az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő jogok, másrészt a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, a nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések ütközésekor a nemzeti vagy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie?

Az EUB közelmúltban meghozott döntéseire tekintettel, a válasz, hogy az ún. funkcionális megközelítést alkalmazva az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie.

6. Milyen mértékben védi a házassághoz való jogot a nemzetközi és az európai jog?

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 12. cikke hagyományosan heteronormatív értelmezést alkalmazott. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) a Schalk és Kopf kontra Ausztria ügyben (2010) elismerte, hogy az azonos nemű párok családi életet élhetnek, de nem kötelezte a házasság elismerésére az államokat. Az EU Alapjogi Chartája 9. cikke viszont semleges megfogalmazást tartalmaz, lehetőséget adva a tagállami nyitásra.

7. Ütközés esetén melyik élvez elsőbbséget: az uniós vagy a nemzeti jog?

A jogbiztonság és az uniós elsőbbség elve alapján az EU-jognak kell elsőbbséget élveznie, ha a kérdés uniós hatáskörben keletkezik, pl. szabad mozgás, tartózkodási jog. Ugyanakkor a családjog szabályozása tagállami hatáskör, és a nemzeti identitás védelme (EUMSZ 4. cikk) fontos korlát. Az EUB hangsúlyozza az egyensúlyt, hogy az uniós alapjogokat nem írhatja felül a nemzeti identitás, ha uniós jogot érint (VMA-ügy, Coman-ügy).

8. Milyen hatással van a Coman- és VMA-ügy a tagállami gyakorlatra?

A Coman ügy kikényszeríti a házastárs tartózkodási jogának elismerését, még akkor is, ha a tagállam nem ismeri el az azonos nemű házasságot. A VMA ügy szerint az egyik tagállamban elismert szülői státuszt más tagállamoknak is el kell ismerniük a gyermek jogai miatt. Bár ezek nem köteleznek a házasság bevezetésére, mégis jelentősen kiterjesztik a családjogi hatások uniós érvényesülését.

A Coman és a VMA (Pancharevo) ítéletek együtt egy úgynevezett „funkcionális elismerési standardot” hoztak létre, amely – bár nem harmonizálja a tagállami családjogot – de facto egységesíti a határokon átnyúló helyzetek kezelését: a tagállamoknak az EU-jog céljaihoz szükséges mértékben el kell ismerniük a házastársi és szülői státuszt, hogy a polgárok ténylegesen gyakorolhassák a szabad mozgást. Ez a gyakorlat az uniós jog primátusára, hatékonyságára (effet utile) és az állami intézkedések arányossági kontrolljára épül.

9. Milyen mozgásteret marad a tagállamoknak az azonos nemű párok jogainak elismerésében?

A tagállamok továbbra is önállóan dönthetnek a házasság és a család definíciójáról. Ugyanakkor az uniós jog alkalmazási körében kötelesek az egyenlő bánásmód és szabad mozgás elvét érvényesíteni. Ez azt jelenti, hogy az azonos nemű házastárs tartózkodási joga, szülői státusza, és családi kapcsolatainak elismerése nem tagadható meg uniós jogsértés nélkül – még ha a házasság intézményét nem is terjesztik ki belső jogban.

10. Hol húzódik az egyéni alapjogok és a nemzeti identitás közötti határvonal?

Az alapjogok sérelme esetén az uniós bíróság korlátozza a tagállami autonómiát. A nemzeti identitás védelme fontos (EUMSZ 4. cikk), de nem írhatja felül a Charta 21. cikk szerinti diszkriminációtilalmat vagy a szabad mozgást. A határvonal tehát ott húzódik, ahol a tagállami döntés közvetlenül akadályozza az uniós jog gyakorlását, különösen polgársági és családi jogviszonyokban.

11. Milyen jogi keretek és ítélkezési gyakorlat határozza meg az azonos nemű párok házasságkötési jogát az EU-ban?

Bár nincs közvetlen EU-s szintű kötelezettség az azonos nemű házasságra, az EUB ítélkezési gyakorlata (pl. Coman, VMA) és a Charta 9. és 21. cikke egyértelmű jogi irányt mutat. Az azonos nemű párokat családtagként kell kezelni, az uniós jog védi a szabad mozgást, és a nemzeti korlátozások csak kivételes esetben fogadhatók el.

A jogfejlődés tendenciája az alábbi irányokban rajzolódik ki. Az EUB egyre aktívabb jogvédelmi szerepet vállal az LMBTQI-jogok terén. Az uniós intézmények növekvő

mértékben alkalmazzák a szubszidiaritás és arányosság elvét, hogy biztosítsák a jogegyenlőséget, miközben nem sértik a tagállami önrendelkezést. A nemzeti bíróságok egyre inkább referálnak az uniós és EJEB ítéletekre családjogi ügyekben.

Cél az összhang megteremtése a tagállami és uniós jog között, hiszen a jelenlegi helyzet legfőbb problémája a jogi kettőssége. Egyes tagállamok teljeskörűen elismerik az azonos nemű házasságot, míg mások még az élettársi kapcsolatot sem. A tagállami autonómia tiszteletben tartása mellett az alapjogok védelme nem lehet opcionális. Ez a feszültség csak uniós jogharmonizációval oldható fel⁴⁵⁴ – például egy rendelettel, amely garantálja a családi kapcsolat (szülői státusz) elismerését az unió egész területén, a gyermekek mindenek felett álló jogainak érdekében.

VII.3. A kutatási eredmények gyakorlati felhasználhatósága, *de lege ferenda* javaslatok

A tárgyalt ügyekben hozott EUB döntések jelentősek azon tagállamok közigazgatási hatóságainak gyakorlata szempontjából, amelyek nem legalizálják az azonos nemű személyek házasságát vagy élettársi kapcsolatait, valamint nem szabályozzák az azonos nemű személyek gyermekei esetében a szülői hovatartozást, a következő következményeket kell szem előtt tartaniuk.

Az anyakönyvi nyilvántartásokkal kapcsolatos ügyek a tagállamok hatáskörébe tartoznak. Az a mód, ahogyan a házasság intézményét a tagállam szabályozza, az adott tagállam nemzeti/alkotmányos identitásának tekinthető. Egy ilyen tagállam hivatkozhat erre a záradékra abban az esetben, ha megtagadják az azonos nemű személyek egy másik tagállamban kötött házassága polgári jogi joghatásainak elismerését. A szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jog garantálása érdekében azonban a fogadó tagállam nem hivatkozhat a nemzeti identitásra vonatkozó záradékra az azonos nemű házastársak szabad mozgáshoz fűződő jogainak korlátozása érdekében. Ebben az esetben a legfőbb érték a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való alapvető jog, valamint a szabad mozgás tényleges hatékonysága. Ebből a kijelentésből az következik, hogy az azonos nemű személyek házasságának hatásait – a tisztán polgári jogi következményeken kívül – el kell ismerni az EU szabad mozgása szempontjából. Ez azt jelenti, hogy a házasság fogalmának az egyes

⁴⁵⁴ . Lásd bővebben: MARIE DIGOIX, *Same-Sex Families and Legal Recognition in Europe*, ISSN 1381-3579 *European Studies of Population*, ISBN 978-3-030-37053-4, ISBN 978-3-030-37054-1 (eBook), <https://doi.org/10.1007/978-3-030-37054-1>

tagállamok alkotmányos rendelkezései szintjén történő szabályozása ellenére a nemzeti hatóságokat kötni fogja az EUB azon értelmezése, amely egy harmadik országbeli állampolgárnak, aki egy uniós polgár azonos nemű házastársa, jogot biztosít az EU-ban való tartózkodáshoz. Azonos nemű párok házassága esetén, amelyben mindkét házastárs uniós állampolgársággal rendelkezik, a Coman-ítélet sokkal gyengébb lesz, mivel a 2004/38/EK irányelv 7. cikkének rendelkezései alapján mindkét házastárs autonóm módon származtathatja tartózkodási jogát a fogadó államban.

Ami az úgynevezett „szivárványcsaládokban” élő gyermekek jogait illeti,⁴⁵⁵ az ilyen gyermek állampolgársága szerinti ország nem fogja tudni hatékonyan korlátozni a születési anyakönyvi kivonat kiadását, különösen, ha a születés szerinti tagállam olyan születési anyakönyvi kivonatot állított ki, amelyben az azonos nemű személyek szülőként szerepelnek. Ez magában foglalja a semleges és megkülönböztetéstől mentes hivatalos nyomtatványok használatát az anyakönyvi nyilvántartásokhoz.⁴⁵⁶ Ugyanis minden esetben a gyermek mindenek felett álló érdekeit kell szem előtt tartani.

Az EU egységes szabályozása javítaná a jogbiztonságot és csökkentené a diszkriminációt.

Szükségesek az uniós elismerési normák megalkotása, pl. a gyermekek jogbiztonságának garantálása érdekében.

Meglátásom szerint a jelenlegi tagállami különbségek jogbizonytalansághoz, diszkriminációhoz és mozgási akadályokhoz vezetnek. Az azonos nemű párok egyes tagállamokban teljes jogú családként élhetnek, míg másokban jogfosztottá válnak – még uniós polgárként is. Ez sérti az egyenlő bánásmód és a jogegyenlőség elvét, csökkenti az EU-szintű jogbiztonságot, és aláássa a belső piac működését.

A hazai szabályozás nincs tekintettel az európai tendenciákra, valamint figyelmen kívül hagyta azokat a társadalmi változásokat is, amelyek az elmúlt évtizedekben lezajlottak. A magyar jogalkotó bár jelentős lépést tett az azonos nemű párok teljes jogi elismerése felé a Békvtv. elfogadásával, azonban az azonos nemű párok házasságának bevezetése és a szivárványcsaládok családként való elismerése még várat magára. A jelenlegi szabályozás pozitív változását jelentené, ha például a közjegyzői szerepvállalás bővülne az azonos nemű párokkal kapcsolatban. Ilyen újítás lehetne, ha a közjegyzőknek nemcsak a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése tartozna a hatáskörébe, hanem a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásának és joghatásainak folyamatos igazolása is, például vagyoni jogi

⁴⁵⁵ Lásd bővebben LOVEDAY HODSON, Ties That Bind: Towards a Child-Centred Approach to Lesbian, Gay, Bi-Sexual and Transgender Families under the ECHR, January 2012, The International Journal of Children's Rights 20(4):501-522, DOI: 10.1163/157181812X634247.

⁴⁵⁶ HARASIMIUK D.E.: *i.m.* 8-9.o.

nyilatkozatok, lakáshasználati megállapodások egyszerűsített jóváhagyásával. Lehetőség nyílhatna mediált, közjegyző által hitelesített egyezségkötésekre vitás kérdésekben – mint vagyonsmegosztás, lakáshasználat – mielőtt bírósági útra kerülne az ügy. Ugyanis gyakori probléma lehet, hogy a közös lakás megosztására nincs előzetes megállapodása a feleknek, ami miatt a közjegyzői megszüntetési eljárás ellehetetlenül, és bírósági útra terelődik.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésével kapcsolatban a bírósággal párhuzamos közjegyzői hatáskörre figyelemmel indokolt lenne konkrét adatokat figyelembe véve összehasonlítást végezni Magyarországon az elmúlt tizennégy évben a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésére irányuló nemperes és a bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági felbontása iránt indult peres eljárások ügyforgalmi adatai tükrében.

Ami az örökbefogadás kérdéskörét illeti, hazánkban az azonos nemű párok közösen nem fogadhatnak örökbe gyermeket, illetve nem lehetséges számukra a második szülő általi örökbefogadás és reprodukciós eljárásban való részvétel sem. Így csak egyedülállóként, azaz egyedüli szülőként fogadhatnak örökbe gyermeket. Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy élettársi kapcsolatban éljenek, azonban csak egyikük lehet a gyermek törvényes képviselője és csak ő gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogokat. Ellenben világszerte egyre több családjogi jogosítvánnyal rendelkeznek az azonos nemű párok. Ma már többségben vannak azon Európai Unió tagországok, ahol biztosított az azonos nemű párok számára a házasságkötéshez való jog és ezáltal a közös örökbefogadás joga is.

Hazánk tekintetében az Ipsos felmérése⁴⁵⁷ szerint a magyar válaszadók 47 százaléka támogatja kifejezetten a melegházasságot, és bár ez az arány nem éri el a társadalom felét, a magyarok javuló tendenciát mutatnak a kérdésben, hiszen ez a szám 2021-ben még 46 százalék volt. Ez a társadalmi változás előrevetítheti azt is, hogy pár éven belül már többségben lesznek azon válaszadók, akik támogatják az azonos nemű párok házasságkötését.

Úgy gondolom, hogy a jogalkotó az Alaptörvény kilencedik módosításával, – amelyet a tizenötödik módosítás is megerősített – gránitba véste, hogy egyhamar ne lehessen e jogintézményt hazánk tekintetében bevezetni. Azonban a meglévő szabályozás módosításával csökkenhetne a jelenleg diszkriminatívnak mondható helyzet, ha például a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonló jogokkal rendelkeznének a névviselés terén is. Továbbá jogszabály-módosítással indokolt lenne a második szülő általi örökbefogadás lehetőségének elismerése a bejegyzett élettársak számára. Főként, a gyermekek mindenk

⁴⁵⁷ Forrás: <https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt> (Megtekintve: 2025.01.24. napján)

felett álló jogainak védelme és a szülői jogállás mind két szülő általi elismerése érdekében. Az Országgyűlés 2025 áprilisában elfogadta⁴⁵⁸ az Alaptörvény 15. módosítását⁴⁵⁹ is. Az elfogadott javaslat alapján, az Alaptörvény 2025. április 15-től hatályos L) cikke a következőképpen került módosításra: „L) cikk (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az ember férfi vagy nő. Az anya nő, az apa férfi. (2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.” Ez a megfogalmazás az EJEB gyakorlata alapján sértheti az EJEE-ben foglalt, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, és a nemrég született EUB ítélet⁴⁶⁰ szerint ellentétes lehet az EU-s adatvédelmi rendelettel⁴⁶¹ is. Ugyanis az EUB a Magyarországot érintő C-247/23. sz. ügyben⁴⁶² azt a következtetést vonta le, hogy a GDPR 16. cikkét úgy kell értelmezni, hogy a természetes személy nemi identitására vonatkozó, hatósági nyilvántartásban szereplő személyes adatok helyesbítéséhez való jog gyakorlása céljából e személy kötelezhető arra, hogy olyan releváns és elegendő bizonyítékot szolgáltatson, amely az említett személytől ezen adatok pontatlanságának megállapításához észszerűen megkövetelhető. A tagállamok azonban semmilyen körülmények között nem tehetik e jog gyakorlását – közigazgatási gyakorlat révén – nemváltó műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától függővé.

Hazánk tekintetében további javaslatom, hogy a jogilag szabályozott valamennyi párkapcsolati forma kerüljön a Ptk. szabályozása alá. Jelenleg egy átlag állampolgár számára áttekinthetetlen és követhetetlen a rendszer.

Európai viszonylatban a jelenlegi szabályozási széttöredezettség veszélyezteti az uniós polgárok egyenlő joggyakorlását. Összességében azonban úgy tűnik, a két bírósági „motor” –

⁴⁵⁸ Az Alaptörvény 15. módosítását 140 igen, 21 nem szavazattal, tartózkodás nélkül fogadta el az Országgyűlés 2025.04.14-én.

⁴⁵⁹ Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítását célzó T/11152. számú javaslat első változata még a bibliai teremtés sorrendjére is hivatkozott a nemek meghatározásánál. A tervezet alapján megcserélték volna az L) cikkben szereplő „anya” – „apa” sorrendet is. „Magyarország Alaptörvényének tizenötödik módosítása megerősíti, hogy az ember születési neme biológiai adottság, amely – a teremtés sorrendjével egyezően – vagy férfi, vagy nő lehet. Az apa férfi, az anya nő.”

⁴⁶⁰ EUB, 2025. március 13-i C-247/23. sz. ügyben hozott ítélet, A GDPR és transzidentitás: a nemi identitásra vonatkozó adatok helyesbítése nem tehető függővé műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától. [EU:C:2025:172].

⁴⁶¹ A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2016. április 27-i európai parlamenti és tanácsi rendelet (általános adatvédelmi rendelet, GDPR)

⁴⁶² EUB C-247/23. sz. [Deldits] ügy VP kontra Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (a Fővárosi Törvényszék [Magyarország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem). A Bíróság ítélete (első tanács), 2025. március 13-i ítélet.

az EJEB pozitív kötelezettségi logikája és az EUB funkcionális elismerési mércéje – már most is képes a tagállami különutakat egy minimum-szintű, mindennapi életben érzékelhető egységesség felé terelni. Ez a gyakorlat ugyan nem írja át a tagállami anyagi családjogot, de a szabad mozgás, az okmánykiadás, a családegyesítés és a gyermek képviselése körében olyan kvázi-harmonizációt hoz létre, amely nélkül az uniós polgárság tartalma kiüresedne.

A következő ésszerű lépés az uniós elismerési normák elfogadása – különösen a szülői státusz kölcsönös elismeréséről szóló rendelet, – amely elsőként a gyermekek jogbiztonságát védené. Magyarország számára a status quo fenntartása nemcsak jogpolitikai, hanem versenyképességi és demográfiai következményekkel jár, hiszen a jogbizonytalanság visszatartja a mobil munkaerőt, a családok mindennapi ügyeit pedig drágábbá és kiszámíthatatlanabbá teheti. A bejegyzett élettársi kapcsolatok tartalmi közelítése (névviselés, másodszülői örökbefogadás, közjegyzői eljárások bővítése), a Ptk.-ban egységes dogmatikai keret, valamint adatvédelmi-alapjogi konzisztencia a nemi identitás hivatalos kezelésében kézzelfoghatóan csökkentené a diszkriminációt anélkül, hogy a nemzeti anyagi családjog alapfogalmait átírná. Rövid távon a „minimum-elismerés” következetes alkalmazása, közép távon az uniós rendeleti kerethez való illeszkedés, hosszú távon pedig a teljes egyenértékűség felé tartó, gyermekjogi fókuszú reform képezheti a racionális utat.

Összességében a dolgozat fő üzenete az, hogy a személyes státuszok szétszakadásából eredő akadályok nem csupán egyéni méltóság- és esélyegyenlőségi kérdések, hanem az Unió alapfunkcióit érintő rendszerszintű kockázatot is jelenthet. Azt, hogy „aki egy országban szülő, az minden országban szülő” elvet normatív szintre kell emelni, a gyermek mindenk felett álló érdekét téve a politikai viták fölé.

Összefoglaló

A disszertáció témája a házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi megközelítésből történő vizsgálata, különös tekintettel az azonos nemű párok családjogi kérdéseivel kapcsolatos európai uniós bírósági esetjogra. A kutatás nívója, hogy a magyar szakirodalomban korábban nem készült hasonló áttekintő, összegző mű, amely az említett területet részletesen elemezné.

A dolgozat elsődlegesen a házasságkötéshez való jogot, különösen az azonos nemű partnerek házasságát tárgyalja, de felismeri más partnerkapcsolati formák jelentőségét is, ideértve a bejegyzett élettársi kapcsolatot és a de facto élettársi kapcsolatot. Ez óhatatlanul szükségessé teszi a polgári jogi (családjogi) vizsgálódást is. A családjog és a nemzetközi magánjog kérdéseit ezért annyiban tárgyalom, amennyiben szükséges az EJEB- és EUB-döntések elemzéseinek (arányosság, „rendezési mechanizmus”, szabad mozgást korlátozó akadály) megértéséhez.

A disszertáció rávilágít arra, hogy az értekezésben tárgyalt EJEB és EUB döntések jól példázzák a családjogi ügyek szabályozásának összetettségét az Európai Unióban. Az EJEB által védett alapjogokból álló többszintű jogi háló, az uniós joggal és a nemzeti intézkedésekkel kombinálva pedig jól mutatja azt a szabályozási összetettséget, amelyben a jogaik elismeréséért küzdő polgároknak kell szembenézniük. Amikor ezek az állampolgárok kisebbségekhez (jelen esetben szexuális kisebbségekhez) tartoznak, az egyenlő bánásmód és a diszkrimináció elleni védelem alapvető kérdései kerülnek előtérbe. Figyelembe kell azonban venni, hogy az uniós jog által garantált védelem jelenlegi szakaszában elsősorban a szabad mozgásra vonatkozó rendelkezések hatékonyságának biztosítására irányul. Ez kétségtelenül fontos elem, de nem oldja meg az egyenlőtlen bánásmód problémáit azokban a tényállásokban, amikor hiányzik a nyilvánvaló határokon átnyúló elem, és nem lehetséges az uniós joghoz folyamodni. Valójában ezekben a kizárólagos nemzeti hatáskörébe tartozó ügyekben a tagállamok akaratán múlik, hogy csökkentik-e a szivárványcsaládokkal szembeni egyenlőtlen bánásmódot.

A kutatás megállapítja, hogy európai viszonylatban a jelenlegi szabályozási széttöredezettség veszélyezteti az uniós polgárok egyenlő joggyakorlását. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a két bírósági „motor” – az EJEB pozitív kötelezettségi logikája és az EUB funkcionális elismerési mércéje – már most is képes a tagállami különutakat egy minimum-szintű, mindennapi életben érzékelhető egységesség felé terelni. Ez a gyakorlat ugyan nem

írja át a tagállami anyagi családjogot, de a szabad mozgás, az okmánykiadás, a családegyesítés és a gyermek képviselte körében olyan kvázi-harmonizációt hoz létre, amely nélkül az uniós polgárság tartalma kiüresedne. A következő ésszerű lépés az uniós elismerési normák elfogadása – különösen a szülői státusz kölcsönös elismeréséről szóló rendelet, – amely elsőként a gyermekek jobbiztonságát védené.

Magyarország számára a jelenlegi status quo fenntartása nemcsak jogpolitikai, hanem versenyképességi és demográfiai következményekkel is járhat, hiszen a jogbizonytalanság visszatartja a mobil munkaerőt, a családok mindennapi ügyeit pedig drágábbá és kiszámíthatatlanabbá teheti.

Ennek keretében a kutatás megállapítja, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatok tartalmi közelítése (névviselés, másodszülői örökbefogadás, közjegyzői eljárások bővítése), a Ptk.-ban egységes dogmatikai keret, valamint adatvédelmi-alapjogi konzisztencia a nemi identitás hivatalos kezelésében kézzelfoghatóan csökkentené a diszkriminációt anélkül, hogy a nemzeti anyagi családjog alapfogalmait átírná. Rövid távon a „minimum-elismerés” következetes alkalmazása, közép távon az uniós rendeleti kerethez való illeszkedés, hosszú távon pedig a teljes egyenértékűség felé tartó, gyermekjogi fókuszú reform képezhetné a racionális utat.

A dolgozat egyik fő üzenete az, hogy a személyes státuszok szétszakadásából eredő akadályok nem csupán egyéni méltóság- és esélyegyenlőségi kérdések, hanem az Unió alapfunkcióit érintő rendszerszintű kockázatot is jelenthetnek. Úgy gondolom, hogy az „aki egy országban szülő, az minden országban szülő” elvet normatív szintre kellene emelni, a gyermekek mindenek felett álló érdekét téve a politikai viták fölé.

English summary

The topic of this dissertation is the right to marry from the perspectives of fundamental rights, international law, and European Union law, with particular emphasis on the case law of the European courts relating to family law issues concerning same-sex couples. The novelty of the research lies in the fact that no comprehensive, analytical work of this kind has previously been produced in Hungarian scholarship to provide a detailed overview of this field.

The dissertation primarily addresses the right to marry, with a particular focus on same-sex marriage, while also recognising the significance of other forms of partnership, including registered partnerships and de facto cohabitation. This necessarily entails the inclusion of aspects of civil (family) law. Accordingly, the dissertation discusses family law and private international law issues to the extent necessary for understanding the analyses of ECtHR and CJEU judgments – such as those concerning proportionality, “balancing mechanisms,” and obstacles restricting free movement.

The research highlights that the ECtHR and CJEU decisions discussed in the dissertation aptly illustrate the complexity of regulating family law matters within the European Union. The multi-level legal framework, consisting of the fundamental rights protected by the ECHR, combined with Union law and national measures, reveals the intricate regulatory environment in which citizens must navigate in their struggle for the recognition of their rights. When these citizens belong to minorities – such as sexual minorities – the fundamental questions of equal treatment and protection against discrimination come to the fore.

It must, however, be acknowledged that at its current stage, the protection guaranteed by Union law primarily aims to ensure the effectiveness of the provisions on free movement. While this is undoubtedly a crucial element, it does not resolve the problems of unequal treatment in situations lacking a clear cross-border element, where Union law cannot be invoked. In such cases – falling within the exclusive competence of the Member States – it is ultimately up to the Member States’ political will whether to reduce the unequal treatment of rainbow families.

The research concludes that, from a European perspective, the current fragmentation of legal regimes jeopardises the equal enjoyment of rights by Union citizens. Nonetheless, the dual judicial “engines” – the ECtHR’s logic of positive obligations and the CJEU’s functional standard of recognition – already seem capable of steering Member States’ divergent approaches towards a minimum level of practical uniformity perceptible in everyday life.

While this practice does not rewrite the substantive family law of Member States, it creates a form of quasi-harmonisation in areas such as free movement, document issuance, family reunification, and the representation of children – without which the substance of Union citizenship would be hollowed out.

The next reasonable step would be the adoption of EU recognition standards – most notably the proposed Regulation on the mutual recognition of parenthood – which would primarily safeguard the legal certainty of children.

For Hungary, maintaining the current status quo may have not only legal-policy implications but also consequences for competitiveness and demographics, as legal uncertainty deters mobile workers and may render the everyday affairs of families more costly and unpredictable.

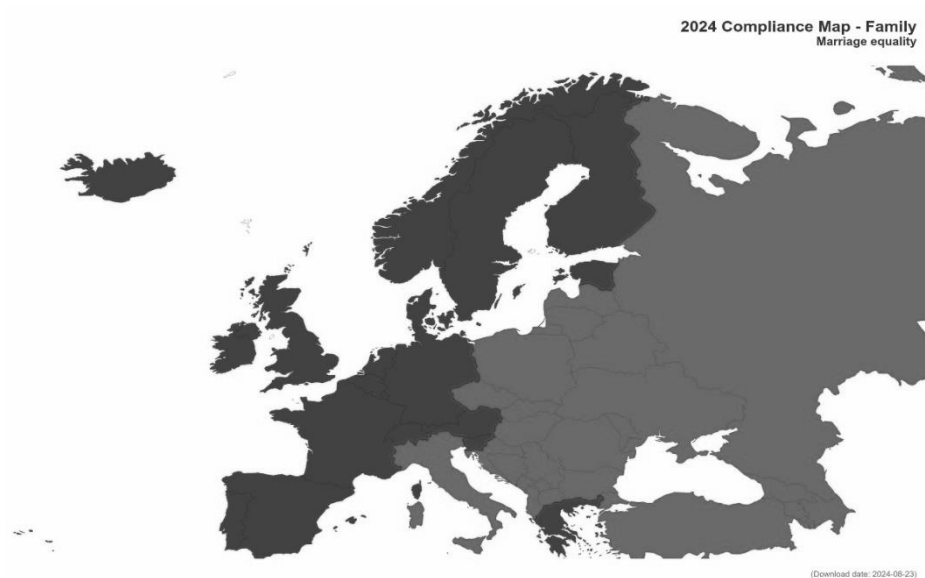
Within this framework, the research finds that bringing the substantive content of registered partnerships closer to that of marriage (e.g., in surname rights, second-parent adoption, and the extension of notarial procedures), establishing a unified dogmatic framework in the Civil Code, and ensuring data protection and fundamental rights consistency in the official handling of gender identity could tangibly reduce discrimination – without rewriting the core concepts of national substantive family law. In the short term, consistent application of “minimum recognition,” in the medium term, alignment with the EU regulatory framework, and in the long term, a child-rights-focused reform aimed at full equivalence would constitute a rational progression.

One of the main messages of the dissertation is that the obstacles arising from the fragmentation of personal statuses are not merely questions of individual dignity and equality of opportunity but may also pose systemic risks to the core functions of the European Union itself. I argue that the principle of “a parent in one country is a parent in all countries” should be elevated to a normative level, placing the best interests of the child above political debate.

Mellékletek, ábrák

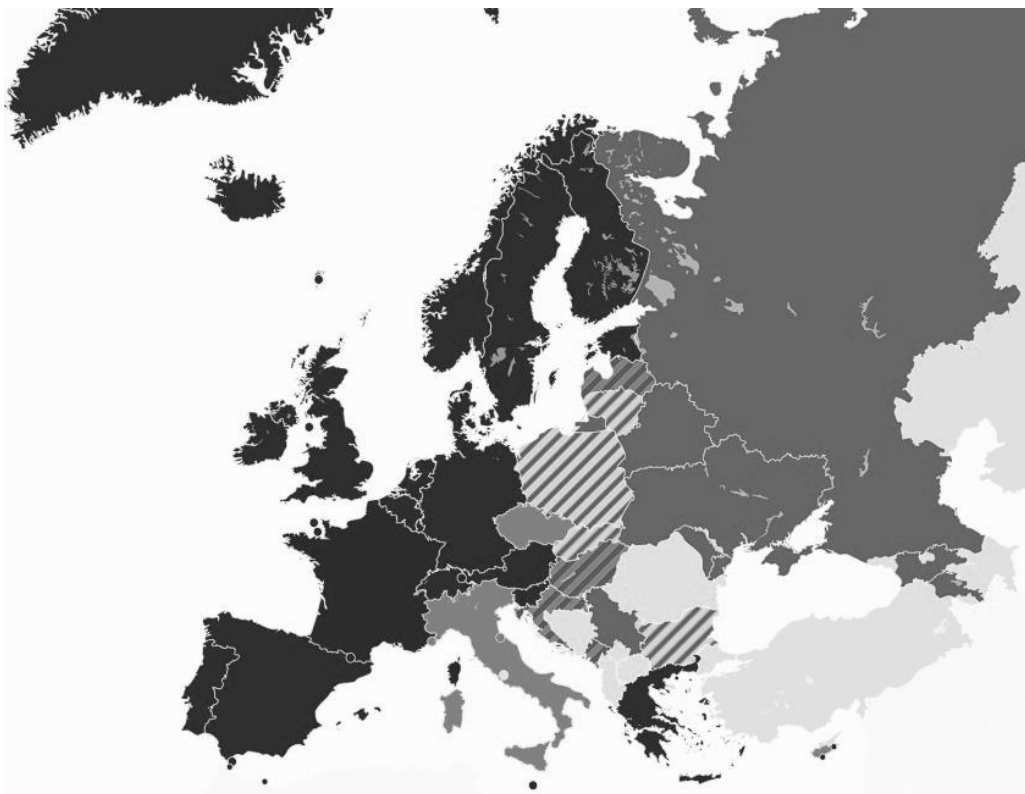

1. ábra: A szülő-gyermek kapcsolatok egyik lehetséges variációja

2. ábra: A gendersemleges házasság és az azonos nemű párok házasságkötésének alkotmányos korlátozása Európában (2024. augusztus)

■ A gendersemleges házasság megengedett ■ Az azonos nemű párok házasságkötése alkotmányosan tiltott.

3. ábra: Az azonos nemű párok családügyi helyzete Európában ma (2024. augusztus)

Házasság
 Bejegyzett élettársi kapcsolat
 De facto élettársi kapcsolat
 Együttélés nincs elismerve vagy nincs információ
 A házasság alkotmányban tiltott.

Felhasznált irodalom

Magyar nyelvű szakirodalom

BALÁZS JUDIT: *Nők és helyzetük az iszlám világában*, Acta Scientiarum Socialium 47(2017) 89-90. o.

BÁTKI ANNA ÉS M. RIBICZEY NÓRA: *Csaláthatározó, A sokszínűség pszichológiája*, Open Books, 2021.

BÁN Tamás: *Az emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből*, Fundamentum, 2002. 3-4. szám, 124-127. o.

BENYUSZ MÁRTA ÉS MARINKÁS GYÖRGY: *Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok*. In: A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során. Budapest, Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei. Ferenc Mádl Institute of Comparative Law. 2022.

BERECZKI IDIKÓ, RAFFAI KATALIN: *Az új Nemzetközi Magánjogi Kódex családjogi fejezetének reformja*, 2018, Iustum Aequum Salutare XIV. 2018. 3., 80.o.

BOJNÁR KATINKA – SCHANDA BALÁZS: *Házassági jogrendszer verseny, vagy párkapcsolati supermarket?* Iustum Aequum Salutare XII. 2016. 2.,171.-172. o., 178, 182.o.

BÓDI STEFÁNIA: *A család fogalma, belső viszonyai, egyéb párkapcsolati formák alkotmányjogi megközelítése*, Jogelméleti Szemle 2022/3.szám, 49-50.o. DOI: <https://doi.org/10.59558/jesz.2022.3.49>

CHRONOWSKI NÓRA – DRINÓCZI TÍMEA – PETRÉTEI JÓZSEF – TILK PÉTER – ZELLER JUDIT: CHRONOWSKI, N; DRINÓCZI, T (SZERK.) MAGYAR ALKOTMÁNYJOG III : ALAPVETŐ JOGOK, BUDAPEST, MAGYARORSZÁG, PÉCS, MAGYARORSZÁG : DIALÓG CAMPUS KIADÓ (2006):29-30.o.

CSERBÁNÉ-NAGY ANDREA: *A házassági jog kodifikációi*. PhD értekezés, Miskolc, 2012. 20, 23-24.o, 270.o.

CSINK LÓRÁNT: *Házasság és család*. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia (szerk. Jakab András - Fekete Balázs, Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter - Jakab András). <http://ijoten.hu/szocikk/hazassag-es-csalad> (2018). 21-28.o.

DELPHINE MINOUI: *Nudzsúd vagyok, 10 éves elvált asszony*, Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó Kft., 2013.

DRINÓCZI TÍMEA - ZELLER JUDIT: *A házasság és a család - alkotmányjogi értelemben*. Acta Humana 2005/4., 17-18.o., 76.o

DRINÓCZI TÍMEA - ZELLER JUDIT: *A házasság és a család alkotmányjogi helyzete*. JURA, 2006/1., 16-18.o.

GANCZER MÓNKA: *ENSZ emberi jogi intézmények*. In *Emberi Jogi Enciklopédia* (szerk: LAMM VANDA). ISBN: 978-963-258-345-7, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2018,217.o.

GOMBOS KATALIN: *Az Európai Unió alapjogvédelmi rendszere, különös tekintettel az Alapjogi Chartára*. In: ANTAL TAMÁS; PAPP TEKLA (szerk.) *Az alapjogvédelem nemzeti, nemzetközi és jogösszehasonlító aspektusai*. A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottsága Jogi Szakbizottságának Gazdasági Jogi Munkacsoportja és a Europe-Direct Szeged tudományos előadóülete. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, (2013) 23-39.o

GOMBOS KATALIN (2018): A jogharmonizáció lehetőségei a családi jog területén. In Raffai, Katalin (szerk.): *Határon átnyúló családi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században*. Budapest, Pázmány Press, 61-73.o.

GOMBOS KATALIN (2016): Fundamental Rights in the Practice of the European Court of Justice. In Homoki-Nagy, Mária; Hajdú, József (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Czucz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, – 187-192.o.

GOMBOS KATALIN (2010): Az alapjogok helyzetének változása az Európai Bíróság joggyakorlata tükrében. *Jogtudományi Közöny*, 65. évf. 2. sz. – 90-97.o

GRÁD ANDRÁS – WELLER MÓNKA: *A strasbourgi emberi jogi bírósághoz kért kézikönyv*. Negyedik, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2011. 458-661.o.

HÁMORI ANTAL: *Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében*. *Családi Jog*, 2008/1.,27.o.

HÁMORI ANTAL: *Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról az alaptörvény negyedik módosítása kapcsán: 1. rész*, *Deliberationes* 2016. (9. évf.)/ 1-2., 55–88. o.

HERGER CSABÁNÉ: *A házassági jogalkotási és jogalkalmazási hatáskör helye az állam és az egyház közötti kapcsolatban*. *Jogelméleti Szemle* 2000/3. szám.

HEINERNÉ BARZÓ TÍMEA: *Családi Jog*, Miskolc, Egyetemi jegyzet, negyedik átdolgozott kiadás, Novotni Alapítványa magánjog fejlesztéséért, 2004, 71.o.

HEGEDŰS ANDREA: *Az élettárs fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai*. *Családi Jog* 2006/4., 10. o.

HEGEDŰS ANDREA: *Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2010, 20. o.

HORVÁTH ZOLTÁN: *Kézikönyv az Európai Unióról*, HVG Orac Lap és Könyvkiadó, Budapest 2011

JANY JÁNOS (2018): *A világ főbb jogrendszerei*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
<https://doi.org/10.1556/9789634542551>, 55-56.o.

JENEY PETRA: *Az összehasonlítás nehézségei, Az Európai Bíróság szexuális kisebbségeket érintő joggyakorlata*. Fundamentum, 2002/3-4.,105-111.o

KAPITÁNY BALÁZS – SPÉDER ZSOLT: *Gyermekvállalás*, 2012, Demográfiai portré, Bp., 31.o

KISS BARNABÁS: *Emberi jogok- alapjogok általános kérdései*. <http://www.juris.u-szeged.hu/download.php?docID=48277> (2020), 15. o.

Kriston Edit, A párkapcsolati formák jogi szabályozásának aktualitásai - különös tekintettel a személyi viszonyokat érintő kérdésekre, CSJ, 2023/1., 13. o.

KOVÁCS PÉTER: *Nemzetközi közjog*, Osiris Kiadó, 2011, 186-187.o

KÖRÖS ANDRÁS: *A családjog jövője*, 2009. március 1, Családi Jog, Bp.

LAMM VANDA: *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*. In *Emberi Jogi Enciklopédia* (szerk: LAMM VANDA). ISBN: 978-963-258-345-7, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2018, 159.o.

LÁPOSSY ATTILA – SZABÓ TASI KATALIN – SZAJBÉLY KATALIN: *A család(fogalom) és más alapjogok - alkotmányjogi megközelítésből*. Családi Jog 2023/1., 3.o.

LEHÓCZKI BALÁZS: *Az Európai Bíróság gyakorlatából Azonos nemű szülőkkel rendelkező uniós polgár gyermek szabad mozgáshoz való jogából a gyermek állampolgársága szerinti, az azonos nemű személyek szülői jogállásának lehetőségét el nem ismerő tagállamra háruló kötelezettségek*, ACTA HUMANA, 2021/4.,100.0., DOI: 10.32566/ah.2021.4.5

LERNER ATTILA GÁBOR: *A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetése iránti közjegyzői nemperes eljárás szabályai*, KK, 2019/5-6., 60-91. o.

LUX ÁGNES: *A család fogalmának nemzetközi és európai szabályrendszere*. KJSZ, 2021/4., 33.o.

LUSTIGER J.M.: *Emberhez méltón*, Virgilia Kiadó, Budapest, 1997, 18.o.

MARINKÁS GYÖRGY: *Gondolatok az uniós jog elsőbbsége és a tagállamok nemzeti identitása közötti kapcsolatról az EUB ún. „Pancharevo” ítéletének tükrében*. Jog-Állam-Politika, 30.-31.o., 34.o. 2023/2. 34. o., DOI: 10.58528/JAP.2023.15-2.29

MÁDL FERENC, VÉKÁS LAJOS: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, ELTE Eötvös Kiadó 2014, 267.o

MOLNÁR ANDRÁS – TÉGLÁSI ANDRÁS – TÓTH J. ZOLTÁN: *A magánjogi és az alapjogi érvelések együttélése – feszültségek és dilemmák*. In Jogelméleti Szemle 2012/2. szám, 88.o.

MOLNÁR Sarolta (2014): *Az uniós jog és jövője a házasság és más típusú együttélések témájában*, Iustum Aequum Salutare X. évf. 4. sz. 141–156, 145.o.

NEMÉNYI MÁRIA (szerk.): *A család*, Gondolat Könyvkiadó, ISBN 9632820002, Budapest, 1988, 131.o.

NOVÁK REBEKA: *A 19. és 20. megálló egy barátságosabb és igazságosabb világ felé? - Az azonos neműek államilag elismert életközösségével és házasságával kapcsolatos jogi változások, különös tekintettel a 2015. év eseményeire.* Családi jog. 2016.1. sz. 29., 33.o.

SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 1-8.o., 172.o.

SIMON KÁROLY LÁSZLÓ: *Határon átnyúló hatósági együttműködés polgári ügyekben.* In: GOMBOS KATALIN, SIMON KÁROLY LÁSZLÓ (szerk.) *Hatóságok közötti határon átnyúló együttműködés polgári ügyekben.* 2020, Dialóg Campus, Budapest, 31-33.o., 38.o.

SIPOS ALEXANDRA: *Házasságot mindenkinek? Az azonos nemű párkapcsolat elismerése Magyarországon.* Doktori értekezés, Budapest, 2021, 21-22.o., 85-88.o.

SCHANDA BALÁZS: *Házasság és család az alkotmányjogban.* In: CSINK LÓRÁNT; SCHANDA BALÁZS; VARGA ZS. ANDRÁS (szerk.) *A magyar közjog alapintézményei.* Budapest 2020, Pázmány Press, 681-690.o.

SCHNEIDER NORBERT: *Az európai családok sokfélesége. A családmodellek és a munkaerőpiac hatásai a családszerveződésre.* In: *Demográfia*, 2009. 52. évf. 4. szám, Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

SOBOTKA TAMÁS – TOULEMON LAURENT: *Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe.* 2008. DOI: 10.4054/DemRes.2008.19.6.o.

Stollsteiner, G. (2022) 'Franciaország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*, 183–206. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. 183.o.

SZABÓ ATTILA: *Azonos nemű párok lehetősége gyermek örökbefogadására.* Acta Universitatis Szegediensis: forum: publicationes doctorandorum juridicorum, ISSN: 2063-5540, 2020, 192.o.

SZALBOT BALÁZS (2015): *Az Európai Unió Bírósága elutasította az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez való csatlakozást: Mit jelent ez a döntés? Forrás: https://arsboni.hu/eu_accession_to_echr/ (Letöltés dátuma: 2020.03.20.)*

SZABÓ ISTVÁN: *Az állami házasság megjelenése és a házasság felbonthatóság kérdése;* In: *Iustum Aequum Salutare* IV. 2008/3.

SZEIBERT ORSOLYA: *Házassághoz és családhoz való jog.* Emberi Jogi Enciklopédia (szerk: LAMM VANDA). ISBN: 978-963-258-345-7, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft. Budapest, 2018, 376-377.o

SZEIBERT ORSOLYA: *Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései*, Jegyző és Közigazgatás, 2013/4., 23. o.–

SZEIBERT ORSOLYA: *A családjogi harmonizáció kérdései és lehetőségei Európában*, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2014.18-20., 37., 48-49., 50-57. o.

SZEIBERT ORSOLYA: *A házasság és jogi ellenpontja, az élettársi kapcsolat: szövetség vagy szerződés?* Társadalomkutatás: a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata, 2012/4., 354.o.

SZEIBERT ORSOLYA: *Az élettársi kapcsolat fogalma - itthon és Európában különös tekintettel a de facto élettársi viszonyokra*, Magyar Jog, 2011/5., 299. o.

SZEIBERT ORSOLYA: *Családformák az Emberi Jogok Európai Egyezménye tükrében*. Családi Jog. 2016/3., 45.o

SZEIBERT ORSOLYA: *Marriage and its Legal Counterpoint: Cohabitation. Is It an Alliance or a Contract?* In: Társadalomkutatás, a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának folyóirata, Akadémia Kiadó 2012., Online ISSN: 1588-2918. – p. 343. DOI: <https://doi.org/10.1556/tarskut.30.2012.4.3> (Megtekintve: 2024.12.22.)

TORMA ADRIENNE: *Az örökbefogadás mint családjogi jogintézmény, valamint az azonos neműek családjogi helyzete*. JURA, 2020/3. sz.139-140.o.,143.o.

VASKOVICS LÁSZLÓ: *Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben*. Szociológiai Szemle. 2014/1. sz. 12.-16. o.

VARGA ZS. ANDRÁS: *A házasság és a család mint keresztény és európai értékek*. Acta Humana 2020/4., 197.o

VÉKÁS LAJOS: *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, 2008, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 59.o.

WEISS EMÍLIA: *Néhány gondolat a családjog folyamatban levő kodifikációs munkálataihoz*. Családi Jog. 2003/1.

WEISS EMILIA: *Családjogi alapismeretek*. Budapest, 2004.,14.o.

WOPERA ZSUZSA: *Alapjogi hatások az Európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra*. (MJ, 2014/7-8.,) 386-389..o.

ZSÍROS ANNAMÁRIA: *A házasság alkotmányjogi védelme és az élettársi kapcsolat*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI. 2013, 261. o.

Külföldi szakirodalom

ALINA TRYFONIDOU, *The EU Top Court Rules that Married Same-Sex Couples Can Move Freely Between EU Member States as “Spouses”*: Case C-673/16, Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, *Asociația Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări*,

Ministerul Afacerilor Interne, *Feminist Legal Studies*, 27 (2). pp. 211-221. ISSN 0966-3622
doi: 10.1007/s10691-019-09397-z. *Feminist Legal Studies* (2019) 27:211–221.

ALINA TRYFONIDOU, '*The Legal Recognition of Same-Sex Relationships within the EU: The Role of the European Court of Justice*' (2015) 21(1) *Columbia J of European Law*.

ALINA TRYFONIDOU AND ROBERT WINTEMUTE: '*Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU*' (2015) ILGA-Europe Policy Paper. ISBN 978-92-846-7886-0, doi: 10.2861/707956

ALINA TRYFONIDOU: The ECJ recognises the right of same-sex spouses to move freely between EU Member States: the Coman ruling. *European Law Review*, 44 (5). pp. 663-679. ISSN 0307-5400, Available at <https://centaur.reading.ac.uk/87173>

ALINA TRYFONIDOU: Between EU Member States as “Spouses”: Case C-673/16, Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, Asociația Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări, Ministerul Afacerilor Interne’, (2019) 27 *Feminist Legal Studies*, pp. 211-221.

ALINA TRYFONIDOU: ‘What is a “Family” in EU Law? Do EU policies sufficiently address family diversity and its consequences?’ in M-L Öberg and A. Tryfonidou (eds), *The Family in EU Law* (Cambridge University Press, 2024), pp. 19-36.

ANTOKOLSKAIA, MASHA: *Harmonisation of Family Law in Europe: A Historical Perspective*. Antwerpen – Oxford, 2006, 185.o.

CLARE MCGLYNN: *Families and the European Union. Law, Politics and Pluralism*. Cambridge University Press, 2006., Online ISBN: 9780511495014, DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511495014> 18-19. o.

Dagmar Schiek, Revisiting intersectionality for EU anti-discrimination law in an economic crisis - A critical legal studies perspective, October 2016 *Sociologia del Diritto*, DOI: 10.3280/SD2016-002003

DAGMARA JAROSZEWSKA-CHORAŚ, ‘Potwierdzenie obowiązku instytucjonalizacji związków osób tej samej płci: glosa do Przybyszewska i inni v. Polska (z odniesieniami do Formela i inni v. Polska)’ (2025) *Gdańskie Studia Prawnicze* 1, 271–279, DOI:10.26881/gsp.2025.1.20

DELPHINE MINOUI: *Nudzsúd vagyok, 10 éves elvált asszony*, Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó Kft., 2013.

DE GROOT, DAVID: *EU Law and the Mutual Recognition of Parenthood between Member States: The Case of V.M.A. v Stolichna Obsthina*. European University Institute (San Domenico di Fiesole (FI): 2021.), Global Citizenship Observatory (GLOBALCIT), Robert Schuman Centre for Advanced Studies in collaboration with Edinburgh University Law School.

DAVID DE Groot, Surrogacy: The legal situation in the EU, EPRS | European Parliamentary Research Service, Published: February 2025 | Document number: PE 769.508.

DIMITRY KOCHENOV, '*On the Limits of Judicial Intervention: EU Citizenship and Same-Sex Families*' (2018) 25(4) *Maastricht J of European and Comparative Law*, p. 472.

Falletti, Elena, LGBTI Discrimination and Parent-Child Relationship: Cross Border Mobility of Rainbow Families in the European Union (January 15, 2013). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2261640> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2261640>

EU-LGBTI II, European Union Agency for Fundamental Rights, 'A Long Way to Go for LGBTI Equality' (2020) FRA Report. ISBN 978-92-9474-997-0, doi:10.2811/7746

HARASIMIUK D.E.: *Rainbow families' rights in the EU – how the Court of Justice of the European Union is juggling fundamental rights, free movement and national identity clause.* *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 2025, 5:4, 5.,6.,8-9. o. DOI: 10.12688/stomiedintrelat.17916.1

HELMUT GRAUPNER, *'Equal Rights for Same-Sex Couples: Recent Developments in European Family Law'* (2014) 52(1) *Family Court Review*.

IYIOLA SOLANKE, *Independence and Diversity in the European Court of Justice (January 1, 2009).* *Columbia Journal of European Law*, Vol. 15, No. 1, pp. 89-121, 2009, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1592457>

GERARDS, JANNEKE, *Fundamental Rights and Other Interests: Should it Really Make a Difference?* (2008). CONFLICTS BETWEEN FUNDAMENTAL RIGHTS, E. Brems, ed., Antwerp/Oxford: Intersentia, 2008, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1115204>

JORRIT J. RIJPMAN, You gotta let love move, ECJ 5 June 2018, CASE C-673/16, Coman, Hamilton, Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări. *European Constitutional Law Review*, VOLUME 15, ISSUE 2, JUNE 2019, PP. 324 – 339, DOI: [HTTPS://DOI.ORG/10.1017/S1574019619000130](https://doi.org/10.1017/S1574019619000130)

KES W ALDIJK and ANDREW CLAPHAM: *Homosexuality: A European Community Issue, Essays on Lesbian and Gay Rights in European Law and Policy, International Studies in Human Rights*, 1993., ISBN 0-7923-2038-7 (HB)

KOCHENOV, D. V., & BELAVUSAU, U. (2020). After the celebration: Marriage equality in EU Law post-Coman in eight questions and some further thoughts. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 27(5), 549-572. <https://doi.org/10.1177/1023263X20962749>.

LOVEDAY HODSON, *Ties That Bind: Towards a Child-Centred Approach to Lesbian, Gay, Bi-Sexual and Transgender Families under the ECHR*, January 2012, *The International Journal of Children's Rights* 20(4):501-522, DOI: 10.1163/157181812X634247

MARIE DIGOIX, *Same-Sex Families and Legal Recognition in Europe*, ISSN 1381-3579, *European Studies of Population*, ISBN 978-3-030-37053-4, ISBN 978-3-030-37054-1 (eBook), <https://doi.org/10.1007/978-3-030-37054-1>

Marie-Claire Foblets and Alison Dundes Renteln, 'Same-Sex Marriage, Cultural Diversity and the European Union' (2009) 9 *Human Rights & Human Welfare*. <https://doi.org/10.4324/9781315413617>

MARINKÁS GÖRGY (2023), Some Remarks on the CJEU's 'Pancharevo' Decision With Special Regard to the Nexus Between the Primacy of EU Law and the National Identity of Member States' . *Law, Identity and Values*, 3(1), 177-201. <https://doi.org/10.55073/2023.1.177-201>

Mark Bell, We are Family? Same-Sex Partners and EU Migration Law, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, No. 9-4, December 2002, Doi: 10.1177/1023263X0200900402

MARIE-BENEDICTE DEMBOUR, *'When Humans Become Migrants'* (2015) Oxford University Press, ISBN: 9780199667833.

MICHELE GRIGOLO, *'Sexualities and the ECHR: Introducing the Universal Sexual Legal Subject'* (2010) 21(2) *European Journal of International Law* 307.o.

MONIKA BATOR-Bryła, 'Prohibition of Discrimination Based on Sexual Orientation: Analysis of CJEU and ECtHR Case Law Concerning Human Rights' (2024) 59(4) *Review of European and Comparative Law*, 2024, Vol. 59. no. 4., 203–241., <https://doi.org/10.31743/recl.17697>.

NAUSICA PALAZZO: *Fedotova and Others v. Russia: Dawn of a new era for European LGBTQ families?* <https://doi.org/10.1177/1023263X231195455>

NICOLA BARKER: *Not the marrying kind: A Feminist Critique of Same-Sex Marriage*. Palgrave Macmillan Socio-Legal Studies, Palgrave Macmillan, 2013. <https://doi.org/10.1057/9780230379725>, 978-1-137-34803-6, Published: 04 March 2013

NICHOLAS BAMFORTH, *'Sexual Orientation and the European Convention on Human Rights'* (2008) 57(1) *International and Comparative Law Quarterly* , p.67.

PAVEL ŠTURMA, *'International Protection of Same-Sex Relationships'* (2016) 7 *Czech YB Public and Private Int'l L. United Nations • New York*, 2021, ISSN 0251-822X

PAUL JOHNSON: *Adoption, Homosexuality and the European Convention on Human Rights: 'Gas and Dubois v France.'* *The Modern Law Review*, Vol. 75, No. 6 (NOVEMBER 2012), pp. 1136-1149 (14 pages) PAUL JOHNSON, *'Homosexuality and the European Court of Human Rights'* (2013) Routledge. ISBN 9780415632638, 280 Pages, Published March 10, 2014 by Routledge.

Ralph Wedgwood: *The Fundamental Argument for Same-Sex Marriage*. *The Journal of Political Philosophy*. Vol. 7. No. 3. 1999. 229–234.

Robert Wintemute, *'Same-Sex Love and Injustice'* (2011) 79(3) *Fordham Law Review* 799.o.

SAMANTHA BESSON, *'Enforcing the Child's Right to Know Her Origins: Contrasting Approaches Under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights'* (2007) 21(2) *International Journal of Law, Policy and the Family*, p.137., DOI: 10.1093/lawfam/ebm003

SILVAN AGIUS and CHRISTA TOBLER, *'Trans and Intersex People: Discrimination on the Grounds of Sex, Gender Identity and Gender Expression'* (2012) European Parliament Study. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union 2012, ISBN 978-92-79-22964-0, doi:10.2838/56269

SUSANNA MARINELLI, FRANCESCA NEGRO, MARIA CRISTINA VARONE B, LINA DE PAOLA, GABRIELE NAPOLETANO, ALESSANDRA LOPEZ, SIMONA ZAAMI, GIUSEPPE BASILE, *The legally charged issue of cross-border surrogacy: Current regulatory challenges and future prospects*, European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology, 300 (2024) 41-48. <https://doi.org/10.1016/j.ejogrb.2024.07.008>

TRYFONIDOU, A. (2015) EU free movement law and the legal recognition of same-sex relationships: the case for mutual recognition. Columbia Journal of European Law, 21 (2). pp. 195-248. ISSN 1076-6715

ULADZISLAU BELAVUSAU, DIMITRY KOCHENOV, 'Same-sex spouses: More free movement, but what about marriage? Coman. Common Market Law Review, Volume 57, Issue 1 (2020) pp. 227 – 242. <https://doi.org/10.54648/cola2020050>

VIOLA, BIANCHETTI: *Same-sex couples and freedom of movement: the case for cross-border recognition*. CIFE Executive Master in EU Studies Master thesis EU Law 2022, p. 5.

WILLIAM N. ESKRIDGE JR.: *Family Law Pluralism: The Guided Choice Regime of Menus, Default Rules, and Override Rules*. Georgetown Law Journal, vol. 100., issue 6., 2012, 1924.o.

Nemzetközi egyezmények

ENSZ, Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, New York 1948

ENSZ, Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1966

ENSZ, Gyermekjogi Egyezmény, New York 1989

Hágai Örökbefogadási Egyezmény, Hága 1993

Az Európa Tanács és az Európai Unió egyes jogforrásai

Az Európa tanács jogforrásai

Első Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez (Párizs, 1952. március 20.)

A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról.

Emberi Jogok Európai Egyezménye (European Convention on Human Rights), Strasbourg, 4 November 1950 – Council of Europe Treaty Series – 005. (Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény)

European Convention on State Immunity Basle, 1972. 05. 16. (European Treaty Series – No. 74)

European Convention on the Adoption of Children (Revised) Strasbourg, (2008. 11. 27.),

Council of Europe Treaty Series – No. 202.

European Convention on the Adoption of Children European, Strasbourg (1967. 04. 24.),
Council of Europe Treaty Series – No. 58.

Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental
Freedoms, restructuring the control machinery established thereby (ETS No. 155)

Európai uniós jogforrások

A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról

Az Európai Unió Alapjogi Chartája, Nizza, 2000

Az Európai Unió alapszerződésai

Maastrichti Szerződés, HL C 191, 1992.07.29.

Amszterdami Szerződés, HL C 340, 1997.11.10.

Az Európai Unióról szóló szerződés, HL C 321 E, 2006.12.29.

Lisszaboni Szerződés 2007, HL C 306, 2007.12.17.

Az Európai Unióról szóló szerződés, HL C 326, 2012.10.26.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés, HL C 326, 2012.10.26

Európai uniós dokumentumok

Az Európai Parlament 2014. február 4-i állásfoglalása a homofóbia, illetve a szexuális irányultságon és a nemi identitáson alapuló megkülönböztetés elleni európai menetrendről (2013/2183(INI) ún. Lunacek jelentés)

Az Európai Parlament 2021. szeptember 14-i állásfoglalása az LMBTIQ-személyek Unión belüli jogairól [2021/2679 (RSP)] [Online]. Elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_HU.pdf (2024.07.24.)

Európai Unió az LMBTIQ személyek esélyegyenlőségére vonatkozó stratégiája (2020-2025)

Az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve (2004. április 29.) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/194/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/365/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

Európai Bizottság: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004/38/EK irányelv jobb átültetéséhez és alkalmazásához nyújtott iránymutatásról. Brüsszel, 2009. 07. 02. [COM (2009) 313 final]

Európai Bizottság, Az EU gyermekjogi stratégiája. Brüsszel, [COM (2021) 142 final]

Európai Bizottság: Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020–2025), Brüsszel, [2020. 11. 12. COM (2020) 698 final]

Európai Parlament: Az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusai. Az Európai Parlament 2017. február 2-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusairól [2015/2086(INL)], P8_TA(2017)0013 FRA, Adoption cases. [Online]. Elérhető: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/minimum-age-childrens-rights-justice/adoption-cases> (2024.08.24.)

Initiative on the recognition of parenthood between Member States Factual summary of the Open Public Consultation Brussels, October 2021 Ref. Ares (2021) 6847413,08/11/2021.

Az Európai Parlament 2017. február 2-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az örökbefogadások határokon átnyúló aspektusairól (2015/2086(INL)) (2018/C 252/02)

Az Európai Parlament 2022. április 5-i állásfoglalása a polgári, közigazgatási és családjogi eljárásokban a gyermek jogainak védelméről (2021/2060(INI)) (2022/C 434/02)

EU LMBTQI stratégiája (2020–2025). European Commission, LGBTIQ Equality Strategy 2020–2025.

ICF Final Report (2022), Recognition of Parenthood between Member States.

A Bizottság közleménye: „Egyenlőségközpontú Unió: az LMBTIQ-személyek egyenlőségéről szóló stratégia (2020–2025)”, 2020. november 12., COM(2020) 698.

Az EU gyermekjogi stratégiájáról szóló, 2021. március 24-i bizottsági közlemény (COM(2021)0142). „Az Európai Bizottság főbb intézkedései: horizontális jogalkotási kezdeményezésre irányuló javaslatot terjeszt elő 2022-ben a szülőség tagállamok közötti kölcsönös elismerésének támogatásáról.”

Az Európai Bizottság a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendelet javaslata 2022/0402 (CNS) Brüsszel, 2022.12.7. COM(2022) 695.

European Commission, 'Proposal for a Regulation on the Cross-Border Recognition of Parenthood' (2022) COM(2022) 695 final.

Council Proposal for a Regulation on the cross-border recognition of parenthood, COM(2022) 695 final.

Nemzeti jogforrások:

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény

Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény

A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény

Az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény

A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény.

Az egyes közjegyzői nemperekes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény

174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet

429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet

1973. évi 11. törvényerejű rendeletCode civil des Français (1804)

Code civil luxembourgeois (Décrété le 5 mars 1803. Promulgué le 15 du même mois.) Legge 20 maggio 2016, n. 76 recante „Regolamentazione delle unioni civili tra persone dello stesso sesso e disciplina delle convivenze

Codul Civil Român, Art. 259. § (1) bekezdés

Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe.

Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts, BGBl. I S. 2787 (2017).

Bundesverfassungsgericht, 1 BvR 2019/16, Urteil vom 26. März 2019.

Conseil Constitutionnel, Décision n° 2013-669 DC, 17 mai 2013.

Dutch Civil Code (Burgerlijk Wetboek), Book 1, Marriage Law Reform Act, 2001.

Lietuvos Respublikos Konstitucija, 38. cikk

Lithuanian Constitutional Court, Ruling of 11 January 2019.

Lietuvos Respublikos partnerystės įstatymo projektas.

Ley 13/2005 de modificación del Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio.

Tribunal Constitucional

Bírósági gyakorlat

EJEB joggyakorlat

EJEB, Ahrens v. Germany (Application no. 45071/09), 24 September 2012.)

EJEB, D és B kontra Ausztria, 40597/12. sz. kérelem

EJEB, E.B. kontra Franciaország (43546/02. sz. kérelem).

EJEB, B. v. France (1992)

EJEB, Case of Gas and Dubois v. France (25951/07. sz. kérelem) ECHR 2012-II., 2012. március 15.

EJEB, Case of X and Others v. Austria (19010/07), Strasbourg, 19 February 2013

EJEB, Charron és Merle-Montet kontra Franciaország, 22612/15. sz. kérelem

EJEB, Cossey v. the United Kingdom (1990),

EJEB, Christine Goodwin v. United Kingdom ügy. (no.28957/95. 2002)

EJEB, D.M. és N. k. Olaszország ügy (60083/19), ítélet, 2022. január. 20.

EJEB, Fedotova and Others v Russia, nos. 40792/10 et al., Grand Chamber Judgment, ECHR 2023. Nagykamara, 2023, App. Nos. 40792/10, 30538/14 és 43439/14), CE:ECHR:2023:0117JUD004079210

EJEB, Formela and Others v. Poland (Applications nos. 58828/12 and 4 others) CE:ECHR:2024:0919JUD005882812 sz. ügy (19 September 2024)

EJEB, F. v. Switzerland ügy. (no. 11329/85. 1987)

EJEB, Johnston and Others v. Ireland. (Application no. 9697/82), 18 December 1986.

EJEB, K. v. The United Kingdom (Application no. 11468/85), 15 October 1986.

EJEB, Marckx kontra Belgium ügy, Judgment of 13 June 1979 (Application no. 6833/74)

EJEB, Parry v. United Kingdom (no.4297/05. 2006)

EJEB, Rees v. United Kingdom ügy (no. 9532/81. 1986).

EJEB, Sheffield & Horsham v. United Kingdom

EJEB, Stubbings and Others v. the United Kingdom (1996)

EJEB, Sheffield & Horsham v. United Kingdom ügy. (no. 31–32/1997/815–816/1018–1019. 1998)

EJEB, Obergefell v. Hodges, 576 U.S. (2015)

EJEB, Oliari és mások k. Olaszország (18766/11, 36030/11), ítélet, 2015. július 21.

EJEB, Orlandi és társai kontra Olaszország (26431/12, 26742/12, 44057/12 és 60088/12. sz. kérelmek).

EJEB, Orlandi és társai kontra Olaszország ítélet, CE:ECHR:2017:1214JUD002643112

EJEB, Paradiso and Campanelli v. Italy ügy (Application no. 25358/12) 24 January 2017.

EJEB, Pini és mások k. Románia ügy (78028/01 és 78030/01), ítélet, 2004. június 22.

EJEB, X és Y kontra Románia ítélet, CE:ECHR:2021:0119JUD000214516

EJEB, Pontes k. Portugália ügy (19554/09), ítélet, 2012. április 10.

EJEB, Przybyszewska and Others v., Poland (Applications nos. 11454/17 and 9 others) CE:ECHR:2023:1212JUD001145417 sz. ügy (12 December 2023)

EJEB, Taddeucci and McCall v Italy, no. 51362/09, ECHR 2016. 2016, App. No. 51362/09

EJEB, Schalk és Kopf k. Ausztria ügyben kelt ítélet, 2010. június 24. (no.30141/04)

EJEB, Schwizgebel k. Svájc ügy (25762/07), ítélet, 2010. június 10.

EJEB, Valerie Gas és Nathalie Dubois Franciaország elleni ügye (25.951/07. sz. ügy)

EJEB, V.D. és mások kontra Oroszország ügy (72931/10), ítélet, 2019. április 9.

EJEB, Vallianatos és társai kontra Görögország ügyben, 29381/09 és 32684/09. sz. kérelmek alapján 2013. november 7-én hozott ítélet.

EJEB, Wagner és J.M.W.L. kontra Luxemburg ügy (76240/01), ítélet, 2007. június 28.

EJEB, X és társai kontra Ausztria. (19010/07.) EJEB, Strasbourg. 2013. február 19.

EJEB, X, Y és Z v. the United Kingdom,(Application no. 21830/93),22 April 1997)

EJEB, Zhou k. Olaszország ügy (33773/11), ítélet, 2014. január 21.

EUB joggyakorlat

EUB, 2025. március 13-i C-247/23. sz. ügyben hozott ítélet,. [EU:C:2025:172]. EUB C-247/23. sz. [Deldits] ügy VP kontra Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (a Fővárosi Törvényszék [Magyarország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem). A Bíróság ítélete (első tanács), 2025. március 13.

EUB, D és Svéd Királyság kontra az Európai Unió Tanácsa C-122/99. és C-125/99. egyesített ügyekben hozott 2001. május 31-i ítélet

EUB, 2018. június 5-i C-673/16 sz. ügyben hozott ítélet, Relu Adrian Coman és társai kontra Inspectoratul General pentru Imigrări és Ministerul Afacerilor Interne ügy [ECLI:EU:C:2018:385]

EUB, C-129/18 sz. SM ügy, ítélet, 2019. március 26. A Bíróság ítélete (nagytanács), 2019. március 26. SM kontra Entry Clearance Officer, UK Visa Section. Előzetes döntéshozatal. <https://jogkodex.hu/doc/4796030> (Megtekintve: 2024.08.10.)

EUB, Arauxo-Dumay kontra Bizottság (T-65/92. 1993) ügyben hozott ítélet

EUB, D. és Svédország kontra Bizottság és a Grant ügyben hozott ítélet

EUB, SM kontra Entry Clearance Officer, UK Visa Section ügy

EUB, 2021. december 14-i C-490/20. sz. ügyben hozott ítélet, V. M. A. kontra Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” ügy,. [ECLI:EU:C:2021:1008]december 14.

EUB, C-490/20, V.M.A. k. Stolichna obshtina, rayon ‘Pancharevo’ ügy, Julianne Kokott főtanácsnok indítványa, 2021. április 15.

EUB, C-129/18 sz. SM k. Entry Clearance Officer, Manuel Campos Sánchez-Bordona főtanácsnok indítványa, 2019. február 26.

EUB, C-129/18 sz. SM ügy, ítélet, 2019. március 26. SM kontra Entry Clearance Officer, UK Visa Section.

EUB, C-325/18. PPU. és C-375/18. PPU. sz. Hampshire County Council ügy, ítélet, 2018. szeptember 19.

EUB, C-536/13. sz. Gazprom-ügy, ítélet, 2015. május 13.

EUB, C-566/15 sz. Konrad Erzberger k. TUI AG, Henrik Saugmandsgaard Øe főtanácsnok indítványa, 2017. május 4.

EUB, C-566/15 sz. Konrad Erzberger k. TUI AG, ítélet, 2017. július 18

EUB, C-673/16 sz. Relu Adrian Coman and Others k. Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne ügy, ítélet, 2018. június 5.

EUB, C-673/16 sz. Relu Adrian Coman and Others k. Inspectoratul General pentru Imigrări and Ministerul Afacerilor Interne ügy, Melchior Wathelet főtanácsnok indítványa, 2018. január 11.

EUB, Case C-267/06 Tadao Maruko EU:C:2008:179

EUB, Case C-147/08 Römer EU:C:2011:286

C-713/23. sz. ügy, Wojewoda Mazowiecki A Naczelný Sąd Administracyjny (Lengyelország) által 2023. november 23-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – JC-T, MT kontra Wojewoda Mazowiecki (C-713/23. sz. ügy, Wojewoda Mazowiecki) (C/2024/2009) ECLI:EU:C:2025:235

EUB, Order of the Court of 24.06.2022, C-2/21, Rzecznik Praw Obywatelskich v. K.S. and Others, ECLI:EU:C:2022:502. 2022. június 24. Bírósági végzés C-4/23. sz. ügy M.-A. A. kontra Direcția de Evidență a Persoanelor Cluj, Serviciul stare civilă és Direcția pentru Evidența Persoanelor și Administrarea Bazelor de Date din Ministerul Afacerilor Interne és Municipiul Cluj-Napoca „Mirin” ügy. ECLI:EU:C:2024:845, 2024. október 4.

AB határozatok

4/1990. (III. 4.) AB határozat (ABH 1990,28., 31)

23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 103.

995/B/1990. AB határozat (ABH, 1993, 515, 520)

22/1992. (IV.10.) AB határozat (ABH 1992, 122, 123)

14/1995. (III. 13.) AB határozat (ABH 1995, 82, 84, 85)

39/1997. (VII. 1.) AB határozat, ABH 1997, 263, 272.)

75/2007. (X. 19.) AB határozat (ABH, 2007, 731)

154/2008. (XII. 17.) AB határozat (ABH, 2008, 1203, 1221)

43/2012. (XII. 20.) AB határozat (ABH 2012, 296, 305)

Internetes források:

CSINK LÓRÁNT: *Házasság és család*. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia (szerk. Jakab András - Fekete Balázs, Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter - Jakab András). <http://ijoten.hu/szocikk/hazassag-es-csalad> (2018). 21-28.o. (Megtekintve: 2025.01.22.)

GOMBOS KATALIN: *A jog érvényesülésének térsége az Európai Unióban.* https://mersz.hu/dokumentum/dj36_42/ (Megtekintve: 2025.03.12.)

SZABÓ EDIT ÉDUA: *A házasság intézménye és a gyermekvédelem fejlődése Magyarországon.* 2012. https://www.parlament.hu/biz39/isb/tan/hazassag_intezmenye.pdf (Megtekintve: 2025.02.27.)

A házasság és család védelme. In: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_alapvetes/lecke4_lap1.html (Megtekintve: 2025.01.22.)

A Bel- és Igazságügyi Tanács (Igazságügy) 2024. június 14-i irányadó vitájának főbb eredményeiről szóló tájékoztató itt érhető el: <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/jha/2024/06/14/> (Letöltés ideje: 2025.03.24.)

Az alkotmánybíróság története. <https://alkotmanybirosag.hu/tortenete/> (2025. január 30.)

A házasságon kívüli születések száma: Franciaországban (ahol a születések 65,2%-a házasságon kívül történt), Portugáliában (60,2%), Bulgáriában (59,9%), Svédországban (57,8%), Szlovéniában (57,3%), Észtországban (55,0%) és Spanyolországban (50,1%). Görögország a spektrum másik végén volt, ahol a születések több mint 80%-a házasságon belül történt. Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage (Megtekintve: 2025.02.28.)

A házasság és család védelme. http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_alapvetes/lecke4_lap1.html (Megtekintve: 2025.01.22.)

Az Európai Parlament 2021. szeptember 14-i állásfoglalása az LMBTIQ-személyek Unión belüli jogairól [2021/2679 (RSP)] [Online]. Elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_HU.pdf (2024. 09. 20.)

Család fogalom: <https://www.acsaladazcsalad.hu/> (Megtekintve: 2024.06.25.)

A szlovén parlament 2022 őszén módosította családtörvényét, amivel beiktatta az azonos nemű párok házasságát és az azonos nemű párok örökbefogadási lehetőségét. Forrás: <https://www.rtvsllo.si/tv> (Megtekintve: 2024.08.25.)

ILGA-Europe map: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> (Megtekintve: 2024.07.20.)

AJBH: Az ombudsman egy örökbefogadási eljárás alapjogsértő megíiusulásáról. <http://www.ajbh.hu/kozlemenyek/-/content/qzyKPkTyQAvM/az-ombudsmanegy-orokbefogadasi-eljaras-alapjogserto-meghiusulasarol> (Megtekintve: 2024.07.15.)

Sajtóközlemény: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-12/cp210221hu.pdf> Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. Sajtóközleménye. (Megtekintve: 2024.09.04.)

Sajtóközlemény: *A szülői jogállás elismerése: Az EP egyenlő jogokat akar a gyermekeknek* https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20231208IPR15786/a-szuloi-jogallas-elismerese-az-ep-egyenlo-jogokat-akar-a-gyermekeknek?fbclid=IwAR1Jhw55W_dGVu9wDzp5tgc5AxIItpiP4_NfKiDBzPuEyfUgCIOMCw7ZMmU (Megtekintve: 2024.09.15.)

ILGA-Europe (ILGA World is The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex Association) 2024-es adatok és azok kiegészítése <https://rainbowmap.ilga-europe.org/#0/8682/0> (Megtekintve: 2024.08.23.) https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Same-sex_marriage_map_Europe_detailed.svg (Megtekintve: 2024.09.19.)

Az Európai Parlament 2021. szeptember 14-i állásfoglalása az LMBTIQ-személyek Unión belüli jogairól [2021/2679 (RSP)] [Online]. Elérhető: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0366_HU.pdf (2024. 09. 20.)

Család fogalom: <https://www.acsaladazcsalad.hu/> (Megtekintve: 2024.06.25.)

A házasság és család védelme. In: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_alapvetes/lecke4_lap1.html (Megtekintve: 2024.04.15.)

A szlovén parlament 2022 őszén módosította családtörvényét, amivel beiktatta az azonos nemű párok házasságát és az azonos nemű párok örökbefogadási lehetőségét. Forrás: <https://www.rtvsllo.si/tv> (Megtekintve: 2024.08.25.)

ILGA-Europe map: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> (Megtekintve: 2024.07.20.)

AJBH: Az ombudsman egy örökbefogadási eljárás alapjogsértő meghiúsulásáról. <http://www.ajbh.hu/kozlemenyek/-/content/qzyKPkTyQAvM/az-ombudsmanegy-orokbefogadasi-eljaras-alapjogserto-meghiusulasarol> (Megtekintve: 2024.07.15.)

Sajtóközlemény: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-12/cp210221hu.pdf> Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. Sajtóközleménye. (Megtekintve: 2024.09.04.)

Sajtóközlemény: *A szülői jogállás elismerése: Az EP egyenlő jogokat akar a gyermekeknek* https://www.europarl.europa.eu/news/hu/press-room/20231208IPR15786/a-szuloi-jogallas-elismerese-az-ep-egyenlo-jogokat-akar-a-gyermekeknek?fbclid=IwAR1Jhw55W_dGVu9wDzp5tgc5AxIItpiP4_NfKiDBzPuEyfUgC_IOMCw7ZMmU (Megtekintve: 2024.09.15.)

ILGA-Europe (ILGA World is The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex Association) 2024-es adatok és azok kiegészítése <https://rainbowmap.ilga-europe.org/#0/8682/0> (Megtekintve: 2024.08.23.)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Same-sex_marriage_map_Europe_detailed.svg (Megtekintve: 2024.09.19.)

A Bíróság Végzése (tizedik tanács) 2022. június 24. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62021CO0002> (Letöltés ideje: 2025.03.12.) *Helping to make fundamental rights a reality for everyone in the European Union.* Forrás: <https://fra.europa.eu/hu/charterpedia/article/9-hazassagkoteshez-es-csaladalapitashoz-valo-jog> (Letöltés dátuma: 2020.03. 14.)

Rees v. United Kingdom ügy.

Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57564%22%7D> (Letöltés dátuma: 2020.03.15.)

F. v. Switzerland ügy.

Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57490%22%7D> (Letöltés dátuma: 2020.03.15.)

Sheffield & Horsham v. United Kingdom ügy.

Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58212%22%7D> (Letöltés dátuma: 2020.03.15.)

Christine Goodwin v. United Kingdom ügy.

Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60596%22%7D> (Letöltés dátuma: 2020.03.16.)

Forrás: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-99605%22%7D> (Letöltés dátuma: 2020.03.17.)

Oliari and Others v. Italy ügy.

Forrás: <http://www.articolo29.it/wp-content/uploads/2015/07/CASE-OF-OLIARI-AND-OTHERS-v.-ITALY.pdf> (Letöltés dátuma: 2020.03.19.) *Nemzetközi Szervezetek Küzdelme: Európai Bíróság vs. Emberi Jogok Európai Bírósága.* Forrás: <https://szazadveg.hu/hu/kutatasok/az-alapitvany-kutatasai/otletmuhely/nemzetkozi-szervezetek-kuzdelme-europai-birosag-vs-emberi-jogok-europai-birosaga> (Letöltés dátuma: 2020.03.20.)

Same_sex_marriage_map_Europa:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/25/Same-sex_marriage_map_Europe_detailed.svg (Megtekintve: 2025.01.19.)

UNICEF kényszerházasság: <https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/napi-35-ezer-gyerek-kenyszerul-hazassagkotesre> (Megtekintve: 2024.12.23.)

A szerző által összeállított táblázat. Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (2025.02.13.) A táblázat kiegészítésre került a vonatkozó legfrissebb döntésekkel.

ILGA-Europe (ILGA World is The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans, and Intersex Association) 2024-es adatok és azok kiegészítése <https://rainbowmap.ilga-europe.org/#0/8682/0> (2025.01.23.)

<https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (2025.02.13.)

2016. december 16-án az ENSZ Közgyűlése elfogadta a gyermek, korai és kényszerített házasságról szóló 71/175. számú határozatát, ezzel is felhívva a nemzetközi közösség figyelmét a gyermekházasságokra. In <https://www.unfpa.org/child-marriage-frequently-asked-questions#why%20does%20child%20marriage%20happen> (Megtekintve: 2024.12.29.)

A szlovén parlament 2022 őszén módosította családtörvényét. Forrás: <https://www.rtvsllo.si/tv> (Megtekintve: 2025.01.25.)

A szerző által összeállított táblázat. Az adatok forrása: <https://rainbowmap.ilga-europe.org/> és <https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/family/> (Megtekintve: 2025.02.13.)

A Román Alkotmánybíróság a 534/2018. sz. határozatában elismerte a Coman-ügy jelentőségét az uniós jog alapján, és nem alkotmányellenesnek, hanem uniós jogon alapulónak tekintette a tartózkodási jog elismerését, anélkül, hogy Románia elismerné a házasságot mint jogintézményt. A határozat megtekinthető itt: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_534_2018.pdf (Megtekintve: 2025.04.12.)

Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 534/2023. din 18 iulie 2023. <https://www.ccr.ro/> (Megtekintve: 2025.04.12.)

Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:62023CN0713> (Megtekintve: 2025.04.13.)

Központi Statisztikai Hivatal, Bejegyzett élettársi kapcsolatok, 2009-2023 https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0018.html (Megtekintve: 2025.01.23. napján)

<https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt> (Megtekintve: 2025.01.24.)

Stollsteiner, G. (2022) 'Franciaország' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során, 183–206. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. 183.o. https://doi.org/10.47079/2023.bmvszk.gyermek.8_6 (Megtekintve: 2025.04.10.)

BÁN Tamás (2002): *Az emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből*, Fundamentum, 2002. 3-4. szám, 125. Forrás: http://epa.oszk.hu/02300/02334/00011/pdf/EPA02334_Fundamentum_2002_03-04_121-127.pdf (Letöltés dátuma: 2020.03.16.)

WOPERA Zsuzsa (2014): *Alapjogi hatások az Európai Unió családjogi jogalkotására és a tagállami szabályozásokra.* Forrás:

http://real.mtak.hu/40100/1/Alapjogi%20hat%C3%A1sok_EU_csal%C3%A1djogra_WoperaZs.pdf 16. (Megtekintve: 2025.03.18.)

Oliari and Others v. Italy ügy. Forrás: <http://www.articolo29.it/wp-content/uploads/2015/07/CASE-OF-OLIARI-AND-OTHERS-v.-ITALY.pdf> (Letöltés dátuma: 2020.03.19.)

NAUSICA PALAZZO: *Fedotova and Others v. Russia: Dawn of a new era for European LGBTQ families?* <https://doi.org/10.1177/1023263X231195455> Forrás: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1023263X231195455> (Megtekintve: 2025.03.12.)

Richard de la Tour főtanácsnok indítványa. Az ismertetés napja: 2025. április 3.(1) C-713/23. sz. ügy Jakub Cupriak-Trojan, Mateusz Trojan kontra Wojewoda Mazowiecki; a Prokurator Prokuratury Okręgowej w Warszawie, a Prokurator Regionalny w Warszawie részvételével. ECLI:EU:C:2025:235 <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=5A19CB5FFBBA10630CA5E780ED68940?text=&docid=297549&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=54213> (Megtekintve: 2025.04.13.)

Jean Richárd de la tour Főtanácsnok indítványa (2025. április 3.) az EUB C-713/23. sz. ügyben.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=5A19CB5FFBBA10630CA5E780ED68940?text=&docid=297549&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=54213> (Megtekintve: 2025.04.12.)

European Union Agency for Fundamental Rights: *A Long Way to Go for LGBTI Equality.* (Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights, 2020), ISBN 978-92-9474-997-0, doi:10.2811/7746, 29. o. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf (Megtekintve: 2025.02.15.)

European Commission - DG Justice and Consumers, 'EU Citizenship Report 2020 - Empowering citizens and protecting their rights', 2020 https://commission.europa.eu/system/files/2020-12/eu_citizenship_report_2020_-_empowering_citizens_and_protecting_their_rights_en.pdf (Letöltés ideje: 2025.03.10.)

A hagyományos értékek és a fejlődő jogi keretrendszerek közötti egyensúly megértése kulcsfontosságú az azonos nemű családok európai elismerése körüli feszültségek megértéséhez. Lásd bővebben Helen Fenwick, 'The Right to Family Life vs. the Protection of the Traditional Family: EU and Strasbourg Perspectives' (2014) EHRLR (1), 41–54.o.

DE GROOT, DAVID: *EU Law and the Mutual Recognition of Parenthood between Member States: The Case of V.M.A. v Stolichna Obsthina.* European University Institute (San Domenico di Fiesole (FI): 2021.), 2.o. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/69731>

Javaslat a Tanács rendelete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról Brüsszel, 2022.12.7. COM(2022) 695 final 2022/0402 (CNS)

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM\(2022\)0695_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2022/0695/COM_COM(2022)0695_HU.pdf) (Letöltés ideje: 2025.01.24.)

Az Európai Parlament jogalkotási állásfoglalás-tervezete a leszármazással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és a közokiratok elfogadásáról, valamint az európai leszármazási igazolás létrehozásáról szóló tanácsi rendeletre irányuló javaslatról (COM(2022)0695 – C9-0002/2023 – 2022/0402(CNS)) (Különleges jogalkotási eljárás– konzultáció)

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0368_HU.html (Letöltés ideje: 2025.01.25.)

A formanyomtatvány tervezete itt érhető el. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15837-2022-ADD-1/hu/pdf> (Letöltés ideje: 2025.03.12.)

<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-12/cp210221hu.pdf> Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. Sajtóközleménye. (Letöltés ideje: 2025.03.05.)

CNE NEWS <https://cne.news/article/2201-poland-to-veto-eu-proposal-to-harmonise-surrogacy-and-lgbt-families> (letöltés ideje: 2025.02.19.)

NSA, II OPS 1/19 (2019/12/02), para. 10. https://caselaw.statelessness.eu/sites/default/files/decisions/NSA_2Dec2019.pdf (Letöltés ideje: 2025.02.28.)

<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-12/cp210221hu.pdf> Az Európai Unió Bírósága 221/21. sz. Sajtóközleménye. (2025.02.04.)

NADIA RUSINOVA, *A bolgár legfelsőbb bíróság ítélete a Pancharevorról – Helyes válasz egy rossz kérdésre.* <https://eapil.org/2023/05/11/bulgarian-supreme-court-judgment-on-pancharevo-correct-answer-to-a-wrong-question/> (Letöltés ideje: 2025.04.02).

ILGA-Europe, 'Annual Rainbow Europe Index: Comparative Legal Map of LGBTQ+ Rights in Europe' (2023) <https://rainbow-europe.org>.

SZALBOT Balázs (2015): Az Európai Unió Bírósága elutasította az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez való csatlakozást: Mit jelent ez a döntés? Forrás: https://arsboni.hu/eu_accession_to_echr/ (Letöltés dátuma: 2020.03.20.)

Az Európai Unió Tanácsának Főtitkársága Közinformációs Szolgálatára emailben történt megkeresést követően, 2025.02.21-én küldött válaszában tájékoztatást adott az ügy jelenlegi állásáról. A közölt információkat az EU Tanácsa Főtitkárságának Tájékoztatási Szolgálatára készítette, és nem tekinthető a Tanács hivatalos álláspontjának. Kapcsolatfelvétel: <https://www.consilium.europa.eu/en/infopublic/> (2025.02.10.)

A Tanács Elnökségének irányadó vita javaslata.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9897-2024-INIT/en/pdf> (Letöltés ideje: 2025.03.12.)

A Javaslathatásvizsgálatának vezetői összefoglalója. Európai Bizottság, Brussels, 7.12.2022 SWD(2022) 392 final. https://commission.europa.eu/document/download/08a20726-f57f-4590-aecc-a8c5bf2e4459_en?filename=swd_2022_392_1_en_resume_impact_assessment_part1_v3.pdf&prefLang=hu (Letöltés ideje: 2025.03.10.)

Nemzetközi Szervezetek Küzdelme: Európai Bíróság vs. Emberi Jogok Európai Bírósága. Forrás: <https://szazadveg.hu/hu/kutatasok/az-alapitvany-kutatasai/otletmuhely/nemzetkozi-szervezetek-kuzdelme-europai-birosag-vs-emberi-jogok-europai-birosaga> (Letöltés dátuma: 2020.03.20.)

<https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt> (Letöltve: 2025.01.24. napján)

HORVÁTH ATTILA: *A vallásszabadság és az egyházjog története Magyarországon az államalapítástól a II.*

világháborúig,

https://real.mtak.hu/34851/7/vallasszabadsag_es_egyhazjog_tortenete_magyarorszagon.pdf (Megtekintve: 2025.03.12.)

A szerző publikációi az értekezés témakörében

1. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok Magyarországon: Különös tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének és megszüntetésének szabályaira*, KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE (1416-7883): 2025/2 pp 118-134, Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 36110133 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

2. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogok az Európai Unióban, különös tekintettel a házasságkötéshez való jogra I.*, JURA (1218-0793): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110148 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

3. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogok az Európai Unióban, különös tekintettel a házasságkötéshez való jogra II.* JURA (1218-0793): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110150 Folyóiratcikk (Szakcikk)

4. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párok családjogi helyzetéről* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY (0021-7166): 80 6 pp 273-282 (2025), Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai, Közlemény: 36198932 Folyóiratcikk (Szakcikk)

5. UJLAKI ANIKÓ: *A szülői jogállás egységes elismerése az Európai Unióban és az új Európai Szülői Tanúsítvány bevezetésének lehetősége*, PRO PUBLICO BONO: MAGYAR KÖZIGAZGATÁS; A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM KÖZIGAZGATÁS-TUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA (2063-9058 2786-0760): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110158 Folyóiratcikk (Szakcikk)

6. UJLAKI ANIKÓ: *A szivárványcsaládok mozgásszabadsága: a határokon átnyúló elismerés kérdése*, EURÓPAI TÜKÖR: AZ INTEGRÁCIÓS STRATÉGIAI MUNKACSOPORT KÉTHAVONTA MEGJELENŐ FOLYÓIRATA (1416-6151 2560-287X): (2025) Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB [1901-] A hazai Közlemény: 36110159 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

7. UJLAKI ANIKÓ: *A szivárványcsaládok szabad mozgáshoz való joga az Európai Unióban, az alapjogok, az uniós jog és a nemzeti identitás metszéspontjában található EUB jogesetek tükrében*, JOGELMÉLETI SZEMLE (1588-080X): 20 3 pp 97-107 (2019) Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB [1901-] B hazai Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai 2025/2. szám

8. UJLAKI ANIKÓ: *Az EJEE vs. EU Alapjogi Charta, a házasságkötéshez való jog tükrében*, In: Smuk Péter (Smuk Péter alkotmányjog) NKE/ÁNTK/Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék (szerk.) *Társadalmi fenntarthatóság* Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 1873-1882 (2020) (Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok ; 1) Nyelv: Magyar | Befoglaló link(ek): Kiadónál Egyéb URL Egyéb URL Idézett közlemények száma: 5
Közlemény: 31849484 | Befoglaló: 31840183, Könyvrészlet (Szaktanulmány)

9. UJLAKI ANIKÓ: *A család és a házasság, a vallási és nem vallási alapú jogrendszerek kontextusában*, In: Kiss Rebeka (Kiss Rebeka állam- és jogtudomány) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola ; Urbanovics Anna (Urbanovics Anna nemzetközi igazgatás) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *A haza szolgálatában: Konferenciakötet 2021* Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország 2021.11.19. (Nemzeti Köszszolgálati Egyetem Doktorandusz Önkormányzat) Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 163-173 (2022), Befoglaló link(ek): ISBN: 9786158205498 REAL Teljes dokumentum, Idézett közlemények száma: 1, Közlemény: 33083633 | Befoglaló: 32795005 | Könyvrészlet (Konferenciaközlemény)

10. UJLAKI ANIKÓ: *Az alapjogok evolúciója az európai gazdasági integrációban*, In: Barna Boglárka Johanna (Barna Boglárka hadtudományi kérdések pszichológiai vonatkozásai) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola ; Kovács Petra (Stier (Kovács) Petra hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola ; Molnár Dóra (Molnár Dóra Néprajztudomány) ; Pató Viktória Lilla (Pató Viktória Lilla társadalomtudomány) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *XXIII. Tavaszi Szél Konferencia 2020. Absztraktkötet: MI és a tudomány jövője*, Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország 2020.10.16., Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 339-339 (2020) Befoglaló

link(ek): ISBN: 9786155586705 Teljes dokumentum, Közlemény: 31636235 | Könyvrészlet (Absztrakt/Kivonat) | Állam- és jogtudományi szekció; A DOSZ honlapjára 2020. október 16-án került fel az absztraktkötet végső változata, amely a 2020. júliusában kiadott 551 és 553 oldalas kötetekkel szemben 600 oldalnyi terjedelmű és olyan absztraktok is szerepelnek benne, amelyek a korábbi változatban nem kaptak helyet, így az oldalszámok kevés kivételtől eltekintve minden absztraktnál módosultak.

11. UJLAKI ANIKÓ: *Az Emberi Jogok Európai Egyezménye vs. EU Alapjogi Charta - a házasságkötéshez való jog tükrében*, In: Strihó Krisztina (Strihó Krisztina Gazdasági jog, Európai jog) NKE/ÁNTK/Európai Köz- és Magánjogi Tanszék; Szegedi László (Szegedi László Állam- és jogtudomány) NKE/ÁNTK/Európai Köz- és Magánjogi Tanszék (szerk.) *Európai szabályozáspolitikai kihívások*, Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 185-193 (2022) Befoglaló link(ek): Kiadónál ISBN: 9789635314263, Idézett közlemények száma: 6, Közlemény: 33378458 | Admin láttamozott Befoglaló: 33294130 Forrás Idéző | Könyvrészlet (Szaktanulmány)

12. UJLAKI ANIKÓ: *A házasság és a család mint alkotmányos alapérték*, In: Baráth Noémi Emőke (Rendészettudomány, Kriminálpszichológia) NKE/RTK/Rendészettudományi Doktori Iskola; Kovács Petra (Stier (Kovács) Petra hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola; Novák-Varró Virág (Novák-Varró Virág hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola; Urbanovics Anna (Urbanovics Anna nemzetközi igazgatás) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *A Haza szolgálatában: Konferenciakötet 2020*, Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország (Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE)) Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 254-269 (2021) Befoglaló link(ek): ISBN: 9786155586941 REAL, Idézett közlemények száma: 4 Közlemény: 32052735 | Befoglaló: 31976520 Forrás Idéző | Könyvrészlet (Konferenciaközlemény)

13. UJLAKI ANIKÓ: *Határon átnyúló házasságkötési ügyek II. : Magyar állampolgár külföldi házasságkötésének elismerése*, JEGYZŐ ÉS KÖZIGAZGATÁS (1589-3383): 23 3 pp 7-9 (2021), Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 32062351 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

14. UJLAKI ANIKÓ: *Határon átnyúló házasságkötési ügyek I. : Külföldi állampolgár házasságkötése Magyarországon*, JEGYZŐ ÉS KÖZIGAZGATÁS (1589-3383): 23 2 pp 10-12 (2021)Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 32062347 | Admin láttamozott Forrás | Folyóiratcikk (Szakcikk)

15. UJLAKI ANIKÓ: *Az állam és az önkormányzat alapjogi jogalanyisága* JOGELMÉLETI SZEMLE (1588-080X): 20 3 pp 97-107 (2019) *Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB* [1901-] B hazai Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Idézett közlemények száma: 3, Közlemény: 30925252 | Folyóiratcikk (Szakcikk)